

บทที่ 4

การดำเนินงานโครงการในลุ่มน้ำสาขานำร่อง (Project Implementation in Pilot Sub-basins)

รายงานในบทนี้จะเป็นการเปลี่ยนจากบทการวิเคราะห์และการเตรียมการไปสู่กระบวนการที่เป็นรูปธรรมในการลงมือดำเนินงานโครงการในลุ่มน้ำสาขา 3 แห่งที่ถูกเลือกเป็นลุ่มน้ำสาขานำร่องโดยหัวข้อแรกจะกล่าวถึงกิจกรรมสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานโครงการและหัวข้อต่อมาจะกล่าวถึงผลลัพธ์ของโครงการ ทั้งในแง่ผลพวงอันเนื่องมาจากกระบวนการวางแผน และบทเรียนที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์การเข้าร่วมสังเกต และศึกษากระบวนการดังกล่าว แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นการประเมินผลลัพธ์ของโครงการที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นเพียงการประเมินผลในเบื้องต้น เนื่องจากการวางแผนระดับลุ่มน้ำสาขายังอยู่ในระหว่างการดำเนินการขั้นสุดท้ายด้วยความช่วยเหลือโดยคณะที่ปรึกษาจากบริษัทปัญญาคอนซัลแทนต์ บทเรียนต่าง ๆ ที่สรุปได้จากประสบการณ์ของโครงการ และข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เสนอในตอนท้ายของรายงานนี้ส่วนใหญ่ได้มาจากการประเมินภาพรวม และความคิดเห็นของผู้เขียนต่อประสบการณ์ และกระบวนการดำเนินงานโครงการในภาพรวม

ก. ปัจจัยเรื่องเวลา (The time factor)

นับเป็นเรื่องยากที่จะกล่าวถึง บริบทการดำเนินงานภายใต้โครงการโดยไม่มีกรกล่าวถึงประเด็นกรอบเวลา และที่เป็นประเด็นก็สืบเนื่องมาจากการเลื่อนกำหนดการดำเนินโครงการซึ่งเกิดขึ้นหลายครั้งโดยที่ ลักษณะ และสาเหตุของการเลื่อนการดำเนินโครงการอยู่นอกเหนือความเข้าใจของผู้เขียน อย่างไรก็ตามความคลุมเครือในเรื่องดังกล่าวมีผลอย่างมากต่อส่วนต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นโครงการ และระดับความสำเร็จของโครงการที่สามารถคาดหวังได้ รวมทั้งลักษณะในเชิงคุณภาพของส่วนประกอบต่าง ๆ ของโครงการที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

ข้อมูลในรูป (กรอบ) ที่ 4-1 เป็นหลักฐานที่มาของการเลื่อนกำหนดการดำเนินโครงการที่กล่าวถึงข้างต้น ตอนบน และตอนล่างของตารางแสดงเนื้อหาส่วนต่าง ๆ ของโครงการ ทั้งนี้โดยตอนบนของตารางเสนอภาพรวมของการดำเนินโครงการเป็นขั้นเป็นตอน และตอนล่างของตารางแสดงแต่ละกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของโครงการ ทั้งนี้โดยเนื้อหาของรายงานนี้จะเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบที่ 1 ในตอนล่างของตาราง และเกี่ยวข้องกับข้อความในตอนบนของตารางในบรรทัดที่มีคำย่อ WME (ผู้เชี่ยวชาญการจัดการลุ่มน้ำ) ปรากฏอยู่ หนึ่ง 3 คอลัมน์ขวามือสุดของ รูป (กรอบ) ที่ 4-1 แสดงกรอบเวลาซึ่งเป็นหมยกำหนดการดำเนินโครงการ ที่เริ่มขึ้นในระยะเวลาที่ต่างกัน (โดยไม่ได้แสดงขั้นตอนรายละเอียด)

หมายกำหนดการอันแรกเป็นกรอบเวลาตามที่ปรากฏในข้อเสนอที่ผ่านความเห็นชอบโดย คณะผู้ทำงานของ ASEM ในด้านการระดมทุน เอกสารดังกล่าวถูกส่งเรื่องให้กับ ASEM ในเดือน พฤษภาคม 2546 และได้รับความเห็นชอบในเดือนกรกฎาคม 2546 และหลังจากนั้นไม่ถึง 2 สัปดาห์ ก็ได้รับความเห็นชอบอย่างเป็นทางการจากคณะรัฐมนตรี ซึ่งมอบหมายให้ดำเนินการในบริบทของ ระบบงานของรัฐบาลไทย การดำเนินงานตามหมายกำหนดการดังกล่าวจะสอดคล้องกับการวางแผน ที่ริเริ่มโดยกรมทรัพยากรน้ำ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช

จะด้วยเป็นเพราะเหตุผลอะไรก็ยังไม่เป็นที่ปรากฏ อีกกว่า 1 ปีต่อมาจึงมีประกาศเชิญชวน บริษัทที่ปรึกษาให้ยื่นข้อเสนอ และสมัครในตำแหน่งที่ปรึกษาอิสระ 2 ราย คอลัมน์ที่สองที่เกี่ยวข้องกับ เวลาแสดงถึงหมายกำหนดการที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงแก้ไขระหว่างกระบวนการยื่นสมัคร ในขณะที่ ตำแหน่งของผู้เชี่ยวชาญการจัดการลุ่มน้ำได้มีการจัดตั้งขึ้นเมื่อเดือนกันยายน 2547 การคัดเลือก และ ลงนามในสัญญาจ้างบริษัทที่ปรึกษายังไม่แล้วเสร็จจนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ 2548

กิจกรรมหลายอย่าง เช่น เวทีประชุมเรื่องน้ำ (Water Forum) หรือการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อการคัดเลือกลุ่มน้ำสาขาที่จะจัดขึ้นเพื่อคัดเลือกโครงการลุ่มน้ำสาขานำร่อง เมื่อเดือนมีนาคม 2548 หากต้องถูกเลื่อนไปก็จะกระทบถึงการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องดำเนินการโดยที่ปรึกษาจาก บริษัทปัญญาฯ ดังนั้นคอลัมน์สุดท้ายของตาราง 4-1 แสดงหมายกำหนดการดำเนินโครงการที่เป็นจริง

แม้ว่าหมายกำหนดการดังกล่าวจะมีรายละเอียดที่ไม่ครบถ้วน แต่ข้อมูลก็มีเพียงพอที่จะแสดง ให้เห็นว่าในขณะการสำรวจพื้นที่จะเริ่มขึ้นในเดือนกรกฎาคม กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับ ประชาชน และสถาบันในลุ่มน้ำสาขาจะเริ่มดำเนินการในระยะ 4 เดือน ตั้งแต่เดือนกันยายนจนถึง ธันวาคมของปี 2548

ประเด็นสำคัญที่ต้องการเสนอแนะในที่นี้ก็คือกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ และผลลัพธ์ จะสามารถเป็นที่เข้าใจ และประเมินผลได้ก็ต่อเมื่อนำมาพิจารณาในบริบทของเวลาการดำเนินการ ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

ข. กิจกรรมการดำเนินงานโครงการ (Implementation activities)

ตอนต่อไปนี้ของรายงานจะเป็นการบันทึก และทบทวนการติดต่อประสานงาน รวมทั้งข้อสังเกต ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการกิจกรรม 7 ประเภทที่เป็นไปภายใต้การนำของผู้นำโครงการ และผู้นำในระดับ ท้องถิ่น โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นอย่างเข้มข้นในช่วงระหว่างหลายเดือนสุดท้ายของโครงการที่ระบุไว้ใน หัวข้อย่อยที่แล้ว

1. การสำรวจเบื้องต้น (Preliminary surveys)

หลังจากได้มีการคัดเลือกลุ่มน้ำสาขา 3 แห่งแล้ว คณะที่ปรึกษาจากบริษัทปัญญาฯ ได้ทำการ สำรวจเบื้องต้น แม้ว่าผู้เขียนจะไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรง แต่การสำรวจดังกล่าวได้ครอบคลุมถึงข้อมูลหลัก 3 ประเภท กล่าวคือ ประเภทแรกเป็นการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ ระดับจังหวัด หน่วยงาน

รูป (กรอบ) ที่ 4-1 เวลาดำเนินโครงการที่มีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงแผนงานเพื่อการบริหารจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงอย่างมีส่วนร่วม (FM-PO-001)

แผนงานเพื่อการจัดการลุ่มน้ำแม่ปิงอย่างมีส่วนร่วม (FM-PO-001)

รายการที่	งาน / รายงาน	หมายเหตุกำหนดการตามข้อเสนอ ที่ยื่นต่อ ASEM	หมายเหตุกำหนดการตามโครงการ ที่เสนอครั้งแรก	เริ่มจริง
0	ข้อเสนอขอทุนจาก ASEM สำหรับความช่วยเหลือทางด้านเทคนิค: เวลาขึ้นเรื่อง และอนุมัติ คณะรัฐมนตรี ราชธานาจักรไทยให้การอนุมัติ	19 พ.ค. 2546		18 ต.ค. 2546 29 ต.ค. 2546
1	เริ่มต้นโครงการ และจัดเตรียมพื้นที่			
1.1	เซ็นสัญญาเกี่ยวกับศึกษาด้านการจัดการน้ำ (WME)	พ.ย. 2546	17 ก.ย. 2547	17 ก.ย. 2547
1.2	เซ็นสัญญาเกี่ยวกับศึกษาทางเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม (EE)	มี.ค. 2547	17 ก.ย. 2547	17 ก.ย. 2547
1.3	เซ็นสัญญากับบริษัทที่ปรึกษา	มี.ค. 2547	1 พ.ย. 2547	
1.4	คณะผู้จัดเตรียมโครงการเยี่ยมชมพื้นที่		3-5 พ.ย. 2547	9-12 พ.ย. 2547
1.5	ประชุมจัดเตรียมโครงการ		8 พ.ย. 2547	8 พ.ย. 2547
1.6	รายงานฉบับแรกเรื่องการเลือกผู้นำสาขา จาก WME		พ.ย. 2547	ก.พ. / มี.ค. 2548
1.7	รายงานฉบับแรกเรื่องการชี้แหล่งที่มาของมลพิษ จาก EE		พ.ย. 2547	
1.8	รายงานฉบับแรกเรื่องแผนงานโครงการ จาก CF		ธ.ค. 2547	
1.9	รายงานสำรวจ และประเมินผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง		1 ธ.ค. 2547	
1.10	ประชุมผู้นำสาขาย่อย		24-25 พ.ย. 2547	10-14 มี.ค. 2548
1.11	ดำเนินการรวบรวมความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วม		10 ธ.ค. 2547	
1.12	ดำเนินการคัดเลือกแหล่งมลพิษ		10 ธ.ค. 2547	
2	เริ่มต้นโครงการ และจัดเตรียมพื้นที่			
2.1	รายงานการประเมินสิ่งแวดล้อม และความยากง่ายอย่างมีส่วนร่วม		30 ธ.ค. 2547	
2.2	รายงานความคิดเห็นเบื้องต้นและการจัดการลุ่มน้ำสาขา จาก WME		ก.พ. 2548	ก.ค. / ธ.ค. 2548
2.3	รายงานความคิดเห็นเบื้องต้นเรื่องมือ และเวลาไปเพื่อการกำกับดูแล และสร้างแรงจูงใจ จาก EE		30 พ.ค. 2548	
2.4	รายงานขั้นสุดท้าย เรื่องข้อสรุป และแผนปฏิบัติการ จาก WME	พ.ย. 2547	มี.ย. 2548	พ.ย. / ธ.ค. 2548
2.5	รายงานขั้นสุดท้าย เรื่องกรอบสำหรับการประเมินผลงาน จาก EE	พ.ค. 2548	15 ก.ค. 2548	
2.6	รายงานเรื่องผลการวัด (?) จาก CF		30 มี.ย. 2548	
2.7	เครื่องมือสำหรับกิจกรรมทางด้านเทคนิค การจัดการ และการศึกษา		30 พ.ย. 2548	ธ.ค. / พ.ย. 2548
3	การดำเนินการ และฝึกอบรม			
3.1	ดำเนินการจัดการลุ่มน้ำสาขาย่อยอย่างมีส่วนร่วม		15 ก.ค. 2548	พ.ย. / ธ.ค. 2548
3.2	ดำเนินการมาตรการกำกับดูแล และให้แรงจูงใจ		15 ก.ค. 2548	
3.3	ให้การฝึกอบรม และประเมินผลการฝึกอบรม		30 ก.ค. 2548	พ.ย. 2548
3.4	รายงานส่วนที่ 1 จาก CF	พ.ย. 2547	30 ก.ค. 2548	
3.5	รายงานส่วนที่ 3 จาก CF	พ.ค. 2548	30 ก.ค. 2548	
4	การติดตามผล			
4.1	ประเมินผลการดำเนินการของกลุ่มแหล่งที่มาของมลพิษ		15 ก.ค. 2548	
4.2	ปรับปรุงกลไกการให้แรงจูงใจ และกรอบการติดตามผล		30 ก.ค. 2548	
4.3	รายงานส่วนที่ 2 จาก CF	มี.ค. 2548	30 ก.ค. 2548	
5	การเผยแพร่ข่าวสารข้อมูล			
5.1	ประชุมปฏิบัติการระดับจังหวัด และระดับชาติ	มี.ย. / ก.ค. 2548	ก.พ. / ธ.ค. 2548	
5.2	รายงานขั้นสุดท้าย และบทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ธ.ค. 2548	26 ธ.ค. 2548	
1	ส่วนที่ 1: การจัดการลุ่มน้ำย่อยอย่างมีส่วนร่วม (PMM)	พ.ย. 2546 - พ.ย. 2547		
1.1	เลือกผู้นำย่อยนำร่อง 3 แห่ง		ก.พ. - มี.ค. 2548	
1.2	จัดการประชุมเพื่อคัดเลือกแกนนำมีส่วนร่วมจัดการ		มี.ค. 2548	
1.3	ประเมินผลในเชิงแนวคิด (ของงานที่ได้ดำเนินการมาแล้ว)		มี.ค. - พ.ค. 2548	
1.4	ตั้งสมมติฐานผู้นำสาขาย่อย สังเกตทำงานประจำลุ่มน้ำสาขา ประชุมเชิงปฏิบัติการในเรื่ององค์ประกอบกระบวนการประจำลุ่มน้ำย่อย		มี.ค. - พ.ค. 2548	ธ.ค. - ธ.ค. 2548 ธ.ค. 2548 พ.ย. - ธ.ค. 2548
1.5	การพัฒนาแผนปฏิบัติการ ประชุมโครงการลุ่มน้ำสาขา ครั้งที่ 1 การประชุมผู้นำสาขาย่อยอย่างมีส่วนร่วม และแบ่งส่วน โดย CF คณะทำงานของลุ่มน้ำสาขาประชุม ครั้งที่ 1 คณะทำงานของลุ่มน้ำสาขาประชุม ครั้งที่ 2 คณะทำงานของลุ่มน้ำสาขาประชุม ครั้งที่ 3		พ.ค. - ก.ค. 2548	ก.ค. 2548 ก.ย. 2548 พ.ย. 2548 พ.ย. 2548 พ.ย. 2548
1.6	การถอดแบบชุดเครื่องมือ		พ.ค. - ก.ค. 2548	ธ.ค. - พ.ย. 2548
1.7	การเผยแพร่ข้อมูล		ธ.ค. - ก.ย. 2548	
2	ส่วนที่ 2: การเพิ่มขีดความสามารถในการวางแผน - จัดการให้กับชุมชนในลุ่มน้ำสาขานำร่อง	มี.ค. 2547 - มี.ค. 2548		
2.1	คัดเลือกวิทยากรผู้นำสาขา		พ.ย. 2548	ธ.ค. 2548
2.2	ระบุเนื้อหาการฝึกอบรมที่เป็นที่ต้องการ		พ.ย. - พ.ค. 2548	
2.3	พัฒนาเอกสารการฝึกอบรม		พ.ค. - มี.ย. 2548	ก.ย. - พ.ย. 2548
2.4	ฝึกอบรมให้กับวิทยากรผู้นำสาขา		ก.ค. 2548	9-13 พ.ย. 2548
2.5	ช่วยการฝึกอบรมให้กับกลุ่มชุมชน		ก.ค. - ธ.ค. 2548	พ.ย. 2548
3	ส่วนที่ 3: เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโครงสร้างการกำกับดูแล และสร้างแรงจูงใจในลุ่มน้ำสาขานำร่อง	มี.ค. 2547 - พ.ค. 2548		
3.1	ระบุผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย		พ.ค. 2548	
3.2	คัดเลือกแหล่งที่มาของมลพิษ 20-25 แหล่งต่อลุ่มน้ำย่อย		มี.ย. 2548	
3.3	พัฒนากลไกสร้างแรงจูงใจ		ก.ค. 2548	
3.4	เจรจากับผู้เกี่ยวข้องในลุ่มน้ำ คัดเลือกแหล่งที่มาของมลพิษในเชิงการกำกับดูแล และแรงจูงใจ		ก.ค. - ธ.ค. 2548	
3.5	สนับสนุนการดำเนินมาตรการ		ธ.ค. - ธ.ค. 2548	
3.6	กำหนดเกณฑ์การประเมินผล		ก.ย. - ธ.ค. 2548	
4	ส่วนที่ 4: จัดการโครงการ การวัดผล และเผยแพร่ข้อมูล	พ.ย. 2546 - ธ.ค. 2548		
4.1	การประสานงานโครงการ		2547 - 2548	2547 - ก.พ. 2549
4.2	การพัฒนากรอบการวัดผล		ก.ค. - ก.ย. 2548	
4.3	จัดการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในเรื่องการเผยแพร่ข่าวสาร		ธ.ค. 2548	

กรมกองต่าง ๆ และระดับชาติ ข้อมูลประเภทที่สองรวบรวมจากเจ้าหน้าที่ระดับอำเภอ และตำบล รวมทั้งเจ้าหน้าที่ และผู้นำระดับลุ่มน้ำสาขา ข้อมูลประเภทที่สามเป็นข้อมูลที่รวบรวมจากแหล่งข้อมูลในระดับพื้นที่ระหว่างการทำการสำรวจพื้นที่ด้วยเทคนิคการประเมินสถานการณ์อย่างเร่งด่วน และอย่างมีส่วนร่วม (Participatory rapid appraisal techniques)

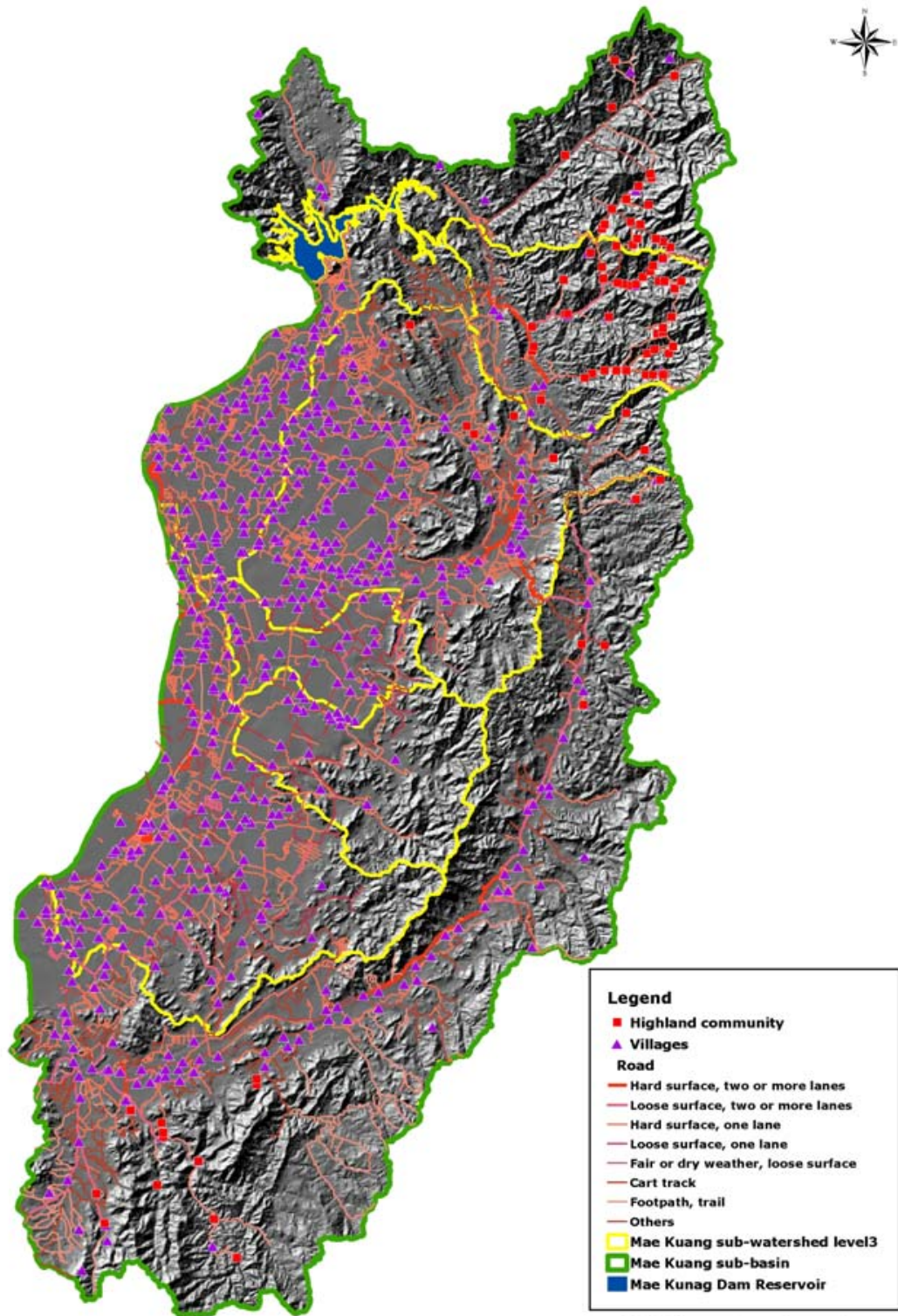
เนื่องจากมีเจ้าหน้าที่จากบริษัทปัญญา แบ่งเป็นทีมย่อย ๆ หลายทีม ทีมที่มักเข้าหลายพื้นที่พร้อม ๆ กัน เพื่อทำการสำรวจตามวิธีการ PRA ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปไม่ได้ที่ผู้เขียนจะเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดในทุกกิจกรรม และถึงแม้ว่าผู้เขียนจะยังไม่ได้เห็นรายงานที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเหล่านี้ ผู้เขียนได้มีโอกาสเห็นการนำเสนอข้อมูล หรือการนำมาใช้ในการประชุมระดับลุ่มน้ำสาขานอกจากนั้นผู้เขียนยังได้มีโอกาสหรือหลายครั้งกับคุณกุศล ซึ่งมาจากบริษัทปัญญา ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนโครงการนำร่องที่เกี่ยวกับการใช้ที่ดิน การเกษตร และมลพิษทางการเกษตร ส่วนหนึ่งของการหารือดังกล่าวผู้เขียนได้รับมอบแผนที่ (ซึ่งเป็นภาพพิมพ์) แหล่งมลพิษทางการเกษตรในลุ่มน้ำสาขาคอนกรีต 1 ของลุ่มน้ำแม่ปิง

ในขณะที่เดียวกันนั้นผู้เขียนได้ร่วมวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิจากทุกลุ่มน้ำสาขาย่อยของลุ่มน้ำปิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์ข้อมูลในระดับหมู่บ้าน จากฐานข้อมูลการพัฒนาชนบทระดับชาติ ทั้งนี้เพื่อที่จะแสดงลักษณะทางสังคม และเศรษฐกิจของลุ่มน้ำสาขาย่อยของลุ่มน้ำแม่ปิง ข้อมูลดังกล่าวส่วนใหญ่ได้ถูกแสดงไว้ในตารางในบทที่ 2 ของรายงานนี้ ข้อมูลดังกล่าวช่วยให้แก่งคิดในการอภิปรายในคณะทำงานระดับลุ่มน้ำสาขา และผู้เขียนหวังว่าจะเป็นข้อมูลที่ถูกนำไปพิจารณาเมื่อมีการประเมิน หรือพัฒนากิจกรรมในระดับลุ่มน้ำสาขา หรือโครงการให้ความสนับสนุนในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้นต่อไป

อนึ่งในการศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ผู้เขียนได้ร่วมกับ ดร.เมธี เอกะสิงห์ แห่งศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร ในการศึกษาข้อมูลจากระบบการสนับสนุนการตัดสินใจระดับจังหวัด ซึ่งได้รับการจัดทำขึ้นเพื่อจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และเชียงราย ข้อมูลดังกล่าวช่วยในการจำแนกประเภทของที่ดินเพื่อการเกษตรในตอนกลาง และตอนบนของลุ่มน้ำสาขาแม่ปิง และจะสมบูรณ์มากขึ้นเมื่อใช้ประกอบกับข้อมูลการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ซึ่งเน้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ และที่มาจาก ทส. และจากแหล่งที่เกี่ยวข้อง (ดังที่แสดงในรูป (แผนที่) ที่ 1-9 ถึง 1-11) ระบบการสนับสนุนการตัดสินใจระดับจังหวัดยังให้ข้อมูลเชิงกายภาพ เศรษฐกิจ ชาติพันธุ์ และทางสังคม เพื่อการนำมาใช้ในการวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์ที่แสดงในตอนที่ 2 ของรายงานฉบับนี้ ดร.เมธี กรุณามอบแผนที่ตอนกลาง และตอนบนของลุ่มน้ำสาขาย่อย ดังที่แสดงไว้ในรูป (แผนที่) ที่ 4-2 ถึง 4-5

แผนที่ส่วนใหญ่ที่ใช้ในโครงการนี้ในระดับลุ่มน้ำสาขามุ่งแสดงให้เห็นว่าลุ่มน้ำสาขาถูกแบ่งตามหน่วยการบริหาร เช่น จังหวัด อำเภอ และตำบล หรือตามพรมแดนระหว่างที่ดินในเขตป่าไม้แต่ละประเภท หรือที่ดินที่มีป่าปกคลุม ในขณะที่การแบ่งพื้นที่ในลักษณะดังกล่าวเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์

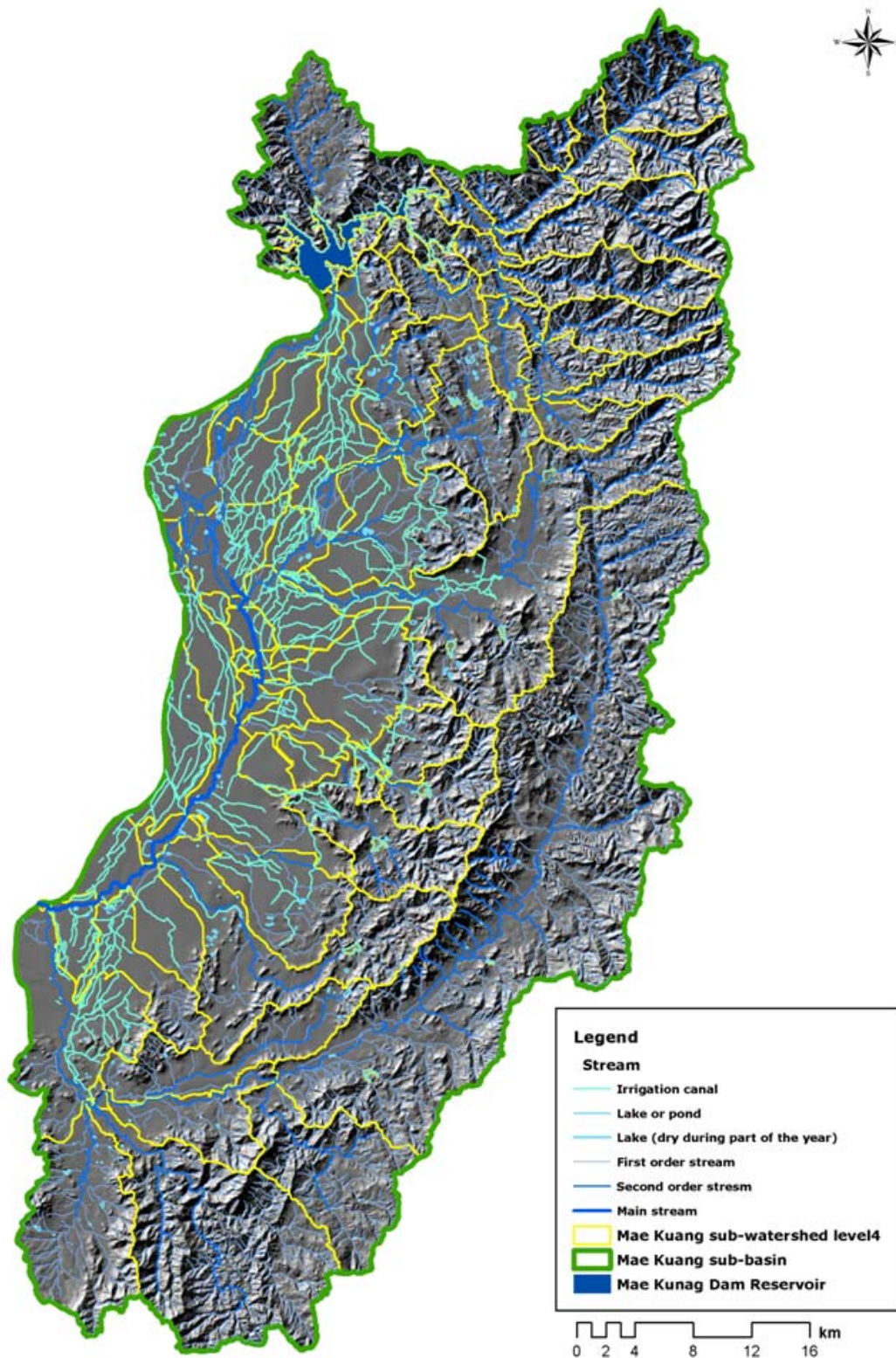
รูป (แผนที่) ที่ 4-2 กลุ่มน้ำสาขาแม่กวัง กลุ่มน้ำย่อยหน่วยหลัก ๆ และตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านและถนน

ที่มา: ดร.เมธี เอกะสิงห์ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร มช.

0 2 4 8 12 16 km

รูป (แผนที่) ที่ 4-3 กลุ่มน้ำสาขาแม่กวัง กลุ่มน้ำย่อยของท้องถิ่น และทรัพยากรน้ำ

ที่มา: ดร.เมธี เอกะสิงห์ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร มช.

แผนที่ของ ดร.เมธี ที่จะแสดงต่อไปนี้จะช่วยให้เห็นอีกแง่มุมหนึ่งของหน่วยในเชิงพื้นที่ในสองลุ่มน้ำสาขาที่ถูกครอบคลุมอยู่ในระบบฐานข้อมูลของ ดร.เมธี

หน่วยในเชิงพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ หน่วยลุ่มน้ำย่อยของท้องถื่น และกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ของการจัดการ และการสร้างเครือข่ายในท้องถื่น ซึ่งได้มีการถกเถียง และอภิปรายกันอย่างมากระหว่างได้โครงการนี้ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นดังกล่าวเป็นความพยายามที่ควรได้รับการยกย่องชมเชย แต่ในขณะเดียวกันก็มีความห่วงใยเกี่ยวข้องกับระดับลุ่มน้ำย่อยของท้องถื่น ที่ยังมีความคลุมเครือเกินไป และความไม่เป็นทางการของหน่วยดังกล่าวก็มีมากเกินไปกว่าที่จะเป็นประโยชน์ในทางปฏิบัติ

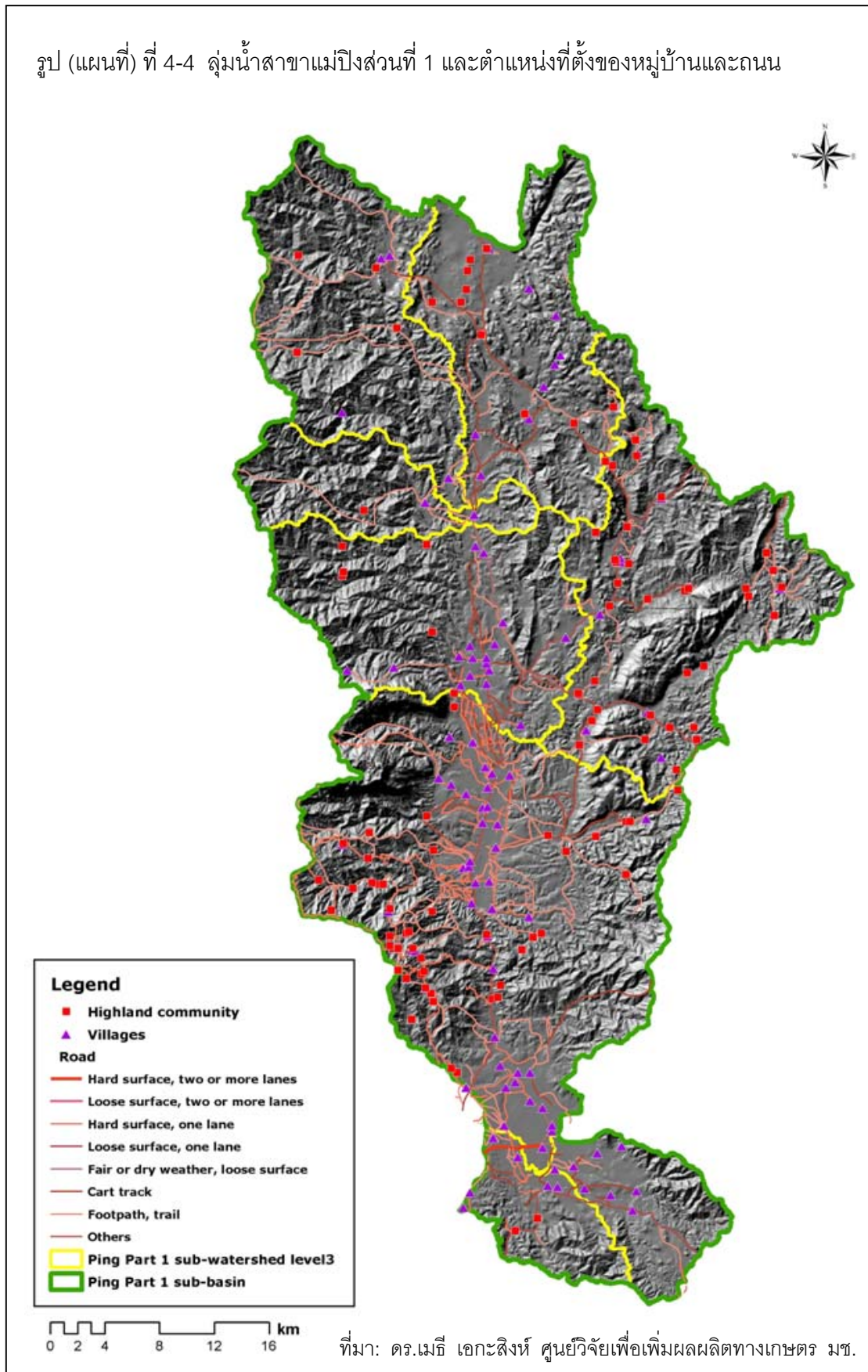
เพื่อที่จะช่วยหาข้อมูลซึ่งจะทำให้เกิดความกระจ่างชัดขึ้น ดร.เมธี ได้แบ่งลุ่มน้ำสาขาในโครงการนำร่อง 2 แห่งของโครงการ โดยการใช้แบบจำลองความสูงของพื้นที่เชิงตัวเลข (digital elevation model) ที่มีความละเอียดสูง และแสดงเป็นค่าดิจิทัล และเครื่องมือวิเคราะห์ต่าง ๆ ที่อยู่ในระบบการสนับสนุนการตัดสินใจที่อยู่ในความดูแลของ ดร.เมธี ผลจากการแบ่งลุ่มน้ำสาขาดังกล่าวปรากฏอยู่ในรูป (แผนที่) ที่ 4-2 และ 4-4 ซึ่งแสดงลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำแม่กวง และแม่น้ำปิงลุ่มน้ำสาขาแผนที่ 1 โดยแสดงให้เห็นถึงท้องถื่นในระดัพื้นที่ ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้าน และถนน ทั้งนี้โดยลุ่มน้ำแม่กวงถูกแบ่งเป็น 8 ลุ่มน้ำย่อย และลุ่มน้ำปิงตอนที่ 1 ถูกแบ่งเป็น 7 ลุ่มน้ำย่อย ซึ่งในบางลุ่มน้ำย่อยจะมีเพียงไม่กี่หมู่บ้าน แต่ในบางลุ่มน้ำย่อยมีผู้คนตั้งที่อยู่อาศัยเป็นจำนวนมากพร้อมกับมีเครือข่ายถนนหนทางที่สลับซับซ้อนอยู่ด้วย

รูป (แผนที่) ที่ 4-3 และ 4-5 แบ่งลุ่มน้ำสาขาลงละเอียดมากยิ่งขึ้นไปอีก ทั้งนี้โดยแผนที่แสดงถึงตำแหน่งที่ตั้งของแหล่งกักเก็บน้ำ ลำธาร และคลองชลประทาน ในขณะที่ระบบสามารถให้รายละเอียดที่ละเอียดมากไปกว่านี้ อีก แต่รายละเอียดดังกล่าวมาในย่อหน้านี้ และย่อหน้าที่แล้วเป็น รายละเอียดในระดับที่มีประโยชน์มากที่สุดในที่นี้

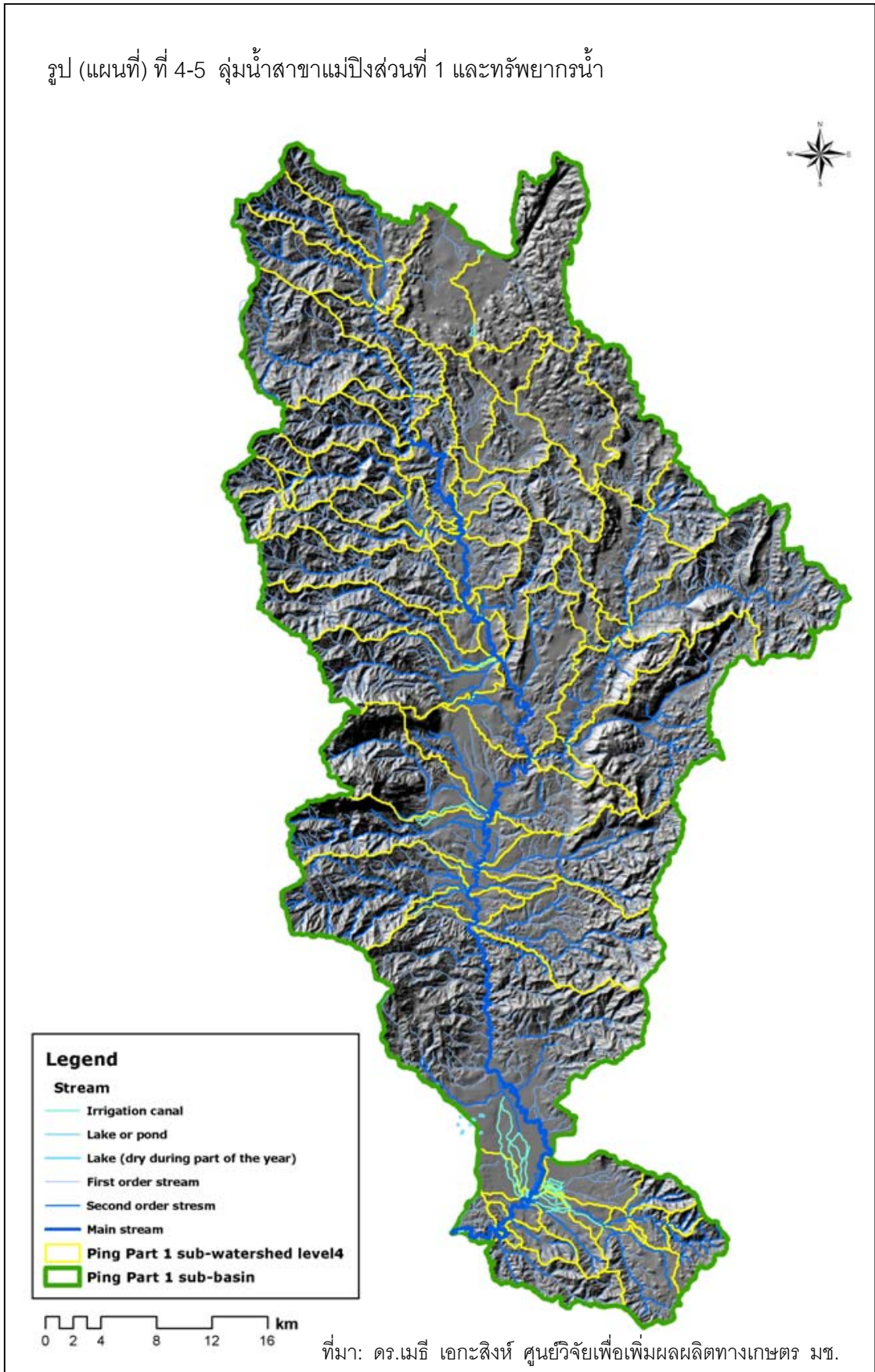
เมื่อนำแผนที่ทั้ง 2 ชุดมาเปรียบเทียบกันในแต่ละลุ่มน้ำย่อย จะเห็นได้ถึงวิธีการในการจำแนกลุ่มน้ำย่อยตามเครือข่ายการจัดการในระดับท้องถื่นว่าไม่มีวิธีการไหนวิธีการเดียวที่เหมาะสมกับทุก ๆ กรณี ทั้งนี้เนื่องจากแต่ละลุ่มน้ำย่อยแตกต่างกันไปในเรื่องขนาด และความสลับซับซ้อนทั้งในแง่ชีว-กายภาพ และองค์กรทางสังคม ในบริเวณที่มีคนอยู่อาศัยน้อย เช่น ลุ่มน้ำย่อยแม่ปิงตอนที่ 1 บางแห่งสามารถจัดการได้โดยเครือข่ายในระดับใหญ่ แต่สำหรับกรณีของแม่กวงลุ่มน้ำย่อยหลายแห่งมีความสลับซับซ้อนทั้งในแง่ความหนาแน่นในการตั้งถิ่นฐาน และเครือข่ายระบบลำคลอง

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าสาเหตุที่ต้องมีความยืดหยุ่น (หรือความคลุมเครือ) ในการนิยามระดับ หรือขนาดของหน่วยพื้นที่ของลุ่มน้ำสาขา ก็เพื่อให้กลุ่ม หรือเครือข่ายท้องถื่นสามารถเริ่ม และดำเนินการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากการจัดการในระดับท้องถื่นมีศักยภาพขั้นต่ำในการบริหารจัดการที่ขึ้นกับหลายปัจจัย เช่น ระบบเครือญาติ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และอาชีพความเป็นอยู่ ระยะเวลาของการตั้งถิ่นฐาน สถาบันสังคมที่มีอยู่ดั้งเดิมตามประเพณี หรือที่ได้

รูป (แผนที่) ที่ 4-4 กลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1 และตำแหน่งที่ตั้งของหมู่บ้านและถนน

รูป (แผนที่) ที่ 4-5 กลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1 และทรัพยากรน้ำ

รับการสนับสนุนจากทางการในการจัดตั้งให้มีขึ้น และระดับความรุนแรงของการแข่งขันเพื่อ (หรือความขัดแย้งอันเนื่องมาจาก) การใช้ทรัพยากรในเชิงกายภาพเป็นเพียงส่วนเดียวของปัจจัยทั้งหมดที่เกี่ยวข้อง

ดังนั้น เครือข่ายการจัดการลุ่มน้ำย่อยที่มีความหลากหลายมากในเรื่องของขนาดของระดับการปฏิบัติการ และเมื่อนำเอาแผนที่ซึ่งระบุขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ประเภทของพื้นที่ป่าแต่ละชนิด ขอบเขตความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน หรือพื้นที่ตามวิธีการจำแนกประเภทต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าความสลับซับซ้อนยิ่งจะมีมากเพิ่มขึ้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จะมีผลต่อความเป็นไปได้ในการจัดองค์กรในแต่ละขนาดพื้นที่

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า เครือข่าย และพันธมิตรระหว่างหน่วยการจัดการลุ่มน้ำย่อย มีประโยชน์ในการแก้ปัญหาในบริบทที่กว้างขวางใหญ่โตขึ้น และทั้งยังจะช่วยหน่วยงานระดับท้องถิ่นในการติดต่อประสานงาน รวมทั้งขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานบริหารซึ่งมีขนาดใหญ่กว่า ตัวอย่างในเรื่องนี้ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการกำหนดกรอบการผนวกรวมเครือข่ายสำหรับลุ่มน้ำย่อยของแม่ปิงตอน 1

ในขณะเดียวกัน ก็ไม่ใช่เรื่องที่น่าแปลกใจหากผู้นำท้องถิ่นจะพบกับความยุ่งยากในการฟื้นฟูอุปสรรคในการจัดการพื้นที่ซึ่งมีความสลับซับซ้อนดังในกรณีของลุ่มน้ำย่อยแม่กวัง นับแห่งความซับซ้อนเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถคาดการณ์ได้ และทั้งจะช่วยในการตั้งคำถามเกี่ยวกับความเหมาะสมในการรวมลุ่มน้ำแม่ทาเข้าอยู่ในหน่วยจัดการลุ่มน้ำเดียวกับลุ่มน้ำสาขาแม่กวังซึ่งมีความสลับซับซ้อนมากอยู่แล้ว

ปัจจัยเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นในการรักษา “พื้นที่” สำหรับชุมชนท้องถิ่น และระบบเครือข่าย เพื่อการมีบทบาทนำในการกำหนดหน่วยที่ “เหมาะสม” เพื่อการจัดการลุ่มน้ำย่อยภายในลุ่มน้ำปิง ชุมชนท้องถิ่น และระบบเครือข่ายยังเป็นตัวช่วยให้เห็นถึงความจำเป็นในการร่วมมือในระดับที่ต่าง ๆ กัน ในการกำหนดการบริหารจัดการลุ่มน้ำย่อยในแต่ละระดับ ข้อเท็จจริง และความสำคัญในเรื่องนี้เป็นที่ปรากฏในประสบการณ์จากลุ่มน้ำสาขานำร่องภายใต้โครงการนี้

2. การตั้งคณะกรรมการลุ่มน้ำสาขา (Establishing sub-basin working groups)

กระบวนการที่ผู้เขียนเสนอเพื่อพัฒนาองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา (RSBO) ขึ้นในลุ่มน้ำสาขานำร่องที่ปรากฏอยู่ในบทที่ 3 ของรายงานนี้เริ่มขึ้นด้วยการกล่าวถึงคณะกรรมการลุ่มน้ำสาขาซึ่งอยู่ในระหว่างการพิจารณา และจัดตั้งให้มีขึ้นในขณะนั้น แต่หลังจากที่ได้มีการทบทวนโดยหัวหน้าโครงการรวมทั้งจากข้อเสนอแนะที่มีต่อรายงานฉบับร่างของผู้เขียน และข้ออภิปรายอื่น ๆ องค์ประกอบของคณะกรรมการลุ่มน้ำสาขาได้เปลี่ยนแปลงไป และสถานะของคณะกรรมการถูกปรับเป็นคณะกรรมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นนี้สะท้อนให้เห็นว่าบทบาทขององค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในโครงการยังคงอยู่ในระยะเริ่มต้น

รูป (กรอบ) ที่ 4-6 องค์ประกอบของคณะทำงานในขั้นสุดท้าย

	แม่โป่ง 1	แม่กวง	แม่โป่งตอนล่าง
ทสจ. ระดับจังหวัด (ประธาน)	1	2	2
สผ. ระดับจังหวัด (เลขานุการ)	1		1
- คณะทำงานเรื่องนี้		1	2
- คณะทำงานเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ	1	1	
ที่ปรึกษาโครงการ	1	1	1
องค์กรของ ทน.			1
องค์กรของ อส.	1	1	
กรมป่าไม้	1	1	
<hr/>			
สำนักงานจังหวัด	1	2	2
ชลประทานจังหวัด			2
เจ้าหน้าที่ระดับท้องถิ่น	2	3	1
<hr/>			
แม่โป่งตอนบน และล่าง	1	1	1
ช่างเทคนิคประจำท้องถิ่น	3	2	2
ผู้แทนภาคประชาชน	5	4	4
องค์กรประชาชน	2	1	2
องค์กรพัฒนาเอกชน	1	1	1
ภาคธุรกิจ	2	2	2
<hr/>			
รวม	23	24	24
<hr/>			
ทส.	7	8	8
เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด/ท้องถิ่น	3	5	5
สมาชิกจากนอกภาครัฐ	14	12	12
<hr/>			
ทส.	30%	33%	33%
เจ้าหน้าที่ระดับจังหวัด/ท้องถิ่น	13%	21%	21%
สมาชิกจากนอกภาครัฐ	61%	50%	50%

องค์ประกอบของคณะทำงานที่ถูกกำหนดขึ้นในที่สุดสำหรับแต่ละลุ่มน้ำสาขาปรากฏอยู่ในแผนภูมิที่ 4-6 สมาชิกของคณะทำงานไม่น้อยกว่าครึ่งหนึ่งมาจากกลุ่มซึ่งไม่ใช่เป็นองค์กรของรัฐแต่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ และประมาณหนึ่งในสามเกี่ยวข้องกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งตำแหน่งประธาน และเลขานุการ ที่เหลือเป็นข้าราชการระดับจังหวัด หรือท้องถิ่น

คำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานออกใกล้ปลายเดือนตุลาคม โดยสำนักวางแผน และนโยบาย กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อำนาจ และหน้าที่ของคณะกรรมการลุ่มน้ำดังที่ปรากฏในคำสั่งแต่งตั้ง ครอบคลุมกิจกรรม 4 อย่างดังต่อไปนี้

- เพื่อกำหนดแผน 4 ปี เพื่อให้ในการดำเนินงานสำหรับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในระดับลุ่มน้ำสาขา ซึ่งแผนปฏิบัติการดังกล่าวรวมถึงแผนการทำงาน และโครงการเพื่อการจัดการอย่างเร่งด่วนในช่วงปีแรก
- เพื่อประชาสัมพันธ์ ให้ข้อมูล และสร้างความเข้าใจ และความตระหนักต่อสาธารณชน ถึงผล และวิธีการดำเนินงานตามแผนการปฏิบัติการทางด้านทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม
- เพื่อประสาน และดำเนินการร่วมกับสำนักประสานงานประจำลุ่มน้ำปึงตอนบน หรือตอนล่างซึ่งมีอยู่แล้ว ทั้งนี้เพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- เพื่อพิจารณาต้นแบบที่จะใช้ในการตั้งองค์กรเพื่อบริหารจัดการทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำสาขาในระยะยาว

ดังนั้น สผ. ได้ตัดสินใจตั้งคณะทำงานตามแบบประเภทที่ 1 ขึ้นเป็นการชั่วคราวเพื่อวางแผน เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และสร้างความตระหนัก และเข้าใจในหมู่สาธารณชน และเพื่อประสานกับหน่วยประสานงานประจำลุ่มน้ำแม่ปึงตอนล่าง และตอนบนซึ่งมีอยู่แล้ว สำนักงานฯ ยังได้ประมวลข้อพิจารณาที่มีต่อหน่วยงานแต่ละประเภทซึ่งได้ถูกกล่าวถึงแล้วในบทที่ 3 ของรายงานฉบับนี้ หากการตั้งคณะทำงานระดับลุ่มน้ำประสบความสำเร็จก่อนที่โครงการนำร่องนี้จะสิ้นสุดลง ย่อมถือได้ว่าเป็นการสิ้นสุดลงของ 2 ขั้นตอน จากทั้งหมด 5 ขั้นตอน ในการตั้งองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา (RSBO) ที่ได้เสนอในบทที่ 3 ของรายงานนี้ รูป (กรอบ) ที่ 3-6

เนื่องจากมีเวลาเหลืออยู่ไม่มากนักสำหรับการดำเนินงานแผนของโครงการจึงถูกปรับเปลี่ยนเพื่อให้รวมถึงการประชุมคณะทำงานอย่างน้อย 3 ครั้ง โดยมุ่งเน้นเพื่อการวางแผนปฏิบัติการระดับลุ่มน้ำสาขา และการประชุมอื่น ๆ เพื่อทบทวนประสบการณ์ และพิจารณาตัวแบบการจัดการองค์กรแบบอื่น ๆ สำหรับการจัดการในระยะยาว

เนื่องจากต้องใช้ความพยายามอย่างมากในขั้นสุดท้ายของ 3 โครงการนำร่องระดับลุ่มน้ำสาขา ผู้เขียนต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่สามารถเข้าร่วมประชุมคณะทำงานต่าง ๆ เหล่านี้ได้ด้วยตนเอง แต่ผู้เขียนใช้วิธีการติดตามการประชุม และกิจกรรมต่าง ๆ มากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ สำหรับลุ่มน้ำสาขาแม่ปึงส่วนที่ 1 เพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจนขึ้นถึงความก้าวหน้าในการดำเนินงาน วิธีการอื่นที่ใช้ คือ

การเข้าร่วมประชุมในระดับโครงการ การสำรวจบทบันทึกเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ใน 2 กลุ่มน้ำสาขานำร่อง เนื่องจากเอกสารต่าง ๆ เหล่านี้เป็นภาษาไทย การสำรวจต้องใช้เวลา และความพยายามมาก อนึ่ง ผลของกลยุทธ์ดังกล่าวได้แก่ ข้อมูลซึ่งรวมอยู่ในส่วนที่เหลืออยู่ของรายงานบทนี้

3. วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ในขั้นเริ่มต้น (Initial vision, goals and strategy)

การประชุมของคณะกรรมการในรอบแรกเริ่มขึ้นด้วยการพิจารณาวิสัยทัศน์ เป้าหมายและกลยุทธ์ของกลุ่มน้ำสาขา เพื่อความรวดเร็วที่ประชุมได้พิจารณาวิสัยทัศน์สำหรับโครงการในอดีต และตัวอย่างใหม่ ๆ ที่นำเสนอโดยบริษัทปัญญาฯ ซึ่งถูกรวบรวมขึ้นมาจากแหล่งต่าง ๆ หลายแหล่ง รวมทั้งการอภิปรายถกเถียงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งในการประชุมเหล่านี้แม้สมาชิกจะไม่สามารถมาร่วมได้ทุกคน แต่ก็มีสมาชิกส่วนหนึ่งเข้าร่วมสม่ำเสมอในจำนวนมากพอ

ในการประชุมสำหรับกลุ่มน้ำสาขาแม่บึงส่วนที่ 1 มีการระดมความคิด และการอภิปรายถึงหลายข้อความซึ่งแสดงวิสัยทัศน์ที่เสนอโดยสมาชิกคณะกรรมการด้วยตนเอง คณะทำงานได้เลื่อนการตัดสินใจคัดเลือกวิสัยทัศน์ไปจนหลังจากการอภิปรายถึงเป้าหมาย และวัตถุประสงค์แต่ละรายการ หลังจากนั้นคณะกรรมการนำเอาข้อความแสดงวิสัยทัศน์กลับไปอภิปรายกับเพื่อนร่วมงาน และสมาชิกกลุ่มซึ่งกรรมการแต่ละคนเป็นตัวแทน ก่อนที่จะนำกลับมาเพื่อการตัดสินใจในการประชุมครั้งต่อไป การอภิปรายเป็นไปอย่างเปิดเผย จริงจังและแสดงถึงความมีวุฒิภาวะ โดยที่สมาชิกคณะกรรมการเกือบทุกคนแสดงความคิดเห็นของตนเอง และเข้าร่วมการอภิปรายซึ่งเป็นไปอย่างสร้างสรรค์ ในแง่กระบวนการ รูปแบบ และลักษณะการดำเนินงาน การอภิปรายเหล่านี้นำไปสู่ผลสำเร็จซึ่งเป็นวิสัยทัศน์ที่ต่างออกไปจากที่เกิดขึ้นจากเวทีประชุมเรื่องน้ำ (Water Forum) ในแต่ละกลุ่มน้ำสาขามีความหลากหลายพอควรในเรื่องที่ว่ากระบวนการต่าง ๆ เหล่านี้จะก่อผลอะไรขึ้นมาบ้าง รายงานฉบับแรกของคณะกรรมการกลุ่มน้ำสาขาแม่บึง แสดงถึงความลำบากใจในระดับที่มากพอสมควรในหมู่สมาชิกคณะกรรมการ ซึ่งหลายคนจำเป็นต้องปรึกษากับเพื่อนร่วมงาน และสมาชิกกลุ่มซึ่งกรรมการแต่ละคนเป็นตัวแทน ก่อนที่จะยินดีเข้าร่วมการแลกเปลี่ยน หรือถกเถียงอย่างเป็นทางการเป็นเรื่องราว ในทางกลับกัน รายงานสำหรับกลุ่มน้ำบึงตองล่างระบุว่าคณะกรรมการบรรลุถึงข้อตกลงปรับปรุงวิสัยทัศน์จากตัวอย่างที่นำเสนอ และสามารถยุติการประชุมได้ภายในเพียงวัน

4. เจ้าหน้าที่โครงการระดับท้องถิ่น และการสร้างขีดความสามารถในการทำงาน (Project local staff and capacity building)

หลังจากการตั้งคณะกรรมการ สม. และบริษัทปัญญาฯ โดยความร่วมมือของผู้นำคณะกรรมการ ได้คัดเลือก “วิทยากรกลุ่มน้ำสาขา” (local facilitators) 6 คน จากแต่ละกลุ่มน้ำสาขาเพื่อร่วมงานกับ

โครงการ หลังจากนั้น “วิทยากรชุมชน” (community trainers) อีก 15 คน จากแต่ละลุ่มน้ำสาขาถูกคัดเลือกเพื่อช่วยเหลือในกิจกรรมโครงการในระดับท้องถิ่น

โครงการสามารถดำเนินกิจกรรมหลายอย่างซึ่งเป็นการสร้างขีดความสามารถในการทำงานซึ่งมุ่งเน้นไปที่กลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ภายในลุ่มน้ำสาขา กลุ่มเป้าหมาย 2 กลุ่ม ซึ่งได้แก่ วิทยากรลุ่มน้ำสาขา และวิทยากรชุมชน เป็นบุคคลที่ถูกคัดเลือกเพื่อเข้าร่วมโดยตรงในการช่วยการดำเนินงานของโครงการ กิจกรรมอย่างอื่นที่เป็นไปเพื่อสร้างขีดความสามารถในการทำงานที่ผู้เขียนได้มีโอกาสสังเกต กำลังอยู่ในระหว่างผนวกให้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ สำหรับผู้ที่เข้าร่วมกับโครงการโดยตรงมีการฝึกอบรม 2 ครั้ง ที่ถือเป็นกิจกรรมที่สำคัญมากต่อการเสริมสร้างความสามารถในการทำงานกับโครงการ

(ก) การอบรมวิทยากรลุ่มน้ำสาขา (Local facilitator training)³⁷

การอบรมวิทยากรลุ่มน้ำสาขาสำหรับลุ่มน้ำสาขานำร่องมีขึ้นเมื่อวันที่ 9 ถึง 13 พฤศจิกายน 2548 ที่จังหวัดตาก การอบรมประกอบไปด้วยเนื้อหาหลัก 6 ส่วน และการดูงาน ผู้เขียนมีส่วนร่วมเสนอข้อคิดเห็น และคำแนะนำต่อร่างเนื้อหาหลักของการอบรมส่วนใหญ่³⁸ หลังจากนั้นมีการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของเอกสารการอบรมขึ้นตามคำถาม หรือข้อเสนอแนะที่มีขึ้น ทำที่สุดเนื้อหาการอบรมที่ใช้มีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

ส่วนที่ว่าด้วยความสามารถในการสื่อสาร (Communications Skills Module)³⁹

การอบรมดังกล่าวนี้ประกอบไปด้วยส่วนย่อย ๆ อีก 4 ส่วน อันได้แก่ (1) เทคนิคด้านมวลชนสัมพันธ์ (2) หลักการประชาสัมพันธ์ (3) เทคนิคการถ่ายทอดความรู้ (4) ประสบการณ์ด้านมวลชนสัมพันธ์ และการประชาสัมพันธ์ในการจัดการลุ่มน้ำ เอกสารที่เขียนขึ้นเพื่อใช้ประกอบการฝึกอบรมระบุว่า:

- การอบรมในส่วนย่อยที่ 1 จัดทำขึ้น และสอนโดยทหารผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องของมวลชนสัมพันธ์ และการสื่อสาร ทั้งนี้โดยในการอบรมดังกล่าวมีทัศนคติที่ต่างออกไปบ้างจากที่สามารถพบเห็นได้ในวงวิชาการตะวันตก นักเคลื่อนไหวทำกิจกรรม หรือในวงการที่เกี่ยวข้องกับองค์กรทางสังคม และการอบรมดังกล่าวมีส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขความขัดแย้ง และไม่ปรากฏว่ามีเอกสารการอบรม ยกเว้นแต่หัวข้อย่อยของการอบรมเท่านั้นที่มีการเขียนขึ้นมา ผู้เขียนไม่เห็นว่าจะมีการสร้างสิ่งซึ่งคงทนถาวร หรือที่สามารถนำไปใช้ต่อไปได้อย่างแพร่หลาย เอกสารในลักษณะดังกล่าวย่อมเป็นที่น่า

³⁷ วิทยากรลุ่มน้ำสาขา

³⁸ ภูมิภาคผนวก ข. (ไม่ได้รวมอยู่ในรายงานฉบับแปลนี้)

³⁹ (1) เทคนิคด้านมวลชนสัมพันธ์, (2) หลักการประชาสัมพันธ์, (3) เทคนิคการถ่ายทอดความรู้, (4) ประสบการณ์ด้านมวลชนสัมพันธ์ และการประชาสัมพันธ์ในการจัดการลุ่มน้ำ

สนใจไม่เฉพาะแต่เพียงในแง่เนื้อหาแต่รวมถึงความคิดเห็นที่น่าเสนอ ซึ่งเป็นที่แพร่หลายในกลุ่มต่าง ๆ ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และเกี่ยวข้องกับโครงการ

- ส่วนย่อยที่ 2 และ 3 ของการฝึกอบรมว่าด้วยทฤษฎีการสื่อสาร จิตวิทยาสังคม ซึ่งได้กล่าวถึงไปแล้วอย่างสั้น ๆ ในบทนำของรายงานฉบับนี้ เนื้อหาของเอกสารที่ถูกเขียนขึ้น มุ่งเน้นไปที่เทคนิคที่ช่วยให้เป็นที่ยอมรับแก่ผู้ฟังในระดับท้องถิ่น และการใช้เครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ เช่น กระดานที่มีหมุดปักแสดงตำแหน่งที่ตั้ง (pin boards) กระดาษแผ่นใหญ่ที่เขียนและพับกลับข้างได้ (flipcharts) ไปสเตอร์ แผ่นปลิว และแฟ้มเอกสาร (folders) และอย่างที่กล่าวไว้ในรายการส่วนย่อยอันแรก มีความสนใจในเรื่องศิลปะการพูดในที่สาธารณะ แต่ในคู่มือการฝึกอบรมในส่วนนี้ไม่มีการอ้างถึงข้อคิดที่ต้งบนฐานที่มาจากทฤษฎีว่าด้วยการเผยแพร่ความรู้แต่อย่างใด

- อนึ่งผู้เขียนยังไม่ได้รับเอกสารที่เกี่ยวกับหัวข้อย่อยส่วนที่ 4 ที่ได้ถูกเขียนขึ้น หรือมีการนำเสนอแต่อย่างใด

จากทัศนะของผู้เขียน จะเป็นที่น่าสนใจหากการนำเสนอเนื้อหาการอบรมดังกล่าวถูกเสริมด้วยการนำเสนอความเห็น วิธีการ หรือเทคนิคของผู้ที่ถือได้ว่าเป็นนักเคลื่อนไหวทำกิจกรรมในระดับชุมชน ซึ่งเป็นอีกฝ่ายหนึ่งของผู้เกี่ยวข้อง การนำเสนอในลักษณะดังกล่าวอาจช่วยเพิ่มเติมเทคนิค เครื่องมือที่มีประโยชน์ และช่วยทำให้แนวคิดที่ใช้กันในกลุ่มผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ มีความสมบูรณ์มากขึ้น

ส่วนที่ว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources Model)⁴⁰

การอบรมในส่วนนี้ถือได้ว่าเป็นเนื้อหาหลักของโครงการฝึกอบรม ซึ่งในส่วน (module) นี้ประกอบไปด้วยส่วนย่อยอีก 3 ส่วน อันได้แก่ (1) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ (2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำ และ (3) เครื่องมือในการจัดการอันได้แก่แผน และกฎระเบียบขององค์กร เอกสารที่เขียนขึ้น และนำเสนอโดย ดร.มณฑล ระบุว่า:

- สำหรับเอกสารการฝึกอบรมทางด้านทรัพยากรธรรมชาติในส่วนแรกมีจุดเด่นในเรื่องของความพยายามที่จะเสนอประเด็นที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำโดยเฉพาะกระบวนการทางกายภาพอย่างตรงไปตรงมา และง่ายที่สุด อีกทั้งการนำเสนอก็ใช้รูปภาพที่เห็นได้ชัดเจน เทคนิคที่ใช้ประการหนึ่งคือการมุ่งเน้นให้เห็นว่าการจัดการลุ่มน้ำแท้จริงแล้วเป็นเรื่องของการจัดการทรัพยากรที่อยู่ในลุ่มน้ำนั้น ๆ⁴¹ การมุ่งเน้นในลักษณะดังกล่าว หมายถึงการยอมรับให้มีกิจกรรมของมนุษย์ในด้านต่าง ๆ รวมทั้งประเด็นในเรื่องของภาคเมือง เกษตรกรรม ระบบนิเวศวิทยาป่าไม้ภายในลุ่มน้ำหนึ่ง ๆ ซึ่งนำไปสู่กรอบพื้นฐานในการศึกษาความเกี่ยวเนื่องกันระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ ดังกล่าวโดยเฉพาะอย่างยิ่ง

⁴⁰ (1) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำ, (2) การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการลุ่มน้ำ, (3) เครื่องมือในการจัดการ: แผนกฎระเบียบ องค์กร

⁴¹ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นจุดที่สำคัญและมีประโยชน์ และได้อ้างอิงในที่อื่น ๆ อีกของรายงานนี้

ที่เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำ ต่อเอกสารดังกล่าวความเห็นของผู้เขียนในประเด็นเล็ก ๆ อันหนึ่งได้แก่ การจำแนกระหว่างการเกษตร และนิเวศวิทยาป่าไม้ว่าควรจะรวมถึงภูมิทัศน์ซึ่งอยู่ตรงกลางระหว่างระบบทั้งสอง หรือมีทั้งเกษตร และนิเวศวิทยาป่าไม้ ดังเช่นที่พบเห็นเป็นส่วนมากในลุ่มน้ำแม่ปิง

- ในส่วนที่สองสะท้อนให้เห็นถึงว่าความคิดของนักป่าไม้หลายแห่งทั่วโลกว่าเปลี่ยนแปลงไปเล็กน้อยเพียงใด ทั้งนี้เนื่องจากนักป่าไม้แสดงถึงความเข้าใจของชนิด และระดับการมีส่วนร่วม รวมทั้งการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับชุมชน แม้ว่าความสนใจจะมุ่งไปที่เรื่องการรักษาทรัพยากร แต่ประเด็น และหลักการต่าง ๆ ในเรื่องการรักษาทรัพยากรมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องอื่น ๆ อีกมาก

- ในส่วนที่สามกล่าวถึงแผน กฎระเบียบและองค์กรในระดับท้องถิ่น ในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการจัดการ ดังนั้นเอกสารในส่วนนี้เป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ที่จะนำวิทยากรลุ่มน้ำสาขาเข้าสู่กระบวนการวางแผน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วภายใต้โครงการ ปัญหาตัวอย่างที่เอกสารครอบคลุมถึงได้แก่ การพัฒนาแผน 2 แผนเพื่อแก้ปัญหาทางด้านอนุรักษ์ กล่าวคือ (1) แผนการอนุรักษ์ และ (2) แผนส่งเสริมทางการเกษตร แผนดังกล่าวกำหนดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน อันได้แก่ การร่วมกันชี้ปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ กลยุทธ์ กำหนดความสำคัญก่อนหลัง มอบหมายบทบาท และความรับผิดชอบให้กับบุคลากร และองค์กรที่เกี่ยวข้องระบุนโยบายช่วยเหลือที่เป็นที่จำเป็นสำหรับการปฏิบัติงาน ทั้งนี้โดยขั้นตอนดังกล่าวเริ่มขึ้นในระดับโครงการ แล้วจึงนำมาประมวลขึ้นเป็นระดับแผนที่จะเป็นการตอบสนองลำดับความจำเป็นก่อนหลังในเรื่องของวัตถุประสงค์ และกลยุทธ์ในระดับลุ่มน้ำ

ส่วนที่ว่าด้วยชาวเขา หรือกลุ่มชาติพันธุ์ (Mountain Minorities Module)⁴²

นับเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่คณะที่ปรึกษาจากบริษัทปัญญาฯ เลือกที่จะขอคำแนะนำจากสมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.)⁴³ เพื่อพัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ศ.ว.ท. เป็นองค์กรเครือข่ายขององค์กรเอกชนในภาคเหนือของประเทศไทยองค์กรแรก ๆ ที่มีสมาชิกซึ่งประกอบไปด้วยชุมชนกลุ่มน้อยที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ดังนั้น ศ.ว.ท. จึงอยู่ในวิสัยที่จะสามารถนำเสนอความเห็นที่ค่อนข้างแตกต่างจากที่มักจะได้ยินจากหน่วยงานราชการ หรือสถาบันการศึกษาที่จัดถือได้ว่าอยู่ใน “กระแสหลัก” บทบาทในเรื่องดังกล่าวจะเห็นได้จากเอกสารโครงการที่ได้จัดทำขึ้น และเผยแพร่ ซึ่งรวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสำรวจชุมชนในที่สูง นอกเหนือจากที่ปรากฏอยู่ในบทที่ 2⁴⁴ ของรายงานนี้ผู้เขียนเชื่อว่า เฉพาะแต่ในเรื่องการจัดทำเอกสารในส่วนนี้เพียงอย่างเดียวก็เป็นคุณูปการที่มีคุณค่าต่อการยกระดับการถกเถียงอภิปรายในประเด็นต่าง ๆ อันเกี่ยวเนื่องกับชุมชน กลุ่มน้อยดังกล่าวในลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำปิง จากจุด

⁴² กลุ่มชาติพันธุ์

⁴³ สมาคมศูนย์รวมการศึกษาและวัฒนธรรมของชาวไทยภูเขาในประเทศไทย (ศ.ว.ท.)

⁴⁴ ผู้เขียนได้รับทราบถึงการอ้างอิงข้อมูลนี้ แต่ยังไม่สามารถเข้าถึงฐานข้อมูลนี้ได้

เริ่มต้นนี้ทำให้เป็นที่หวังว่าในอนาคตการจัดทำเอกสารในลักษณะเดียวกันจะขยายครอบคลุมไปถึงทุกกลุ่มน้ำสาขาของกลุ่มน้ำปิง โดยเฉพาะในกลุ่มน้ำสาขาที่มีกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นพลังสำคัญที่ควรให้มีโอกาสเข้าเป็นส่วนร่วม ยิ่งไปกว่านี้การเปิดพื้นที่ให้ ศ.ว.ท. เข้ามามีส่วนร่วมถือเป็นสัญญาณที่ดีในแง่ของหลักการที่องค์กรเครือข่ายได้รับเชิญให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการลุ่มน้ำย่อย ผู้เขียนหวังว่าความสัมพันธ์ในลักษณะนี้จะดำเนินต่อไป และขยายตัวมากขึ้นในอนาคต

ส่วนที่ว่าด้วยสุขภาพอนามัยสาธารณสุข (Health Module) ⁴⁵

จากการสำรวจข้อมูลสาธารณสุขจากจังหวัด และอำเภอต่าง ๆ ในเขตลุ่มน้ำสาขา และจากการศึกษาข้อมูลในเรื่องโรคภัยซึ่งมีโอกาสคุกคามสุขภาพที่ดีของสาธารณสุขชนทำให้ได้ผลดังนี้

- ในลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1 อหิวาตกโรคที่ระบาดมากับน้ำ และโรคมาลาเรียเป็นปัญหาที่สำคัญทัดเทียมกับเอดส์ และอุบัติเหตุต่าง ๆ ที่มีความรุนแรงปานกลาง ในขณะที่ความเจ็บป่วยอันสืบเนื่องจากสารเคมีปราบศัตรูพืช ตามรายงานยังมีอยู่ในระดับต่ำแม้การใช้สารเคมีเกษตรจะอยู่ในปริมาณที่สูง และในกรณีของโรคเอดส์ แม้ยังเป็นสาเหตุการตายที่สำคัญ แต่อัตรารายยังต่ำกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับมะเร็ง หรือโรคเกี่ยวกับระบบการหายใจ

- ในลุ่มน้ำสาขาแม่กวง อัตราการเจ็บป่วยสูงที่สุดมาจากโรคเกี่ยวกับระบบการหายใจตามด้วยอาหารเป็นพิษ อหิวาตกโรค และ โรคระบบทางเดินอาหารที่เกิดจากเชื้ออมีบ่า amoebic dysentery ในขณะที่มีการใช้ยาฆ่าแมลงเป็นจำนวนมาก ความเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากยาฆ่าแมลงตามรายงานยังมีอยู่เป็นจำนวนน้อย สาเหตุของการตายที่สำคัญได้แก่ มะเร็ง และโรคหัวใจ

- ในลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงตอนล่าง สาเหตุหลักของความเจ็บป่วย คือ อหิวาตกโรค ตามด้วยอุบัติเหตุ โรคระบบทางเดินหายใจ อาหารเป็นพิษ และไข้เลือดออก ในขณะที่มีการใช้ยาฆ่าแมลงจำนวนมาก แต่ความเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากยาฆ่าแมลงยังมีน้อย สาเหตุการตายที่สำคัญในพื้นที่นี้ได้แก่ โรคหัวใจ มะเร็ง และโรคทางเดินระบบหายใจ ส่วนโรคภัยที่มีโอกาสเกิดขึ้น และที่การครอบคลุมาถึง ได้แก่ ไข้เลือดออก มาลาเรีย ไข้หวัดใหญ่ โรคเอดส์ โรคตับอักเสบ โรคปากเท้าเปื่อย เป็นต้น

ในขณะที่การอบรมทางด้านสาธารณสุขนี้ น่าสนใจ และควรแก่การยกย่องในเรื่องการพัฒนาแนวทางที่เริ่มจากการประเมินสุขภาพในแต่ละพื้นที่ โดยที่มิวิทยากรลุ่มน้ำสาขาเป็นผู้ดำเนินการ ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมีข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมต่าง ๆ ในระดับลุ่มน้ำสาขาที่ดำเนินขึ้น เพื่อแก้ปัญหาสาธารณสุขบางชนิด เช่น มาลาเรีย ในขณะเดียวกันเป็นเรื่องน่าผิดหวังที่ไม่มีการพูดถึงโรคพยาธิ ซึ่งตามความเข้าใจของผู้เขียนถือเป็นเรื่องที่สำคัญ อย่างน้อยก็ในหมู่นกกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูง ในกรณีของยาปราบศัตรูพืช เป็นที่น่าสนใจว่าความเจ็บป่วยตามรายงานยังเกิดขึ้นในระดับที่ต่ำ เมื่อเปรียบ

⁴⁵ สาธารณสุข สาเหตุของโรค วิธีป้องกัน การดูแลสุขภาพร่างกาย

เทียบกับการอภิปราย และถกเถียงในหมู่สาธารณชน ความเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากยาปราบศัตรูพืช ในฐานะผู้บริโภค ในรายงานระดับหมู่บ้านก็ยังมีปริมาณน้อยเช่นกัน (ดูจากรูป (ตาราง) ที่ 2-45)

ส่วนที่ว่าด้วยมลพิษ (Pollution Module)⁴⁶

การอบรมในส่วนที่เกี่ยวกับมลภาวะประกอบไปด้วย 4 ส่วนย่อย อันได้แก่ (1) การจัดการมลพิษทางน้ำ (2) การจัดการมลพิษทางการเกษตร (3) การจัดการมลพิษจากชุมชนและ (4) การจัดการมลพิษจากอุตสาหกรรม ในเอกสารการฝึกอบรมส่วนที่ 3 และ 4 รวมอยู่ในหัวข้อเดียวกัน

- เอกสารการฝึกอบรมในหัวข้อย่อยที่เกี่ยวกับมลพิษทางน้ำเขียนขึ้นในลักษณะของคู่มือการฝึกอบรมที่มีจำนวน 5 หน้า ซึ่งอธิบายเรื่องสิ่งแวดล้อม และสาเหตุที่ทำให้เกิดมลภาวะ หลังจากนั้นเอกสารกล่าวถึงแหล่งที่มาปัญหา และผลกระทบของมลภาวะทางน้ำ หลังจากนั้นจะมีเอกสารอีก 1 บทที่ว่าด้วยการป้องกัน และจัดการมลภาวะทางน้ำ ส่วนในบทสุดท้ายจะกล่าวถึงการตรวจคุณภาพน้ำ

- ในส่วนของการจัดการมลพิษทางการเกษตร เนื้อหาการอบรมจะเริ่มจากคำถามเรื่องที่ว่ามลพิษทางการเกษตรเกิดขึ้นได้อย่างไร และมลพิษจากแหล่งที่ถูกรควบคุม (point source) และที่ไม่ถูกรควบคุม (non-point sources) มีความแตกต่างกันอย่างไร ในขณะที่มีการพูดถึงมูลสัตว์ เกล็ด และตะกอนดินในฐานะที่เป็นแหล่งที่มาของมลพิษทางการเกษตร การอบรมจะมุ่งเน้นไปที่การใช้สารเคมีทางการเกษตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งปุ๋ยเคมี และยาปราบศัตรูพืช ยกเว้นแต่หัวข้อที่พูดถึงวิธีการทำปุ๋ยหมัก และปุ๋ยน้ำอินทรีย์ และการนำพืช หรือดินไปให้ผู้เชี่ยวชาญทำการวิเคราะห์ เอกสารส่วนมากกล่าวถึงวิธีการลด หรือเลิกใช้สารเคมี รวมทั้งหลักเกณฑ์ที่กลุ่มต่าง ๆ ใช้ในการส่งเสริมแต่ละแนวทางต่าง ๆ กัน เอกสารที่เขียนขึ้นประกอบไปด้วยบทคัดย่อที่อธิบายว่าจะใช้สมุนไพรรักษา 36 ชนิดอย่างไรเพื่อการกำจัดแมลงตามเทคนิคในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ในส่วนที่สามซึ่งเกี่ยวกับการจัดการมลพิษจากชุมชน ประกอบไปด้วยหัวข้อย่อย 2 หัวข้อ อันได้แก่ มลภาวะอันเกิดจากน้ำเสีย และการกำจัดของเสียที่เป็นของแข็ง ในหัวข้อที่ว่าด้วยน้ำเสียมีค่าประมาณการเกิดน้ำเสีย ชนิดของมลพิษที่มีอยู่ในน้ำเสีย ผลกระทบของมลพิษดังกล่าว ดัชนีชี้วัดเรื่องของคุณภาพน้ำทั้งอย่างง่าย ๆ และที่เป็นไปตามหลักการทางเทคนิค หัวข้อกฎหมายเกี่ยวกับมลพิษทางน้ำ และมี 2-3 ย่อหน้าที่ว่าด้วย เรื่องการกำจัดมลพิษทางน้ำในระดับครัวเรือน และชุมชน ในส่วนที่ว่าด้วยของเสียซึ่งเป็นของแข็ง มีการคำนวณค่าของเสียที่ก่อกำเนิดในพื้นที่ คำนียามสำหรับของเสียประเภทหลัก ๆ ผลกระทบที่เป็นไปได้ หัวข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง และมี 2-3 ย่อหน้าที่ว่าด้วยการจัดการของเสียในระดับครัวเรือน และชุมชน

- ในส่วนสุดท้ายซึ่งว่าด้วยการจัดการมลพิษจากอุตสาหกรรมจะเป็นการสรุปอย่างสั้น ๆ ในเรื่องแหล่งที่มา ชนิด ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หัวข้อกฎหมาย ดัชนีชี้วัด และมาตรฐานต่าง ๆ

⁴⁶ (1) การจัดการมลพิษทางน้ำ, (2) การจัดการมลพิษทางการเกษตร, (3) การจัดการมลพิษจากชุมชน, (4) การจัดการมลพิษจากอุตสาหกรรม

ที่เกี่ยวข้องกับระดับคุณภาพน้ำ และ 2-3 ย่อหน้าซึ่งพูดถึงเรื่องเทคโนโลยีการผลิตซึ่งลดการก่อกมลพิษ และวิธีการต่าง ๆ สำหรับการบำบัดมลพิษ เป็นต้น

ส่วนที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์กรท้องถิ่น (Local Knowledge & Local Organization Module)⁴⁷

การฝึกอบรมในส่วนนี้จัดทำขึ้น และนำเสนอโดย ดร.พรชัย ปรีชาปัญญา ซึ่งจะเริ่มขึ้นจากการแนะนำถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเปรียบเทียบกับความรู้ทางวิทยาศาสตร์ และเทคนิคในการเสาะหาภูมิปัญญาท้องถิ่นจากบริบทของภูมิทัศน์ของกลุ่มน้ำท้องถิ่นนั้น ๆ ตัวอย่างที่มีได้แก่ ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเกี่ยวเนื่องกับทักษะในเรื่องของวิธีการที่ต้นไม้ดูดซับและปลดปล่อยน้ำ และวิธีการที่พืชดูดซับน้ำและลดการชะล้างของดิน การหมุนเวียนของธาตุอาหาร และตัวชี้วัดทางชีววิทยา ซึ่งบ่งบอกถึงสภาพของอากาศ คุณภาพน้ำ และค่าพยากรณ์ในเรื่องของอุทกภัย และดินถล่ม ดร.พรชัย ยังได้กล่าวถึงบทบาทนิเวศวิทยาของการเลี้ยงวัวควายในป่า หัวข้อย่อยส่วนที่สองมุ่งเน้นที่บทบาทของกฎระเบียบทางสถาบันตั้งแต่ระดับชาติจนถึงระดับท้องถิ่น และองค์กรของรัฐ องค์กรชุมชนท้องถิ่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และบทบาทของระบบเครือข่ายท้องถิ่น และประชาคม ตอนท้ายของเอกสารการอบรมจะกล่าวถึงบทบาทขององค์กรท้องถิ่นในการเฝ้าระวังการทำงานของชุมชนน้ำ และคุณภาพของสิ่งแวดล้อมรวมทั้งการใช้ทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่น และเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์แบบง่าย ๆ

เอกสารการอบรมที่เขียนขึ้น ประกอบไปด้วยเอกสารซึ่งจัดทำร่วมกันกับ ICRAF ในเรื่องของระบบวนเกษตรที่ใช้ในบริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำ (Preechapanya, 2001) บทบาทของสถาบันท้องถิ่นในการควบคุมการใช้ทรัพยากร และบทสรุปย่อถึงงานศิลปะที่ว่าด้วยภูมิทัศน์ทางน้ำ ส่วนใหญ่ของงานเหล่านี้ได้จัดทำขึ้นโดยร่วมกับชุมชนลุ่มน้ำสาขาแม่แจ่ม และลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1 พร้อมด้วยข้อมูลจากพื้นที่อื่น ๆ ด้วย (Preechapanya, 2005) การนำเสนอยังได้ใช้ผลการศึกษาวิจัยของ ดร.พรชัย ในเรื่องของดัชนีชี้วัดคุณภาพของสิ่งแวดล้อมที่พัฒนาขึ้นมาจากดัชนีชี้วัดทางชีววิทยา ซึ่งจัดทำโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เอกสารอื่น ๆ ที่ใช้ได้แก่ เอกสารของมูลนิธิโลกสีเขียวที่ว่าด้วยตัวชี้วัดทางชีววิทยาที่เกี่ยวกับคุณภาพน้ำ ถึงแม้ว่า ดร.พรชัย จะไม่ได้เป็นหัวหน้าศูนย์วิจัยพื้นที่ลุ่มน้ำอีกต่อไปแล้ว แต่ ดร.พรชัย ยังคงทำงานในลักษณะเดียวกันในฐานะรองหัวหน้าองค์การสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่ลุ่มน้ำสาขาแม่ริม ซึ่งเป็นลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำปิง

(ข) การฝึกอบรมวิทยากรชุมชน (Training of community trainers)⁴⁸

วิทยากรชุมชน 15 คน จากแต่ละลุ่มน้ำสาขาหนึ่ง ๆ ถูกคัดเลือกขึ้นมาประมาณปลายเดือนพฤศจิกายน เพื่อเข้าร่วมการฝึกอบรมซึ่งจัดให้มีขึ้นในวันที่ 28 ถึง 30 พฤศจิกายน ที่จังหวัดเชียงใหม่

⁴⁷ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและองค์กรท้องถิ่น

⁴⁸ วิทยากรชุมชน

การอบรมมุ่งเน้นที่องค์ประกอบอย่างง่าย ๆ ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ และมลพิษที่กล่าวถึงในการอบรมวิทยากรลุ่มน้ำสาขา การใช้เสียงใหม่เป็นสถานที่ฝึกอบรมช่วยให้เกิดการประชุมกลุ่มย่อยร่วมกัน หรือแยกส่วน และยังก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิทยากรชุมชนจากแต่ละลุ่มน้ำสาขา ตัวอย่างในเรื่องนี้ได้แก่ การอภิปรายระหว่างแม่บึงส่วนที่ 1 และกลุ่มแม่กวงในเรื่องที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างแบบต้นน้ำ และปลายน้ำที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มทั้งสอง รวมทั้งความเหมือน และแตกต่างในเรื่องของปัญหา และแนวทางในการแก้ปัญหา

ในขณะที่วิทยากรชุมชนมีหน้าที่ตามโครงการเพื่อนำคณะผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียประมาณกลุ่มละ 150 คน ไปดูงานในแต่ละลุ่มน้ำสาขา การฝึกอบรมวิทยากรชุมชนยังถือว่าจะนำไปสู่ และก่อให้เกิดผลลัพธ์ในเรื่องการสร้างขีดความสามารถในการจัดการให้กับแต่ละลุ่มน้ำสาขานำร่อง

(ค) กิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับการสร้างขีดความสามารถในโครงการ (Other project capacity building activities)

ความพยายามในการสร้างขีดความสามารถในการจัดการลุ่มน้ำสาขาจะสามารถเห็นได้จากการประชุมเชิงปฏิบัติการที่มีการนำเสนอวิสัยทัศน์ ความมุ่งมั่น และวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างกรอบในการประเมินโครงการที่มีการนำเสนอ และเพื่อเป็นการจัดอันดับความสำคัญระหว่างโครงการต่าง ๆ ที่มีการนำเสนอ ในกระบวนการดังกล่าวเจ้าหน้าที่จากบริษัทปัญญาฯ ได้แสวงหาวิธีที่จะสนองงานพร้อม ๆ กันไปกับการปฏิบัติงาน ทั้งนี้โดยที่ดำเนินไปภายใต้ข้อจำกัดอย่างมากในเรื่องของเวลา

ความพยายามด้านอื่น ๆ ในการสร้างขีดความสามารถในการจัดการลุ่มน้ำ เกิดขึ้นจากการพัฒนาหลักสูตร และตัวชี้วัด เพื่อการติดตามทั้งโครงการ และสภาพแวดล้อมในลุ่มน้ำสาขานำร่อง วิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิท่านต่าง ๆ ถูกดึงให้เข้าร่วมกับกระบวนการดังกล่าว อย่างน้อยที่สุดงานบางส่วนของท่านเหล่านั้นได้กลายมาเป็นสิ่งซึ่งช่วยเพิ่มกระบวนการสร้างขีดความสามารถฯ ให้มีความเข้มแข็งขึ้น อย่างไรก็ตามในขณะที่มีความสนใจในเรื่องนี้อยู่มากในหมู่คณะทำงานแม่บึงส่วนที่ 1 ข้อจำกัดในเรื่องของเวลาที่มีอยู่ทำให้การสร้างขีดความสามารถในขั้นนี้ถือได้ว่าเป็นเพียงตอนแรกของกระบวนการซึ่งต้องใช้เวลายาวนาน และต้องการกระบวนการที่เจาะลึกมากกว่าระดับที่เป็นอยู่

5. เอกสารที่ถือว่าเป็นเครื่องมือสำหรับโครงการ (Project 'toolkit' materials)

ในความเข้าใจของผู้เขียน เอกสารการฝึกอบรมที่กล่าวมาข้างต้นจะถูกพัฒนาให้สมบูรณ์ขึ้นจนสามารถตีพิมพ์ได้ในฐานะที่เป็นส่วนสำคัญของเครื่องมือซึ่งถือได้ว่าเป็นผลของโครงการ แต่เนื่องจากที่ความเห็น และข้อเสนอแนะของผู้เขียนที่มีต่อเนื้อหาของเอกสารการฝึกอบรมได้ถูกกล่าวถึงไปแล้วในตอนที่แล้วของรายงานฉบับนี้ และทั้งที่ปรากฏอยู่ในรูปของบันทึกที่จัดทำขึ้นระหว่างที่เอกสารยังอยู่ใน

ระหว่งการพัฒนา (ดังที่ปรากฏในเอกสารแนบ appendix b)⁴⁹ ดังนั้นความเห็นดังกล่าวจะไม่นำมา กล่าวซ้ำในที่นี้ แต่ในหัวข้อย่อยต่อไปนี้จะกล่าวถึงส่วนประกอบเพิ่มเติม และข้อสังเกตโดยรวม ๆ ว่าด้วย ประเภทของเครื่องมือที่คาดหมายจากข้อตกลงในการทำโครงการ (project terms of reference)

(ก) ชุดเครื่องมือทางเทคนิคในเรื่องของการอนุรักษ์ป่า ป่าชุมชน ความหลากหลายทางชีวภาพ การนำของเสียกลับมาใช้อีก การอนุรักษ์ดินและน้ำ และการทำเกษตรอินทรีย์

เครื่องมือทางเทคนิคเป็นสิ่งซึ่งถูกเน้นอย่างมากที่สุดในโครงการตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เอกสารการฝึกอบรม (รวมทั้งการนำเสนอ) ในเรื่องของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ มลภาวะ และ สาธารณสุข สำหรับวิทยากรลุ่มน้ำสาขาน่าจะถือได้ว่าเป็นเครื่องมือทางเทคนิค เอกสารว่าด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ ดร.พรชัย จัดทำขึ้น ซึ่งเป็นไปตามคำแนะนำของผู้เขียน ถือได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของ เครื่องมือทางเทคนิค

นอกจากนั้น ผู้เขียนได้รับคู่มือว่าด้วยการอนุรักษ์ดินและน้ำ และวิธีทัศนว่าด้วยการเกษตร อย่างยั่งยืนที่จัดทำขึ้นโดยกรมพัฒนาที่ดิน เอกสาร และวิธีทัศนดังกล่าวน่าจะจัดรวมเข้าเป็นเครื่องมือ ทางเทคนิค ผู้เขียนเห็นว่าข้อเสนอในเรื่องการจัดทำคู่มือในเรื่องของดิน และน้ำยังไม่ได้ถูกดำเนินการ ดังนั้นจึงตั้งข้อสังเกตว่าคู่มือดังกล่าวจะไม่เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือทางเทคนิค ซึ่งหนึ่งในข้อเสนอ ของผู้เขียน คือ เครื่องมือควรได้รับการประเมินถึงเหตุผลที่ทำให้วิธีการอนุรักษ์ดินแต่ละประเภทไม่ได้รับการยอมรับ ถึงแม้ว่าการส่งเสริมได้ดำเนินไปด้วยระยะเวลายาวนาน และในทางกลับกันกล่าวคือ ตัวอย่างในพื้นที่ที่การอนุรักษ์ดินประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี

เอกสารการอบรมในเรื่องของน้ำ ชุมชนและมลพิษจากอุตสาหกรรม มีขนาดไม่ยาวกว่ามากนัก เมื่อเทียบกับเอกสารแนะนำ 1-2 หน้าสั้น ๆ ที่เรียกว่า information sheets ความยาวดังกล่าว อาจเหมาะสมหากเป็นเอกสารแนะนำ แต่สิ่งซึ่งขาดหายไป คือ เอกสารอ้างอิง ที่ซึ่งผู้อ่านที่สนใจ สามารถไปหาข้อมูลเพิ่มเติมได้ รายการต่าง ๆ เช่น รายชื่อ ข้อกฎหมาย หรือข้อความที่กล่าวถึง วิธีป้องกัน หรือเยียวยา จะไม่มีประโยชน์มากนักหากผู้ที่สนใจไม่มีข้อมูลถึงแหล่งที่จะไปหาอ่านได้ เพิ่มเติม ดังนั้น มาตรการป้องกัน หรือเยียวยาสามารถจัดทำเป็นเอกสารแนะนำตามแบบของการ ส่งเสริมทางการเกษตร

เอกสารการฝึกอบรมในส่วนของการทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษทางการเกษตร มีรายละเอียด และอรรถาธิบายที่มากกว่า และสามารถพัฒนาขึ้นมาเป็นหนังสือ แต่เอกสารอ่านเพิ่มเติมที่จะแนะนำ และที่มาของข้อมูลเพิ่มเติมจะต้องระบุไว้ ข้อสรุปของคุณบุคคล ในเรื่องของสมุนไพรรวม ซึ่งเป็นทางเลือก

⁴⁹ ดูภาคผนวก (ข) ไม่ได้รวมอยู่ในรายงานฉบับแปลนี้

ที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งใช้ทดแทนยาฆ่าแมลงเปรียบเสมือนสวนซึ่งลอยพันน้ำของภูเขา น้ำแข็ง ซึ่งน่าจะมีเอกสารลักษณะเดียวกันพัฒนาขึ้นให้สมบูรณ์อีกได้มาก

เอกสารอื่น ๆ ที่แม้ไม่ใช่เอกสารโครงการแต่เป็นงานซึ่งได้รับการตีพิมพ์แล้ว และมีความเหมาะสมอย่างเช่นที่ ดร.พรชัย จัดหามา ควรเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือสำหรับโครงการ อีกตัวอย่างหนึ่ง ได้แก่ เอกสารของมูลนิธิโลกสีเขียวซึ่งว่าด้วยวิธีการ และเครื่องมือของ “นักสืบสายน้ำ” (stream detectives) ซึ่งสามารถรวมเข้าเป็นเครื่องมือประเภทที่ 3 ของโครงการ ตัวอย่างอื่น ๆ เชื่อว่าน่าจะมีอยู่ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีแหล่งกลางในการรวบรวมเอกสาร หรืองานในลักษณะดังกล่าว

(ข) เครื่องมือในเรื่องขององค์กรซึ่งว่าด้วยบทบาท และความรับผิดชอบของ ชุมชน กลไกการแก้ไขความขัดแย้ง กระบวนการในการหารือในเรื่องของงบประมาณ รายได้ สินเชื่อ และเงินออม แผนการในการติดตามการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการ การประเมิน ผลการแทรกแซง และการเปิดเผยข้อมูล

เอกสารการฝึกอบรมที่เข้าข่ายในประเภทดังกล่าวข้างต้น ได้แก่ เอกสารอบรมเรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติ ส่วนที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเครื่องมือในการจัดการ เช่น แผนการ กฏระเบียบ และองค์กร ซึ่งเอกสารเหล่านี้อาจรวมถึง เนื้อหาการอบรมในส่วนที่ว่าด้วยทักษะการสื่อสาร (ซึ่งผู้เขียนเสนอว่าควรเสริมด้วยแนวคิดอื่น ๆ) และเรื่องว่าด้วยชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูง (ซึ่งควรได้รับการ ปรับแต่ง ขยาย และเผยแพร่ในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น) เนื้อหาของ “เครื่องมือ” ในส่วนนี้อาจรวมถึง ส่วนที่ว่าด้วยองค์กรท้องถิ่นในเอกสารของ ดร.พรชัย ที่ว่าด้วยภูมิปัญญา และองค์กรท้องถิ่น และเอกสาร ส่วนที่เกี่ยวข้อง คู่มือการวางแผนชุมชนที่จัดพิมพ์โดยกองวางแผนทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม และ ที่ใช้กันในโครงการควรเป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือกลุ่มประเภทนี้

เนื้อหาส่วนที่ยังขาดหายไป ได้แก่ ข้อมูลที่ว่าด้วยกระบวนการที่เกี่ยวกับรายจ่าย สินเชื่อ เงินออม และการประเมินผลการแทรกแซง และการเปิดเผยข้อมูล ผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำการช่วยเหลือ คณะทำงานในเรื่องของหลักเกณฑ์ และเครื่องชี้วัดอาจเป็นแหล่งที่มาของเอกสารในเรื่องของการ ประเมินผลการแทรกแซง และการเปิดเผยข้อมูล

สำหรับแหล่งที่มาของเอกสารอื่น ๆ นอกโครงการ เนื่องจากมีการใช้กองทุนหมุนเวียนอย่างมาก ในหลายปีที่ผ่านมา ดังนั้น น่าจะมีเอกสารซึ่งมีอยู่ในหลายแหล่ง โอกาสที่กองทุนหมุนเวียนจะได้ถูก นำมาใช้ในโครงการนี้จะกล่าวถึงในตอนท้ายของรายงานนี้ สำหรับเอกสารจากแหล่งอื่นที่สามารถ นำมารวมในเรื่องของ “เครื่องมือ” ที่เกี่ยวกับการจัดองค์กร หรืออย่างน้อยน่าจะเป็นเอกสารอ่านเพิ่มเติม ที่แนะนำน่าจะได้แก่ เรื่องที่ว่าด้วยการจัดการความขัดแย้ง

**(ค) ชุดเครื่องมือที่ว่าด้วยความตระหนักรู้และการศึกษา สำหรับใช้ในโรงเรียน
ศูนย์สุขภาพ เครือข่ายวิทยุชุมชน และงานแสดงในหมู่บ้าน เป็นต้น**

ความซ้ำซ้อนกันน่าจะมียู่บ้างระหว่างเนื้อหาของ “เครื่องมือ” 2 ประเภทแรก และสิ่งซึ่งควรจัดรวมอยู่ในเครื่องมือประเภทที่ 3 เอกสารซึ่งสามารถเผยแพร่ได้ในโอกาสเช่น งานวัดในหมู่บ้านควรอยู่ในรูปแบบของเอกสารแนะนำ (brochures) ที่มีรูปลักษณะดึงดูดใจ หรือข้อมูลย่อที่ระบุแหล่ง หรือวิธีที่ผู้อ่านจะหาข้อมูลเพิ่มเติม หรืออยู่ในรูปของโปสเตอร์ หรือสื่อเชิตรีที่แสดงแนวคิด ประเด็น หรือแม้แต่คำขวัญ (slogans) บทสรุปย่อถึงงานศิลปะที่ว่าด้วยภูมิทัศน์ทางน้ำของ ดร.พรชัย เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ วิดีทัศน์ที่อยู่ในรูปแบบของ CD ที่จัดทำขึ้นโดยกรมพัฒนาที่ดิน เป็นเครื่องมืออีกประเภทหนึ่งซึ่งอยู่ในรูปแบบที่เหมาะสมกับยุคสมัย และกาลเวลา

ในขณะที่เครื่องมือประเภทนี้มีประโยชน์ในการดึงดูดความสนใจในที่ต่าง ๆ เช่น โรงเรียน และศูนย์สุขภาพ สถานที่เหล่านี้ยังมีความจำเป็นที่จะได้รับข้อมูลอย่างละเอียดที่เขียนขึ้นในภาษา และรูปแบบที่เหมาะสมสำหรับนักเรียน และผู้อ่านทั่ว ๆ ไปผู้ซึ่งไม่ได้เป็นผู้ชำนาญการพิเศษ ตัวอย่างหนึ่งได้แก่ คู่มือ และเอกสารชุด “นักสืบประจำลำธาร” ซึ่งจัดทำโดยมูลนิธิโลกสีเขียวในกรุงเทพฯ ซึ่งหาซื้อได้จากร้านหนังสือสุวิงศ์ในเชียงใหม่ ซึ่งเอกสารชุดนี้มีเนื้อหาทางเทคนิคอย่างมาก และมีใช้อยู่แล้วในหลายโรงเรียนในกลุ่มแม่น้ำปิง

เอกสารสำหรับเครือข่ายวิทยุชุมชนเป็นเอกสารที่ค่อนข้างมีความเฉพาะเจาะจง และอาจรวมรายชื่อของบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งมีความรู้ และเข้าใจประเด็นปัญหา และความพยายามในการจัดการลุ่มน้ำสาขา นอกจากนั้นการสัมภาษณ์ หรืออภิปรายกับบุคคลที่มีความรู้ลักษณะดังกล่าว ควรจัดให้มีขึ้น และทำเพื่อเผยแพร่ และออกอากาศในสถานีตามลำดับที่เหมาะสม

นอกจากรายการที่ระบุมาข้างต้นหัวข้อ และเนื้อหาของเอกสารที่ยังไปปรากฏในเอกสารการฝึกอบรม หรือ “เครื่องมือ” ดังกล่าวข้างต้น ประกอบไปด้วยตัวอย่างดังต่อไปนี้

- ข้อมูลที่ว่าด้วยการเข้ามีส่วนร่วมอย่างเต็มตัว และอย่างระะยะยาวในกระบวนการจัดการลุ่มน้ำ (ซึ่งไม่ใช่การจัดการพื้นที่ลุ่มน้ำ หรือการประมวลโครงการ) ซึ่งกล่าวถึงอยู่ในตอนที่ 3 ของรายงานฉบับนี้⁵⁰

- เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสร้างประชาคมที่มีความเห็นชอบอย่างกว้างขวางในหมู่คนที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการลุ่มน้ำ หรือลุ่มน้ำสาขา ทั้งนี้โดยที่ประชาคมดังกล่าวเกี่ยวข้องกับเนื้อหา และแนวทางการดำเนินการในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแผนการจัดการระยะยาว

- เอกสารที่มีขอบเขตที่กว้าง และลึกในเรื่องของการปรับปรุงความเป็นอยู่ และทางเลือกในเรื่องการดำรงชีพที่อาจเป็นทางเลือกที่เป็นจริงสำหรับผู้ซึ่งมีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มใหญ่ในลุ่มน้ำสาขา

⁵⁰ ดูหัวข้อ 3.1.3

- ข้อมูลในหลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวกับคุณภาพของสิ่งแวดล้อมในเขตเมือง ซึ่งรวมถึงแง่มุมทางวัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตที่เคยมีการเรียกร้องในการศึกษาของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (CMU 2004)
- ข้อมูลที่กล่าวถึงพื้นที่เพื่อการป้องกันน้ำท่วม ฝั่งแม่น้ำ ร่องน้ำ และลำคลอง รวมทั้งการลุ่มน้ำพื้นที่ โครงสร้างพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง และการปรับปรุงต่าง ๆ ทางด้านวิศวกรรม
- ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับด้านต่าง ๆ และแนวทางในการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้น้ำ โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องประเภทต่าง ๆ ที่อยู่ในลุ่มน้ำสาขา
- เอกสารที่นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับทางเลือกในอนาคต ซึ่งสามารถช่วยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในระดับลุ่มน้ำสาขาตัดสินใจ หรือมองเห็นแนวทางการปรับตัวไปสู่อนาคต
- เอกสารที่อธิบาย และค้นหา ธรรมชาติของการแลกเปลี่ยนระหว่างวัตถุประสงค์ในเรื่องของการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ และการรักษาสภาพแวดล้อม หรือการจัดสรรระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำย่อยในเรื่องว่าด้วยการจัดสรรต้นทุน และประโยชน์ และมาตรการที่เป็นไปได้ในการชดเชยให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหายมากกว่าได้ประโยชน์ (จากการจัดการลุ่มน้ำย่อย)
- ข้อมูลที่ว่าด้วยแนวคิด หรือประสบการณ์ในเรื่องของแรงจูงใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่มีผลดีกับสภาพแวดล้อม ทั้งนี้รวมถึงแต่ไม่จำกัดเฉพาะแต่แรงจูงใจในเชิงเศรษฐศาสตร์ หรือการควบคุมกำกับดูแล (อนึ่ง ข้อมูลในส่วนนี้อาจมาจากอีกส่วนหนึ่งต่างหากของโครงการนี้)
- ผู้เขียนเชื่อว่าผู้อ่านท่านอื่น ๆ สามารถเพิ่มเติมรายการสำคัญ ๆ ที่ยังถูกมองข้ามในที่นี้ อีกด้วย

นอกจากนั้นเอกสารทั้งหมดควรให้ความสำคัญอย่างมากในเรื่องของการแนะนำเอกสารให้อ่านเพิ่มเติม หรือบุคคลซึ่งสามารถติดต่อได้ เพื่อขอข้อมูลเพิ่มเติม

การอภิปรายในเรื่องเอกสารการฝึกอบรม และ “เครื่องมือ” ในที่นี้มีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับข้อแนะนำที่กล่าวถึงไปแล้วในเรื่องงาน “ศูนย์การเรียนรู้” สำหรับลุ่มน้ำแม่ปิง ซึ่งผู้เขียนจะกลับมากล่าวถึงอีกครั้งหนึ่งในตอนท้ายของรายงานฉบับนี้

6. การพัฒนาแผนปฏิบัติการในขั้นต้น (Developing initial action plans)

ในช่วงระยะเวลาที่คณะทำงานประจำลุ่มน้ำสาขาได้พิจารณาวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของแผนการจัดการลุ่มน้ำสาขาชุดต่าง ๆ ที่มีการนำเสนอ เจ้าหน้าที่จากบริษัทปัญญาฯ ได้รวบรวมข้อมูลเป็นจำนวนมาก โดยใช้วิธีการ PRA ในลุ่มน้ำย่อยนำร่อง เมื่อมีความเห็นร่วม หรือฉันทามติ (consensus) เกิดขึ้นที่จะให้ใช้เป็นฐานในการวางแผน และประสานงานกับแผนเดิมที่มีอยู่ หรือการวางแผนขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นอื่นที่เกี่ยวข้องกับลุ่มน้ำสาขา คณะที่ปรึกษาจึงได้เริ่มรวบรวมรายชื่อโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าว ในความเข้าใจของผู้เขียนรายชื่อโครงการรวมถึงโครงการใหม่ ๆ ที่อยู่ในขั้นเป็นเพียงแนวคิดที่เกิดขึ้นมาใหม่

ดังนั้น เอกสารการวางแผนที่ผู้เขียนได้เห็นมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันประกอบด้วยโครงการนำร่อง โครงการทั้งเล็ก และใหญ่ที่ได้รับการจัดสรรแล้วทั้งงบประมาณ และความรับผิดชอบให้กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และ/หรือหน่วยงานสายตรง (line agencies) ที่ปฏิบัติการอยู่ในท้องถิ่นนั้น ๆ นอกเหนือจากรายชื่อโครงการเหล่านี้แล้วยังไม่มีรายละเอียดอื่น ๆ หรือสิ่งซึ่งจะบ่งบอกถึงความเชื่อมโยงระหว่างโครงการ โครงการที่มีการเสนอไม่เป็นที่คุ้นเคยนักสำหรับสมาชิกคณะทำงาน แต่สำหรับบางโครงการสมาชิกคณะทำงานหลายคนมีข้อมูลอยู่

เนื่องจากข้อมูลที่เกี่ยวข้องมีอยู่เป็นจำนวนมาก เจ้าหน้าที่ของบริษัทปัญญา จึงได้ทำการจำแนกรายชื่อโครงการ เพื่อการประมวลภาพรวม สรุปและประเมินโดยคณะทำงานลุ่มน้ำสาขาตัวอย่างหนึ่งในเรื่องนี้จะได้กล่าวถึงในตอนต่อไป เมื่อคณะทำงานได้เสนอวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์สำหรับลุ่มน้ำสาขาแล้ว เจ้าหน้าที่โครงการจะได้อรวบรวมรายชื่อโครงการที่จะช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นดังกล่าว

อย่างน้อยในลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำปิงส่วนที่ 1 มีแนวคิดเกี่ยวกับโครงการหลายอย่างซึ่งเกิดขึ้นจากการอภิปรายในคณะทำงาน ทั้งนี้โดยที่หลายแนวคิดตรงประเด็น และมีความน่าสนใจ อย่างไรก็ตาม ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะมีจำนวนเท่าใดจากแนวคิดดังกล่าวที่จะนำไปสู่ข้อเสนอที่เป็นรูปธรรมสำหรับการทำโครงการที่ทำขึ้นรวดเร็วพอที่จะเข้าร่วมอยู่ในกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการในปัจจุบัน

ในความเข้าใจของผู้เขียน คณะทำงานจะเริ่มพิจารณารายชื่อโครงการดังกล่าวเพื่อเลือกสรรตามความเหมาะสม และตามความสามารถในการสนองวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ และมีการจัดลำดับในแง่ความสำคัญ นอกจากนี้คณะทำงานยังจะได้ชี้ช่องว่าง (ในเรื่องของความรู้) เพื่อที่จะหาแนวคิดหรือข้อเสนอเพื่อที่จะปิดช่องว่างดังกล่าว หรือเพื่อชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องได้รับการพิจารณาต่อไปในอนาคต

ทั้งนี้ผู้เขียนมีความหวังว่ากิจกรรมต่าง ๆ เช่น การศึกษา (เช่นที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานสนับสนุนการวิจัย) ในหัวข้อต่าง ๆ ที่ยังไม่สามารถระบุกิจกรรมในระดับท้องถิ่น (local actions) ที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาสำคัญ ๆ หรือความจำเป็นอย่างมีประสิทธิภาพได้ กิจกรรมดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ หรือไม่เป็นเรื่องที่จะต้องติดตามกันต่อไป

7. การเลือกโครงสร้างระยะยาวสำหรับองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ในระยะยาว (Selecting long-term RSBO organizational structures)

การประชุมเชิงปฏิบัติการในรอบแรกถูกจัดขึ้นในสถานที่ภายในแต่ละลุ่มน้ำสาขา เพื่อนำเสนอและแสวงหาข้อคิดเห็นที่เกี่ยวกับประสบการณ์อันเกี่ยวเนื่องกับโครงการลุ่มน้ำปิง และเพื่อส่งเสริมให้มีการคิดถึงรูปแบบองค์กรทางเลือกสำหรับการจัดการลุ่มน้ำสาขา องค์กร ทางเลือก 5 ประเภทที่กล่าวถึงในบทที่ 3 ของรายงานนี้เป็นเนื้อหาใจกลางของข้อเสนอที่ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้พิจารณา

ความริเริ่มดังกล่าวส่วนใหญ่ได้รับการสนองตอบเป็นอย่างดี การตอบสนองดังกล่าวยังเผยให้เห็นถึงความแตกต่างกันทางด้านวัฒนธรรมระหว่างลุ่มน้ำสาขาตอนบน และตอนกลาง ซึ่งเป็นฝ่ายหนึ่งในขณะลุ่มน้ำสาขาตอนล่างเป็นอีกฝ่ายหนึ่ง การตอบสนองเป็นไปอย่างรวดเร็วจากลุ่มน้ำสาขาตอนกลาง และตอนบน โดยที่ชุมชนท้องถิ่น และผู้นำองค์กรเอกชนต้องการเป็น “เจ้าของ” องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา แม้ว่าพวกเขาจะเห็นว่าเจ้าหน้าที่ และหน่วยงานของรัฐเป็นส่วนที่สำคัญ และมีคุณค่า แต่องค์กรท้องถิ่น และผู้นำองค์กรเอกชนไม่ต้องการที่จะเห็นหน่วยงานของรัฐครอบงำกระบวนการบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในลุ่มน้ำตอนล่าง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียค่อนข้างพอใจที่เห็นโครงสร้างการบริหารจัดการที่องค์กรของรัฐชักนำให้เกิดขึ้น และที่ดำเนินการไปตามภาระหน้าที่ที่กระทรวงได้รับการมอบหมาย อย่างไรก็ตามลุ่มน้ำสาขาตอนล่างต้องการที่จะเชื่อมต่อกับทั้งกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทั้งนี้เพื่อที่ผู้นำท้องถิ่นจะได้มีบทบาทที่เข้มแข็งในโครงสร้างการจัดการ และระบบเครือข่ายที่ทางการชักนำให้เกิดขึ้น

การประชุมเชิงปฏิบัติการในรอบแรกนำไปสู่การประชุมเชิงปฏิบัติการทั่วไปสำหรับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจากทั้ง 3 ลุ่มน้ำสาขาที่จัดขึ้นที่เชียงใหม่ในวันที่ 17 ธันวาคม 2548 หลังจากที่มีการนำเสนอและอภิปรายในตอนเช้า ผู้เข้าร่วมประชุมได้ถูกแบ่งเป็นกลุ่มย่อยตามแต่ละลุ่มน้ำสาขาในภาคบ่าย แม้ว่าผู้เขียนยังไม่ได้เห็นผลที่ชัดเจนอันสืบเนื่องจากข้อพิจารณาที่มี แต่การอภิปรายในหมู่ผู้เข้าร่วมการประชุม แสดงให้เห็นว่ายังเป็นเรื่องยากที่แต่ละลุ่มน้ำสาขาจะสามารถตัดสินใจในลักษณะที่จะสามารถดำเนินการในเรื่องโครงสร้างขององค์กร อย่างไรก็ตามถือได้ว่ากระบวนการโดยรวม และแนวคิดที่ขับเคลื่อนกระบวนการดังกล่าวถือว่าได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว

ค. ผลลัพธ์ 1: แผนปฏิบัติการขั้นต้นสำหรับลุ่มน้ำสาขา (Initial Sub-basin Action Plans)

แผนปฏิบัติการสำหรับลุ่มน้ำสาขาแต่ละแห่งถือได้ว่าเป็นผลงานที่สำคัญของโครงการ ซึ่งบ่อยครั้ง และระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การเน้นที่แผนปฏิบัติการ ทำให้เสมือนหนึ่งว่าเป้าหมายอยู่ที่เฉพาะแผนปฏิบัติการโดยตัวเองหาใช่เพราะเป็นวิธีการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ไม่ ในความเห็นของผู้นำท้องถิ่นและสมาชิกชุมชน ที่ผ่านมามีการกล่าวถึงการทำเอกสารในเรื่องแผนปฏิบัติการเป็นงานหลักของโครงการทั้งหมดที่เกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำปิง ถึงแม้ว่าจะมีความสงสัยในเรื่องของความสำเร็จที่จะเกิดขึ้นภายใต้แผนปฏิบัติการดังกล่าว แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันในเรื่องแนวทางการวางแผนเน้นที่การมีส่วนร่วม และเป็นแบบองค์รวม โดยเน้นโครงการพัฒนาที่ตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่น และคุณภาพชีวิตทั้งสำหรับคนรุ่นนี้ และคนรุ่นหน้า

ในช่วงเวลาที่กำลังเขียนรายงานฉบับนี้ แผนปฏิบัติการระดับลุ่มน้ำสาขายังอยู่ในระหว่าง การร่าง ในหัวข้อตอนต้นผู้เขียนได้กล่าวถึงลักษณะของกระบวนการวางแผน และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องที่ จะทำให้การวางแผนบรรลุผล ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะทำการสำรวจในขั้นต้นถึงลักษณะที่เป็นไปได้ของแผน ปฏิบัติการ โดยอาศัยความสำเร็จ และแนวโน้มจนถึงปัจจุบันเป็นพื้นฐาน

1. องค์ประกอบของแผน (Plan components)

เพื่อเป็นกรอบในการพิจารณาองค์ประกอบของแผนปฏิบัติการ ในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะเสนอ องค์ประกอบ 5 ประการ สำหรับแผนระยะยาวสำหรับการจัดตั้งองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา (RSBO) ซึ่งองค์ประกอบที่จะเสนอดังกล่าวเป็นความต่อเนื่องมาจากบทที่ 3 ของรายงานนี้

(ก) การประมวลปัญหา วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ (Articulation of problems, vision, goals and objectives)

ในแต่ละลุ่มน้ำสาขาได้เสนอวิสัยทัศน์ และตั้งเป้าหมาย และวัตถุประสงค์เพื่อการบริหารจัดการ ลุ่มน้ำสาขาของตนเอง และขณะนี้แต่ละลุ่มน้ำสาขามีความพยายามที่จะให้แผนปฏิบัติการเป็นตัวเชื่อม โครงการที่เสนอเข้ากับวัตถุประสงค์ที่แต่ละลุ่มน้ำสาขากำหนดขึ้น นอกจากนี้วิสัยทัศน์ที่เสนอสะท้อนถึง การมองปัญหาจากทัศนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำสาขา ดังนั้น โครงสร้างโดยรวมของแผน ปฏิบัติการเป็นไปเพื่อการแก้ปัญหา

ในทางปฏิบัติ การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ทำขึ้นโดยได้รับความเห็น จากหลายด้าน โดยเฉพาะกระบวนการวางแผนจากโครงการที่มีอยู่เดิมเพื่อจัดการลุ่มน้ำปิง หรือ ที่มาจากการวางแผนของหน่วยราชการ ในบางกรณี เช่น แม่ปิงส่วนที่ 1 มีความพยายามอย่างจริงจัง (แต่ดำเนินไปด้วยความรวดเร็ว) ที่จะกำหนดแผนปฏิบัติการใหม่หมด แต่ในกรณีอื่น เช่น กรณีของ แม่ปิงตอนล่าง คณะผู้วางแผนใช้แผนเก่าที่มีอยู่เดิมจากโครงการที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน สำหรับกรณี แม่กวงกระบวนการไม่ได้เป็นไปด้วยความราบรื่น ทั้งนี้เนื่องจากมีการแข่งขันอย่างรุนแรงในระดับท้องถิ่น

ในขณะที่ประสบการณ์ในอดีตช่วยทำให้คณะทำงานวางแผนปฏิบัติการได้เร็วขึ้น แต่ผลข้างเคียงที่เกิดก็คือ การมองขอบเขต และภาระหน้าที่ในการจัดการลุ่มน้ำสาขาได้รับผลกระทบ จากประสบการณ์ที่มีอยู่เดิม ซึ่งในกรณีดังกล่าวจะเห็นได้จากการตั้งโจทย์ กำหนดปัญหา และรวมถึง การเสนอวิสัยทัศน์ และในขณะที่ในบางกรณีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกัน และ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติ ในบางกรณีเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ถูกกำหนดให้แคบลง และสอดคล้อง กับขอบเขตภาระหน้าที่ของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ถึงแม้ว่าเรื่องดังกล่าวอาจไม่ใช่ปัญหา แต่ก็ เป็นเรื่องที่จะต้องมีการพิจารณา และทบทวน หลังจากที่ได้มีการนำแผนปฏิบัติการไปใช้แล้ว สักระยะหนึ่ง และมีบทเรียนขึ้นจากประสบการณ์

(ข) แผนปฏิบัติการที่มุ่งหวังเพื่อการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ สุขภาพ และ ผล ใน เรื่อง ของ สิ่ง แวด ล้อม (Action plans that target improved livelihood, health and environment outcomes)

ถ้าหากว่าวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของกลุ่มน้ำสาขาถูกต้องตามตรรกะ กล่าวคือ มีความเป็นเหตุเป็นผลเพียงพอ และขอบเขตของแผนปฏิบัติการก็ครอบคลุมถึงการปรับปรุงความเป็นอยู่ สุขภาพอนามัย และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น ประเด็นที่ยังเหลืออยู่จะได้แก่การกำหนดจำเพาะลงไปแต่ละ โครงการที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่กำหนด

โครงการที่เสนอสามารถจำแนกได้เป็น 4 ประเภท เพื่อการพิจารณาของคณะทำงาน ซึ่งเมื่อได้ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการจัดการลุ่มน้ำขึ้นแล้ว โครงการที่ถูกนำเสนอ ก็จะมาจำแนกตามวัตถุประสงค์ อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เขียนรายงานฉบับนี้ผู้เขียนยังไม่ได้รับ รายชื่อโครงการ จึงยังไม่ได้รวมเข้าไว้ในรายงานฉบับนี้

เพื่อให้เห็นภาพเกี่ยวกับโครงการที่ได้มีการเสนอในขั้นตอน รูป (ตาราง) ที่ 4-7 สรุปรายชื่อ โครงการที่ถูกเสนอต่อคณะทำงานลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1 คอลัมน์ของตารางข้างล่างแสดงโครงการ 4 ประเภท ตามการจำแนกในขั้นต้น อนึ่ง รายชื่อโครงการเหล่านี้จัดทำขึ้นก่อนที่จะได้รับการกลั่นกรอง จากคณะทำงานตามวัตถุประสงค์ของโครงการ และหมวดหมู่ 4 ประเภท ดังกล่าวนี้นี้จะถูกแทนที่ด้วย วัตถุประสงค์ของโครงการตามการกลั่นกรองของคณะทำงาน

ข้อมูลในแถวอนเป็นจำนวนโครงการ และงบประมาณ จำแนกตามอำเภอ และตำบล ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวเป็นไปตามกระบวนการบริหารงานระดับท้องถิ่น ซึ่งเริ่มจากการจัดทำโครงการ และการกำหนดโครงสร้างของกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติตามแผนงาน ในขณะที่รูป (ตาราง) ที่ 4-7 น่าจะคล้ายกันกับทุกลุ่มน้ำสาขา สำหรับกรณีของลุ่มน้ำปิงส่วนที่ 1 องค์การบริหาร ส่วนตำบลเข้ามามีบทบาทอย่างมากโดยประสานงานกับเครือข่ายระดับท้องถิ่นทุกประเภท และยังสามารถเกี่ยวข้องกับความริเริ่มในระดับท้องถิ่นอื่น ๆ ในเรื่องที่ยังไม่อยู่ในขั้นปฏิบัติการ

การกำหนดแผนปฏิบัติการในลักษณะที่กล่าวมามีผลทำให้โครงการมีจำนวนมากขึ้น ตัวอย่าง ได้แก่ การฝึกอบรมที่จัดทำขึ้นในหลายหมู่บ้าน และหลายตำบลอาจปรากฏเป็นรายการที่จัดสรรให้กับ หน่วยราชการจากงบประมาณของรัฐบาลกลาง หรือจากจังหวัด แต่ด้วยการจำแนกโครงการตามรูป (ตาราง) ที่ 4-7 โครงการดังกล่าวจะต้องถูกจำแนกให้เห็นถึง 22 โครงการตามจำนวนตอนบนของ ลุ่มน้ำปิงส่วนที่ 1 (และการจำแนกดังกล่าวจะมีมากตำบลขึ้นในกรณีลุ่มน้ำแม่กวง) อีกปัจจัยหนึ่งที่จะนำไปสู่การเพิ่มขึ้นของจำนวนโครงการ ได้แก่ ความต้องการที่จะจัดทำโครงการขนาดเล็กจำนวนมาก แทนที่จะเป็นโครงการขนาดใหญ่ แต่จำนวนน้อยโครงการ ตัวอย่างในตารางที่ 4-7 ได้แก่ โครงการ ที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ตำบลแม่นะ อำเภอเชียงดาว ซึ่งมีทั้งหมด 12 โครงการ ใช้เงิน 1.1 ล้านบาท ซึ่งเป็นตัวเลขเดียวกันกับโครงการเพื่อสิ่งแวดล้อมที่ตำบลเมืองาย อำเภอเชียงดาว และพื้นที่อื่น ๆ

รูป (ตาราง) ที่ 4-7 การจำแนกโครงการ (ในขั้นต้น) ที่เสนอในกลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1

[budgets in millions of Baht]		ทรัพยากร		สิ่งแวดล้อม		การสาธารณสุข		การปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่		รวม		
อำเภอ	ตำบล	โครงการ	งบประมาณ	โครงการ	งบประมาณ	โครงการ	งบประมาณ	โครงการ	งบประมาณ	โครงการ	งบประมาณ	
เชียงใหม่	เมืองนะ	11	7.7	5	1.7	-	-	-	-	16	9.4	2%
	เชียงใหม่	8	2.4	6	1.9	-	-	-	-	14	4.3	1%
	แม่่นะ	12	1.1	21	16.6	-	1.3	2	-	35	19.0	4%
	เมืองงาย	9	0.7	12	1.1	-	-	-	-	21	1.8	0%
	ทุ่งข้าวพวง	14	2.6	5	10.7	-	-	-	-	19	13.3	3%
	ปิงโค้ง	11	4.2	3	0.3	-	-	-	-	14	4.6	1%
แม่แตง	แม่แตง	8	9.9	2	3.5	15	4.0	12	9.7	37	27.1	6%
	กีด้าง	4	33.6	2	3.5	19	4.9	9	9.2	34	51.1	11%
	ซ้อแล	5	2.9	12	140.8	-	-	-	-	17	143.8	30%
	แม่หัวพระ	15	6.5	10	1.7	-	-	1	0.7	26	9.0	2%
	บ้านเป่า	2	0.1	12	0.9	-	-	-	-	14	1.0	0%
	อินทขิล	5	1.8	2	0.2	-	-	-	-	7	2.0	0%
	สันมหาพน	8	29.3	8	1.1	25	35.1	10	1.8	51	67.3	14%
สันทราย	แม่แฝก	8	0.8	14	1.9	11	0.8	7	2.9	40	6.4	1%
ไชยปราการ	ศรีดอนเย็น	16	3.4	8	1.5	24	3.4	38	9.1	86	17.4	4%
	หนองบัว	7	1.9	3	1.0	-	-	-	-	10	2.9	1%
พร้าว	บ้านน้ำแพร่	19	15.5	10	6.4	23	3.7	38	12.9	90	38.5	8%
	บ้านปง	4	0.2	3	0.4	20	4.3	10	6.5	37	11.5	2%
	สันทราย	8	3.9	3	0.3	-	-	-	-	11	4.2	1%
	ล่องก๊ก	5	0.2	-	-	14	0.4	6	1.0	25	1.6	0%
เวียงแหง	เปี้ยงหลวง	9	3.6	1	0.8	14	5.8	6	16.4	30	26.5	6%
	เมืองแหง	9	1.7	6	3.3	14	1.1	16	4.7	45	10.8	2%
รวม:		197	134.0	148	199.6	179	64.8	155	74.9	679	473.4	100%
		29%	28%	22%	42%	26%	14%	23%	16%	100%	100%	

ในส่วนของคุณคณินในตารางการจำแนกตามหัวข้อข้างต้นช่วยทำให้มองเห็นลักษณะการกระจายของโครงการ ความเปลี่ยนแปลงภายในโครงการประเภทเดียวกัน (ตามพื้นที่) บ่งบอกถึงความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงวิธีการจำแนกโครงการ เมื่อพิจารณาโครงการอย่างละเอียดในแต่ละประเภท บางรายการที่จัดเข้าอยู่ในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติอาจจัดอยู่ในโครงการสภาพแวดล้อมหรือการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ หรือแม้แต่ว่ารายการที่จัดไว้ในเรื่องของสภาพแวดล้อมก็สามารถนำไปรวมอยู่ในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ได้ การจำแนกโครงการตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ (แทนที่จะเป็นตามประเภทอย่างกว้าง ๆ) น่าจะเป็นการปรับปรุงให้ดีขึ้น แต่ผลของการจำแนกในลักษณะดังกล่าวยังไม่เป็นที่ปรากฏ

เราสามารถสังเกตเห็นรายการในงบประมาณที่รวมขึ้นเป็นกลุ่มก้อนในระดับตำบล พร้อม ๆ กับความแตกต่างกันในการจัดสรรระหว่าง 4 ประเภทของโครงการ ความเป็นกลุ่มก้อนในการจัดสรรงบประมาณเกิดจากโครงการใหญ่ ๆ เช่น โครงการบำบัดน้ำเสีย โครงการกำจัดขยะ หรือโรงฆ่าสัตว์ที่เสนอขึ้นมาในแต่ละตำบล ในขณะที่มีความเหมาะสมในการรวมรายการลักษณะดังกล่าวเข้าไว้ในแผนปฏิบัติการ อันดับความสำคัญที่ให้การจัดสรรทรัพยากรจะขึ้นกับการตัดสินใจของคณะทำงานระดับลุ่มน้ำย่อย อย่างไรก็ตามควรมีการระบุเหตุผลเบื้องหลังตัดสินใจดังกล่าว รวมทั้งความเกี่ยวพันและการสนับสนุนต่อวัตถุประสงค์ และลุ่มน้ำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากโครงการดังกล่าวจะถูกรวมอยู่ในแผนปฏิบัติการในขั้นสุดท้าย ในขณะที่ลักษณะความเป็นกลุ่มก้อนของโครงการเป็นเรื่องที่เชื่อเชิญให้มีการตรวจสอบเพิ่มเติม การตรวจสอบดังกล่าวควรต้องทำเท่า ๆ กันในทุกกรณีที่มีการจัดสรรงบประมาณเกิดขึ้นเท่า ๆ กันในทุกตำบล กรณีดังกล่าวเป็นตัวอย่างของความโปร่งใส และระบบความรับผิดชอบซึ่งควรถูกนำมาใช้

การจัดสรรที่ไม่เท่าเทียมกันเกิดขึ้นกับโครงการด้านสาธารณสุข และการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ ในทัศนะของผู้เขียน ความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าวเป็นผลมาจากความไม่แน่นอนว่ารายการใดสามารถนำมารวมได้ ซึ่งกรณีดังกล่าวเกิดขึ้นเมื่อมีข้อเสนอโครงการที่ดำเนินการ และเป็นที่ยอมรับได้จำนวนไม่มากพอ สภาพการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเนื่องจากโครงการลักษณะนี้ไม่ได้รวมอยู่ในการจัดทำแผนลุ่มน้ำปิงในอดีต โดยเฉพาะแผนการในเรื่องการปรับปรุงความเป็นอยู่ ไม่ได้เข้าข่ายในกระทรวงใด ๆ และทั้งมีความไม่แน่นอนว่ากิจกรรมใดบ้างที่สามารถทำขึ้นเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว หากพิจารณาถึงการถกเถียงอภิปรายในคณะทำงานลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1 เป็นไปได้ว่าการปรับปรุงในพื้นที่ที่จะเกิดขึ้นได้ก่อนที่จะที่แผนปฏิบัติการในขั้นสุดท้ายเสร็จสิ้น ในขณะที่เดียวกันเป็นที่ยอมรับว่าบางพื้นที่ (และอาจจะบางวัตถุประสงค์) อาจจัดให้เป็นพื้นที่สำคัญ สมควรที่จะจัดหาโครงการเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ซึ่งในกรณีนี้เป็นที่หวังว่าจะมีทรัพยากรจำนวนหนึ่งเพื่อดำเนินการในลักษณะดังกล่าว

ในกรณีของกลุ่มน้ำสาขาแม่กวง โครงการที่รวบรวมอยู่ในรายชื่อขั้นต้นมีจำนวนหลายร้อยโครงการ เมื่อพิจารณาอย่างรวดเร็วจะเห็นว่าโครงการเหล่านั้นเป็นภาพสะท้อนของหน่วยงานราชการที่ทำงานในแต่ละประเด็นปัญหา ในขณะที่มีความแตกต่างกันมากในประเภทของโครงการที่ถูกละเลยขึ้นสำหรับแต่ละพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามความหลากหลายดังกล่าวไม่น่าเป็นที่แปลกใจสำหรับกลุ่มน้ำสาขาที่ทับซ้อน และมีความหลากหลายมาก เช่น กลุ่มน้ำสาขาแม่กวง

ในกรณีที่กิจกรรมซึ่งถูกละเลยเป็นโครงการมีลักษณะคล้ายกันกับโครงการที่หน่วยงานของรัฐจัดทำขึ้น และส่งเสริมอยู่แล้ว อาจมีการตั้งคำถามได้ว่าหากกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกิจกรรมที่ดีทำไมจึงไม่สามารถแก้ปัญหาได้เองอยู่แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องมีองค์กรบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขาขึ้นมาใหม่? คำตอบในขั้นต้นน่าจะเป็นว่าความพยายามเหล่านั้นไม่ประสบความสำเร็จ เพราะว่าไม่ได้ได้รับความสนับสนุน และเข้าร่วมจากชุมชนท้องถิ่น ในขณะที่คำตอบดังกล่าวอาจจะถูกต้อง ในทางกลับกันเมื่อชุมชนท้องถิ่นถูกถามถึงความช่วยเหลือที่ต้องการได้รับจากหน่วยงานราชการ คำตอบที่ได้มักเป็นอะไรก็ตามที่ชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามิให้จากหน่วยงานราชการ ดังนั้นผลก็คืออาการของไก่กับไข่ที่ทั้งสองฝ่ายต่างมีส่วนทำให้กิจกรรมที่เป็นอยู่ในขั้นปัจจุบันคงอยู่ต่อไป และมีผลปิดกั้นความริเริ่ม และการวิเคราะห์ในแนวใหม่ ๆ ซึ่งเรื่องดังกล่าวไม่น่าจะเสียหาย แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่เรื่องแปลกแต่อย่างใด

ประเด็นที่เกี่ยวข้องกันอีกอย่างได้แก่ ประเภทของโครงการที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมองเห็นว่าสามารถนำเข้าร่วมในแผนปฏิบัติการได้ตั้งที่กำลังดำเนินอยู่ในโครงการ สำหรับหน่วยงานของรัฐส่วนใหญ่ กระบวนการวางแผนขององค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และจังหวัด มักมีทัศนคติที่ต่อต้านกิจกรรมซึ่งมีลักษณะที่ค่อนข้างมีลักษณะของการสำรวจ (ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากเรื่องการใช้งบประมาณผิดพลาดที่เกิดขึ้นในอดีต) แต่มีอคติที่จะสนับสนุนการก่อสร้าง หรือการฝึกอบรม อย่างไรก็ตามโดยเนื้อหาแล้วปัญหาเกี่ยวกับการปรับปรุงความเป็นอยู่ต้องการการสำรวจอย่างมากก่อนที่จะนำไปสู่การพัฒนากิจกรรมในลักษณะที่จำเพาะเจาะจงได้ นี่เป็นปัญหาซึ่งเกี่ยวข้องกับการขาดกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาความเป็นอยู่พอ ๆ กับการที่ความคิดใหม่ ๆ และความคิดสร้างสรรค์ยังคงหายไปจากข้อเสนอของโครงการ ผู้เขียนสนับสนุนตลอดมาที่จะให้มีการศึกษา หรือมีกิจกรรมเพื่อการค้นหาในขั้นแผนปฏิบัติการเมื่อเห็นว่าเหมาะสม และมีเหตุผล (โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาถึงความเป็นอยู่ และปฏิบัติการทางด้านการเกษตรที่เป็นอยู่) แต่โอกาสที่เรื่องเหล่านี้จะเป็นจริงจะมีมาน้อยเพียงใดเป็นเรื่องที่คงจะต้องเฝ้าดูอีกต่อไป

ถึงแม้ว่ารายชื่อขั้นต้นสำหรับโครงการกลุ่มน้ำสาขายังต้องการการปรับปรุงแก้ไขเพื่อนำไปสู่แผนปฏิบัติการในขั้นสุดท้าย รายชื่อโครงการดังกล่าวเป็นตัวบ่งชี้ถึงจำนวน และขนาดของงบประมาณที่จะต้องใช้จ่าย ประเด็นในเรื่องนี้ได้แก่ โอกาสที่แผนปฏิบัติการดังกล่าวต้องการเงินทุนสนับสนุนจำนวนมาก โดยที่จะจัดสรรให้กับโครงการจำนวนมาก ในทัศนะของผู้เขียนนี้ไม่ใช่เรื่องเล็กเมื่อเปรียบเทียบกับ

คำแถลงของผู้นำประเทศในเรื่องลำดับความสำคัญก่อนหลังที่จะมอบให้แก่การจัดการลุ่มน้ำปิง และทรัพยากรจำนวนมากซึ่งได้รับการจัดสรรให้มักถือว่าเป็นหลักฐานแสดงความมุ่งมั่นของรัฐบาล ในอดีต การจัดทำแผนในโครงการลุ่มน้ำปิง เป็นไปภายใต้บรรยากาศแบบเดียวกันนี้ และเมื่อนางบประมาณมารวมกันแล้วปรากฏว่างบประมาณที่เสนอขอมีจำนวนที่สูงมาก เชื่อว่าแนวโน้มที่จะเสนอขอ งบประมาณจำนวนมากนี้จะยังไม่ถูกปรวมจากหน่วยงานของทางราชการ ที่ซึ่งผู้นำของหน่วยงาน เหล่านั้นมองเห็นว่าโครงการต่าง ๆ เป็นช่องทางในการหางบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมของ หน่วยงานในยุคสมัยที่งบประมาณของชาติในสัดส่วนที่มากขึ้นกำลังถูกโอนจากหน่วยงานราชการไปสู่ โครงการที่จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ประสบการณ์ที่ผ่านมารวมทั้งแนวโน้มทางด้านนโยบาย สาธารณะ นำไปสู่คำถามที่ว่าจะมีงบประมาณมากพอที่จะสนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว หรือไม่ ความเป็น ไปได้ที่งบประมาณมีไม่มากพอ ทำให้กระบวนการจัดอันดับความสำคัญก่อนหลัง และให้เหตุผล เพื่อดำเนินโครงการยิ่งมีความสำคัญมากขึ้น ซึ่งก็เป็นการย้ำถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการดำเนินการ ด้วยความโปร่งใส และด้วยความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้

(ค) ตัวชี้วัดการติดตามผล และกลยุทธ์ด้านข้อมูลข่าวสาร (Monitoring indicators and information strategy)

คณะทำงานลุ่มน้ำสาขาได้มีการประชุมกันในเรื่องของการพิจารณาดัชนีตัวชี้วัด และวิธีการติดตาม และประเมินผลความคืบหน้าการดำเนินโครงการในกรณีลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1 ซึ่งผู้เขียนมีโอกาสติดตามกิจกรรมโครงการค่อนข้างใกล้ชิด พบว่ามีข้อพิจารณาที่น่าสนใจในเรื่องของ หลักเกณฑ์การติดตามโครงการ และดัชนีชี้วัด นอกจากนั้นการอภิปรายถกเถียงในหมู่คณะทำงาน ยังครอบคลุมไปถึงช่องทางในการติดตามผลกระทบของโครงการ และทั้งเพื่อติดตามและวิเคราะห์ เพื่อบ่งชี้ถึงประเด็นปัญหาใหม่ ๆ เนื่องจากมีผู้แทนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียประเภทต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ อยู่ในคณะทำงาน ดังนั้น จึงมีความตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องมีการติดตามผล และการดำเนินโครงการ ในขณะที่การอภิปรายในคณะทำงานเป็นไปด้วยดี ยังไม่มีความชัดเจนว่าจะมี ข้อเสนอที่ชัดเจนจำนวนเท่าใดที่จะนำเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการในขั้นต้น

ในการติดตามผลของโครงการ ผู้เขียนยังไม่เห็นความพยายามที่จะทำให้มีความชัดเจนในเรื่อง ของบทบาทของคณะทำงานประจำลุ่มน้ำสาขา เมื่อเปรียบเทียบกับบทบาทขององค์การบริหาร ส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานเฉพาะด้านของทางราชการ (line agencies) ดังที่ได้เสนอไว้ในตอนต้น ของรายงานนี้⁵¹ว่ายังคงมีความคิดที่แตกต่างกันมากในเรื่องของบทบาทขององค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำ สาขาในเรื่องการดำเนินโครงการ จากกรอภิปราย และจากกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากงานในระดับลุ่มน้ำ สาขา เป็นที่ค่อนข้างชัดเจนว่าการดำเนินโครงการจะเป็นเรื่องขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และขึ้นกับ

⁵¹ ดูหัวข้อ 3.ข.1 (ข)

หน่วยงานของทางราชการ หน่วยงานดังกล่าวมีทั้งกฎระเบียบ และภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายเพื่อการติดตามสิ่งซึ่งโครงการได้รับ (inputs) และผลลัพธ์ (output) ของโครงการ สิ่งที่ยังไม่ชัดเจนก็คือ ระดับที่หน่วยงานองค์กรลุ่มน้ำสาขาจะมี (หรือควรจะมี) บทบาทในการติดตามสิ่งซึ่งโครงการได้รับ และผลลัพธ์ของโครงการที่อยู่ในแผนลุ่มน้ำสาขา และหากองค์กรลุ่มน้ำสาขาจะมีบทบาทดังกล่าว จะต้องมีความเข้าใจร่วมกันว่ากิจกรรมในเรื่องการติดตามโครงการจะดำเนินไปในลักษณะอย่างไร

ในขั้นที่เกี่ยวกับผลลัพธ์ และผลกระทบของโครงการ (รวมทั้งการระบุปัญหาใหม่) การติดตามจะต้องเป็นไปอย่างใกล้ชิดกับหลักเกณฑ์การพิจารณา และดัชนีชี้วัดในแต่ละขั้นตอนดังกล่าว อย่างไรก็ตามการอธิบายในเรื่องนี้ได้เริ่มต้นขึ้นแล้ว และความจำเป็นที่จะต้องมียุทธศาสตร์พื้นฐาน (baseline data) เป็นเรื่องซึ่งเป็นที่ยอมรับกันแล้ว อย่างน้อยในลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงส่วนที่ 1 เป็นที่ชัดเจนว่าสมาชิกคณะทำงานเห็นความสำคัญในการร่วมมือเพื่อที่จะรับข้อมูลจากแหล่งทั้งภายใน และภายนอกลุ่มน้ำ นอกจากนี้สมาชิกคณะทำงานยังได้ยอมรับถึงผลพวงอันเกิดจากการที่ส่วนประกอบต่าง ๆ ทำงานร่วมกัน (synergy) ในการเชื่อมโยงกับแหล่งภายนอก เช่น การแปรความหมายข้อมูลระยะไกล (remote sensing data) โดยใช้ความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้เพิ่มทั้งคุณภาพ และความลุ่มลึกให้กับการถอดความหมายดังกล่าว อย่างไรก็ตามนับว่ายังมีความไม่ชัดเจนว่ากิจกรรมในลักษณะนี้จะไปปรากฏในแผนปฏิบัติการ หรือเรื่องดังกล่าวจะถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา หรือองค์กรฯ จะสามารถขอความสนับสนุนในเรื่องเงินทุนจากหน่วยงานภายนอกได้เพื่อที่จะพัฒนากลยุทธ์การติดตามซึ่งมีความสม่ำเสมอ รายละเอียดโครงการ และกิจกรรมที่รวมอยู่ในแผนปฏิบัติการควรจะมีการปิดป้าย และจัดหมวดหมู่ใหม่ตามความจำเป็นที่จะต้องมีการติดตาม วิธีการดังกล่าวจะทำให้โครงการโดยรวมสามารถบ่งชี้ถึงขอบเขต และโอกาสที่จะมีการหนุนเสริมในเรื่องของการติดตามโครงการ และจะช่วยให้การออกแบบการติดตามที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุด

ส่วนการติดตามโครงการในลักษณะองค์รวม และกลยุทธ์เรื่องสารสนเทศที่เกี่ยวข้อง ขั้นแรกจะต้องมีการรวบรวมข้อมูลความต้องการในการติดตามผล พร้อมกับข้อมูลที่ต้องใช้สำหรับเกณฑ์การพิจารณา และเครื่องชี้วัดตามที่ระบุจากเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการในระดับลุ่มน้ำสาขา จากนั้นอาจเกิดเป็นชุดข้อมูลที่ต้องการซึ่งจะสามารถนำไปประเมินเพื่อหาแหล่งที่มาทั้งภายใน และภายนอกลุ่มน้ำ ส่วนที่ว่ากิจกรรมดังกล่าวจะสามารถทำให้เสร็จก่อนสิ้นสุดโครงการได้ หรือไม่ยังคงเป็นคำถามที่ยังไม่มีคำตอบในปัจจุบัน

นอกจากนั้นยังคงมีการติดตามองค์ประกอบของงานลุ่มน้ำสาขาทั้งหมด และกลยุทธ์ด้านสารสนเทศที่เกี่ยวข้องและเป็นระบบ⁵² เรื่องดังกล่าวเกินขีดความสามารถที่โครงการนี้จะออกแบบให้ได้ ไม่ใช่แต่เรื่องการเริ่มต้นทดสอบ และดำเนินการ นอกเหนือจากข้อมูลที่ต้องการแล้วกลยุทธ์

⁵² ดูหัวข้อ 3.4.3 (ก)

การติดตามจะต้องแจ่มแจ้งว่าการติดตามจะดำเนินการอย่างไร ผลการสำรวจจะประเมินความถูกต้องอย่างไร และผลการสำรวจจะนำเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาได้อย่างไร ในส่วนข้อมูลของกลยุทธ์นี้จะต้องระบุว่าข้อมูลอะไรซึ่งเป็นที่ต้องการ จะหามาได้อย่างไร จะจัดการอย่างไร โดยเฉพาะการประเมินความถูกต้อง นำไปใช้ และเผยแพร่เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการเรียนรู้และสำหรับสาธารณชน ทั้งยังเป็นไปเพื่อส่งเสริมความโปร่งใส และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ความจำเป็นสำหรับเครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล เช่น เทคโนโลยีในการวัดค่า ข้อมูลในเชิงพื้นที่ หรือระบบสนับสนุนการเจรจาต่อรองจะต้องนำเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์นี้ด้วย เมื่อความจำเป็นในเรื่องดังกล่าวได้เป็นที่ปรากฏขึ้น

(ง) ภาคิผู้ร่วมงานและกลยุทธ์การสร้างเสริมขีดความสามารถ (Partnership and capacity enhancement strategy)

ผู้เขียนยังไม่ได้กล่าวถึงกลยุทธ์โดยรวมในเรื่องการสร้างเสริมศักยภาพของลุ่มน้ำสาขา แต่ถึงกระนั้นองค์ประกอบหลายส่วนของกลยุทธ์ดังกล่าวน่าจะรวมอยู่แล้วในแผนปฏิบัติการ ดังนั้น น่าจะเป็นสิ่งซึ่งมีเหตุผลที่จะได้นำองค์ประกอบเหล่านั้นมารวมกันขึ้นเป็นแผนการพัฒนาขีดความสามารถซึ่งจะช่วยให้เห็นถึงช่องว่างทางความรู้ และเพื่อแสวงหาวิธีที่จะให้บริการในเรื่องที่มีความจำเป็น

ก้าวแรกของการพัฒนากลยุทธ์ในเรื่องของการสร้างเสริมขีดความสามารถ เริ่มจากการตีปายและจำแนกโครงการในแผนปฏิบัติการขั้นสุดท้าย ตามความจำเป็นสำหรับการฝึกอบรม และตามแหล่งที่มา ทั้งนี้เพื่อให้เห็นภาพรวมของโครงการ และเพื่อที่จะช่วยระบุขอบเขต และการหนุนเสริมที่เป็นไปได้ระหว่างกิจกรรมฝึกอบรมแต่ละอย่าง ทั้งนี้เพื่อให้การจัดการฝึกอบรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อนึ่ง หากความต้องการการฝึกอบรมในหลายประเภท และจากหลายแหล่งสามารถถูกรวบรวมขึ้นมาอย่างเป็นระบบก็จะเป็นประโยชน์ในการเจรจา เพื่อจัดเตรียมดำเนินการกับแหล่งการฝึกอบรมเหล่านั้น ทั้งนี้จะช่วยในการระบุความต้องการเพิ่มเติมอีกด้วย เพื่อการค้นหาแหล่งการฝึกอบรมอย่างเป็นระบบ แทนที่จะเป็นการค้นหาที่ทำกันชั่วคราว

ในกรณีที่มีความจำเป็นในการเสริมสร้างขีดความสามารถในระดับปฏิบัติการขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาถูกผนวกเข้าอยู่ไว้แล้วในหลายโครงการตามแผนปฏิบัติการ การเตรียมการต่าง ๆ ที่ต้องการจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการไปแล้ว ส่วนในกรณีที่มีการเสริมสร้างขีดความสามารถยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของโครงการ หรือความจำเป็นดังกล่าวปรากฏขึ้นในขั้นการดำเนินโครงการ กลยุทธ์การสร้างเสริมสร้างขีดความสามารถในระดับลุ่มน้ำสาขา จะต้องประกอบไปด้วยความรับผิดชอบต่อประชาชน ผู้ที่จะแสวงหาความช่วยเหลือ บทเรียนจากต่างประเทศเน้นย้ำข้อเท็จจริงที่ว่า การสร้างศักยภาพเป็นความจำเป็นในระยะยาวในการสร้างองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา และความต้องการดังกล่าว น่าจะเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา

ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อแต่ละลุ่มน้ำสาขาเริ่มมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมากขึ้น และกับลุ่มน้ำ หรือหน่วยงานที่สูงขึ้นในระดับทางชีวกายภาพ หรือระดับการบริหารที่สูงขึ้น ผลประโยชน์ความจำเป็น หรือโอกาสเพิ่มเติมใหม่ ๆ อาจจะปรากฏขึ้นมา ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ที่จะคำนึงถึงการพัฒนาความเชื่อมโยงหุ้นส่วนทั้งแนวนอนหรือแนวระนาบ และแนวตั้งหรือแนวตั้งกับหน่วยงาน หรือสถาบันอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้วในบทความนี้ องค์ประกอบของความเป็นหุ้นส่วนสามารถเริ่มขึ้นจากการเอื้ออำนวยให้เกิดระบบเครือข่าย หรือปฏิสัมพันธ์ภายในลุ่มน้ำสาขา โดยที่ประสบการณ์ดังกล่าวจะเป็นประโยชน์ต่อการเป็นหุ้นส่วนกับลุ่มน้ำสาขาอื่น และกับองค์กรประเภทอื่นที่อยู่นอกลุ่มน้ำสาขานั้น ๆ ปฏิสัมพันธ์ในลักษณะสองทางผ่านช่องทางดังกล่าวสามารถเสริมสร้างศักยภาพให้กับองค์กรลุ่มน้ำสาขานอกจากนั้นยังช่วยในการระดมความชำนาญการ และการเสริมสร้างศักยภาพอื่น ๆ หรือความสนับสนุนเมื่อเกิดมีความต้องการขึ้น และยังเป็นกรรมวิธีที่ให้มีการถ่ายทอดประสบการณ์ระดับท้องถิ่นเพื่อช่วยเหลือหน่วยงานอื่นในกระบวนการเรียนรู้

(จ) กลไกทางการเงิน (Financing mechanisms)

เอกสารโครงการ (Project's term of reference) ระบุความตั้งใจของโครงการที่จะพัฒนากลไกทางการเงินขึ้นมาใน 2 ระดับ ได้แก่ การลงทุน (capital investment) ผ่านงบประมาณขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และงบประมาณสำหรับการดำเนินการ โดยผ่านเครื่องมือ เช่น การออมในระดับชุมชน และทุนเพื่อเป็นสินเชื่อ พร้อม ๆ กับที่โครงการเริ่มถูกดำเนินการก็มีการถกเถียงอภิปรายเกิดขึ้นในเรื่องกลไกทางการเงินสำหรับโครงการ และสำหรับกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง ซึ่งการถกเถียงอภิปรายดังกล่าวมุ่งเน้นไปที่ระดับต่าง ๆ กัน

การอภิปรายระหว่างกองวางแผนทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมกับที่ปรึกษาจากบริษัทปัญญาฯ และสมาชิกคณะทำงานที่ผู้เขียนได้มีโอกาสพบเห็น จะมุ่งเน้นไปที่ประเด็นเกี่ยวกับทางเลือกของช่องทางที่งบประมาณกลางจะถูกส่งมอบ เพื่อจ่ายให้กับการดำเนินกิจกรรม และโครงการตามที่เสนอในแผนปฏิบัติการของโครงการ ช่องทางที่เป็นไปได้ ได้แก่ การจัดสรรเงินให้กับกระทรวงที่เกี่ยวข้อง หรือการจัดสรรให้กับกองทุนระดับจังหวัดซึ่งอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้ว่าราชการจังหวัด หรือสภาจังหวัด หรือจะจัดสรรโดยตรงให้กับองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล

จนถึงขณะนี้ โครงการที่ถูกเสนอให้เป็นส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการระดับลุ่มน้ำสาขา มีข้อสมมติฐานว่าเงินจะถูกส่งจากศูนย์กลางมายังองค์กรรัฐบาลท้องถิ่น (ซึ่งหมายถึง องค์การบริหารส่วนตำบล) หรือหน่วยงานราชการ (โดยระบุให้ใช้ในโครงการซึ่งได้รับการอนุมัติ) แนวทางนี้ได้รับการหนุนเสริมจากคำแถลงของผู้นำระดับสูงของรัฐบาล ที่กล่าวว่าเงินทุนจากส่วนกลางจะถูกส่งมาให้เพื่อการจัดการลุ่มแม่น้ำปิง อย่างไรก็ตามยังเป็นเรื่องที่อยู่ระหว่างการถกเถียงอภิปรายว่ากลไกการเงินอันใดที่จะถูกใช้เพื่อส่งมอบเงินเข้าไปให้กับระดับท้องถิ่น เมื่อเงินดังกล่าวได้รับการอนุมัติจากรัฐบาล

ส่วนหนึ่งของการถกเถียงเป็นไปในเรื่องของนโยบายของการที่องค์กรลุ่มน้ำมีสถานะจดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และการเป็นนิติบุคคลจะช่วย หรือกลายเป็นเครื่องกีดขวางต่อการไหลของเงินทุนจากแหล่งต่าง ๆ ส่วนใหญ่ของการถกเถียง และอภิปรายดังกล่าว ตั้งอยู่บนข้อสมมติฐานที่ว่าองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาจะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินโครงการ ในขณะที่คนทำงานในระดับลุ่มน้ำสาขาเคลื่อนไปในทิศทางที่เห็นว่าองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาจะมุ่งเน้นที่การวางแผน ประสานงาน และติดตามการดำเนินงาน ในขณะที่การดำเนินงานเป็นเรื่องของรัฐบาลท้องถิ่น หรือหน่วยงานราชการ (line agencies) การถกเถียงในเรื่องดังกล่าวยังคงตรงประเด็นในเรื่องของงบประมาณเพื่อเสริม หรือในเรื่องบทบาทในการดำเนินการขององค์กรลุ่มน้ำสาขาย่อย

ผู้เขียนมีข้อสังเกตถึงความสับสนของหลักเกณฑ์การใช้เงินในโครงการ ซึ่งตีความได้จากสัญญาโครงการว่าให้ใช้เงินจากงบกลางเพื่อเป็นงบลงทุน (capital investment) ประเด็นก็คือว่าหากงบกลางเป็นไปเพื่อการลงทุน อะไรจะเป็นเหตุผลสำหรับการใช้เงินออมชุมชน และกองทุนสินเชื่อ (ซึ่งไม่ใช่งบกลาง) เพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ที่ไม่ใช่เพื่อการลงทุน (non-capital investment activities) ที่เสนอขึ้นมาในแผนปฏิบัติการ ตัวอย่างของความไม่ลงตัวในเรื่องนี้ได้แก่ เช่นการใช้ชุมชนท้องถิ่นต้องรับภาระจ่ายเงินจากกองทุนหมุนเวียน หรือเงินออมของชุมชนเพื่อการฝึกอบรมเรื่องการอนุรักษ์น้ำ ซึ่งเรื่องนี้หลักการตามที่ปรากฏในสัญญาอาจมองเห็นว่าการอบรมเป็นการเพิ่มศักยภาพ และเป็นการลงทุนในเรื่องของทรัพยากรมนุษย์ แต่ในอีกทางหนึ่งการปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าอาจถือได้ว่าเป็นการลงทุนในเรื่องของทุนธรรมชาติ ถ้าเป็นเช่นดังกล่าวก็อาจเป็นเรื่องที่มีเหตุผล แต่อย่างไรก็ดี ยังเป็นเรื่องยากที่จะเห็นว่า (ณ ขั้นตอนการวิวัฒนาการขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาที่เป็นอยู่) ค่าใช้จ่ายเพื่อการดำเนินงานขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาจะเก็บมาจากกองทุนเงินออม (ไม่ว่าจากครัวเรือน กลุ่ม หรือชุมชน) ได้อย่างไร ยกเว้นเสียแต่ว่าการดำเนินการขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำจะทำให้กองทุน และเงินอ้อมมีมากขึ้น

แหล่งทุนที่มีศักยภาพมากที่สุด และมาจากท้องถิ่นอย่างแท้จริงด้วย (ซึ่งไม่ใช่เงินงบกลางที่โอนให้กับองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น) ได้แก่ เงินจากรัฐบาลท้องถิ่นที่ได้มาจากการเก็บภาษี โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีภาษีให้เก็บได้อย่างเป็นกอบเป็นกำ หรืออย่างน้อยในแง่หลักการ ก็คือค่าธรรมเนียมในการใช้บริการของรัฐ หรือสำหรับใบอนุญาต หรือจากกิจกรรมสร้างรายได้ หรือการเก็บเงินสมทบทุน เป็นต้น

อาจเป็นไปได้ว่าโอกาสที่ดีที่สุดในการจัดหาทุนเพื่อการดำเนินการขององค์กรจัดการลุ่มน้ำสาขาน่าจะมาจากการจัดเก็บเงินสมทบทุนสำหรับบริการใหม่ หรือบริการที่ได้รับการปรับปรุง ซึ่งเป็นผลพวงมาจากการลงทุนในอาคาร สิ่งปลูกสร้าง เช่น ในกรณีของระบบส่งน้ำที่ช่วยทำให้มีน้ำใช้สม่ำเสมอมากขึ้น หรือโรงบำบัดน้ำเสีย บริการเก็บขยะ หรือแม้แต่โรงฆ่าสัตว์ที่ได้รับการเสนอขอจากตำบลแห่งหนึ่งในเขตแม่เปิงตอนที่ 1 ในกรณีเหล่านี้แหล่งที่มาสำคัญสำหรับการดำเนินงานน่าจะมาจาก

ค่าธรรมเนียมที่เก็บจากผู้ใช้บริการ แต่เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ได้มีขึ้นแล้วในหมู่บ้าน ตำบล หรือ เทศบาล จึงยังไม่เป็นที่กระจ่างว่าองค์กรจัดการลุ่มน้ำสาขาจะเข้าไปมีบทบาทจัดการโดยตรงได้ แต่องค์กรลุ่มน้ำสาขาอาจเข้าไปมีบทบาทในการช่วยจัดหา หรือปรับปรุงบริการ หรืออาคารสิ่งปลูกสร้าง ดังกล่าว ซึ่งอาจจะดำเนินการพร้อม ๆ กับจัดเก็บค่าบริการโดยรัฐบาลท้องถิ่น ส่วนที่องค์กรจัดการ ลุ่มน้ำจะสามารถเรียกเก็บค่าบริการจากกิจกรรมต่าง ๆ ดังกล่าวได้ หรือไม่ เป็นเรื่องที่ยังต้องติดตาม อีกต่อไป

ในเรื่องของการเก็บค่าบริการ เป็นไปได้ว่ารายรับจากค่าบริการอาจจะลดลง และภาษี หรือ ค่าปรับอาจต้องเพิ่มขึ้น เพื่อชดเชยกับการขาดรายได้ และอาจเป็นไปได้ว่ากิจกรรมซึ่งต้องถูกจัดเก็บ ค่าบริการอาจอยู่ในบริเวณหนึ่งของลุ่มน้ำ (หรือในลุ่มน้ำใหญ่) แต่ประโยชน์ที่เกิดจากกิจกรรมดังกล่าว ตกกับผู้ที่อยู่อาศัยอยู่ในตอนล่างของลุ่มน้ำ หรือที่อื่น ๆ ที่อาจจะมีการจัดเก็บค่าบริการได้ ตัวอย่างจาก ต่างประเทศในเรื่องนี้มุ่งเน้นไปที่บริการน้ำใช้ในเขตเมืองตอนล่างของลุ่มน้ำ หรือสวนสาธารณะที่มี ค่าธรรมเนียมเข้าชม ช่องทางที่เป็นไปได้เป็นอย่างอื่น ได้แก่ เงินทุนซึ่งได้มาจากค่าปรับ หรือภาษีที่จัดเก็บ จากผู้ฝ่าฝืนกฎระเบียบที่องค์กรลุ่มน้ำสาขาตั้งขึ้น แต่เนื่องจากองค์กรลุ่มน้ำสาขาไม่มีอำนาจตาม กฎหมายที่จะจัดเก็บค่าปรับดังกล่าว ในแง่ของกฎระเบียบอาจต้องการความร่วมมือ หรือใช้อำนาจของ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และเป็นไปได้ว่าอาจมีข้อตกลงเพื่อให้รายรับที่เกิดขึ้นจากค่าปรับ หรือภาษี อาจนำไปเป็นเงินทุนของชุมชนเพื่อใช้ในกิจกรรมบางอย่างที่จัดทำขึ้นโดยองค์กรจัดการลุ่มน้ำสาขา ในขณะที่การเตรียมในลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องที่สามารถคิดกันขึ้นได้ กิจกรรมดังกล่าวอาจมี ต้นทุนทางสังคมในเรื่องของการเจรจา และการเริ่มดำเนินการ ดังนั้นจึงควรดำเนินการด้วยความโปร่งใส และอย่างรับผิดชอบ การเตรียมการในลักษณะดังกล่าวถือเป็นเรื่องปกติมากกว่าในระดับหมู่บ้าน ซึ่งกิจกรรมเช่นเดียวกันสามารถจัดขึ้นได้ง่ายกว่า และไม่เป็นทางการเท่าเมื่อเทียบกับระดับลุ่มน้ำสาขา หากแต่อาจยังไม่ชัดเจนว่าเงินที่จัดเก็บขึ้นจากค่าปรับนี้จะถือเป็น “เงินออม หรือกองทุนสินเชื่อ” ซึ่งเป็นรายการที่ระบุไว้ในสัญญาโครงการ หรือไม่

จากข้อพิจารณาดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าโอกาสการใช้จ่ายเงิน “ออมของชุมชน หรือกองทุน สินเชื่อ” น่าจะเพื่อการลงทุนขนาดจิ๋ว (ซึ่งรวมทั้งการลงทุนในเรื่องของทรัพยากรมนุษย์) ในระดับครัวเรือน หรือกลุ่มซึ่งเป็นที่ไปเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในการจ่ายคืนเงินลงทุน หรือที่จะก่อประโยชน์ซึ่ง สมเหตุสมผลต่อการจัดสรรเงินเพื่อชดเชยการลงทุนดังกล่าว อย่างไรก็ตามยังเป็นเรื่องยากสำหรับการใช้ เงินออมของชุมชน หรือกองทุนสินเชื่อเพื่อจ่ายให้เป็นค่าดำเนินการให้กับโครงการของลุ่มน้ำสาขาในเรื่อง ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม หรือการสาธารณสุข

เมื่อมาถึงขั้นนี้ อาจเป็นเรื่องเหมาะสมที่จะพิจารณาว่ามีอะไรบ้างในระดับหมู่บ้านที่จัดได้ว่าเป็น “เงินออมของชุมชน และกองทุนสินเชื่อ” ถ้าหากจะยอมรับว่ารายงานของผู้นำท้องถิ่นให้ภาพที่ โกลัศเคียงข้อเท็จจริง ดังนั้น (กรอบ) ที่ 4-8 จะให้ตัวเลขประมาณการขั้นหยาบถึงจำนวนเงินทุนที่ครัวเรือน

ได้รับจากการเป็นสมาชิกในกลุ่มระดับท้องถิ่น จากแหล่งซึ่งให้สินเชื่อเพื่อการผลิตให้แก่ครัวเรือน รวมทั้งหมู่บ้านที่มีธนาคารข้าว หรือโคกระบือในแต่ละลุ่มน้ำจากทั้งหมด 3 ลุ่มน้ำสาขานำร่อง

กลุ่มเงินออมประเภทดังกล่าว และเงินทุนหมุนเวียนที่ได้รับจากทางรัฐบาลควรมีขึ้นสำหรับใช้เป็นสินเชื่อเพื่อการผลิต สินเชื่อดังกล่าวบวกกับสินเชื่อที่ให้โดยธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และสหกรณ์การเกษตร ถือเป็นแหล่งสินเชื่อเพื่อการผลิตที่สำคัญของชุมชนท้องถิ่น แม้สำหรับครัวเรือนที่รับเงินทุนจากกลุ่มที่ตนเป็นสมาชิก เงินทุนเหล่านั้นน่าจะเป็นไปเพื่อพัฒนาความเป็นอยู่ หรือเพื่อการศึกษา ซึ่งทั้งสองกรณีถือเป็นการลงทุนซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้ในอนาคต

เมื่อพิจารณาเงินออมชุมชน และกองทุนสินเชื่อแล้ว อาจตั้งคำถามได้ว่าส่วนไหนของเงินออมชุมชน และกองทุนสินเชื่อ ที่ถูกมองว่าน่าจะเอาไปใช้เพื่อจ่ายเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการตามโครงการขององค์กรจัดการลุ่มน้ำสาขา ทั้งนี้เมื่อพิจารณาจากเรื่องราวที่มักปรากฏตามรายงานของสื่อมวลชน หรือในวงอภิปรายนโยบายสาธารณะถึงการให้เงินทุนหมุนเวียนผิดประเภทเพื่อซื้อสินค้าฟุ่มเฟือย หรือของใช้ในครัวเรือน จนก่อให้เกิดการคาดการณ์ว่ากองทุนหมุนเวียนกำลังจะล้ม ดังนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะเห็นได้ว่าเงินออมชุมชน และกองทุนสินเชื่อจะเป็นแหล่งที่จะจ่ายค่าใช้จ่ายเพื่อการดำเนินการลุ่มน้ำสาขาได้

รูป (กรอบ) ที่ 4-8 เงินทุน และแหล่งสินเชื่อของกลุ่มในลุ่มน้ำ

	แม่ปิง ตอนล่าง	แม่กวาง	แม่ปิง ตอนที่ 1
<u>กลุ่มในระดับท้องถิ่น</u>	<i>คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของจำนวนครัวเรือน</i>		
สมาชิก	81	91	84
และได้รับเงินทุน	55	40	37
และเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตร	36	43	29
และเป็นสมาชิกสหกรณ์	25	33	26
<u>สินเชื่อเพื่อการผลิต</u>	<i>คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของจำนวนครัวเรือน</i>		
กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต	31	24	12
สหกรณ์การเกษตร	11	18	7
ธ.ก.ส.	38	26	17
ธนาคารพาณิชย์	5	2	4
ผู้ให้กู้เอกชน	7	1	1
กองทุนหมุนเวียน	66	53	61
จากแหล่งอื่น	1	1	2
<u>ธนาคารสิ่งของ</u>	<i>คิดเป็นเปอร์เซ็นต์ของจำนวนครัวเรือน</i>		
ข้าว	12	11	27
โค-กระบือ	4	11	11

แหล่งที่มา: รูปที่ 2-20 และ 2-17

กล่าวโดยสรุป การใช้เงินทุนชุมชน และกองทุนสินเชื่ออย่างมีเหตุมีผลที่สุด น่าจะเป็นไปเพื่อปรับปรุงขีดความสามารถในการหารายได้ของบุคคล หรือครัวเรือน กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทางเลือกในเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อเทียบกับกิจกรรมในปัจจุบัน จัดว่าเป็นส่วนที่อ่อนที่สุดส่วนหนึ่งของแผนปฏิบัติการ ณ เวลานั้น

การอภิปรายที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแสดงให้เห็นว่า กลยุทธ์การระดมทุน (financing strategy) เป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และที่มีความซับซ้อนในแผนที่สมบูรณ และเป็นแผนระยะยาวเพื่อการจัดการลุ่มน้ำ บทเรียนจากต่างประเทศแสดงให้เห็นว่าความเป็นไปได้ และยั่งยืนขององค์กรจะถูกเพิ่มพูนขึ้น โดยการสนับสนุนทางด้านเงินทุนในสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างจากรัฐบาลกลาง และท้องถิ่น เงินทุนเสริมเพื่อดำเนินการโดยรวม ๆ หรือเพื่อโครงการโดยเฉพาะที่มาจากภาคธุรกิจเอกชน หรือองค์กรที่ไม่หากำไร อาจมีความสำคัญเช่นเดียวกับเงินบริจาคจากเอกชน หรือราชการ หรือจากแหล่งที่มาพร้อม ๆ กับความเป็นสมาชิก อย่างไรก็ตามในกรณีที่องค์กรลุ่มน้ำสาขามีหน่วยซึ่งแยกต่างหากเพื่อจัดการกิจกรรมที่ก่อรายได้ เช่น ไฟฟ้าพลังน้ำ หรือโรงบำบัดน้ำเสีย อย่างน้อยในบางกรณีหน่วยดังกล่าวสามารถอุดหนุนการดำเนินโครงการในส่วนอื่น หรือการจัดทำโครงการที่ก่อประโยชน์ให้กับสาธารณชน หรือกับกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเรื่องที่มีความซับซ้อน ซึ่งต้องการการพิจารณาอย่างระมัดระวัง พร้อม ๆ กับการเจรจาต่อรองกันอย่างมาก และการสร้างประชามติ (consensus) เรื่องดังกล่าวไม่สามารถดำเนินได้ภายใน 3-4 เดือน ดังนั้นการแสวงหา และพัฒนากลยุทธ์ที่เป็นไปอย่างครบถ้วนสมบูรณ เพื่อระดมทุนสำหรับการจัดการลุ่มน้ำสาขายังคงอยู่นอกเหนือขอบเขตของโครงการนี้

(จ) การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ (Implementation arrangement)⁵³

ความคลุมเครือที่มีอยู่ในแผนปฏิบัติการ และความคลุมเครือจากแหล่งภายนอกในเรื่องโอกาสที่แผนจะได้รับการสนับสนุนให้นำไปสู่การปฏิบัติ ทำให้ไม่สามารถกล่าวถึงรายละเอียดในการดำเนินการได้ในขณะนี้

สิ่งที่ถือได้ว่าเป็นความคลุมเครือภายในเกิดมาจากการที่มีโครงการอยู่จำนวนมาก และรายละเอียดของแต่ละโครงการที่ขาดหายไป ณ ระดับหนึ่ง ความคลุมเครือเหล่านี้อาจมีน้อยกว่าในสายตาของบุคคลภายนอก ทั้งนี้ เพราะความเข้าใจในระดับท้องถิ่นมักตามมาจากการที่มีการจัดสรรความรับผิดชอบต่อโครงการ เป็นต้นว่า หากหน่วยงานที่รับผิดชอบต่อการดำเนินโครงการ คือ องค์กรการบริหารส่วนตำบล อาจกล่าวได้ว่าการแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติจะเป็นไปตามแบบแผนการทำงานที่ อบต. ใช้ ความคลุมเครือที่ยังคงมีอยู่ในขั้นดังกล่าวน่าจะเป็นเรื่องกระบวนการอนุมัติโครงการที่อยู่ในแผนปฏิบัติการ และเรื่องช่องทางที่เงินทุนจะส่งผ่านไปยัง อบต. เพื่อดำเนินโครงการซึ่งได้รับการอนุมัติแต่อยู่ในความรับผิดชอบของผู้อนุมัติ โครงการที่หน่วยงานราชการเป็นผู้รับผิดชอบจะอยู่ในสภาพแบบเดียวกัน กล่าวคือ มีสมมติฐานที่ว่า การดำเนินโครงการจะเป็นไปตามแบบแผนการปฏิบัติของหน่วยงานราชการนั้น ๆ

⁵³ การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ

ด้วยเหตุผลบางอย่างมีความคลุมเครือ เป็นที่เห็นได้ชัดในระดับโดยรวมในเรื่องของการดำเนินการ และติดตามความคืบหน้า ในขั้นนี้ผู้เขียนไม่ทราบถึงการอภิปรายในคณะทำงานที่กล่าวถึงเรื่องการแบ่งความรับผิดชอบ เพื่อช่วยเหลือ จัดการ หรือติดตามการดำเนินแผนโดยรวม ซึ่งเป็นไปได้ว่าการมอบหมายความรับผิดชอบดังกล่าวจะเกิดขึ้นในขั้นสุดท้ายของการเตรียมแผนปฏิบัติการ ในอีกทางหนึ่งภารกิจซึ่งเป็นสิ่งที่มอบอำนาจให้กับคณะทำงานไม่ครอบคลุมมากไปกว่าการเตรียมจัดทำแผนและสนับสนุนให้เกิดการอภิปรายในระดับท้องถิ่น เพื่อสร้างเสริมความเข้าใจ เพื่อการจัดองค์กร เพื่อดำเนินการในระยะยาวขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ในบริบทดังกล่าวแผนปฏิบัติการเป็นไปเพื่อปูทางให้องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในระยะยาวได้เข้ามามีบทบาทรับผิดชอบในการดำเนินโครงการ ติดตามผล ประสานงาน และให้ความสนับสนุนการดำเนินโครงการ และการพัฒนาแผนปฏิบัติการลุ่มน้ำสาขาในขั้นต่อไป แต่องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาดังกล่าวยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

หากการพิจารณาโครงสร้างองค์กรลุ่มน้ำสาขานำไปสู่ผลสรุปในระยะที่โครงการสิ้นสุดลง เพื่อให้ลุ่มน้ำสาขาสามารถจัดตั้งองค์กรเพื่อการจัดการลุ่มน้ำขึ้นได้ พัฒนาการดังกล่าวจะช่วยให้เกิดความชัดเจนขึ้นในหลายเรื่องซึ่งเป็นแหล่งที่มาของความคลุมเครือ หากเงินทุนสนับสนุนมีขึ้นลุ่มน้ำสาขาสามารถเริ่มต้นได้โดยการตั้งสมาคมฯ และสำนักเลขานุการ และจัดตั้งคณะทำงาน หรือคณะกรรมการที่จะช่วยทำให้มีความชัดเจนขึ้นในประเด็น หรือคำถามในเรื่องการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

สำหรับกระบวนการภายนอก ยังมีความคลุมเครือมากกว่าในเรื่องแหล่งที่มาของเงินทุน กระบวนการอนุมัติแผน และโครงการ ช่องทางที่เงินทุน หรือความสนับสนุนในรูปแบบอื่น ๆ จะถูกส่งผ่านเข้ามายังพื้นที่ ความต้องการอื่น ๆ หรือข้อจำกัดที่เกี่ยวกับช่องทางดังกล่าว และคำถามเฉพาะ ๆ อีกเป็นจำนวนมากที่ได้ถูกถามขึ้นแล้ว แต่คำตอบที่ชัดเจนยังไม่มี เพราะมีความไม่แน่นอนต่าง ๆ เกิดขึ้นในทุกระดับ ซึ่งไม่เป็นเรื่องที่น่าแปลกใจที่สภาพดังกล่าว ก่อให้เกิดความสงสัยคลงแคลงใจในชุมชน และในหมู่ผู้นำท้องถิ่นซึ่งมีผลชะลอการลงมือกำหนดรายละเอียด เพื่อเตรียมดำเนินโครงการและกิจกรรม มีผลย้อนกลับทำให้โครงการ หรือกิจกรรมเหล่านั้นไม่เกิดขึ้น

2. การเปรียบเทียบกับผลของการวางแผนลุ่มน้ำสาขาในอดีต (Comparison with results of previous sub-basin planning)

การเปรียบเทียบกระบวนการวางแผน และผลลัพธ์ของแผนปฏิบัติการกับที่เกิดขึ้นในอดีตสำหรับลุ่มน้ำปิงมีข้อจำกัด ทั้งนี้เนื่องจากรายงานฉบับนี้เขียนขึ้นในขณะที่ผู้เขียนยังไม่มีแผนปฏิบัติการที่กำหนดขึ้นเรียบร้อยแล้วอยู่ในมือ ดังนั้นหัวข้อย่อจะพยายามสร้างพื้นฐานเพื่อการเปรียบเทียบ โดยดูจากบทสรุปย่อของการประชุมเพื่อการวางแผนลุ่มน้ำในรอบล่าสุดที่ดำเนินขึ้นโดยมีกรมทรัพยากรน้ำ หรือกรมอุทยานฯ เป็นผู้นำ จากนั้นจะมีการตั้งข้อสังเกตในเชิงเปรียบเทียบต่อกระบวนการ และรายชื่อโครงการที่ได้กล่าวถึงในหัวข้อที่ผ่านมา

เนื่องจากกรมทรัพยากรน้ำ และกรมอุทยานฯ มีความแตกต่างกันมากทั้งในเรื่องกระบวนการวางแผน และรูปแบบรายงานสรุปถึงผลลัพธ์การวางแผนการพิจารณาเปรียบเทียบ จำเป็นต้องแยกตามพื้นที่ของกลุ่มน้ำปิงที่อยู่ในส่วนความรับผิดชอบของหน่วยงานทั้งสอง

(ก) กลุ่มน้ำสาขานำร่องในกลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงตอนล่าง (Lower pilot sub-basin)

แผนการสำหรับกลุ่มน้ำสาขาของกลุ่มน้ำปิงตอนล่างจัดทำขึ้นโดยกรมทรัพยากรน้ำ โดยที่ผลได้ถูกประมวลขึ้น และสรุปในรายงานความคืบหน้าฉบับที่สอง⁵⁴ โดยที่ทีมงานที่นำโดยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สภาพของกระบวนการมีส่วนร่วมที่ใช้ในการกำหนดแผน และผลการศึกษาที่ได้จากกระบวนการดังกล่าวได้รวมอยู่ในรายงานดังกล่าวด้วยแล้ว การอภิปรายถึงการนำเสนอปัญหาอยู่ในรายงานฉบับแรกที่ยังเขียนไม่ได้รับ

เพื่อที่จะให้เห็นภาพรวมของแผน และความแตกต่างกันในหมู่กลุ่มน้ำสาขาที่ครอบคลุมถึงแผนภูมิที่ 4-9 แสดงโครงสร้างขององค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของแผน และโครงการต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นมาในแต่ละส่วนในพื้นที่ของ 3 จังหวัดที่เกี่ยวข้อง โครงสร้างของแผนภูมิดังกล่าวถูกกำหนดจากชนิดของข้อมูลที่มีในรายงานความคืบหน้า ซึ่งการสรุปข้อมูลในเรื่องของงบประมาณเสร็จไม่ทันที่จะรวมอยู่ในรายงานฉบับนี้

ในแง่โครงสร้างโดยรวม แผนนี้มีองค์ประกอบ 4 ส่วน อันได้แก่ (1) กิจกรรมในเรื่องของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งรวมทั้งน้ำ ป่าไม้ และกิจกรรมที่เกี่ยวกับดิน (2) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับมลพิษ (3) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมของมนุษย์ และ (4) กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการ ดังนั้นจึงไม่มีแผนการในส่วนใดที่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุข หรือการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ เมื่อพิจารณาอย่างใกล้ชิดจะเห็นว่าองค์ประกอบส่วนย่อยบางอันมีความคล้ายคลึงกันกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในเรื่องสาธารณสุข หรือที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ในโครงการปัจจุบัน ทั้งนี้เนื่องจากคุณภาพน้ำที่ใช้ในครัวเรือน ความสะอาดถูกสุขอนามัยของสภาพแวดล้อม และการใช้ยาปราบศัตรูพืช ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับการสาธารณสุขทั้งสิ้น ดังนั้นโครงการปัจจุบันจึงมีแนวโน้มที่จะสามารถขยายไปสู่เรื่องของการสาธารณสุข อย่างไรก็ตามส่วนต่าง ๆ ของแผนการที่กรมทรัพยากรน้ำจัดทำขึ้นไม่มี ความเกี่ยวข้องเท่าใดนักโดยตรงกับการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ ยกเว้นแต่ความพยายามในการอนุรักษ์ และพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และเป็นที่น่าสนใจว่าการประชุมเชิงปฏิบัติการในขั้นต้น สำหรับกลุ่มน้ำแม่ปิงตอนล่าง ความพยายามในการค้นหาปัญหาที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ (รวมทั้งการสาธารณสุข แต่ด้วยขนาดของการค้นหาที่อยู่ในระดับที่น้อยกว่า) ก่อให้เกิดความสนใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้นในหมู่ผู้เข้าร่วมสัมมนาเชิงปฏิบัติการ

⁵⁴ KU, 2005

ในแง่จำนวนโครงการที่อยู่ภายใต้ส่วนต่าง ๆ ของแผน สองในสามของจำนวนโครงการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และกว่าครึ่ง (52%) ของโครงการทั้งหมดที่เสนอเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรน้ำ ประมาณ 13% เป็นโครงการที่เกี่ยวข้องกับมลพิษ และ 9% เกี่ยวข้องโดยตรงกับการปรับปรุงสภาพแวดล้อมของมนุษย์ ที่เหลืออีก 11% เป็นเรื่องการบริหารจัดการที่มุ่งเน้นไปที่การเสริมสร้างขีดความสามารถขององค์กรท้องถิ่น และการมีส่วนร่วม

ดังนั้นภาพรวมก็คือ การให้ความสำคัญอย่างมากกับน้ำใช้เพื่อการเกษตร ให้ความสำคัญอันดับสองได้แก่ ลดสารเคมีที่ใช้ในการเกษตรและการปลูกต้นไม้ในพื้นที่เขตป่าบางแห่ง การกำจัดขยะสร้างถนน และการให้ความสนใจกับเรื่องการท่องเที่ยว ภูมิทัศน์ในระดับท้องถิ่น กิจกรรมทางด้านวัฒนธรรม และมลพิษจากสาขานอกภาคการเกษตร ถึงแม้ว่าผู้เขียนจะยังไม่ได้เห็นรายชื่อโครงการสำหรับลุ่มน้ำปิงตอนล่างในโครงการนี้ แต่เป็นเรื่องที่น่าสนใจว่าจะมีความแตกต่างกันกับที่มีอยู่ในแผนปัจจุบันมากน้อยเพียงใด

ในแง่ขององค์กรระดับท้องถิ่นเพื่อการจัดการ และดำเนินกิจกรรมโครงการในลุ่มน้ำสาขาของแม่ปิงตอนล่าง มีการเน้นอย่างมากกับทรัพยากรธรรมชาติในท้องถิ่น กลุ่มอาสาสมัครเพื่อการคุ้มครองสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายระหว่างกลุ่มดังกล่าว ประมาณ 11% ของทุกโครงการเกี่ยวข้องกับการสร้างขีดความสามารถของกลุ่มอาสาสมัครดังกล่าว และการเสริมการมีส่วนร่วมโดยผ่านกิจกรรมส่งเสริมผ่านเครือข่าย และกลุ่มอาสาสมัครดังกล่าว โครงการนี้ให้การอบรมไปแล้วกับ 3 กลุ่มอาสาสมัคร ซึ่งมีสมาชิกกลุ่มละ 50-100 คน นอกจากนี้ยังมีโครงการเฉพาะอื่น ๆ อีกที่มุ่งเน้นในเรื่องการเสริมสร้างขีดความสามารถของกลุ่มดังกล่าว นี่เป็นเรื่องขององค์กรท้องถิ่นที่ริเริ่มให้เกิดขึ้นโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและหน่วยงานดำเนินการต่าง ๆ หน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินงานที่สำคัญ ได้แก่ อบต. (หรือเทศบาล) และหน่วยราชการที่อยู่ภายใต้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จากที่ได้พบเห็นมาแล้วอาจเชื่อได้ว่าการเตรียมการเพื่อจัดหรือดำเนินการในโครงการนี้จะไม่ต่างออกไปมากจากแนวโน้มดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

(ข) ลุ่มน้ำสาขานำร่องในตอนกลางและตอนล่าง (Middle and upper pilot sub-basins)

แผนที่คลุมถึงลุ่มน้ำปิงตอนกลาง และตอนบน จัดทำขึ้นโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ซึ่งได้จัดทำหนังสือสรุปสำหรับแต่ละลุ่มน้ำสาขา⁵⁵ และบทสรุปโดยรวมที่จัดทำขึ้น และแจกจ่ายที่การสัมมนาเชิงปฏิบัติการ “แม่น้ำปิงตอนบน” ที่จัดขึ้นระหว่างกรดำเนินการดำเนินโครงการนี้⁵⁶ เนื้อหาการอภิปรายต่อไปนี้มีมีความเกี่ยวข้องกับโครงสร้างรายงานดังกล่าว

⁵⁵ สำหรับลุ่มน้ำสาขานำร่อง โปรดดู “คณะทำงานแม่กวง ปี 2548” และ “คณะทำงานแม่ปิงส่วนที่ 1 ปี 2548”

⁵⁶ สำนักงานประสานงานลุ่มน้ำปิงตอนบน 2548

รูป (กรอบ) ที่ 4-9 โครงการตามแผนของกรมทรัพยากรน้ำ (ทน.) สำหรับกลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงตอนล่าง

				นครสวรรค์	กำแพงเพชร	ตาก
ทรัพยากรธรรมชาติ	น้ำ	การเกษตร	แหล่งกักเก็บน้ำ	13	108	107
			ลำคลอง	152	372	186
		น้ำใช้เพื่อการบริโภค	ระบบประปา	9	34	26
			ฝักระวังคุณภาพน้ำ	-	4	2
			บ่อน้ำลึก	-	7	-
		ป้องกันน้ำท่วม	ระบายน้ำ	1	57	4
	ป้อมน้ำ		3	9	-	
	การจัดการ	อนุรักษ์	ปลูกป่าทดแทน	9	45	34
			ปลูกป่าเศรษฐกิจ	-	2	5
			ป้องกันอัคคีภัย	-	10	3
		มีส่วนร่วม	การจัดการ	-	22	11
	ที่ดิน	เกษตรที่มีอันตราย	ลดการใช้สารเคมี	12	23	7
			เกษตรอินทรีย์	22	36	6
		การรักษาดิน	อนุรักษ์ดิน	-	2	1
			พืชคลุมดิน	2	11	1
			คุณภาพดิน	1	29	5
อนุรักษ์ทรัพยากร			-	4	-	
ควบคุมการใช้ดิน	การใช้ที่ดิน	1	3	1		
	สิทธิการใช้ที่ดิน	1	1	1		
การบริหารจัดการ	การมีส่วนร่วม	แรงจูงใจ	7	58	18	
		ข้อมูลข่าวสาร	3	19	4	
	ขีดความสามารถขององค์กร	กลุ่ม และเครือข่าย	กิจกรรม	4	35	12
		เครือข่าย	6	28	11	
กฎเกณฑ์ทางสังคม	การใช้ในการจัดการ	1	2	7		
มลพิษ	การป้องกัน และแก้ไข	ขยะ	องค์กรท้องถิ่น	19	70	19
			ระบบ	5	19	10
		น้ำเสีย	อุตสาหกรรม	1	6	1
			ชุมชน -ครัวเรือน	4	9	1
		อากาศเสีย	การขนส่ง	-	19	-
			อุตสาหกรรม	2	2	2
	การมีส่วนร่วม	การมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น	การเกษตร	2	3	1
			ขยะ	4	13	2
			น้ำเสีย	1	1	-
			ฝุ่นละออง	1	2	-
การติดตาม	3	11	3			
กลไกทางเศรษฐศาสตร์	การจัดการทรัพยากร	-	-	-		
สิ่งแวดล้อมมนุษย์	การอนุรักษ์	วัฒนธรรม	การส่งเสริม	2	6	6
			การมีส่วนร่วม	8	12	8
	อนุรักษ์ - พัฒนา	ท่องเที่ยว	ดูแลการท่องเที่ยว	6	22	9
			ปรับปรุง / สร้าง	17	32	3
	สิ่งแวดล้อม	ดูแล และพัฒนา	ภูมิทัศน์ท้องถิ่น	7	13	10
การส่งเสริม			-	6	2	
ระบบสูบน้ำของสิ่งแวดล้อม	-	2	1			

บทสรุปย่อที่กรมอุทยานฯ จัดทำขึ้นให้ความสำคัญกับการระบุปัญหา และรายการปัญหา และความจำเป็นที่ได้รับการเสนอมาจากท้องถิ่นไม่ต่างไปมากนักจากที่นำเสนอในโครงการนี้ ในขณะที่รายการของหน่วยราชการแสดงความห่วงใยถึงความเสื่อมโทรม และความจำเป็นในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ และดิน ได้รับความสำคัญมากเช่นเดียวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ และที่เกี่ยวกับเรื่องของคุณภาพ แต่ยังมีกรณีเน้นพอควรในเรื่องที่เกี่ยวกับความมั่นคงในเรื่องของการใช้ที่ดินในเขตพื้นที่สูง ราคาผลผลิตทางการเกษตรที่ตกต่ำ ราคาวัตถุดิบที่สูง การขาดพืช หรืออาชีพเสริม หนี้สินในภาคชนบทที่มีมากขึ้น ความเสื่อมถอยของความเชื่อ ค่านิยม และการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมดั้งเดิม การถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง และผลด้านลบของกิจกรรมของผู้มีอิทธิพล

แผนปฏิบัติการที่กำหนดขึ้นเพื่อสนองตอบต่อปัญหาดังกล่าวสามารถจำแนกเป็น 5 ประเภทได้ดังนี้

- การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ (Natural resource restoration) โครงการต่าง ๆ เหล่านี้มุ่งเน้นที่การฟื้นฟูสภาพพื้นที่ป่า และคุณภาพของพื้นที่ที่ถูกจัดว่าถูก “บุกรุก” และ/หรือมีความเสื่อมโทรม โครงการดังกล่าวประกอบด้วย (1) โครงการปลูกต้นไม้โดยชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐบาล และเอกชน (2) โครงการที่มุ่งเพิ่มความชื้นในดินด้วยการฟื้นฟูสภาพป่า ซึ่งรวมทั้งการทำฝาย ทำนบกั้นน้ำ และอื่น ๆ (3) โครงการเพื่อการปกป้องพื้นที่เพื่อคืนป่าให้อยู่ในสภาพธรรมชาติ (4) โครงการที่ปรับปรุงขอบเขตของป่าไม้เพื่อป้องกันการบุกรุก และ (5) โครงการที่เปลี่ยนพื้นที่ป่าที่ถูกปล่อยให้ฟื้นสภาพ (forest fallows) ที่มีจำนวนมากเกินไป เพื่อทำเป็นป่าถาวรโดยใช้ “แรงจูงใจ”

- การบริหารการใช้ทรัพยากรป่าไม้ (Forest resource use administration) โครงการเหล่านี้ตั้งอยู่บนฐานการยอมรับความจริงที่ว่ามิชชันนารีอาศัยอยู่ในที่ดินในเขตป่า แล้วแสวงหากรอบความร่วมมือร่วมใจเพื่อการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งกรอบดังกล่าวรวมถึง (1) โครงการที่จะตั้ง “องค์การท้องถิ่นที่เป็นตัวกลาง” เพื่อการบริหารการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของท้องถิ่น และเพื่อพัฒนาทักษะและขีดความสามารถ (2) โครงการที่จะตั้งมาตรฐานระดับท้องถิ่น และข้อตกลงในเรื่องการใช้ทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งจัดหาอาสาสมัครที่จะทำหน้าที่ในการติดตาม และบังคับใช้กติกาซึ่งท้องถิ่นเป็นผู้กำหนด (3) โครงการซึ่งจะใช้วัฒนธรรมท้องถิ่น วิธีปฏิบัติ และพิธีกรรมเพื่อช่วยเสริมความเข้มแข็งให้กับการจัดการ และ (4) โครงการที่จะให้การยอมรับกับชุมชนท้องถิ่นในการรักษาป่าไม้ของพวกเขา

- การบริหารการใช้ที่ดิน (Land use administration) โครงการเหล่านี้มุ่งหวังที่จะสร้างเขตแดนเหนือที่ดิน เพื่อลดความขัดแย้ง และสนับสนุนให้มีการจัดการในระยะยาวใกล้เคียงกับที่ “ผู้เชี่ยวชาญ” แนะนำ กิจกรรมที่กล่าวถึงได้แก่ (1) โครงการเพื่อการสร้างข้อมูลพื้นฐาน แผนที่การใช้ที่ดิน และขอบเขตพื้นที่ป่าไม้ (2) โครงการเพื่อติดตั้งคอมพิวเตอร์ เพื่อบันทึก และแสดงข้อมูลการใช้ที่ดิน เพื่อการสร้างต้นแบบ และฝึกอบรมการนำต้นแบบไปใช้งาน (3) โครงการเพื่อการลดการชะล้างผิวน้ำดินโดยใช้พืชปกคลุม การปลูกพืชเป็นแถวกัน หรือมาตรการพิเศษในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และ

(4) โครงการที่จะฝึกอบรม และสอนเกษตรกร และผู้นำท้องถิ่นให้ทราบถึงวิธีการใช้ที่ดินที่เหมาะสมตามหลักเทคนิค และเพื่อให้แรงจูงใจเพื่อการยอมรับเทคนิคดังกล่าวโดยใช้รางวัล หรือเงินกองทุนเพื่อการลงทุน

- การจัดการกับภัยแล้ง และภัยอันตรายอื่น ๆ (Address drought and hazards) โครงการเหล่านี้มุ่งหวังที่จะลดผลกระทบอันเนื่องมาจากการที่น้ำขาดแคลนในฤดูแล้ง และดินถล่มในฤดูฝน โครงการเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวประกอบไปด้วย (1) โครงการเพื่อการอนุรักษ์ และลดการใช้น้ำในฤดูแล้ง (2) โครงการเพื่อการเก็บรักษา หรือปรับปรุงช่องทางทางการใช้น้ำเพื่อการบริโภคในฤดูแล้ง (3) โครงการเพื่อการกำหนดเขตพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูงในเรื่องภัยอันตราย และที่จะต้องดำเนินมาตรการพิเศษในพื้นที่ดังกล่าว (4) โครงการเพื่อการติดตั้งระบบเตือนภัย และการฝึกอบรมการตอบสนองต่อสัญญาณเตือนภัย (5) โครงการเพื่อขุดแหล่งกักเก็บน้ำ เช่น บ่อตื้น บ่อลึก เป็นต้น

- คุณภาพของสิ่งแวดล้อมชุมชน (Community environment quality) โครงการเหล่านี้มุ่งหวังเพื่อการลดมลภาวะที่เกิดกับสภาพแวดล้อม ซึ่งได้แก่ (1) โครงการที่จะตั้งระบบการจัดการขยะ ซึ่งรวมทั้งการนำกลับมาใช้ใหม่ และการผลิตแก๊สชีวภาพจากขยะ (2) โครงการเพื่อการจัดการ และลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร (3) โครงการเพื่อการติดตามคุณภาพน้ำ (4) โครงการทดแทนการใช้พลาสติกด้วยวัสดุที่ย่อยสลายได้ตามธรรมชาติ

ในแง่ของการจัดสรรทรัพยากรระหว่างโครงการ 5 ประเภทดังกล่าว แผนภูมิที่ 4-10 แสดงงบประมาณสำหรับทุกโครงการที่อยู่ในแผนลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงตอนต้นที่ 1 และแม่กวง

ในแง่การจัดสรรทรัพยากรเชิงเปรียบเทียบ ทั้งสองแผนจัดสรรงบประมาณราว 30-40% เพื่อการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ธรรมชาติ ซึ่งเป็นไปตามภารกิจที่กรมอุทยานฯ ได้รับมอบหมาย แผนปฏิบัติการของกลุ่มน้ำสาขาแม่ปิงตอนต้นที่ 1 จัดสรรทรัพยากรในสัดส่วนเท่า ๆ กันเพื่อการลดความขัดแย้ง โดยการกำหนดเขตแดนของที่ดิน เพื่อการตระเตรียมบทบาทให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ และเพื่อการส่งเสริมการใช้ที่ดินที่ "เหมาะสมตามหลักเทคนิค" ในขณะที่โครงการแม่กวงจัดสรรทรัพยากรเพียง 7% เพื่อดังกล่าว งบประมาณที่ใช้แก้ปัญหาภัยแล้ง และภัยธรรมชาติมีแบบแผนที่คล้ายคลึงกัน กล่าวคือ แม่ปิงจัดสรรให้ 27% ในขณะที่แม่กวงจัดสรรให้ 16% อย่างไรก็ตาม แม่กวงซึ่งมีการตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่กันอย่างหนาแน่น จัดสรร 40% ของงบประมาณเพื่อคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ในขณะที่แม่ปิงจัดสรรเพียง 13% ของงบประมาณเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว ดังนั้นการจัดสรรทรัพยากรโดยเปรียบเทียบมีแบบแผนซึ่งใกล้เคียงกับลักษณะของแต่ละลุ่มน้ำซึ่งแตกต่างกันออกไป

อย่างไรก็ตาม นับว่าเป็นเรื่องยากที่จะมองข้ามความแตกต่างในขนาดของงบประมาณสำหรับแต่ละลุ่มน้ำ โดยที่งบประมาณของแม่กวงมีขนาดใหญ่มากกว่า 13 เท่าของแม่ปิงตอนต้น 1 ถึงแม้ว่างบในรายการที่ได้รับการจัดสรรน้อยที่สุดของแม่กวงก็ยังใหญ่กว่าที่แม่ปิงส่วนที่ 1 แต่ทั้งนี้ลุ่มน้ำสาขาแม่กวงใหญ่กว่าแม่ปิงส่วนที่ 1 ทั้งในแง่พื้นที่ (ใหญ่เป็น 1.4 เท่า) และประชากร (ใหญ่เป็น 3.6 เท่า) นอกจากนี้

นั้นยังมีความซับซ้อน และเผชิญปัญหาที่ยุ้งยากในแง่ของการตั้งถิ่นฐาน และน้ำที่มีใช้ในหน้าแล้ง แต่ถึงกระนั้นก็ตามขนาดของความแตกต่างกันของงบประมาณ ก็ยังเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก

รูป (กรอบ) ที่ 4-10 งบประมาณทั้งหมดสำหรับแผนงานของ DNP สำหรับลุ่มน้ำสาขาตอนบน และตอนกลาง

องค์ประกอบของแผน	ฝั่งส่วนที่ 1		ฝั่งส่วนที่ 1	
	ล้านบาท	แมกวง	เปอร์เซ็นต์ของงบประมาณ	แมกวง
พื้นที่ทรัพยากรธรรมชาติ	73	1,229	31	39
บริหารการใช้ทรัพยากรป่าไม้	34	155	14	5
จัดการการใช้ที่ดิน	36	57	15	2
มาตรการรับภัยแล้ง และอันตรายอื่น ๆ	64	500	27	16
คุณภาพสิ่งแวดล้อมของชุมชน	<u>31</u>	<u>1,229</u>	<u>13</u>	<u>39</u>
รวม:	239	3,170	100	100

ในขณะที่เนื้อหาของโครงการแม่ปิงตอนต้นที่ 1 หรือแม่กวง เป็นที่ยากแก่การคาดการณ์มากกว่าเมื่อเทียบกับแม่ปิงตอนล่าง แต่ก็ไม่น่าแปลกใจว่าการจัดสรรทรัพยากรก็มีแบบแผนที่คล้ายคลึงกัน และด้วยเหตุผลที่ว่าลุ่มน้ำสาขาเหล่านี้เอาจริงเอาจังกับภารกิจในเรื่องสาธารณสุข และการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ ดังนั้นจึงน่าจะเป็นไปได้ที่จะมีการจัดสรรทรัพยากรในสัดส่วนที่มากขึ้นเพื่อกิจกรรมในเรื่องดังกล่าว ในรายการในขั้นต้นสำหรับแม่ปิงส่วนที่ 1 (ตารางที่ 4-7) เกือบครึ่งของจำนวนโครงการ และ 30% ของงบประมาณเกี่ยวข้องกับ 2 รายการดังกล่าว โดยที่จะมีกิจกรรมเกิดขึ้นในครึ่งหนึ่งของตำบลทั้งหมดที่มีอยู่ในลุ่มน้ำสาขา เมื่อพิจารณาจากเวลาที่มีอยู่ไม่มากนักในการพัฒนาแนวคิดในเรื่องดังกล่าว อาจเป็นเรื่องที่มีประโยชน์ที่จะประเมินว่าในจำนวนการที่มีการเสนอจำนวนเท่าไรที่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากรายการหนึ่งไปสู่รายการหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้นยังคาดการณ์ได้ว่าจะมีจำนวนโครงการและงบประมาณจำนวนมากสำหรับแม่กวง และเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะติดตามดูว่าจะมีสัดส่วนซึ่งคล้ายกันเกิดขึ้นกับทั้ง 2 ลุ่มน้ำสาขา

ความแตกต่างอีกอย่างหนึ่งปรากฏขึ้นระหว่างการพิจารณาในขั้นต้นต่อแผนของกรมอุทยานฯ ที่มีต่อความคลุมเครือในเรื่องบทบาทโดยรวมขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ภายใต้แผนที่กรมอุทยานฯ เป็นผู้นำ เรื่องดังกล่าวปรากฏอยู่ในการที่มีองค์การกลางปรากฏขึ้นจำนวนมาก โดยที่แต่ละองค์การกลางจะรับผิดชอบในเรื่องเฉพาะ ๆ เช่น การอนุรักษ์ป่าไม้ ดิน หรือทรัพยากรน้ำ ในอีกทางหนึ่งก็มีกิจกรรมต่าง ๆ ที่รวมถือเป็นการบริหารที่จะให้ความสนับสนุนในเรื่องสถานที่ประชุม การสนับสนุนทางด้านเครือข่าย แต่ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการยังคงไม่มีการกล่าวถึงให้ชัดเจนในโครงการ (แม้ว่าจะมีการกล่าวถึงความตั้งใจดำเนินการก็ตาม)

ดังนั้น ความแตกต่างอาจไม่มากเหมือนที่คาดคิด หากองค์กรกลาง (intermediary organizations) จะถูกมองว่าเหมือนกันกับคณะทำงาน หรือคณะอนุกรรมการ ซึ่งถูกตั้งขึ้นมาโดยองค์การจัดการลุ่มน้ำสาขา เพื่อดำเนินการในเรื่องเฉพาะ ดังที่ได้กล่าวถึงในบทที่ 3 ของรายงานนี้ ความแตกต่างอีกอย่างหนึ่ง ได้แก่ ขนาดของภาระหน้าที่ที่ฝ่ายจัดการลุ่มน้ำสาขาได้รับมอบหมาย เจ้าหน้าที่ของกรมอุทยานฯ ค่อนข้างชัดเจนถึงแนวทางในการทำงาน ซึ่งถูกจำกัดเฉพาะในประเด็นที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรับผิดชอบ ในขณะที่เจ้าหน้าที่กรมอุทยานฯ พยายามขยายขอบเขตความรับผิดชอบมากไปจากเดิม โดยเข้าไปในเรื่องใหม่ เช่น การสาธารณสุข แต่ยังมีในเรื่อง ได้แก่ การปรับปรุงความเป็นอยู่ และแก้ไขปัญหาเรื่องหนี้สินที่เจ้าหน้าที่เหล่านี้ยอมรับว่ายังมีข้อจำกัดในเรื่องขอบเขตของโครงการที่พวกเขาสามารถพิจารณาได้

ตัวอย่างกรณีหนึ่งได้แก่ การที่มีโครงการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ โครงการเดียวที่สร้างขึ้นโดยอาศัยความคิดที่ว่างานส่งเสริมที่สร้างขึ้นเพื่อสนับสนุนกิจกรรมนอกภาคเกษตร ซึ่งจะเห็นได้จากการที่มีโครงการไม่มากนักในเรื่องของหัตถกรรม ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และเกษตรอินทรีย์ ปัญหาที่ยังคงค้าง และความจำเป็นที่ระบุขึ้นโดยประชาชนในหมู่บ้านยังคงไม่ได้รับการแก้ไข

ยังคงเป็นเรื่องที่จะต้องติดตามกันต่อไปว่า แผนปฏิบัติการภายใต้โครงการในปัจจุบันจะถูกผลักดันไกลกว่าพื้นที่ที่กรมอุทยานฯ เคยปฏิบัติการอยู่ เท่าที่ผ่านมาผู้เขียนเคยได้ยินการอภิปรายถึงปัญหาในระดับท้องถิ่นหลายเรื่องซึ่งใกล้เคียงกับที่เกิดขึ้นในการฝึกฝนเพื่อการระบุประเด็นปัญหาที่จัดทำขึ้นโดยกรมอุทยานฯ ในขณะที่ในรายงานฉบับนี้มีการอภิปรายถึงแนวคิดในแง่ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ ในส่วนของกระบวนการระบุโครงการซึ่งจะเกิดผลยังไม่มีความคืบหน้ามากนัก ดังนั้น แผนปฏิบัติการในขั้นสุดท้ายอาจยังมีข้อจำกัดเช่นเดียวกันในเรื่องของขอบเขตการปฏิบัติงาน

3. การเปรียบเทียบกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ (Comparison with stated vision, goals & strategy)

เนื่องจากแผนต่าง ๆ ภายใต้โครงการนี้ยังอยู่ในระหว่างการจัดทำ และยังไม่แล้วเสร็จ การประเมินภาพรวมอย่างสมเหตุสมผลว่าแผนต่าง ๆ เหล่านี้จะสอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และกลยุทธ์ที่คณะทำงานลุ่มน้ำสาขาคณะต่าง ๆ ได้เสนอไว้หรือไม่ จึงเป็นเรื่องที่ยังเป็นไปไม่ได้

อย่างไรก็ตามในลุ่มน้ำสาขापิงส่วนที่ 1 ซึ่งผู้เขียนได้ติดตามกระบวนการในการจัดจำแผนต่าง ๆ ดังกล่าวอย่างใกล้ชิด มีการจำแนกกลุ่มโครงการต่าง ๆ ที่เสนอมานี้ เพื่อให้สามารถจัดทำรายการของโครงการเหล่านี้ตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของลุ่มน้ำตามทีคณะทำงานกำหนด แม้ว่ารายการของโครงการดังกล่าวยังไม่ได้เป็นที่เปิดเผย แต่ก็เป็นที่ชัดเจนว่าวัตถุประสงค์บางข้อยังไม่มีโครงการที่สอดคล้องถูกเสนอเข้ามา ซึ่งทางฝ่ายสมาชิกของคณะทำงานลุ่มน้ำสาขาได้แสดงความประสงค์ที่จะตรวจสอบกับสมาชิกผู้ออกเสียงให้เป็นตัวแทน (constituents) ว่ามีการจัดทำโครงร่างโครงการใดบ้างที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ดังกล่าว อย่างไรก็ตามก็ได้มีการตกลงกันว่า หากไม่มีโครงร่างโครงการใน

ทำนองนี้ ก็ควรกำหนดให้ประเด็นหัวข้อดังกล่าวให้มีลำดับความสำคัญในลำดับแรก ๆ ในส่วนของ การวิเคราะห์ปัญหา และการพัฒนาโครงการในช่วงต่อไป นอกจากนี้ยังได้มีการอภิปรายกันในเรื่องที่ว่า จะสามารถของบสนับสนุนในจำนวนพอสมควรเพื่อสนับสนุนความพยายามดังกล่าวได้หรือไม่ อย่างไรก็ดี ยังคงต้องติดตามกันต่อไปว่าจะมีการกำหนดงบสนับสนุนนี้ไว้ในแผนปฏิบัติการได้อย่างไร นี่ก็คือ ตัวอย่างของกิจกรรมอันหนึ่งที่ผู้เขียนได้แนะนำอยู่เสมอ ๆ ให้คณะทำงานลุ่มน้ำสาขานำไปพิจารณา โดยมีเป้าหมายหมายถึงการศึกษา การวิเคราะห์ การพัฒนาโครงการในประเด็นต่าง ๆ ที่ยังไม่มีกิจกรรมต่าง ๆ ในลักษณะของโครงการโดยชุมชนท้องถิ่น กลุ่ม หรือหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดเจน

ในบางส่วนของกระบวนการการทำงานต่าง ๆ ในเขตลุ่มน้ำสาขารั้งส่วนที่ 1 สามารถเป็นตัวบ่งชี้ความก้าวหน้าของงานในลักษณะเดียวกันในลุ่มน้ำสาขาอื่น ๆ นั้น ทางคณะทำงานได้สร้างความก้าวหน้าในระดับน่าพอใจ เมื่อพิจารณาถึงว่าคณะทำงานมีเวลาเพียงสั้น ๆ ในการดำเนินงาน ทั้งนี้เป็นที่เห็นได้ว่า คณะทำงานมีความเข้าใจแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างกรอบการทำงานในการแก้ปัญหาที่เป็นเหตุเป็นผล เพื่อใช้ในการพัฒนาแผนงาน และการพิจารณากลับกรอง และการคัดเลือกโครงการ นอกจากนี้การอภิปรายของคณะทำงานที่นำไปสู่การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ก็ดำเนินไปอย่างมีเหตุมีผล ทั้งยังมีการอภิปรายถกเถียงกันอย่างมีวุฒิภาวะ รวมทั้งมีการพิจารณาอย่างถ่วงถ่วง ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่าจะมีการจัดทำรายการโครงการขั้นสุดท้ายอย่างไร และความเชื่อมโยงที่เป็นเหตุเป็นผลนี้จะสามารถเชื่อมโยงโครงการต่าง ๆ เหล่านี้กับการบรรลุวัตถุประสงค์ได้ดีเพียงใด อย่างไรก็ดีเป็นที่คาดกันว่าข้อจำกัดที่สำคัญอันหนึ่งสำหรับกระบวนการนี้จะ เป็นในเรื่องของเวลาที่มีอยู่ ซึ่งเป็นสิ่งที่น่าเสียดายอย่างยิ่ง

ถึงแม้ว่าเราคาดการณ์ในแง่ดีว่าผลจากแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ของโครงการ จะเป็นไปอย่างดีที่สุด และในความเป็นจริงแล้วเราจะต้องยอมรับว่ามีความเป็นไปได้สูงที่โครงการหลาย ๆ โครงการและกิจกรรมหลาย ๆ อย่างจะไม่ช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้มากเท่าใดนัก โครงการบางโครงการอาจจะเป็น “โครงการที่ชอบโดยส่วนตัว” (pet project) ซึ่งเป็นไปตามคำขอของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้มีอำนาจ หรืออิทธิพล โครงการบางโครงการอาจจะได้รับการยอมรับ โดยอาศัยพื้นฐานจากความรู้ดั้งเดิมที่เป็นที่ยอมรับ แต่อาจพิสูจน์ในภายหลังได้ว่าความรู้ดั้งเดิมดังกล่าวไม่ถูกต้อง เหตุการณ์เช่นนี้เป็นสภาพปกติในช่วงระยะแรก ๆ ของกระบวนการที่ซับซ้อนดังเช่นที่ดำเนินการกันอยู่ นี้ ดังนั้น สิ่งที่น่าทำทนายที่แท้จริงน่าจะอยู่ที่ว่า จะสามารถใช้กระบวนการแบบมีส่วนร่วมเพื่อขจัดกิจกรรมที่ไม่เกิดประโยชน์ดังกล่าวในช่วงต่อไปเมื่อลักษณะที่ผิดพลาดของโครงการดังกล่าวเป็นที่เห็นได้ชัดขึ้นได้อย่างไร และจะนำความพยายามอื่น ๆ ที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากกว่ามาทดแทนได้อย่างไร

ในบริบทภาพรวมที่ใหญ่ขึ้นนั้น เราจะต้องตระหนักว่า ไม่ว่าคุณภาพในการใช้เหตุผลที่คณะทำงานสามารถผนวกรวมเข้าไว้ในแผนปฏิบัติการภายใต้โครงการนี้จะเป็นอย่างไร แต่บททดสอบที่แท้จริง การปฏิบัติงานของคณะทำงานว่าสอดคล้องได้ดีเพียงใดกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และ

วัตถุประสงค์นั้น คือ คณะทำงานสามารถที่จะเรียนรู้จากประสบการณ์ในการดำเนินงานได้อย่างไร และสามารถปรับการปฏิบัติงานของตนเอง เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้อย่างไรในขณะที่ยังคงสภาพที่ความจำเป็น และความต้องการมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา กระบวนการดังกล่าวนี้จะกลายมาเป็นหัวใจสำคัญของการทำงานที่เหลืออยู่อีก 3 ขั้นตอนของการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา

แกนสำคัญของกระบวนการนี้ก็คือ กระบวนการเรียนรู้ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับการติดตามผลที่มีประสิทธิผล (ของสภาวะแวดล้อม และผลลัพธ์ของโครงการ) การจัดการ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีส่วนร่วม การหามติเสียงส่วนใหญ่ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้ ถึงแม้จะดูเหมือนว่าโครงการเกือบจะสามารถบรรลุการทำงานในสองขั้นตอนแรกของการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา หากแต่การทดสอบ และการวัดที่แท้จริงในส่วนต่าง ๆ ของโครงการ และสิ่งที่โครงการจะบรรลุได้นั้นยังไม่ได้เกิดขึ้น และสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแผนซึ่งเป็นผลที่ได้จากโครงการนี้ยังไม่ชัดเจนที่สุดของกระบวนการ ทั้งนี้ยังคงมีเวลาในการปรับปรุงแผนงานต่าง ๆ และแก้ไขข้อบกพร่องและข้อผิดพลาดให้ถูกต้องอยู่ ซึ่งการกระทำดังกล่าวนี้ก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ซึ่งจำเป็นต้องเอามาเป็นฐานของการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในขั้นตอนต่อไป

ง. ผลลัพธ์ 2: บทเรียนเบื้องต้นจากประสบการณ์ของโครงการนำร่อง (Results 2: Initial Lessons from Pilot Project Experience)

จากรายละเอียดของสถานการณ์ในปัจจุบันของผลการวางแผนโครงการ รายงานส่วนนี้ได้มองย้อนกลับไปดูบทเรียนส่วนหนึ่งในเบื้องต้นที่ได้จากการดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการนี้ ทั้งนี้คงจะเป็นการยากที่จะแนะนำ หรือเรียกร้องให้ชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมในกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาถ้าหากเราเองก็ไม่สามารถที่จะกระทำเช่นนั้นได้

1. ไม่ควรเริ่มต้นงานจากสภาพที่ว่างเปล่าหรือเป็นศูนย์ (Not starting with a clean slate)

บทเรียนสำคัญอันหนึ่งจากประสบการณ์ภายใต้โครงการนี้ซึ่งน่าจะเป็นที่ประจักษ์ชัดแล้วในขณะนี้คือ โครงการต่าง ๆ ในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำ ลุ่มน้ำสาขา (หรือลุ่มน้ำย่อยในท้องถิ่น) ไม่ควรอย่างยิ่งที่จะตั้งสมมติฐานไว้ว่าโครงการจะเริ่มต้นจากสภาพที่เป็นศูนย์ ดังนั้นการออกแบบโครงการจึงไม่สามารถใช้เพียงกระบวนการคิดอย่างเป็นเหตุเป็นผลแบบเส้นตรงโดยอาศัยข้อพิจารณาเชิงทฤษฎีต่าง ๆ เท่านั้น

ทั้งนี้ย่อมเป็นสิ่งที่ดีหากว่าโครงการนี้จะมีเวลา “ในพื้นที่” มากขึ้น และสามารถเริ่มโครงการในสภาพแวดล้อมซึ่งการคิดเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำสาขาเกิดขึ้นจากการระดมสมอง “อย่างไม่มี

ขอบเขตจำกัด” เกี่ยวกับความเป็นไปได้ และกระบวนการมีส่วนร่วมที่เป็นเหตุเป็นผลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทิศทางของโครงการ ลักษณะที่ควรจะเป็นของโครงการ และสิ่งที่โครงการควรจะทำ หากแต่ว่าลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนี้อาจเกิดขึ้น และโดยความเป็นจริงแล้วภูมิทัศน์ทางสังคมเต็มไปด้วยแนวคิดซึ่งมีอยู่ก่อนแล้วเกี่ยวกับแผนงานลุ่มน้ำสาขา กระบวนการวางแผนของลุ่มน้ำสาขาที่เกิดมารอบก่อน และอาจมีคำสัญญาแบบมองโลกในแง่ดีมาก ๆ จากผู้นำรัฐบาล นอกจากนี้ยังมีกลุ่มของคู่แข่งจำนวนมาก และวัฒนธรรมย่อยต่าง ๆ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ส่งผลกระทบต่อถึงมุมมอง และความสัมพันธ์ภายใน และระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้อง ฉะนั้นเมื่อมองย้อนกลับไปในไม่เห็นว่าเรื่องเหล่านี้เป็นที่น่าแปลกใจได้อย่างไร

อย่างไรก็ตามหลังจากที่มีความลังเลอยู่เป็นเวลานาน โครงการได้พยายามปรับตัวเองเข้ากับสภาพความเป็นจริงเหล่านี้ ในการกระทำเช่นนี้โครงการได้สร้างจุดเชื่อมต่อทางสังคมกับหน่วยงานของรัฐ และผู้นำซึ่งเกี่ยวข้องกับกระบวนการวางแผนของลุ่มน้ำสาขาซึ่งได้ดำเนินการมาก่อนหน้านี้ (และยังคงดำเนินการอยู่ในความเป็นจริง) ซึ่งก็เกี่ยวข้องอย่างมากกับการเจรจาจัดแบ่งงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ภายในกระทรวงเดียวกัน และในการกระทำดังกล่าวโครงการจำเป็นต้องตระหนักถึงแผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ และไม่ว่าแผนเหล่านี้จะมีข้อบกพร่องอย่างไร โครงการต้องรวมเอาเข้าไว้เป็นส่วนประกอบอันหนึ่งของโครงสร้างเบื้องต้นซึ่งโครงการสามารถทำการเพิ่มมูลค่า และพัฒนาต่อไป

โครงการยังได้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องให้มีการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในทุกระดับของการพัฒนาแผนงาน และโครงการ แม้กระทั่งกระบวนการกำหนดเขตของลุ่มน้ำสาขา เป็นต้น ปัญหาที่เกิดขึ้นที่แมกวงเป็นตัวอย่งที่ดีสำหรับสิ่งที่สามารถหลีกเลี่ยงได้หากว่าหน่วยงานส่วนกลางได้สำรวจสิ่งที่ได้เกิดขึ้นก่อนที่จะมีการตัดสินใจต่าง ๆ

ในส่วนของสิ่งที่อาจจะเป็นเรื่องสำคัญมากยิ่งขึ้นกว่าในระยะยาวก็คือ โครงการต้องตระหนักถึงความสำคัญอย่างยิ่งของการริเริ่มของท้องถิ่นซึ่งดำเนินการอยู่ในพื้นที่ของลุ่มน้ำสาขานำร่อง (และลุ่มน้ำสาขาอื่น) (ซึ่งการริเริ่มบางอย่างเกิดจากการแนะนำของหน่วยงานของรัฐ) กลุ่มเครือข่าย (ในระดับต่าง ๆ) และการริเริ่มขององค์กรปกครองท้องถิ่นเหล่านี้ได้พิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าเป็นส่วนประกอบของโครงสร้างที่สำคัญขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา รวมทั้งเป็นทรัพยากรที่ทรงคุณค่าสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเพิ่มศักยภาพ (ดังเช่นในกรณีของ IMPECT)

นอกจากนั้น ลุ่มน้ำสาขายังได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพอันยิ่งยวดในการเป็นช่องทางหลักสำหรับพัฒนาระบบเชื่อมต่อระหว่างกระบวนการแบบบนลงล่าง และกระบวนการจากล่างสู่บน แต่ก็เป็นที่ชัดเจนว่ากระบวนการดังกล่าวจะต้องมีลักษณะแบบปฏิสัมพันธ์มากขึ้น (ซึ่งจะต้องเป็นการปฏิสัมพันธ์ที่หลากหลายมิติ) หากต้องการให้กระบวนการนี้เป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ และเป็นไปได้อย่างแท้จริง

2. หลายมิติในเรื่องของความหลากหลายในกลุ่มน้ำสาขานำร่อง (The multiple dimensions of diversity in pilot sub-basins)

การดำเนินการโครงการในหลาย ๆ ด้านได้ต่อยอดให้เห็นถึงทั้งการมีอยู่ และความสำคัญของความหลากหลายที่มีอยู่ภายในและอยู่ระหว่างกลุ่มน้ำสาขาของกลุ่มน้ำปิง

โครงการได้ตั้งสมมติฐานไว้ตั้งแรกว่า กลุ่มน้ำสาขาที่มีความแตกต่างอย่างสำคัญในด้านของลักษณะและสภาพเงื่อนไขต่าง ๆ ดังที่สะท้อนให้เห็นในการวิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิซึ่งนำเสนอไว้ในส่วนแรก ๆ ของรายงานฉบับนี้ ลักษณะ และสภาพเงื่อนไขเหล่านี้ ได้แก่ ความแตกต่างระหว่างเศรษฐกิจ และลักษณะทางด้านชาติพันธุ์ และด้านอื่น ๆ ซึ่งความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ดังกล่าวนี้ก็พบในกลุ่มน้ำสาขานำร่องทั้งสามกลุ่มน้ำ นอกจากนั้นลักษณะองค์ประกอบของประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญของกลุ่มน้ำสาขา และผู้มีส่วนได้เสียก็เกี่ยวพันอย่างใกล้ชิดกับลักษณะเหล่านี้

- ในกรณีของกลุ่มน้ำสาขาปิงส่วนที่ 1 ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มน้ำสาขาทอนบนนั้น พื้นที่ที่เป็นที่สูงเป็นส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำสาขามีส่วนเกี่ยวพันกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ขนาดใหญ่ และชุมชนชนกลุ่มน้อยจำนวนมาก ซึ่งก็ส่งผลให้เกิดประเด็นสำคัญเกี่ยวกับป่าไม้ และพื้นที่ปกคลุมของป่า/สภาพของป่า และประเด็นที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องการค้าเนื้อสัตว์ที่ต้องพึ่งพาการทำกรเกษตรบนพื้นที่สูง ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ มองว่าดำเนินไปในพื้นที่ “ที่ไม่เหมาะสม” และใช้สารเคมีการเกษตรในปริมาณที่ “ไม่เหมาะสม”

- ในกรณีของกลุ่มน้ำสาขาแม่กวงซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มน้ำสาขาในตอนกลาง ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับป่าพื้นที่ปกคลุมของป่า และสภาพของป่าในพื้นที่สูงก็ยังคงมีความสำคัญ หากแต่ว่ามีชุมชนชาวไทยพื้นราบ และชาวกระเหรี่ยงจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้นที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ดังกล่าว ในขณะที่ยังมีชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่น ๆ อาศัยอยู่ในพื้นที่ กลุ่มเหล่านี้ต่างถูกชักจูงให้เข้ามาตั้งรกรากในชุมชนที่ตั้งอยู่ใกล้กับเขตเมือง ดังนั้นปัญหาที่พวกเขาประสบอยู่ในปัจจุบันจึงเกี่ยวข้องกับสถานภาพของชุมชนชายขอบที่ยากจนที่ตั้งอยู่บริเวณรอบ ๆ เขตเมือง การมีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่พอควรที่เชื่อมกับระบบน้ำสำหรับตัวเมืองเชียงใหม่ และบริเวณชานเมือง พร้อมกับการอาศัยน้ำบาดาลที่สูบขึ้นมาใช้เป็นน้ำประปา ประกอบกับมีการตั้งถิ่นฐานอย่างหนาแน่นตลอดแนวลำน้ำสายหลัก ซึ่งก่อให้เกิดประเด็นเรื่องน้ำท่วมบริเวณช่องทางไหลของน้ำ นอกเหนือไปจากพืช และสวนไม้ผลพื้นราบที่ใช้น้ำเป็นจำนวนมากแล้ว ความซับซ้อนยังรวมไปถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีอิทธิพลกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม และสถานพักผ่อนตากอากาศขนาดใหญ่ นักลงทุนที่สำรวจซึ่งซื้อที่ดินไว้เพื่อเก็งกำไร และเกษตรกรที่ไม่ได้ทำการเกษตรเต็มเวลาซึ่งอาศัยอยู่รอบ ๆ เขตเมือง

- ในกรณีของกลุ่มน้ำสาขาปิงตอนล่างซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มน้ำสาขาทอนล่างนั้น มีเขตชีวกายภาพที่ค่อนข้างแตกต่างกันสามพื้นที่ กล่าวคือ มีพื้นที่สูงที่มีความลาดชันมากครอบคลุมพื้นที่ของเขตกลุ่มน้ำสาขานี้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น พื้นที่สูงเหล่านี้เกือบทั้งหมดมีสถานภาพเป็นพื้นที่อนุรักษ์ และ

มีชุมชนเพียงไม่กี่ชุมชนเท่านั้นที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นี้ ในทางตรงกันข้ามก็มีพื้นที่ของเขตลุ่มน้ำสาขาเพียงส่วนน้อยที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบที่ทางไหลหลักของแม่น้ำปิงไหลผ่าน ซึ่งพื้นที่บริเวณนี้ใช้ทำการเพาะปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ หรือไม่ก็เป็นพื้นที่ที่มีศูนย์กลางของเขตเมือง และการลงทุนอุตสาหกรรมแผ่ขยายเข้าไป พื้นที่ส่วนที่สามของลุ่มน้ำสาขานี้เป็นพื้นที่สูงที่ไม่ลาดชันมากนัก ซึ่งในทางกฎหมายแล้วเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ พื้นที่เหล่านี้เกือบทั้งหมดได้ถูกเปลี่ยนมาเป็นพื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลัง อ้อย และข้าวโพด และยังมีหมู่บ้านจำนวนมากตั้งอยู่อย่างกระจัดกระจาย ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะเป็นหมู่บ้านของคนไทยพื้นราบ ผสมกับชุมชนชนกลุ่มน้อยจำนวนหนึ่ง ทั้งนี้ไม่เป็นที่แปลกใจแต่อย่างใดว่า ภายใต้นโยบายป่าไม้ในปัจจุบัน และในอดีตที่ผ่านมา พื้นที่นี้เป็นเป้าหมายหลักของแผนงานต่าง ๆ เช่น การปฏิรูปที่ดิน

ความหลากหลายยังมีต่อเนื่องไปถึงมิติทางด้านสังคม และวัฒนธรรม ซึ่งมีมากกว่าที่ได้อภิปรายไว้ในกรวิเคราะห์ที่ก่อนที่จะมีการดำเนินการโครงการ แม้ว่าเราได้แนวคิดส่วนหนึ่งที่ว่า มีข้อแตกต่างที่เป็นไปได้ระหว่างองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในส่วนของประเภท และระดับขององค์กรท้องถิ่นในปัจจุบันซึ่งสามารถเป็นโครงสร้างพื้นฐานให้กับองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาได้ แต่จากการทำงานอย่างใกล้ชิดกับลุ่มน้ำสาขานำร่องทั้งสามเท่านั้นที่ให้เห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้น

- ในลุ่มน้ำสาขาปิงส่วนที่ 1 องค์กรปกครองท้องถิ่น (องค์การบริหารส่วนตำบล) ได้สนับสนุนองค์กรต่าง ๆ ท้องถิ่นค่อนข้างมาก ซึ่งได้แก่เครือข่ายท้องถิ่น ทั้งที่เป็นเครือข่ายที่ก่อตั้งขึ้นจากการแนะนำของหน่วยงานของรัฐ และเครือข่ายที่ท้องถิ่นเป็นผู้ริเริ่มขึ้นเอง ซึ่งสภาพดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความก้าวหน้าอย่างมากที่เกิดขึ้นในส่วนขององค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขานี้ และแม้ว่าจะมีความแตกต่างกันทางความคิดเห็น แต่ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าองค์การบริหารส่วนตำบลต่าง ๆ มีความคืบหน้าอย่างมากในการขยายการอภิปรายไปสู่แนวทางที่เปิดกว้าง และมีลักษณะวิเคราะห์วิวิจฉัย ซึ่งเป็นแนวทางที่พยายามทำให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่าง ๆ นอกจากนี้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลเองก็ได้ตระหนักถึงกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นกลุ่มต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกระบวนการดังกล่าว และเป็นที่ยอมรับได้ว่าทางองค์การบริหารส่วนตำบลมีความตั้งใจ และกระตือรือร้นที่จะสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมจากกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นเหล่านี้ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่นนี้ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมก็มีตั้งแต่พนักงานที่มีฐานะไปจนถึงชุมชนชนกลุ่มน้อยบางแห่งที่ยังมีอยู่ในพื้นที่

- ในลุ่มน้ำสาขาปิงตอนล่างนั้น ก็เป็นที่เห็นได้ว่าองค์กรท้องถิ่นที่ริเริ่มโดยหน่วยงานของรัฐนั้นเป็นจุดเน้นในประเด็นเกี่ยวกับองค์กรท้องถิ่น และบทบาทสำคัญของหน่วยงานสนับสนุนในเครือข่ายต่าง ๆ ของหน่วยท้องถิ่นก็เป็นที่เห็นได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเห็นได้ชัดว่ามีการยอมรับโดยทั่วไปในรูปแบบแนวทางดังกล่าว ดังนั้น ประเด็นหลักหลาย ๆ ประเด็นจึงเกี่ยวข้องกับบทบาท และการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของขอบเขตอำนาจที่ค่อนข้าง

กว้างขวางขึ้นกว่าความพยายามที่ผ่านมา ๆ มา ดังนั้นจึงไม่เป็นที่แปลกใจที่หน่วยงานเหล่านี้จะมีประสบการณ์ไม่มากนักในการทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางด้านอุตสาหกรรมซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกมองว่ามีความสำคัญโดยเฉพาะในประเด็นเกี่ยวกับน้ำ และมลภาวะ

- ในสภาพเงื่อนไขที่ค่อนข้างตึงเครียด และซับซ้อนของกลุ่มน้ำสาขาแม่กวงนั้น สถานการณ์ค่อนข้างที่จะออกมาในแบบที่ผสมกัน กล่าวคือในขณะที่มีภาวะผู้นำท้องถิ่น และโครงการท้องถิ่นที่เข้มแข็ง หากแต่บางส่วนก็มีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างใกล้ชิดกับหน่วยงานของรัฐบางหน่วยงาน รวมถึงมีความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างใกล้ชิดกับผลประโยชน์ของหน่วยงานเหล่านี้ด้วย ยิ่งไปกว่านั้นก็มีองค์กรที่พัฒนามาคู่กันทั้งในกลุ่มน้ำแม่กวง และกลุ่มน้ำแม่ทา และองค์การทั้งสองก็ค่อนข้างเข้มแข็ง ดังนั้นเมื่อองค์กรทั้งสองถูกผนวกเข้าด้วยกันเป็นกลุ่มน้ำสาขาเดียวภายใต้โครงการนี้ ความตึงเครียด และความขัดแย้งต่าง ๆ ระหว่างกลุ่มผู้นำจึงเริ่มเกิดขึ้น ความตึงเครียดดังกล่าวถูกตอกย้ำโดยการแบ่งกลุ่มน้ำสาขาแม่กวง (ที่มีการผนวกรวมแล้ว) ให้เข้าไปอยู่ในพื้นที่ปกครองของจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ปัจจัยเหล่านี้ทำให้งานมีความซับซ้อนมากขึ้น ทั้งนี้งานดังกล่าวก็ยังเกี่ยวกับกับกลุ่มของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และสภาพเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ซับซ้อนอยู่แล้วซึ่งครอบคลุมพื้นที่ทางฝั่งตะวันออกของที่ราบลุ่มเชียงใหม่เกือบทั้งหมด

ความแตกต่างที่ค่อนข้างโดดเด่นหากแต่ก็เกี่ยวข้องกันเกิดขึ้นในส่วนของ การรับรู้โดยทั่วไปเกี่ยวกับความสมดุลที่เหมาะสมที่สุดระหว่างการริเริ่มของท้องถิ่นกับภาวะผู้นำของหน่วยงานของรัฐอันเป็นที่ต้องการระหว่างผู้มีส่วนได้เสียส่วนใหญ่ หลักฐานจากกลุ่มน้ำสาขานำร่องชี้ให้เห็นว่า ความแตกต่างดังกล่าวนี้อาจเกิดมาจากการแบ่งเขตกลุ่มน้ำสาขาปิงตอนบน-ปิงตอนล่างในกลุ่มน้ำปิงในตอนแรก ความแตกต่างนี้อาจจะสะท้อนให้เห็นได้อย่างชัดเจนที่สุดจากความพยายามของโครงการในการช่วยผู้มีส่วนได้เสียในเขตกลุ่มน้ำสาขาในการการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับประเภทขององค์การบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขาที่พวกเขาต้องการ ทางเลือกต่าง ๆ ขององค์กรที่มีอยู่ในช่วงที่มีการอภิปรายดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นองค์กรที่ได้นำเสนอไปในส่วนที่สามของรายงานนี้ ซึ่งในกรณีนี้ทั้งกลุ่มน้ำสาขาปิงส่วนที่ 1 และกลุ่มน้ำสาขาแม่กวงเสนอความปรารถนาของตนเองอย่างค่อนข้างรวดเร็วในการจะมีองค์กรที่อยู่ภายใต้การนำ และการริเริ่มของท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่ โดยที่หน่วยงานของรัฐก็เป็นที่ยอมรับในฐานะผู้เข้าร่วม และผู้ให้คำปรึกษา ทั้งนี้เป็นที่ต้องการว่าหน่วยงานของรัฐเหล่านี้จะมีบทบาทที่จำกัดลงในแง่ของการเป็นผู้นำในองค์การบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขา อย่างไรก็ตามทั้งสองกลุ่มน้ำสาขาก็ตระหนักว่าหน่วยงานของรัฐอาจต้องลดบทบาทของตนเองลงอย่างช้า ๆ ในขณะเดียวกันกับที่องค์กรท้องถิ่นสร้างความเข้มแข็งของตนเองขึ้นมาเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตามเป็นที่เห็นได้ชัดว่าในส่วนของกลุ่มน้ำสาขาปิงตอนล่างนั้นมีการยอมรับบทบาทผู้นำที่ค่อนข้างเข้มแข็งของหน่วยงานขนาดใหญ่ของรัฐ (ซึ่งหลัก ๆ ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม หากแต่ก็รวมถึงกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ด้วย) แม้ว่าค่อนข้างจะเน้นไปที่การปฏิสัมพันธ์ผ่านผู้นำท้องถิ่น และเครือข่ายที่เกิดจากการริเริ่มของหน่วยงานของรัฐก็ตาม

จากข้อมูล และการประเมินผลซึ่งได้นำเสนอไปแล้วในช่วงต้น ๆ ของรายงานนี้ ก็ไม่น่าเป็นที่แปลกใจมากนักที่เกิดผลผลิตที่ดังกล่าวขึ้น อย่างไรก็ตามความหลากหลายประเภทต่าง ๆ เหล่านี้ได้สร้างปัญหาหลาย ๆ แบบให้กับแผนงานต่าง ๆ ของหน่วยงานของรัฐที่พยายามใช้แนวทาง นโยบาย กฎระเบียบที่เป็นแบบเดียวกันในทุกพื้นที่ของประเทศ แผนงานใหม่ ๆ เพื่อสนับสนุนการมีบทบาทมากขึ้นขององค์กรปกครองท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับตำบล และระดับจังหวัด นับเป็นแนวทางหลักของความพยายามในระดับชาติในการพัฒนาวิธีการซึ่งมุ่งไปสู่รูปแบบการบริหารปกครองที่สอดคล้องกับท้องถิ่นต่าง ๆ มากขึ้น ซึ่งจะสามารถจัดการกับประเด็นต่าง ๆ ที่ได้รับผลกระทบจากความหลากหลายประเภทต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น

ประสบการณ์ที่ได้จากโครงการสนับสนุนความต้องการให้มืองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ที่สามารถปฏิบัติงานได้ภายใต้หลักการที่ยึดเอาการตัดสินใจในระดับต่ำที่สุดที่เกิดผลได้ และสามารถปฏิบัติงานภายใต้กรอบซึ่งสามารถมีความยืดหยุ่นที่เพียงพอสำหรับท้องถิ่นหนึ่ง ๆ ทั้งนี้เป็นที่สังเกตได้ว่า หน่วยงานอำเภอมีบทบาทค่อนข้างน้อย และจำกัดหน้าที่ตนเองไปในด้านการจัดประชุม การประสานงาน และด้านข้อมูลข่าวสารเสียเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในระบบการบริหารปกครองของประเทศ

3. ความจำเป็นในการมีกระบวนการความร่วมมือในหลายมิติที่ในเวลาที่เหมาะสม (Need for appropriately-timed multi-dimensional collaborative processes)

ประสบการณ์จากโครงการนี้สะท้อนให้เห็นถึงประสบการณ์จากประเทศอื่น ๆ กล่าวคือ การพัฒนากระบวนการที่มีความร่วมมือกันอย่างแท้จริง จำเป็นต้องมีความเสมอต้นเสมอปลาย และความมุ่งมั่น และการพัฒนากระบวนการนี้ต้องใช้เวลา ประสบการณ์ที่ได้เนี่ยยังสนับสนุนแนวคิดที่ว่า การริเริ่ม และการสนับสนุนจะมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดก็ต่อเมื่อมีการประสานงานกัน และมีการจัดลำดับเวลาขององค์ประกอบต่าง ๆ ไว้อย่างเหมาะสม บทเรียนมากมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ก็ได้เรียนรู้จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานโครงการ

มิติหนึ่งของปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับลักษณะที่เป็นแบบตามลำดับขั้นในการริเริ่ม และการดำเนินโครงการ แม้ว่าจะมีการกำหนดแผนต่าง ๆ ของโครงการไว้อย่างสมเหตุสมผลในเอกสารเริ่มต้น หากแต่ก็ดูเหมือนว่าแผนต่าง ๆ ดังกล่าวยังคงมีองค์ประกอบเบื้องต้นหลัก ๆ ซึ่งมีลักษณะแบบบนลงล่าง ซึ่งละลายสายงานอื่น ๆ ที่ติดตามมาภายหลัง

ทางหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงประเด็นดังกล่าวเป็นครั้งแรก คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในการกำหนดเขตของกลุ่มน้ำสาขาสำหรับโครงการ ดังได้กล่าวถึงแล้วในตอนแรกของรายงานส่วนนี้ กระบวนการการแบ่งเขตนี้ขาดความร่วมมือกัน ทั้งที่เป็นความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และความร่วมมือกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในท้องถิ่น ประเด็นดังกล่าวนี้ส่งผลกระทบต่อโครงการในส่วนของกลุ่มน้ำสาขาแม่กวง และสามารถคาดการณ์ได้ถึงผลกระทบในทำนองเดียวกันอันจะเกิดขึ้นในที่อื่น ๆ ด้วย ยกตัวอย่างเช่นใน

ลุ่มน้ำสาขาแม่แจ่มซึ่งผู้เขียนมีส่วนเกี่ยวข้องกับด้วยนั้น ก็เป็นที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การขาดความพยายามต่าง ๆ ที่จะร่วมมือกับผู้นำท้องถิ่นในขั้นตอนแรกนี้ส่งผลให้เกิดปัญหาในเขตลุ่มน้ำสาขานั้น อย่างไรก็ตามในกรณีนี้การตัดสินใจแบบบนลงล่างตั้งแต่ต้นก็เพื่อการแบ่งลุ่มน้ำขนาดใหญ่ออกเป็นสองลุ่มน้ำสาขา ซึ่งเป็นที่เห็นได้ชัดว่า การแบ่งเขตกระทำโดยอาศัยสถานีตรวจวัดของหน่วยงานหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่ยอกันกับที่เครือข่ายท้องถิ่นมากกว่า 20 เครือข่ายในลุ่มน้ำแม่แจ่มได้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความเชื่อมโยงที่ครอบคลุมทั้งลุ่มน้ำ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาที่เป็นองค์กรเดียว ดังนั้นการตัดสินใจแบบบนลงล่างจึงทำลายความพยายามของท้องถิ่น อันเป็นความพยายามที่ควรได้รับการชมเชย และสนับสนุนโดยหน่วยงานของรัฐ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้อง

มิติที่สองของปัญหาดังกล่าวเกี่ยวข้องกับความล่าช้ามากกว่าหนึ่งปีที่เกิดขึ้นช่วงระหว่างการอนุมัติ และการเริ่มดำเนินกิจกรรม “ในพื้นที่” ของโครงการ ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วในตอนที่ผ่านมา ของรายงานฉบับนี้ หากความล่าช้านี้มิได้เกิดขึ้น การดำเนินการของโครงการนี้น่าจะเกิดขึ้นพร้อม ๆ กับแผนงานการวางแผนลุ่มน้ำสาขาโดยการนำของกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกรมทรัพยากรน้ำ และเป็นไปได้อย่างยิ่งว่าจะมีความร่วมมือกันกับแผนงานดังกล่าวด้วย อย่างไรก็ตามความล่าช้ายังผลให้เกิดความตึงเครียดตั้งแต่เริ่มแรกระหว่างโครงการนี้กับความพยายามในการจัดทำแผนลุ่มน้ำสาขาที่ได้ดำเนินการอยู่แล้วภายใต้กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกรมทรัพยากรน้ำ รวมทั้งก่อให้เกิดความสับสนอย่างมากระหว่างลุ่มน้ำย่อยต่าง ๆ ในท้องถิ่น ทั้งที่เหตุการณ์ทั้งสองนี้เป็นเรื่องที่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ ถึงแม้ว่าโครงการสามารถแก้ไขประเด็นดังกล่าวได้อย่างค่อนข้างดี เรื่องดังกล่าวก็เป็นตัวถ่วงที่เพิ่มขึ้นมาในส่วนของกรดำเนินการ ซึ่งก็ทำให้โครงการมีเวลาน้อยลงสำหรับทำงานร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย และชุมชนท้องถิ่นในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นแนวคิดหลักของโครงการ

แผนงานในลักษณะนี้ไม่ได้เป็นแผนงานที่ทำได้โดยการเน้นที่ “การทำงานภาคสนาม” ซึ่งสามารถทำให้ลุล่วงได้ในช่วงระยะเวลาการทำงานอย่างเข้มข้นเพียงไม่กี่เดือน การพัฒนาแผนงานการจัดการแบบมีส่วนร่วมสำหรับลุ่มน้ำปึงต้องเกี่ยวข้องกับประชาชนเป็นล้าน ๆ คน ซึ่งประชาชนเหล่านี้บางส่วนอาศัยอยู่ในเมืองที่มีขนาดใหญ่ และประชาชนโดยส่วนมากอาศัยอยู่ในหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ตั้งกระจัดกระจายออกไปนับพัน ๆ หมู่บ้าน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนเหล่านี้ดังที่ได้สะท้อนให้เห็นในการตัดสินใจในชีวิตประจำวันของพวกเขา มีความสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของความพยายามดังกล่าว แม้ว่าประชาชนในเขตลุ่มน้ำสาขาในตอนกลางอาจจะยินดี และสามารถปรับตัวเองเข้ากับแผนงาน และการดำเนินการตามแบบของหน่วยงานส่วนกลาง แต่ประชาชนในเขตลุ่มน้ำสาขาคอนกลาง และตอนบนได้แสดงให้เห็นชัดถึงความปรารถนาให้มีแผนงานต่าง ๆ ที่ท้องถิ่นเป็นเจ้าของ และอยู่ภายใต้การนำของท้องถิ่น ในการที่จะทำให้เกิดลักษณะเช่นนี้ ต้องมีการให้ความสำคัญต่อภาวะ

ผู้นำของท้องถิ่น และกระบวนการต่าง ๆ ภายในลุ่มน้ำสาขาอย่างจริงจังมากขึ้น อีกทั้งต้องให้เวลาที่เพียงพอเพื่อให้มีการดำเนินการตามกระบวนการต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

มิติที่สามของปัญหาดังกล่าวซึ่งก็เกี่ยวข้องกับทั้งสองมิติดังกล่าวข้างต้น คือ การขาดการประสานงานในด้านเวลาของการให้ข่าวประกาศในเรื่องความตั้งใจของรัฐที่จะทุ่มเงินงบประมาณจำนวนมากเพื่อลงทุนในแผนงานการจัดการลุ่มน้ำ ในขณะที่ขั้นเริ่มต้นโครงการดำเนินไปด้วยความล่าช้านั้น การป่าวประกาศถึงความตั้งใจต่าง ๆ ของรัฐบาลที่จะให้งบประมาณจำนวนมากสำหรับแผนงานลุ่มน้ำปิง แม้ว่าการกระทำดังกล่าวจะช่วยดึงดูดความสนใจของประชาชนในเรื่องของความสำคัญของแผนงานเหล่านี้ หากแต่ก็ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนความคิดจากเรื่องที่ว่า จะพัฒนาสถาบันสำหรับการแก้ปัญหาอย่างร่วมมือกันในระยะยาวได้อย่างไรไปสู่ความพยายามที่จะดึงดูดเองงบประมาณเหล่านั้นให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ถึงแม้ว่าคำสัญญาที่ฟังเพ้อหลาย ๆ อันได้เริ่มหดหายไปตั้งแต่บัดนั้น แต่โครงการยังได้รับผลกระทบส่วนหนึ่งจากแนวทางที่บุคคลต่าง ๆ ตีความหมายนัยของการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของธนาคารโลก ทั้งนี้จำเป็นต้องใช้ความพยายามหลาย ๆ ครั้งเพื่ออธิบายลักษณะของการเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องของโครงการนี้ของธนาคารโลกเพื่อขจัดความคิดที่ว่าธนาคารโลกจะให้เงินทุนจำนวนมากสำหรับโครงการนี้ สำหรับในเชิงหลักการเป็นอย่างน้อย สิ่งที่น่าปรารถนาเป็นอย่างยิ่งสำหรับแผนงานนั้นก็คือ แผนงานงานพยายามที่จะเสนอ และวางตำแหน่งตัวเองในฐานะที่เป็นแนวทางที่มีความร่วมมือกันในหลายระดับสำหรับการพัฒนาสถาบันในการจัดการลุ่มน้ำสาขาในระยะยาว ซึ่งก็จะทำให้สามารถส่งเสริมความพยายามในการร่วมมือกันอย่างมีประสิทธิภาพต่อไปโดยการให้เงินสนับสนุนที่เหมาะสม และสม่ำเสมอ อย่างน้อยที่สุดก็ควรสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ที่น่าจะเกิดผลมากที่สุด ในขั้นนี้ก็มีข้อกังวลเกิดขึ้นว่า ในช่วงเวลาที่ชุดกิจกรรมการวางแผนต่าง ๆ สำเร็จลุล่วงลงไปแล้วนั้น เงินงบประมาณจะไม่ใช่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญในลำดับต้น ๆ ของรัฐบาลอีกต่อไป

โดยสรุปแล้ว ความสำเร็จของวิสัยทัศน์ซึ่งร่วมไปถึงองค์กรต่าง ๆ ที่มีความสามารถในการร่วมมือในหลายหลายระดับ และมิติ จำเป็นต้องมีการดำเนินการผ่านกระบวนการที่แสดงให้เห็นว่าโดยตัวของกระบวนการเองก็มีความร่วมมือ และการประสานงานที่เกี่ยวข้องในระดับที่สำคัญทุก ๆ ระดับด้วยข้อเท็จจริงที่ว่า มีปัญหาที่สำคัญในส่วนนี้ในหลาย ๆ ระดับนั้นเป็นที่ประจักษ์ชัดต่อผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดซึ่งสภาพดังกล่าวไม่ได้มีส่วนช่วยมากนักในการสร้างแรงจูงใจและการมองในแง่ดีในด้านของความสำคัญและความสามารถในการเติบโตได้ขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในระยะยาว

4. ภาระหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย แผนการจัดการ การสร้างฉันทามติ และช่วงระยะเวลา (Mandates, management plans, consensus building & time horizons)

รายงานส่วนนี้ยังคงมองไปที่ประเด็นทางด้านความร่วมมือ ซึ่งเป็นหัวใจของแนวคิดของโครงการ หากแต่จะมุ่งความสนใจไปที่ความพยายามของโครงการในการพัฒนาระบบการแบบร่วมมือต่าง ๆ ในลุ่มน้ำสาขาน้ำร่อง ซึ่งในลักษณะนี้โครงการควรที่จะสามารถเรียนรู้จากทั้งความก้าวหน้า และปัญหาที่ตนเองประสบ

ในช่วงสามถึงสี่เดือนสุดท้ายของการดำเนินงานโครงการน่าจะเป็นช่วงเวลาที่น่าสังเกตมากสำหรับความเข้มข้น และด้านไหวพริบปฏิภาณ ในแง่ของความพยายามดำเนินกระบวนการร่วมมือที่ซับซ้อนซึ่งดำเนินไปพร้อม ๆ กันในหลายพื้นที่ให้สำเร็จลงไปได้ในช่วงระยะเวลาอันสั้น และเป็นที่ยอมรับได้ว่าผลลัพธ์ที่ได้จากความพยายามดังกล่าวนี้ (หวังว่า) จะทำให้เห็นภาพเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางวิธีการที่สมเหตุสมผลเป็นอย่างน้อยที่สุด ซึ่งอย่างน้อยก็จะทำให้เกิดที่บรรลุสองขั้นตอนแรกของการพัฒนาองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาซึ่งได้เสนอไว้ในบทที่ 3 ของรายงานฉบับนี้ อย่างไรก็ตามหากเราพิจารณาถึงระยะเวลาที่ใช้ไป ความพยายามของโครงการก็อยู่ในระดับค่อนข้างเป็นที่น่าพอใจทีเดียว

อย่างไรก็ตามหากเทียบกับภาพที่แสดงไว้ในเอกสารอนุมัติเงินสนับสนุน สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงแค่ผลลัพธ์เบื้องต้นเสียมากกว่าจะเป็นผลลัพธ์ดังที่ได้คาดหวังไว้แต่แรก ในขณะที่ความล่าช้าของการดำเนินการของโครงการทำให้ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ตั้งแต่แรกได้ แต่ก็ยังสามารถที่จะแย้งได้ว่า แม้แต่ช่วงระยะเวลาที่กำหนดไว้ในเอกสารอนุมัติเงินสนับสนุนก็ยังถือเป็นการมองโลกในแง่ดีอย่างมากสำหรับโครงการที่พยายามจะสร้างองค์การที่มีการทดสอบ และดำเนินงานได้อย่างสมบูรณ์รวมทั้งสร้างแผนการจัดการลุ่มน้ำสาขาแบบร่วมมือที่ได้มีการเสนอความคิดเห็นอย่างรอบด้าน ในการทบทวนประสบการณ์จากประเทศอื่น ๆ พบว่า แทบจะไม่มีตัวอย่างใดเลยที่ใช้เวลาน้อยกว่าสองถึงสามปี (และก็บ่อยครั้งที่ใช้เวลามากกว่านี้อย่างมาก) แม้แต่ในสังคมที่พัฒนาไปมาแล้ว และมีชุมชนท้องถิ่นที่มีศักยภาพสูง

ทั้งนี้ ยังคงมีคำถามหลายคำถามเกี่ยวกับขอบเขตของหน้าที่ และความรับผิดชอบขององค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา แม้ว่าองค์กรเหล่านี้จะสามารถนำเสนอปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวางรวมถึงเสนอถึงแรงผลักดันต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวในบริบทของลุ่มน้ำสาขาของตนแต่องค์กรส่วนใหญ่ยังประสบกับปัญหาในการพัฒนาแผนงาน และแผนซึ่งตอบสนองกับประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมดที่ได้ระบุไว้ และในเนื้อหาของแผนต่าง ๆ ที่ได้จัดทำขึ้นโดยส่วนใหญ่ก็เกี่ยวพันกับปัญหาหลัก ๆ ของหน่วยงานสนับสนุนที่ดูแลกระบวนการวางแผนดังกล่าว ทั้งนี้ในเขตลุ่มน้ำสาขาซึ่งการวางแผนอยู่ภายใต้การนำของกรมทรัพยากรน้ำโครงการต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำก็จะปรากฏเป็นส่วนสำคัญ ในขณะที่โครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับป่าไม้ก็จะครอบคลุมแผนต่าง ๆ ซึ่งจัดทำขึ้นภายใต้กรมอุทยาน สัตว์ป่า และพันธุ์พืช และภายใต้โครงการที่นำโดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็มีการส่งเสริมการขยายขอบข่ายงานเข้าไปในเรื่องของสาธารณสุข และการพัฒนาวิถีชีวิต

อย่างชัดเจน ในด้านหนึ่งนั้นสามารถจะมองได้ว่า ลักษณะดังกล่าวเป็นหลักฐานของวาระต่าง ๆ ที่ผลักดันเข้ามาโดยหน่วยงานของรัฐ แต่ในอีกด้านหนึ่งลักษณะดังกล่าวก็สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการจัดภาวะผู้นำของหน่วยงานต่างให้เข้ากับการรับรู้หลัก ๆ ประเด็น และความต้องการต่าง ๆ ในแต่ละส่วนของลุ่มน้ำปิง รวมถึงความพยายามที่จะผนวกเอาวิสัยทัศน์ที่กว้างขวางจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้ามาไว้ด้วย นอกเหนือไปจากนี้เรายังสามารถที่เลือกที่จะมุ่งความสนใจไปที่ข้อเท็จจริงที่ว่าหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ต่างพยายามที่จะก้าวข้ามไปให้ไกลขอบเขตอำนาจของตนเองที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ไม่ว่าความพยายามดังกล่าวนี้เป็นแค่เพียงการทดลองทำ หรือไม่อย่างไร กรมทรัพยากรน้ำ และกรมอุทยาน สัตว์ป่าและพันธุ์พืชต่างก็มีธรรมเนียมปฏิบัติ และการรับรู้ของตัวเองเกี่ยวกับการจัดการลุ่มน้ำ ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้จากลักษณะการทำงานของทั้งสองหน่วยงาน หากแต่ทั้งสองหน่วยงานก็เริ่มเรียนรู้ว่า งานในลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับ “การจัดการทรัพยากรในเขตลุ่มน้ำ” ซึ่งเป็นอะไรที่มากกว่า “การจัดการลุ่มน้ำ” เท่านั้น ดังที่ ดร. มณฑล ได้กล่าวไว้ในเอกสารประกอบการอบรมของตนเอง ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสิ่งต่าง ๆ ดังกล่าวก็มองได้จากสองด้าน ทั้งนี้ถึงแม้ว่าจะมีสิ่งต่าง ๆ ที่ยังไม่ได้นำดำเนินการอีกมาก แต่ก็ความก้าวหน้าก็ได้เกิดขึ้นแล้วอย่างมาก

อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ของโครงการดูเหมือนว่าจะเน้นให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องไปให้ไกลกว่าการวางแผนซ้ำอีกรอบโดยที่ไม่ได้มีการดำเนินการใด (“แพลน-นิง” เป็นการเล่นคำที่นิยมกันมากในการแสดงให้เห็นถึงสภาพดังกล่าว) ประสบการณ์จากโครงการนี้ช่วยเน้นย้ำถึงข้อเท็จจริงที่ว่า การเรียนรู้ในระยะต่อไปต้องมากจากประสบการณ์ และเป็นเชิงประจักษ์มากขึ้น เพื่อรักษาและขยายความสนใจ และการมีส่วนร่วม สร้างมติเสียงส่วนใหญ่ที่กว้างขวางมากขึ้น และเริ่มดำเนินการทดลองและปรับปรุงองค์ประกอบที่เหลืออยู่ของระบบการจัดการลุ่มน้ำสาขาซึ่งยังไม่ได้มีการจัดตั้ง และดำเนินการอย่างสมบูรณ์ ยิ่งไปกว่านั้นแม้แต่ขอบเขตของแนวคิด และการดำเนินงานที่มีความชัดเจนมากขึ้นของการจัดการลุ่มน้ำสาขาในบริบทของลุ่มน้ำปิงก็ไม่สามารถกำหนดขึ้นได้หากไม่มีประสบการณ์ที่เพิ่มมากขึ้นอันได้มาจากการดำเนินการจริงในบริบทของกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมที่เพิ่มมากขึ้น ซึ่งสามารถที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข และการดัดแปลงต่อ ๆ ไป ทั้งนี้ประสบการณ์ที่ได้จากการดำเนินการจริงดังกล่าวต้องนำมาใช้ประกอบกับข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปซึ่งได้มาจากระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพด้วย

อีกมิติหนึ่งของประเด็นทางด้านขอบเขตของอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องกับคำถามสำคัญที่ว่า องค์กรลุ่มน้ำสาขาจะกลายเป็นองค์กรในการดำเนินงานได้ในระดับใด จากสิ่งที่ผู้เขียนได้เห็นจนถึงขณะนี้ก็เป็นที่ประจักษ์ว่าคงจะเป็นการยากในขณะนี้ที่องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ จะมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการโครงการหลัก ๆ ที่ได้เสนอไว้ภายใต้แผนปฏิบัติการต่าง ๆ ทั้งนี้จากการอภิปรายของคณะทำงานลุ่มน้ำสาขาซึ่งผู้เขียนได้เข้าไปสังเกต ต่างก็ยอมรับกันกลาย ๆ เกี่ยวกับ

หลักเหตุผลที่ว่า การดำเนินการโครงการหลัก ๆ ซึ่งเป็นการเข้าช้อนกับสายงานในหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องจะทำให้เกิดความตึงเครียด ความสับสน และความขัดแย้งขึ้น ดังนั้นแม้ว่าไม่ได้มีการอภิปรายในเรื่องนี้อย่างชัดเจน แต่ก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปพอสมควรในส่วนของบทบาทขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในด้านการวิเคราะห์ การวางแผน และการติดตามผล และบทบาทในด้านการจัด และการดำเนินการกิจกรรมเพื่อเสริมในช่องว่างต่าง ๆ อย่างไรก็ตามก็ไม่ได้มีการอภิปรายกันในส่วนของคำถามที่ว่า องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาควรจะดำเนินการโครงการต่าง ๆ ซึ่งโดยปกติจะดำเนินการโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ หรือไม่

กล่าวโดยสรุปแล้ว ประสิทธิภาพของโครงการนี้ได้เน้นให้เห็นถึงความสำคัญ (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของสภาพแวดล้อมตามที่เป็นจริงของกลุ่มน้ำปิง) ของการทำให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ในการต่อยอดการริเริ่มของท้องถิ่น และกระบวนการวางแผนที่มีอยู่ และหลังจากนั้นก็ดำเนินการเพื่อการพัฒนา และการปรับแก้ในบริบทของการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในขั้นต่อไป ในขณะเดียวกันประสิทธิภาพดังกล่าวก็ช่วยชี้ให้เห็นว่า มีกระบวนการจัดการลุ่มน้ำสาขาใดบ้างที่ยังไม่แล้วเสร็จในสองช่วงแรกของกระบวนการพัฒนา สภาพดังกล่าวสนับสนุนข้อเรียกร้องที่ให้มีการสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการสนับสนุนนี้จะต้องมีลักษณะที่ปรับเปลี่ยนไปพร้อม ๆ สภาพของกระบวนการต่าง ๆ ได้ก่อตั้งและพัฒนาไปด้วย หากปราศจากการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องดังกล่าวก็มีโอกาสเพียงน้อยนิดเท่านั้นที่องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาจะสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างสูงยิ่งโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และแม้กระทั่งในระดับนานาชาติ

5. การสร้างเสริมขีดความสามารถ ความช่วยเหลือ และการสนับสนุน (Capacity building, assistance and support)

จากประสิทธิภาพของประเทศอื่น ๆ การเพิ่มศักยภาพ ความช่วยเหลือ และการสนับสนุนเป็นความจำเป็นที่ต่อเนื่องแต่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพของการพัฒนาลุ่มน้ำสาขา ซึ่งถือว่ามีผลสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาในระยะยาว ต่อความเจริญเติบโตได้ และความยั่งยืนขององค์กรลุ่มน้ำ และลุ่มน้ำสาขา และประสิทธิภาพที่ได้จากโครงการนี้ก็สนับสนุนประเด็นดังกล่าว

ความตระหนักโดยทั่วไป เกี่ยวกับปัญหาด้านทรัพยากรธรรมชาติ และประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมมีอยู่ในระดับที่ค่อนข้างสูงอยู่แล้ว แม้กระทั่งในพื้นที่ที่ค่อนข้างห่างไกลของลุ่มน้ำสาขาซึ่งไม่เป็นที่แปลกใจเลยว่าลักษณะดังกล่าวนี้ส่วนใหญ่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความพยายามทางด้านการฝึกอบรมซึ่งเกิดขึ้นค่อนข้างถี่ในช่วงที่ผ่านมา ดังที่สะท้อนให้เห็นจากข้อมูลหมู่บ้านของปี 2546 ดังที่ได้นำเสนอในภาพที่ 2-22 ในขณะที่ข้อมูลในลักษณะดังกล่าวให้รายละเอียดเพียงน้อยนิด หรือมิให้รายละเอียดใด ๆ เลยเกี่ยวกับคุณภาพ หรือประสิทธิภาพของการฝึกอบรมนั้น ๆ แต่อย่างน้อยก็เป็นที่ชัดเจนว่า มีการดำเนินการจัดฝึกอบรมจำนวนมากมาเป็นระยะเวลาหนึ่งแล้ว และประชาชนจำนวนมากในเขตลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ของลุ่มน้ำปิงก็เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้กิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการก็ได้

เปิดเผยให้เห็นเป็นอย่างน้อยที่สุดตามความเข้าใจผู้เขียนว่า ไม่มีการขาดความตระหนักโดยทั่ว ๆ ไปที่แท้จริง ดังที่ข้อมูลในภาพที่ 2-21 ซึ่งให้เห็น ในหมู่บ้านส่วนใหญ่มีบุคคลที่ชาวบ้านเห็นว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่นในหัวข้อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างมากกับความพยายามเหล่านี้ บุคคลเหล่านี้ได้ทักษะ และความรู้ที่มาจากแหล่งต่าง ๆ ผสมผสานกันทั้งแหล่งที่อยู่ในท้องถิ่น และแหล่งจากภายนอก ดังนั้นจึงเป็นที่ประจักษ์ว่า น่าจะถึงเวลาที่ต้องมีการจัดฝึกอบรมที่เน้นมากขึ้นเกี่ยวกับวิธีการ และเครื่องมือต่าง ๆ ที่ใช้ได้จริงที่สามารถช่วยสนับสนุนความพยายามของท้องถิ่นในการระบุ พัฒนา วางแผน ดำเนินการ และติดตามผลกิจกรรมการแก้ปัญหาเฉพาะต่าง ๆ

ในขณะเดียวกัน ก็มีความต้องการในการเพิ่มศักยภาพในหลาย ๆ ด้านที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา กลั่นกรอง จัดการ และปรับเปลี่ยนกระบวนการแบบมีส่วนร่วม องค์กร และกิจกรรม ทั้งในระดับลุ่มน้ำสาขา และระดับโครงสร้างพื้นฐานในท้องถิ่น อย่างน้อยที่สุดเป็นที่คาดกันว่า ความต้องการดังกล่าวบางส่วนจะสะท้อนออกมาให้เห็นในโครงการต่าง ๆ ภายใต้แผนปฏิบัติการฉบับสมบูรณ์ ในขณะที่การสนับสนุนส่วนใหญ่ที่ต้องการจะอยู่ในรูปของการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และเครื่องมือต่าง ๆ และการสนับสนุนการฝึกอบรมที่ค่อนข้างเป็นแบบดั้งเดิมในรูปแบบต่าง ๆ แต่ก็เป็นไปได้สูงที่จะมีความต้องการสำหรับรูปแบบเพิ่มเติมอื่น ๆ ของการเข้าไปมีส่วนร่วมเกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะเกี่ยวข้องกับกระบวนการติดตามผลเป็นช่วง ๆ เป็นอย่างน้อยด้วย

กิจกรรมการฝึกอบรมส่วนใหญ่ของโครงการนี้มุ่งเน้นไปที่เรื่องข้อมูลข่าวสาร และทักษะต่าง ๆ ซึ่งเป็นสิ่งที่มองว่าจะจะเป็นประโยชน์ต่อองค์กรประกอบต่าง ๆ ของกระบวนการจัดการลุ่มน้ำสาขา อันเกี่ยวข้องโดยตรงกับการนำเสนอความคิดเห็น และการจัดลำดับความสำคัญของแผนการจัดการลุ่มน้ำสาขาเบื้องต้น การมุ่งเน้นดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากช่วงระยะเวลาที่มีอยู่ และสัดส่วนของกระบวนการจัดการ และพัฒนาลุ่มน้ำสาขาโดยรวมที่เกิดขึ้น ณ ช่วงเวลาที่โครงการเข้าไปใน "พื้นที่" กิจกรรมการฝึกอบรมเฉพาะนั้นมีจุดเน้นไปที่วิทยากรลุ่มน้ำสาขา และวิทยากรชุมชน ในขณะที่มีความพยายามเพิ่มเติม (แม้ว่าจะกระทำอย่างเร่งรีบ) เช่นกันที่จะทำงานกับคณะทำงานลุ่มน้ำสาขาในแบบที่คล้ายกับแนวทางแบบให้คำปรึกษา ตัวอย่างของการทำงานกับคณะทำงานลุ่มน้ำสาขาในลักษณะนี้ เริ่มต้นขึ้นด้วยการอบรมเชิงปฏิบัติการลุ่มน้ำสาขา ซึ่งได้มีการเสนอมติวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ เพื่อสร้างกรอบสำหรับการประเมินโครงการต่าง ๆ ที่นำเสนอมา รวมทั้งจัดลำดับความสำคัญให้กับโครงการต่าง ๆ ดังกล่าว และก็ได้มีความพยายามในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอหลักเกณฑ์ และตัวชี้วัดเพื่อการติดตามผลของทั้งโครงการ และสภาพสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำสาขา ทั้งนี้ได้มีการเชิญวิทยากรหลาย ๆ ท่านเข้ามาร่วมในกระบวนการ ซึ่งอย่างน้อยการสนับสนุนบางส่วนของวิทยากรเหล่านี้ก็สามารถช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับกระบวนการเพิ่มศักยภาพนี้

ทั้งนี้ ได้มีการจัดทำ “ชุดเครื่องมือ” ทางด้านข้อมูลข่าวสารภายใต้โครงการนี้ ซึ่งเป็นการดำเนินการต่อเนื่องมาจากการฝึกอบรมซึ่งจัดขึ้นเพื่อวิทยากรกลุ่มน้ำสาขาของโครงการ โดยที่ได้มีความพยายามที่จะจัดทำสิ่งประกอบการฝึกอบรมที่ครอบคลุม และมีความกระชับให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งก็มีนวัตกรรมใหม่ ๆ ที่น่าสนใจเกิดขึ้น อีกทั้งยังมีกลุ่มคน และแนวคิดที่หลากหลายที่ถูกนำเข้ามาสู่กระบวนการ ถ้าหากมีการพัฒนาสิ่งประกอบการฝึกอบรมเหล่านี้ให้อยู่ในรูปแบบที่น่าสนใจ และดึงดูดใจมากขึ้น ก็น่าจะช่วยก่อให้เกิดส่วนเกื้อหนุนที่เป็นประโยชน์ต่อข้อมูลข่าวสารที่มีอยู่เพื่อการพัฒนาแผนงานต่าง ๆ ของกลุ่มน้ำสาขา

กระนั้นก็ตามในภาพรวมที่กว้างขวางขึ้นนั้น ยังคงมีสิ่งที่จะต้องพิจารณาที่จัดทำขึ้น โดยความพยายามอย่างเข้มข้นในช่วงไม่กี่เดือน ทั้งนี้ได้มีการกล่าวถึงความเห็นส่วนหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับช่องว่างบางส่วนของประเด็นต่าง ๆ ที่เห็นได้ชัดไปแล้ว⁵⁷ นอกเหนือไปจากนี้ยังต้องมีการพัฒนาแนวทางต่าง ๆ การช่วยเหลือ และการสนับสนุนในด้านการศึกษาเพิ่มศักยภาพ โดยที่แนวทางเหล่านี้สามารถเป็นแบบที่มีปฏิสัมพันธ์มากขึ้น และสร้างขึ้นโดยเฉพาะเพื่อให้สอดคล้องกับความจำเป็นของกลุ่ม และองค์กรต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่มีอยู่ในบริบทของสภาพการณ์ที่มีความหลากหลายดังที่พบในเขตกลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ของลุ่มน้ำโขง ยิ่งไปกว่านั้นแนวทางเหล่านี้จะต้องหลุดออกไปจากตำรา และการฝึกอบรมในแบบของการบรรยาย หากแต่เข้าสู่ขอบเขตของกระบวนการแบบให้คำปรึกษา และการช่วยเหลือแบบปฏิสัมพันธ์ ซึ่งสามารถบ่มเพาะให้เกิดการวิเคราะห์ท้องถิ่นด้วยตัวเอง และความคิดสร้างสรรค์ซึ่งสามารถที่ดึงเอาข้อมูลข่าวสารทั้งจากภายในท้องถิ่น และจากภายนอกมาใช้

และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่สัมพันธ์กับการพัฒนาวิถีการดำรงชีวิต และความเชื่อมโยงของการพัฒนาดังกล่าวกับประเด็นทางด้านสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องบ่มเพาะความเป็นผู้ประกอบการของท้องถิ่นท้องถิ่นที่สามารถระบุ และสร้างการตอบสนองเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นไปได้ต่อโลกในยุคปัจจุบัน (และโดยเฉพาะอย่างยิ่งโลกในอนาคต) ซึ่งโอกาสช่องทางต่าง ๆ เกิดขึ้นในช่วงเวลาอันสั้นในบริบทของข้อจำกัดที่กำหนดขึ้นโดยสังคม และความรับผิดชอบอันเกิดขึ้นจากจริยธรรม สิ่งทีกล่าวถึงนี้แสดงให้เห็นในสิ่งที่ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่าเป็นความมุ่งหวังที่สูงส่ง รวมทั้งยังเป็นเพียงกระบวนการที่ไม่ได้จำกัดในเรื่องผลลัพธ์ หากแต่จากสิ่งกล่าวมานี้ก็ต้องการที่จะแสดงให้เห็นว่าด้วยว่า การสร้างศักยภาพที่แท้จริงจะมีวิสัยทัศน์ที่ผนวกเข้าไปสู่กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของสังคมมนุษย์ วัฒนธรรม และการเปลี่ยนแปลง ความพยายามที่จะบูรณาการการวิเคราะห์ห่มมนุษย์ และการปฏิบัติงานภายใต้กรอบงานดังเช่นการจัดการกลุ่มน้ำสาขานี้ไม่ควรละเลยบทบาทสำคัญของกรอบงานดังกล่าวที่อาจจะมีต่อกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมต่าง ๆ

⁵⁷ ดูหัวข้อ 4.ข.5

6. กลไกทางการเงิน (Financing mechanisms)

ประเด็นสำคัญเกือบทั้งหมดที่เกี่ยวกับกลไกการจัดหาเงินทุน และข้อเสนอที่เกี่ยวข้องในส่วนของกรอบอ้างอิงของโครงการในการระดม “เงินออมชุมชน และกองทุนกู้ยืม” เพื่อสนับสนุนดำเนินการของกลุ่มน้ำสาขาได้มีการกล่าวถึงไปแล้วในส่วนของผลลัพธ์ 1 ข้างต้น บทเรียนสำคัญ ๆ ที่สามารถดึงมาจากการประเมินผลเบื้องต้นได้แก่

- คำสัญญาที่ผู้นำรัฐบาลนำไปกล่าวกับสาธารณชนให้เป็นข่าวว่า จะมีการให้เงินงบประมาณจำนวนมากจากส่วนกลางกับแผนงานต่าง ๆ ของกลุ่มน้ำปึงได้เบี่ยงเบนการอภิปรายในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับแหล่งงบประมาณในท้องถิ่นที่แท้จริงไปสู่การอภิปรายเกี่ยวกับช่องทางที่เงินทุนจากส่วนกลางจะไปไปสู่ระดับท้องถิ่น

- แหล่งงบประมาณในท้องถิ่นซึ่งไม่ได้มากจากแหล่งงบประมาณจากส่วนกลางนั้นก็อาจได้แก่ ภาษีท้องถิ่น ค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ค่าปรับ หรือค่าธรรมเนียมในการใช้บริการ กลไกการคืนทุนหรือรายได้จากกิจกรรมที่ก่อรายได้ต่าง ๆ

- เนื่องจากมีเฉพาะองค์กรปกครองท้องถิ่น (องค์กรปกครองในระดับที่สูงกว่า) เท่านั้นที่สามารถจัดเก็บภาษี ค่าธรรมเนียมใบอนุญาต หรือค่าปรับ ดังนั้นจึงเป็นไปได้ทางเดียวที่จะระดมเงินจากแหล่งงบประมาณดังกล่าวเพื่อสนับสนุนดำเนินการ กล่าวคือ โดยความร่วมมือกับองค์กรปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งเป็นไปได้ว่าเจรจาเพื่อให้มีการเตรียมการในลักษณะดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่กระทำได้อย่างที่เดียว

- การจัดเก็บเงินสมทบทุนโดยเก็บจากค่าธรรมเนียมในการใช้บริการนั้นอาจจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการที่เกี่ยวข้องกับการลงทุนที่มาจากส่วนกลางในกลางทางส่วนของสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น น้ำประปา การกำจัดน้ำเสีย การกำจัดขยะ หรือโครงการอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันที่จะมีอยู่ในแผนปฏิบัติการกลุ่มน้ำสาขาบับสมบูร์น

- เงินออมชุมชน หรือกองทุนกู้ยืมที่มีอยู่ (หรือที่เป็นไปได้ว่าจะมีขึ้นในอนาคต) นั้นมีเพื่อการกู้ยืมของผู้ผลิตเป็นหลัก ดังนั้นการใช้เงินทุนจาก “เงินออมชุมชน และกองทุนกู้ยืม” ทางเดียวที่สมเหตุสมผล น่าจะเป็นการใช้เพื่อการลงทุนขนาดเล็กในส่วนของกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิถีชีวิต และอาจจะเป็นในด้านการศึกษา และการพัฒนาทักษะด้วยก็ได้ ซึ่งการลงทุนดังกล่าวจะต้องมีโอกาสที่ดีในการสร้างรายได้เสริม ซึ่งสามารถใช้เพื่อจ่ายคืนเงินคืนกลับเข้าสู่เงินออม หรือกองทุนหมุนเวียน แทนที่จะใช้เงินเหล่านี้ไปเพื่อเป็น “งบดำเนินการ” ของโครงการกลุ่มน้ำสาขา

- การสนับสนุนจากส่วนกลางที่สม่ำเสมอในระยะยาวน่าจะเป็นสิ่งที่สำคัญโดยภาพรวมมากกว่าการสนับสนุนจำนวนมากเพียงในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น

เนื่องจากแผนลุ่มน้ำสาขาเบื้องต้นภายใต้โครงการนี้ยังไม่ได้จัดทำแล้วเสร็จ ดังนั้นจึงยังเป็นไปไม่ได้ที่จะทำการพิจารณาอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับทางเลือกต่าง ๆ ของกลไกการสรรงบประมาณสำหรับองค์ประกอบส่วนต่าง ๆ ของแผนดังกล่าว หากเมื่อแผนต่าง ๆ และรายการโครงการจัดทำแล้วเสร็จ ก็จะสามารถนำมาทำเครื่องหมายและจัดแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มจะสะท้อนให้เห็นถึงแหล่งงบประมาณที่เป็นไปได้แบบต่าง ๆ อย่างไรก็ตามก็แทบจะเป็นไปไม่ได้ว่า กระบวนการดังกล่าวจะสามารถบรรลุได้ก่อนที่โครงการจะสิ้นสุด และก็จะมีความเสี่ยงต่อการอภิปราย และการเจรจาต่อรองกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ในส่วนของการดำเนินการขององค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา (ซึ่งตรงกันข้ามกับงบประมาณของโครงการต่าง ๆ ภายใต้แผนปฏิบัติการ) นั้น ทั้งคณะทำงาน และผู้นำลุ่มน้ำสาขาต่างก็คาดหวังไว้อย่างชัดเจนว่าจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนกลาง ซึ่งจริง ๆ แล้วในขั้นตอนนี้ก็ยังมีได้มีทางเลือกอื่นใดอีกนอกเหนือไปจากการสนับสนุนจากทางส่วนกลาง

ดังนั้น บทเรียนสำคัญอันหนึ่งที่ได้จากเรื่องนี้ก็คือ ประเด็นต่าง ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับงบประมาณ รวมถึงประเด็นอื่น ๆ ที่มีการกล่าวถึงนั้น จะสามารถประเมิน สํารวจ และเจรจาต่อรองได้หลังจากที่มีการพัฒนาแผน โครงการ และกิจกรรมโดยละเอียดจนถึงจุดที่สามารถดำเนินการประเมินความต้องการงบประมาณเบื้องต้นของแผนงานลุ่มน้ำสาขาแล้วเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้เน้นย้ำให้เห็นอีกครั้งหนึ่งถึงความจำเป็นที่จะต้องมองแผนต่าง ๆ ของลุ่มน้ำสาขาในฐานะที่เป็นการเริ่มต้นของกระบวนการ และไม่ใช่วิธีผลิตในขั้นสุดท้ายของกระบวนการ

สรุปข้อเสนอแนะและข้อเสนอแนะในบทที่ 4 (Summary of Suggestions and Recommendations in Part IV:)

1. การวิเคราะห์เชิงพื้นที่ของส่วนประกอบของกลุ่มน้ำสาขาในท้องถิ่น ซึ่งเมื่อนำมารวมกับข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ ประชากร และข้อมูลด้านอื่น ๆ ก็ช่วยให้สามารถคาดการณ์ และทำความเข้าใจประเด็นต่าง ๆ ทางด้านองค์กรภายในเขตลุ่มน้ำสาขาดังที่ได้นำเสนอไว้ในหัวข้อที่ 4 ข.1 ทั้งนี้ประเด็นเหล่านี้ก็รวมถึงความจำเป็นของความร่วมมือในการกำหนดขอบเขตของกลุ่มน้ำสาขาอย่างเป็นทางการ และความจำเป็นในการคง “พื้นที่” ไว้ให้กับชุมชนและเครือข่ายท้องถิ่นในการเป็นผู้นำในการกำหนดหน่วยต่าง ๆ ที่ ‘เหมาะสม’ มากที่สุดสำหรับการจัดการลุ่มน้ำสาขาภายในเขตลุ่มน้ำสาขานั้น ๆ

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับสิ่งประกอบการฝึกอบรมสำหรับวิทยากรลุ่มน้ำสาขาประกอบไปด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ส่วนที่ว่าด้วยทักษะในการสื่อสาร สำหรับในสวนนี้ก็จะเป็นที่น่าสนใจหากว่าจะมีการนำเอามุมมอง แนวทาง และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ที่ใช้โดยบุคคลที่อยู่ในส่วนของกลุ่มนักพัฒนาที่เป็นนักเคลื่อนไหวมาประกอบในการนำเสนอด้วย ซึ่งการกระทำเช่นนี้อาจจะช่วยเพิ่มเติมในส่วนของเทคนิควิธีการหรือเครื่องมือต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ รวมถึงในส่วนของภาพรวมที่สมบูรณ์มากยิ่งขึ้นเกี่ยวกับกระบวนการที่ผู้ใช้โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มต่าง ๆ ในขณะที่ทักษะในการสื่อสารจะเป็นประโยชน์ต่อวิทยากร และผู้นำท้องถิ่น แต่ว่าคำแนะนำที่ให้ไว้ก็ยังรวมถึงการให้ความสำคัญกับประเด็นที่ว่า จะอำนวยความสะดวกมีส่วนร่วม การสนทนาพูดคุย และการวิเคราะห์ทางเลือก (trade-off analysis) และการเจรจาต่อรองได้อย่างไร ซึ่งรวมไปถึงการใช้ข้อมูลข่าวสารที่หาได้มาอย่างเป็นระบบด้วย

- ส่วนที่ว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติ (ก) ในส่วนย่อยด้านกระบวนการและการจัดการทรัพยากรธรรมชาตินั้น ข้อแตกต่างระหว่างระบบนิเวศน์การเกษตรกับระบบนิเวศน์ป่าไม้ น่าจะเปิดโอกาสให้มีพื้นที่ที่ตั้งอยู่ระหว่างเขตระบบนิเวศน์ทั้งสอง (หรือพื้นที่ที่มีระบบนิเวศน์ทั้งสองผสมกันอยู่) ดังที่พบเป็นส่วนใหญ่ในเขตลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ในลุ่มน้ำปิง (ข) จุดเน้นของการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ ด้านการอนุรักษ์ แต่ประเด็น และหลักการต่าง ๆ ในด้านนี้ก็มีความสำคัญเกี่ยวข้อที่กว้างขวางออกไป (ค) ด้านเครื่องมือการจัดการก็ให้ความรู้เบื้องต้นหลัก ๆ เกี่ยวกับกระบวนการวางแผนของโครงการ ทั้งนี้ประเด็นปัญหา และข้อเสนอแนะที่ให้ไว้ (ภาคผนวก ข) ก็ได้รับการแก้ไข และตอบสนองเป็นส่วนใหญ่

- ส่วนที่ว่าด้วยชาวเขา หรือกลุ่มชาติพันธุ์ นับเป็นการดีที่ IMPECT ได้ให้ความช่วยเหลือในส่วนนี้ ทั้งนี้เนื่องจาก IMPECT สามารถนำเสนอมุมมองซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากหน่วยงานของรัฐ และสถาบันการศึกษาอื่น เนื้อหาข้อมูลในลักษณะนี้สามารถช่วยยกระดับการอภิปรายประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนกลุ่มน้อยบนพื้นที่สูง และควรปรับปรุง และขยายเนื้อหาข้อมูลเหล่านี้ต่อไป เพื่อใช้ในลุ่มน้ำสาขาทุก ๆ แห่งที่กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยมีความสำคัญ ดังนั้นจึงเป็นการดี

ที่จะมีองค์กรเครือข่ายกลยุทธ์ ดังเช่น IMPECT เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของการจัดการลุ่มน้ำ และควรมีการขยายความสัมพันธ์กับผู้ร่วมงานเชิงกลยุทธ์ในลักษณะดังกล่าวออกไปอีกในอนาคต

- ส่วนที่ว่าด้วยสุขภาพอนามัยและสาธารณสุข แม้ว่าส่วนนี้สมควรได้รับการยกย่อง ในฐานะที่ได้ชี้แนวทางที่เริ่มต้นด้วยการประเมินข้อมูลทางด้านสุขภาพของกลุ่มนำสาขานำร่อง แต่ก็น่าจะเป็นการดีที่หากมีข้อมูลเฉพาะมากขึ้นในด้านที่เกี่ยวกับว่า การจัดการลุ่มน้ำสาขาอาจจะช่วยแก้ปัญหาประเด็นต่าง ๆ ได้อย่างไร เช่น โรคต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับอาการท้องร่วง อีกทั้งการแพร่ระบาดของพยาธิ ลำไส้ ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญ อย่างน้อยที่สุดก็ในเขตชุมชนบนพื้นที่สูงต่าง ๆ อีกทั้งได้มีการยกเอาเรื่องการใช้ยาฆ่าแมลงให้เป็นประเด็นประเด็นหนึ่ง ฉะนั้นจึงน่าจะเป็นประโยชน์หากจะมีคำอธิบายว่า ทำไมรายงานด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับการใช้ยาฆ่าแมลงจึงมีจำนวนน้อยมาก และรายงานที่มีอยู่ก็ค่อนข้างขัดแย้งกับรายงานหมู่บ้าน (ภาพที่ 2-45)

- ส่วนที่ว่าด้วยมลพิษ ในส่วนย่อยมีเนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบโมเดลที่ให้ความรู้ ข้อมูลค่อนข้างดี แต่อ่านออกเหนือไปจากเนื้อหาด้านมลพิษทางการเกษตรแล้ว เนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบส่วนอื่น ๆ มีลักษณะรวบรัดเป็นอย่างมาก และไม่ได้ให้ข้อมูลว่าจะหาข้อมูล และรายละเอียดเพิ่มเติมได้จากที่ไหน และอย่างไร ส่วนย่อยด้านมลพิษทางการเกษตร มีเนื้อหาที่รวมถึงการแนะนำเบื้องต้นที่น่าสนใจเกี่ยวกับทางเลือกด้านสมุนไพรเพื่อใช้ทดแทนยาฆ่าแมลง ซึ่งควรที่จะได้รับการพัฒนาต่อไป ทั้งนี้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับส่วนเหล่านี้ได้นำเสนอไว้ภาคผนวก ข

- ส่วนที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์กรท้องถิ่น ในส่วนนี้ได้มีนำเอานักวิจัยที่มีชื่อเสียงทางด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาร่วมงาน โดยนักวิจัยท่านนี้ได้ให้เนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบจากแหล่งข้อมูลที่ได้รับการตีพิมพ์ต่าง ๆ ซึ่งลักษณะเช่นนี้ช่วยในการตอบสนองต่อคำแนะนำที่ให้ไว้ในส่วนที่ว่าภูมิปัญญา และประสบการณ์ของท้องถิ่นในปริมาณที่เพิ่มขึ้นสามารถช่วยถ่วงดุลการให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ “เชิงวิทยาศาสตร์” และยังช่วยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการอภิปรายแบบ “เผชิญหน้า” และบ่อยครั้งก็เป็นการโต้แย้งกันเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างองค์ความรู้เชิงทฤษฎีวิทยาศาสตร์กับองค์ความรู้ และประสบการณ์ท้องถิ่น

3. รูปแบบ และการพัฒนาสิ่งประกอบการฝึกอบรมสำหรับชุดเครื่องมือทางด้านเทคนิค (Technical toolkits) ควรพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- ยังไม่ได้มีการตอบสนองต่อคำแนะนำที่ให้ไว้เกี่ยวกับคู่มือดินและน้ำ ซึ่งคำแนะนำนี้รวมถึงความจำเป็นในการประเมิน และจัดการต่อประเด็นที่ว่า ทำไมถึงมีการยอมรับการปฏิบัติซึ่งเป็นการอนุรักษ์ในแบบต่าง ๆ ในจำนวนที่น้อยมาก แม้ว่าจะมีการส่งเสริมมาเป็นเวลาหลายปี และการนำเสนอพื้นที่ตัวอย่างเฉพาะที่การปฏิบัติเหล่านี้ใช้ได้ดี

- เนื่องจากสิ่งประกอบการฝึกอบรมในด้านมลพิษทางน้ำ มลพิษจากชุมชน และมลพิษทางอุตสาหกรรมนั้นมีลักษณะที่รบกวนอย่างมาก ดังนั้นอาจจะมีการพัฒนาเนื้อหาเหล่านี้ให้อยู่ในรูปแบบของแผ่นพับสั้น ๆ หรือ “เอกสารข้อมูล” ใด ๆ ก็ดี แผ่นพับ หรือ “เอกสารข้อมูล” นี้ก็จำเป็นต้องให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมต่อบุคคล หรือกลุ่มที่สนใจ รายการเกี่ยวกับภาคต่าง ๆ ของกฎหมาย หรือย่อหน้าที่เขียนเกี่ยวกับวิธีการในการป้องกัน หรือการบรรเทาปัญหานั้นจะมีประโยชน์เพียงเล็กน้อยเท่านั้นหากไม่มีการให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่สามารถหารายละเอียดเพิ่มเติมในประเด็นเหล่านี้ อย่างไรก็ตามก็ดีมาตรการในการป้องกัน หรือบรรเทาปัญหาแต่ละอย่างสามารถนำไปเป็นหัวข้อสำหรับแผ่นพับที่มีลักษณะเหมือนกับแผ่นพับใช้ในงานส่งเสริมการเกษตร หรือเป็นหัวข้อสำหรับคู่มือเล่มเล็ก ๆ

- สิ่งประกอบการฝึกอบรมทางด้านทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษทางการเกษตรมีรายละเอียด และภาพประกอบมากกว่า และสามารถพัฒนาสิ่งประกอบการฝึกอบรมดังกล่าวให้อยู่ในรูปแบบของคู่มือเล่มเล็ก ๆ แต่อย่างไรก็ตามจำเป็นต้องมีการให้ข้อมูลในส่วนของเอกสารที่ควรอ่านเพิ่มเติม และแหล่งข้อมูลเพิ่มเติมอื่น ๆ

- ควรผนวกเอกสารสิ่งพิมพ์ที่เหมาะสมที่มีอยู่นอกเหนือไปจากที่โครงการมี เช่น เอกสารเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปในชุดเครื่องมือเช่นกัน ตัวอย่างอันหนึ่งได้แก่ เอกสารของมูลนิธิโลกสีเขียวเกี่ยวกับวิธีการ และเครื่องมือสำหรับ “นักสืบสายน้ำ” ซึ่งสามารถผนวกรวมเข้าไปในชุดเครื่องมือด้านความตระหนัก และการศึกษา ทั้งนี้น่าจะมีตัวอย่างอื่น ๆ ในลักษณะเช่นนี้อีกมาก หากแต่ยังไม่ได้มีแหล่งรวบรวมหลักของเนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบต่าง ๆ ในลักษณะนี้ที่เป็นที่รู้จัก

4. การพัฒนาสิ่งประกอบการฝึกอบรมของชุดเครื่องมือการฝึกอบรมด้านองค์กร ควรพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- เนื้อหาข้อมูลและสิ่งประกอบต่าง ๆ ที่โครงการมีอยู่ ซึ่งอาจจะเหมาะสมกับชุดฝึกอบรมนี้ รวมถึงส่วนย่อยด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และเครื่องมือด้านการจัดการ (ได้แก่ แผนกฎ ระเบียบ และองค์กร) เนื้อหาจากด้านทักษะในการสื่อสาร (ซึ่งควรมีการขยายให้ครอบคลุมมุมมองต่าง ๆ ที่มากขึ้น) และด้านกลุ่มชาติพันธุ์ (ซึ่งควรได้รับการกลั่นกรอง และขยายเพิ่มเติม) นอกจากนี้เนื้อหาด้านองค์กรท้องถิ่นจากด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น และองค์กรท้องถิ่นของ ดร.พรชัย และเอกสารสิ่งพิมพ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้ก็สามารถนำมาผนวกไว้ในชุดเครื่องมือได้เช่นกัน

- สิ่งที่เขาตกทอดในขั้นนี้ที่เห็นได้ชัดนั้นก็ประกอบไปด้วยข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการด้านการใช้จ่าย กองทุนเงินกู้ และกองทุนเงินออม และการประเมินผลลัพธ์ของการแทรกแซง และการเปิดเผยผลลัพธ์นั้น ๆ ทั้งนี้วิทยากรหลาย ๆ ท่านที่เข้ามาช่วยในการอภิปรายของคณะทำงานในส่วนที่เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ และตัวชี้วัดอาจจะสามารถเป็นแหล่งของเนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประเมินผลลัพธ์ของการแทรกแซง และการเปิดเผยผลลัพธ์นั้น ๆ

- สืบเนื่องจากมีการริเริ่มใหม่ ๆ จำนวนมากที่ใช้แนวคิดเกี่ยวกับเงินทุนหมุนเวียน ดังนั้น จึงน่าจะมีเนื้อหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องในหัวข้อดังกล่าวจากจากแหล่งต่าง ๆ จำนวนมาก นอกจากนี้ น่าจะมีเนื้อหาข้อมูลใหม่ ๆ เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งจากแหล่งอื่น ๆ ซึ่งสามารถผนวกไว้ใน ชุดเครื่องมือ หรือแนะนำให้เป็นเอกสารสำหรับอ่านเพิ่มเติม

5. รูปแบบ และการพัฒนาสิ่งประกอบการฝึกอบรมชุดเครื่องมือด้านความตระหนัก และ การศึกษา ควรพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- เนื้อหาข้อมูลและสิ่งประกอบต่าง ๆ ที่ใช้สำหรับการเผยแพร่ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น งานหมู่บ้าน ควรอยู่ในรูปของแผ่นพับ หรือเอกสารที่ดึงดูดใจ ซึ่งอาจจะมีช่วงตอนที่เกี่ยวกับแหล่งข้อมูล และวิธีการสำหรับหาข้อมูลเพิ่มเติม นอกจากนี้เนื้อหาข้อมูลยังอาจอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น โปสเตอร์ เลื่อยี่ด ฯลฯ ซึ่งนำเสนอแนวคิด จุดประสงค์ คำขวัญ ที่เป็นการเฉพาะ และเรื่องอื่น ๆ ภาพประกอบ คำอธิบายเกี่ยวกับเรื่องภูมิทัศน์ ของ ดร.พรชัย (Dr.Pornchai's annotated artistic renderings of landscapes) และวิดีโอ CD ของกรมพัฒนาที่ดินล้วนเป็นตัวอย่างของรูปแบบการนำเสนอที่ดึงดูดใจ

- แม้ว่ารูปแบบต่าง ๆ ของการนำเสนอเนื้อหาข้อมูลเหล่านี้จะมีประโยชน์ในการดึง ความสนใจในโรงเรียน ศูนย์อนามัย ฯลฯ แต่สำหรับสถานที่เช่นนี้จำเป็นต้องมีการให้ข้อมูลโดยละเอียด ในแบบที่เหมาะสมกับนักเรียน หรือผู้ชมซึ่งเป็นประชาชนโดยทั่วไป ตัวอย่างอันหนึ่งของเนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบเชิงเทคนิค ซึ่งได้มีการนำเอาไปใช้แล้วในหลาย ๆ โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในเขตลุ่มน้ำปิง ได้แก่ ชุดคู่มือ และสิ่งประกอบ “นักสืบสายน้ำ” ที่จัดพิมพ์โดยมูลนิธิโลกสีเขียว

- เนื้อหาข้อมูลสำหรับเครือข่ายวิทยุชุมชนนั้นมีความเฉพาะด้านมากขึ้น และอาจจะ รวมถึงรายการของรายชื่อของบุคคลในท้องถิ่นที่มีความรู้ และได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับงาน และ ประเด็นต่าง ๆ ทางด้านการจัดการลุ่มน้ำสาขา ทั้งนี้ อาจจะมีการสัมภาษณ์บุคคลดังกล่าว และจัด รวบรวมเข้าไว้ตามลำดับ

6. ในที่นี้อาจจะเป็นประโยชน์หากจะสะท้อนให้เห็นถึงสิ่งที่ไม่ได้ผนวกไว้ในสิ่งประกอบการ ฝึกอบรม และ “ชุดเครื่องมือ” ทั้งนี้ นอกเหนือจากรายการต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ตัวอย่างของสิ่งที่ควร ผนวกไว้ในเนื้อหาข้อมูล และชุดเครื่องมือประกอบไปด้วย

- ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการจัดการลุ่มน้ำแบบมีส่วนร่วมในระยะยาวที่พัฒนา ไปได้สมบูรณ์ค่อนข้างมากแล้ว ดังที่นำเสนอไว้ในส่วนที่ 3 (ซึ่งตรงกันข้ามกับการประมวลข้อมูลด้าน การจัดการลุ่มน้ำ และด้านโครงการ)

- เนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการหามติเสียงส่วนใหญ่ที่กว้าง ขวางมากขึ้นระหว่างผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ ในเขตลุ่มน้ำ หรือลุ่มน้ำสาขา ซึ่งเป็นกรหามติเสียงส่วนใหญ่ เกี่ยวกับเนื้อหา และแนวทางของแผนการจัดการระยะยาวแบบองค์รวม

- เนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบต่าง ๆ ซึ่งประกอบไปด้วยการอธิบายอย่างลุ่มลึกมากขึ้นเกี่ยวกับการพัฒนาวิธีการดำรงชีวิต และทางเลือกของวิธีการดำรงชีวิตซึ่งอาจจะเป็นทางเลือกที่เป็นไปได้ และสามารถปฏิบัติได้จริงสำหรับผู้มีส่วนได้เสียในเขตลุ่มน้ำสาขา
- ข้อมูลเกี่ยวกับมิติที่หลากหลายของคุณภาพสิ่งแวดล้อมในเขตเมืองซึ่งอาจจะรวมถึงมิติต่าง ๆ ทางด้านวัฒนธรรม และคุณภาพชีวิตดั่งที่มีการสนับสนุนไว้ในงานศึกษาก่อนหน้านี้ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (2004)
- ข้อมูลเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ทางด้านพื้นที่น้ำท่วมถึง ชายฝั่งแม่น้ำ ทางไหลของน้ำ และคลอง ซึ่งประเด็นดังกล่าวอาจจะรวมถึงการบุกรุก การสร้างสิ่งจำเป็นพื้นฐาน และการปรับเปลี่ยนเชิงวิศวกรรม
- ข้อมูลเกี่ยวกับทิศทาง และแนวทางที่หลากหลายสำหรับการปรับปรุงประสิทธิภาพการใช้น้ำของผู้มีส่วนได้เสียแต่ละประเภทที่อาศัยอยู่ในเขตลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ
- เนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบซึ่งนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ เช่น ภาพทางเลือกในอนาคตซึ่งสามารถช่วยผู้มีส่วนได้เสียในการคิด และสร้างภาพแนวทางสำหรับการพัฒนาในอนาคต
- เนื้อหาข้อมูลที่อธิบาย และสำรวจประเด็นเกี่ยวกับการที่จะต้องเลือก (trade-offs) ระหว่างการดำเนินวิถีชีวิตกับวัตถุประสงค์ทางด้านสิ่งแวดล้อม การกระจายต้นทุน และผลประโยชน์ระหว่างผู้มีส่วนได้เสีย และมาตรการในการจ่ายค่าตอบแทน
- ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งจูงใจให้มีพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจ และสิ่งจูงใจทางด้านกฎระเบียบ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงเฉพาะสิ่งจูงใจทั้งสองอย่างเท่านั้น
- เนื้อหาข้อมูล และสิ่งประกอบของชุดเครื่องมือทั้งหมดจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการให้ข้อเสนอแนะในส่วนของการสื่อสารสำหรับอ่านเพิ่มเติม และแหล่งต่าง ๆ ที่บุคคลสามารถได้ข้อมูลเพิ่มเติม และนอกจากนี้ยังต้องให้ความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการที่ว่า ความต้องการทางด้านข้อมูลข่าวสารมีความสัมพันธ์อย่างไรกับข้อเสนอแนะให้มีการพัฒนา “ศูนย์ความรู้” ขึ้นมาอีกด้วย

7. แม้ว่าแผนปฏิบัติการสุดท้ายสำหรับลุ่มน้ำสาขานำร่องต่าง ๆ ยังไม่แล้วเสร็จ สำหรับรายงานนี้ก็มีข้อเสนอแนะบางประการเกี่ยวกับเนื้อหาทั่ว ๆ ไปของแผนเหล่านี้โดยอาศัยข้อมูลเบื้องต้นที่มีอยู่ได้ดังนี้

- ได้มีการระบุปัญหาพื้นฐานต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง และปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ได้ถูกผนวกเข้าไว้เป็นส่วนหนึ่งของวิสัยทัศน์ในลักษณะที่มากขึ้นแตกต่างกันไป แม้ว่าในการกำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์จะมีความสอดคล้องต่อเนื่องอย่างน้อยก็ในระดับหนึ่ง แต่ก็เป็นที่ประจักษ์ชัดว่าความสอดคล้องดังกล่าวมีการลดลงอย่างมากในแต่ละระดับที่ขอบเขตของแนวคิดต่าง ๆ มีความ

ใกล้ชิดเข้าไปกับขอบเขตอำนาจของหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นหน่วยงานสนับสนุนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นอาจจะเป็นการสมควรที่จะมีการพิจารณาประเด็นเหล่านี้อีกครั้งหลังจากที่มีประสบการณ์จากการดำเนินการมาระยะหนึ่ง

- งบประมาณก้อนโต และยากต่อการจัดสรรเบื้องต้น (หรือชอยย่อย) ให้แต่ละตำบล (โดยไม่เป็นเบี้ยหัวแตก) เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากโครงการที่ขนาดจำเป็นต้องใหญ่แต่มีจำนวนน้อย เช่น โรงบำบัดน้ำเสีย โรงกำจัดขยะมูลฝอย หรือแม้กระทั่งโรงฆ่าสัตว์ ไม่ว่าจะรายการเหล่านี้จะได้รับการพิจารณาแล้วว่ามีเหมาะสม และลำดับความสำคัญของโครงการเหล่านี้เป็นการตัดสินใจของคณะทำงานลุ่มน้ำสาขาหรือไม่ จะต้องมีการนำเสนอเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการตัดสินใจดังกล่าวไว้อย่างชัดเจน ทั้งนี้อาจจำเป็นต้องมีการพิจารณาเพิ่มเติมเพื่อตรวจสอบว่าขนาดเงินก้อนโตเป็นไปอย่างผิดปกติหรือไม่ หรือตรวจสอบในส่วนของ การจัดสรรอย่างเท่าเทียมกันในทุก ๆ ตำบล ความโปร่งใส และความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้เป็นหัวใจสำคัญของประเด็นเหล่านี้

- การศึกษาหรือกิจกรรมในเชิงสำรวจต่าง ๆ ในเรื่องเกี่ยวกับแผนปฏิบัติการซึ่งมีความเหมาะสม และสมเหตุสมผล (โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการดำเนินวิถีชีวิต) ควรได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่งให้บรรจุไว้ในแผนปฏิบัติการ

- ดังที่แนวโน้มต่าง ๆ ในเวทีนโยบายสาธารณะชี้ให้เห็นนั้น ก็อาจเป็นไปได้ว่าระดับของงบประมาณที่จะได้อาจมีน้อยกว่าจำนวนที่ได้ให้สัญญาไว้ ดังนั้นความเหมาะสม การจัดลำดับความสำคัญ ความโปร่งใส และความรับผิดชอบที่สามารถตรวจสอบได้จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่ง

8. แผนการติดตามผลลุ่มน้ำสาขา และแผนด้านข้อมูลข่าวสารควรพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ถึงแม้ว่าหน่วยงานของรัฐ และองค์กรปกครองท้องถิ่นจะมีกฎระเบียบ และขอบเขตอำนาจของตนเองในการติดตามปัจจัยนำเข้า และผลลัพธ์ต่าง ๆ ของโครงการ แต่ว่าองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาควรเข้าร่วมในการติดตามปัจจัยนำเข้า และผลลัพธ์ต่าง ๆ ของโครงการซึ่งอยู่ในแผนลุ่มน้ำสาขาเป็นอย่างน้อยที่สุด ทั้งนี้จำเป็นต้องมีการทำความเข้าใจ และตกลงร่วมกันทั้งสองฝ่ายว่าจะดำเนินกิจกรรมในลักษณะดังกล่าวได้อย่างไร

- ในส่วนของรายการกิจกรรม และแผนปฏิบัติการโครงการฉบับสมบูรณ์นั้น ก็สามารถนำมาทำเครื่องหมาย แล้วก็จัดแบ่งประเภทใหม่ตามลักษณะความจำเป็นทางด้านการติดตามผล การกระทำในลักษณะดังนี้สามารถช่วยระบุขอบเขต และความสามารถในการเกื้อหนุนกันให้สมบูรณ์ของกิจกรรมการติดตามผลต่าง ๆ และยังช่วยเอื้ออำนวยต่อการกำหนดแผนงาน และการเตรียมการด้านการติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ สำหรับกลยุทธ์การติดตามผล และการข้อมูลข่าวสารที่เป็นแบบองค์รวมมากขึ้นนั้น ก็สามารถทำได้โดยการนำเอาความต้องการในด้านการติดตามผลไปผนวกรวมกับข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นสำหรับระดับของเกณฑ์ และตัวชี้วัด

ของเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ให้อยู่ในรูปของชุดของความต้องการทางด้านข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นชุดของความต้องการทางด้านข้อมูลข่าวสารที่สามารถนำเอามาประเมินได้ในแง่ของแหล่งข้อมูลที่ต้องการ ทั้งที่อยู่ภายในเขตลุ่มน้ำสาขาหรือที่อยู่ภายนอก

9. แผนการสร้างเสริมขีดความสามารถ และแผนการสร้างภาคีผู้มีส่วนร่วมของลุ่มน้ำสาขา ควรพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- เนื่องจากเป็นไปได้อย่างสูงว่าองค์ประกอบทางด้านการเพิ่มศักยภาพจำนวนมาก จะถูกประสานไว้ในแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ดังนั้น จึงควรนำเอาองค์ประกอบเหล่านี้ออกมาจัดทำเป็นแผนการเพิ่มศักยภาพรวม ทั้งนี้สามารถนำเอารายการของโครงการฉบับสมบูรณ์มาทำเครื่องหมาย และจัดแบ่งกลุ่มใหม่ตามความต้องการทางด้านการฝึกอบรม และแหล่งของการฝึกอบรมนั้น ๆ ซึ่งการกระทำดังนี้สามารถช่วยระบุขอบเขต และความสามารถในการเกื้อหนุนกันให้สมบูรณ์ของกิจกรรมการฝึกอบรมต่าง ๆ และยังช่วยในการกำหนดแผนงาน และการเตรียมการด้านการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดเท่าที่เป็นไปได้ นอกจากนี้การกระทำดังกล่าวจะเป็นประโยชน์โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของ การเตรียมการ การเจรจาต่อรอง และการจัดตารางเกี่ยวกับความช่วยเหลือที่จะขอจากแหล่งเฉพาะต่าง ๆ และในส่วนของ การระบุช่องว่าง และความต้องการเพิ่มเติมอย่างเป็นระบบ

- หากว่ามี การผนวกเอาความต้องการในการเพิ่มศักยภาพในการปฏิบัติงานของ องค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาเข้าไว้ในโครงการต่าง ๆ ก็สามารถที่จะบรรจุให้การเตรียมการต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อให้บรรลุความต้องการไว้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าวข้างต้น แต่ถ้าหากว่าความต้องการในการเพิ่มศักยภาพในเชิงการปฏิบัติการขององค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขายังไม่ได้รับการบรรจุไว้ในโครงการ หรือปรากฏว่ามีความต้องการนี้ในระยะต่อมานั้น ก็จำเป็นจะต้องมีการเพิ่มประเด็นเรื่องความรับผิดชอบในการหาความช่วยเหลือที่เหมาะสมเข้าไว้ในกลยุทธ์การเพิ่มศักยภาพด้วย

- เนื่องจากความตระหนักมีอยู่แล้วในระดับค่อนข้างสูง และก็มีผู้เชี่ยวชาญท้องถิ่น อยู่ในลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ เกือบทั้งหมด ดังนั้นกิจกรรมการฝึกอบรมควรมุ่งเน้นไปในเรื่องเกี่ยวกับเครื่องมือ และวิธีการต่าง ๆ ที่นำไปใช้ได้จริงในการสนับสนุนความพยายามของท้องถิ่นในการกำหนด พัฒนา วางแผน ดำเนินการ และติดตามผลกิจกรรมการแก้ปัญหาเฉพาะต่าง ๆ ทั้งนี้ควรมีการมุ่งเน้นในเรื่องการพัฒนา กลั่นกรอง จัดการ และปรับเปลี่ยนกระบวนการแบบมีส่วนร่วมทั้งในระดับลุ่มน้ำสาขา และในระดับท้องถิ่นต่าง ๆ ลงไป ในขณะที่การสนับสนุนในด้านนี้จะเป็นในเรื่องของการเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร เครื่องมือต่าง ๆ และการฝึกอบรมในลักษณะที่ค่อนข้างเป็นแบบดั้งเดิม หากแต่ก็น่าจะมีความต้องการในเรื่องกระบวนการติดตามผลต่าง ๆ ด้วยเช่นกัน

- ดังนั้นนอกเหนือไปจากชุดเครื่องมือ และข้อมูลข่าวสารของโครงการแล้วยังจำเป็นต้องมีการสนับสนุนแบบปฏิสัมพันธ์ และเป็นการสนับสนุนที่จัดเตรียมไว้เพื่อการนี้โดยเฉพาะ ซึ่งก็รวมถึงกระบวนการให้คำปรึกษา และความช่วยเหลือแบบปฏิสัมพันธ์ ซึ่งสามารถช่วยบ่มเพาะการวิเคราะห์ท้องถิ่นด้วยตัวเอง และความคิดสร้างสรรค์ที่สามารถดึงเอาข้อมูลจากในท้องถิ่น และจากภายนอกมาใช้

- โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนของความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาวิถีการดำรงชีวิต และประเด็นทางสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ นั้น จะต้องมีความพยายามในการบ่มเพาะให้เกิดความเป็นผู้ประกอบการในท้องถิ่นที่สามารถเห็นถึงโอกาส และข้อจำกัดต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไป อีกทั้งยังสามารถสร้างการตอบสนองที่สร้างสรรค์ และเป็นไปได้ต่อโอกาส และข้อจำกัดดังกล่าวได้ด้วย

- เนื่องจากกลุ่มน้ำสาขามีปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ อีกทั้งยังมีปฏิสัมพันธ์กับระดับอื่น ๆ มากขึ้น ดังนั้นความสนใจ ความต้องการ และช่องทางต่าง ๆ ก็น่าจะมีปรากฏมากขึ้น ฉะนั้นกลุ่มน้ำสาขาควรพิจารณาว่าจะสร้างความเชื่อมโยงกับองค์กร และสถาบันอื่น ๆ ทั้งที่อยู่ในระดับเดียวกัน และที่อยู่ในระดับที่สูงกว่า หรือในระดับต่ำลงมาให้ดีที่สุดได้อย่างไร กลยุทธ์การสร้างพันธมิตรสามารถเริ่มต้นด้วยการอำนวยความสะดวกให้กับเครือข่าย และการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มน้ำสาขาอื่น ๆ และองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่นอกเหนือไปจากในกลุ่มน้ำสาขาของตนเอง การปฏิสัมพันธ์แบบสองทางสามารถช่วยเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่น ระดมความชำนาญ และการสนับสนุนในรูปแบบต่าง ๆ และสนับสนุนในส่วนของการประกอบการท้องถิ่นให้กับส่วนอื่น ๆ

10. คำแนะนำเพิ่มเติมจากประสบการณ์ของโครงการ มีดังนี้

- โครงการต่าง ๆ ในอนาคตที่เกี่ยวข้องกับการจัดการลุ่มน้ำ หรือลุ่มน้ำสาขา (หรือลุ่มน้ำย่อยในท้องถิ่น) ต้องยอมรับว่า โครงการจะไม่เริ่มจาก “สภาพที่เป็นศูนย์” ดังนั้นการออกแบบโครงการจึงไม่สามารถใช้เพียงแค่เฉพาะกระบวนการแบบเส้นตรงซึ่งอยู่บนฐานข้อพิจารณาต่าง ๆ ในเชิงทฤษฎีเท่านั้น ทั้งนี้จำเป็นต้องให้มีการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในทุกระดับของการพัฒนาแผนงาน และโครงการ แม้กระทั่งการมีส่วนร่วมในกระบวนการต่าง ๆ เช่น การแบ่งเขตลุ่มน้ำ นอกจากนี้ยังต้องมีการนำเอาแผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ไม่ว่าแผนนั้น ๆ จะมีข้อบกพร่องอย่างไร มาเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างพื้นฐานที่โครงการสามารถนำไปเพิ่มมูลค่า และพัฒนาปรับปรุงต่อไป การริเริ่มต่าง ๆ ของท้องถิ่น (ซึ่งบางส่วนเกิดขึ้นจากแนะนำของหน่วยงานของรัฐ) ซึ่งดำเนินการอยู่แล้วในเขตลุ่มน้ำสาขานั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และการริเริ่มต่าง ๆ ขององค์กรปกครองท้องถิ่นก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ลุ่มน้ำสาขาได้แสดงให้เห็นถึงศักยภาพอันยิ่งยวดของตนเองในการเป็นหน่วยหลักสำหรับการพัฒนาระบบเชื่อมประสานระหว่างกระบวนการแบบบนลงล่าง และแบบล่างสู่บน แต่ว่าการบวนดังกล่าวจำเป็นต้องมีลักษณะแบบปฏิสัมพันธ์มากขึ้นอย่างมากหากว่าต้องการที่จะให้กระบวนการมีประสิทธิภาพ และดำเนินการได้อย่างแท้จริง

- ในแต่ละลุ่มน้ำสาขาต่างก็มีความแตกต่างกันอย่างมากทางด้านของลักษณะทางชีวกายภาพ เศรษฐกิจ ชาติพันธุ์ รวมถึงความแตกต่างในลักษณะอื่น ๆ และรูปแบบของประเด็นต่าง ๆ ของลุ่มน้ำสาขา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียก็มีความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวนอกจากนี้ความหลากหลายทางด้านมิติทางสังคม และวัฒนธรรมยังสะท้อนออกมาให้เห็นในส่วนของประเภท และระดับขององค์กรท้องถิ่นที่สามารถเป็นโครงสร้างพื้นฐานขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา แผนงานต่าง ๆ ของลุ่มน้ำปึงควรเรียนรู้จากประสบการณ์เพื่อให้สามารถคาดการณ์ถึงความต้องการต่าง ๆ ของลุ่มน้ำสาขาได้ดียิ่งขึ้นในการออกแบบ และสร้างการบริการ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้กับองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา

- ประสบการณ์จากโครงการนี้ และจากประเทศอื่น ๆ ต่างยืนยันว่า การพัฒนากระบวนการที่มีความร่วมมืออย่างแท้จริงต้องการความเสมอต้นเสมอปลาย และความมุ่งมั่น และต้องใช้เวลา ในขณะที่ความล่าช้าของโครงการทำให้ไม่สามารถบรรลุผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้แต่แรก หากแม้แต่ระยะเวลาที่กำหนดไว้ในเอกสารอนุมัติโครงการก็มีระยะสั้นมากเกินกว่าที่จะทำให้เกิดองค์กรต่าง ๆ ที่ได้รับการทดสอบ และทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ รวมถึงให้เกิดแผนการจัดการลุ่มน้ำสาขาแบบร่วมมือที่มีการเสนอความเห็นไว้อย่างรอบด้าน ในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าวจำเป็นต้องใช้เวลาอย่างน้อยสองถึงสามปี (ซึ่งโดยปกติแล้วใช้เวลามากกว่านี้) แม้แต่ในชุมชนชนท้องถิ่นที่เข้มแข็ง และมีศักยภาพสูง

- ความพยายามต่อ ๆ ไปของลุ่มน้ำปึงนั้นจะต้องก้าวข้ามไปให้พ้นขั้นตอนที่มีแต่การวางแผนโดยไม่มีกรนำไปปฏิบัติ (“แพลน-นิง”) การเรียนรู้ต่อ ๆ ไปจำเป็นต้องมาจากประสบการณ์ และเป็นเชิงประจักษ์มากขึ้นเพื่อรักษา และขยายความสนใจ และการมีส่วนร่วม สร้างให้เกิดความตกลงของคนส่วนใหญ่ที่กว้างขวางขึ้น และเริ่มต้นนำเอาองค์ประกอบต่าง ๆ ของระบบการจัดการลุ่มน้ำสาขาที่ยังไม่ได้จัดตั้ง และทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ออกมาดำเนินการ รวมทั้งทำการทดสอบ และกลั่นกรอง นอกจากนี้จะต้องพยายามต่อยอดการริเริ่มของท้องถิ่น และกระบวนการวางแผนที่มีอยู่ให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ และหลังจากนั้นก็ทำการพัฒนา และการกลั่นกรองเพิ่มเติมในบริบทของการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในขั้นต่อ ๆ ไป ในขณะที่เราได้เห็นชัดเจนมากขึ้นว่า กระบวนการจัดการลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ที่ยังไม่เสร็จสมบูรณ์เป็นอย่างไรหลังจากมีกระบวนการพัฒนามาแล้ว 2 ช่วง แม้แต่การกลั่นกรองขอบเขตอำนาจในการปฏิบัติงานขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาก็ต้องใช้ประสบการณ์จำนวนมากขึ้นซึ่งได้มาจากการลงมือดำเนินการจริงในบริบทของกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันที่เพิ่มมากขึ้นเพื่อใช้ประสบการณ์นี้เป็นตัวชี้้นำในการกลั่นกรอง และการปรับตัวเพิ่มเติม ทั้งนี้ประสบการณ์ที่ได้จากการลงมือดำเนินการจริงดังกล่าวจะต้องนำมาใช้ร่วมกับข้อมูลย้อนกลับของผลกระทบที่เกิดขึ้นจริง และสภาพเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งได้มาจากระบบติดตามผลที่มีประสิทธิภาพด้วยหากปราศจากการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องซึ่งมีลักษณะการสนับสนุนที่ปรับเปลี่ยนไปตามสภาพ

ที่กระบวนการต่าง ๆ ได้ก่อตั้ง และพัฒนาไปนั้นองค์กรลุ่มน้ำสาขาก็มีโอกาสเพียงน้อยนิดที่จะบรรลุเป้าหมายที่สูงยิ่งซึ่งผู้มีส่วนได้เสียในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และแม้กระทั่งในระดับนานาชาติได้ตั้งไว้ให้กับองค์กรเหล่านี้

- การริเริ่มต่าง ๆ และการสนับสนุนจะมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดเมื่อทั้งคู่มีการประสานกัน และองค์ประกอบต่าง ๆ ก็ได้มีการจัดลำดับเวลาไว้อย่างเหมาะสม

11. คำแนะนำ และข้อคิดเห็นเกี่ยวกับกลไกการด้านการเงิน ได้แก่

- กลยุทธ์การจัดสรรงบประมาณเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ และบ่อยครั้งก็เป็นองค์ประกอบที่ซับซ้อนของแผนการจัดการลุ่มน้ำสาขาระยะยาวแบบสมบูรณ์ ทั้งนี้จากประสบการณ์ของประเทศอื่น ๆ ก็ชี้ให้เห็นว่า การผสมระหว่างการสนับสนุนทางด้านงบประมาณจากแหล่งงบประมาณส่วนกลาง และจากแหล่งงบประมาณส่วนท้องถิ่นช่วยส่งเสริมความสามารถในการเติบโต และความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว

- การประเมิน การสำรวจ และการเจรจาต่อรองเกี่ยวกับประเด็นทางด้านกลไกการจัดสรรงบประมาณจะสามารถทำได้หลังจากที่ได้มีการพัฒนาแผน โครงการ และกิจกรรมต่าง ๆ โดยละเอียด จนถึงระดับที่สามารถทำการประเมินผลเบื้องต้นความต้องการทางด้านเงินแล้วเท่านั้น สิ่งนี้ตอกย้ำความจำเป็นที่จะต้องมองแผนลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการ แต่ไม่ใช่ผลลัพธ์สุดท้ายของกระบวนการ ทั้งนี้เมื่อจัดทำแผนต่าง ๆ เหล่านี้แล้วเสร็จก็สามารถนำมาทำเครื่องหมาย และทำการจัดแบ่งออกเป็นกลุ่ม ๆ ซึ่งแต่ละกลุ่มก็จะสะท้อนให้เห็นถึงแหล่งทุนประเภทต่าง ๆ ที่เป็นไปได้

- พันธสัญญาต่าง ๆ ของผู้นำรัฐบาลในเรื่องการทุ่มเงินงบประมาณจำนวนมากจากส่วนกลางให้กับแผนงานต่าง ๆ ของลุ่มน้ำสาขาระยะยาวที่เกี่ยวกับเรื่องแหล่งระดมทุนในท้องถิ่นที่แท้จริงไปสู่การอภิปรายเกี่ยวกับช่องทางต่าง ๆ ที่เงินจากส่วนกลางจะสามารถไหลไปสู่ท้องถิ่นได้

- แหล่งเงินงบประมาณในท้องถิ่นซึ่งมีได้มีจุดกำเนิดมาจากแหล่งทุนของส่วนกลางนั้นก็รวมถึงเงินประมาณที่ได้มาจากภาษีท้องถิ่น ค่าธรรมเนียมใบอนุญาต ค่าปรับ หรือค่าธรรมเนียมการใช้บริการ กลไกการคืนทุน หรือรายได้ที่มาจากกิจกรรมอันก่อให้เกิดรายได้ต่าง ๆ

- เนื่องจากมีเฉพาะหน่วยงานของรัฐเท่านั้นที่มีอำนาจในการจัดเก็บภาษีค่าธรรมเนียมใบอนุญาต หรือค่าปรับ ฉะนั้นทางเดียวที่เป็นไปได้ที่ระดมเงินจากแหล่งต่าง ๆ ดังกล่าวก็คือ โดยผ่านความร่วมมือกับองค์กรปกครองท้องถิ่นต่าง ๆ ทั้งนี้อาจจะมีการผนวกรายได้ที่ได้มาจากค่าปรับของการฝ่าฝืน หรือภาษีบางประเภทเอาไว้กับกองทุนชุมชนโดยมีการกำหนดไว้ให้ใช้สำหรับกิจกรรมบางประเภทภายใต้การจัดการขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา

○ การจัดเก็บเงินสมทบทุนโดยเก็บค่าธรรมเนียมการให้บริการอาจจะเป็นทางเลือกอีกทางหนึ่งสำหรับงบดำเนินการซึ่งเกี่ยวข้องกับการลงทุนโดยงบของส่วนกลางในสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น น้ำประปา การบำบัดน้ำเสีย การกำจัดขยะที่ได้มาตรฐาน หรือโครงการอื่น ๆ ในลักษณะเดียวกันในแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ของลุ่มน้ำสาขา

- เงินออมชุมชน และกองทุนเงินกู้ มีไว้สำหรับเพื่อให้เป็นเงินกู้แก่ผู้ผลิตเป็นหลัก ดังนั้นการใช้เงินทูลดดังกล่าวก็น่าจะเป็นการใช้เพื่อการลงทุนขนาดเล็กสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับดำเนินการวิถีชีวิต หรือไม่ก็อาจจะเป็นการใช้เพื่อการศึกษา หรือพัฒนาทักษะ ซึ่งมีโอกาสที่แท้จริงที่จะช่วยสร้างรายได้เสริมที่สามารถนำมาใช้คืนให้กับเงินออม หรือกองทุนหมุนเวียน

- สำหรับงบดำเนินการขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา (ซึ่งตรงกันข้ามกับงบของโครงการภายใต้แผนปฏิบัติการต่าง ๆ) ทางคณะทำงาน และผู้นำลุ่มน้ำสาขายังคงคาดหวังไว้อย่างชัดเจนว่าจะได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนกลาง ซึ่งในขั้นนี้ยังไม่มีความเห็นที่แน่นอนว่าได้หรือไม่ อย่างไรก็ตามการสนับสนุนจากส่วนกลางจะยังคงมีความสำคัญ และได้มีการแสดงให้เห็นแล้วว่าการสนับสนุนที่มีความสม่ำเสมอในระยะยาวจะมีความสำคัญโดยรวมมากกว่าการให้การสนับสนุนจำนวนมากในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น

- สำหรับในประเทศอื่น ๆ งบประมาณเสริมไม่ว่าจะเป็นสำหรับการดำเนินการ หรือโครงการต่าง ๆ ซึ่งได้รับมาจากภาครัฐกิจ หรือจากภาคเอกชนที่ไม่หวังกำไร หรือถึงหวังผลกำไรต่างก็เป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งก็เป็นเช่นเดียวกับความสำคัญของการบริจาคจากแหล่งงบประมาณอื่น ๆ ทั้งที่เป็นเอกชน ภาครัฐ หรือสมาชิก สำหรับในบางโครงการนั้นได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่แยกออกมาต่างหากเพื่อจัดการบริการ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่ก่อให้เกิดรายได้ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา หรือการบำบัดน้ำเสีย ซึ่งบางครั้งการจัดการในลักษณะนี้ช่วยลดต้นทุนการดำเนินการ และโครงการต่าง ๆ ที่ก่อประโยชน์ให้กับกลุ่มคนโดยทั่วไป หรือกลุ่มคนที่ด้อยโอกาสในสังคม

- ประเด็นหลาย ๆ ประเด็นที่ได้กล่าวถึงนี้มีความซับซ้อน และจำเป็นต้องมีการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ ซึ่งบ่อยครั้งจำเป็นต้องมีการเจรจาต่อรองที่ยาวนาน และต้องมีการสร้างความตกลงโดยคนส่วนใหญ่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่สามารถที่จะกระทำได้ในช่วงระยะเวลา 3-4 เดือน ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การตรวจสอบ และการพัฒนากลยุทธ์การจัดการงบประมาณสำหรับลุ่มน้ำสาขาแบบสมบูรณ์อยู่นอกเหนือไปจากขอบเขตของโครงการในขณะนี้

12. ควรมีการเปรียบเทียบแผนปฏิบัติการฉบับสุดท้ายของกลุ่มน้ำสาขานำร่อง ภายใต้โครงการนี้ กับแผนกลุ่มน้ำสาขาอื่น ๆ ที่จัดทำไว้แล้วภายใต้ความพยายามในการวางแผนที่น่าโดยกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช และกรมทรัพยากรน้ำ ทั้งนี้ จะช่วยประเมินว่าสภาพเงื่อนไข กระบวนการ และบทบาทภายใต้โครงการนี้ได้ส่งผลต่อ “ความคิดรวบยอด” เกี่ยวกับสิ่งที่ควรทำ ณ จุดนี้ มากน้อยเพียงใด รายงานนี้พยายามช่วยในการใช้อำนาจต่อกระบวนการดังกล่าวโดยการนำเสนอ ข้อเสนอเบื้องต้นของแผนต่าง ๆ ดังกล่าว รวมทั้งนำเสนอตัวอย่างของการประเมินโครงสร้างเบื้องต้น ของโครงการต่าง ๆ ของกลุ่มน้ำสาขาปึงส่วนที่ 1 (โปรดดูรายงาน บทที่ 3 ข.2)

บทที่ 5

วาระการเสนอแนะเพื่อการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาต่อไป (Recommended Agenda for Further RSBO Development)

ในบทนี้ ซึ่งเป็นบทสุดท้ายได้สรุปจากพื้นฐานการค้นพบ และเนื้อหาอื่น ๆ จากบทที่ 1 ถึงบทที่ 4 ของรายงาน เพื่อแสวงหาความชัดเจนของประเด็นสำคัญบางประการ ซึ่งจะเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการรวบรวมให้เป็นวาระหนึ่งในการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา (RSBO) ในลุ่มน้ำปิงต่อไป

1. การยอมรับความเป็นจริง และความหลากหลาย: แนวทางการปรับปรุงตามระดับขั้นที่ต่อเนื่องในพื้นที่ลุ่มน้ำ (Accepting reality & diversity: basin wide step wise improvement approach)

จากประสบการณ์ของลุ่มน้ำสาขานำร่องทั้งสามแห่ง แสดงให้เห็นถึงมุมมอง และแนวคิดที่หลากหลายเกี่ยวกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา และเมื่อผนวกกับผลสำรวจความหลากหลายของลุ่มน้ำสาขาที่เสนอในบทต้น ๆ ของรายงานนี้ ทำให้เกิดเป็นมุมมองที่ค่อนข้างชัดเจนว่าเราควรจะคาดหวังมีความหลากหลายมากกว่านี้ โดยเฉพาะเมื่อสันนิษฐานว่าความพยายามในการบริหารจัดการจะเข้มข้นมากขึ้นในลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำปิง ความหลากหลายเหล่านี้ควรจะได้รับการยอมรับ และมองว่าเป็นจุดแข็งมากกว่าจุดอ่อน บางทีอาจจะเปรียบเทียบกับความแตกต่างระหว่างการปลูกพืชเชิงเดี่ยว และระบบนิเวศธรรมชาติที่ซับซ้อนกว่าทั้งในด้านชีวภาพ และพันธุกรรม

ขณะที่แผนต่าง ๆ ของลุ่มน้ำสาขาเป็นเครื่องมือสำคัญสำหรับช่วยแปรแนวคิดไปสู่การปฏิบัติ อย่างเป็นรูปธรรม และช่วยจัดสรรทรัพยากรที่จำเป็นเพื่อสนับสนุนการปฏิบัตินั้น จึงไม่ควรมองว่าแผนงานลุ่มน้ำสาขาจะสิ้นสุดในตัวเองเพียงแค่นั้นเอง ถ้าจะทำให้วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ตามเป้าหมายของโครงการเช่นโครงการนี้บรรลุผลได้โดยแท้จริง องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ควรจะถุกมองในเชิงเปรียบเทียบว่าเป็นคล้าย ๆ กับสังคมที่มีชีวิต ทั้งนี้ หมายความว่าต้องเน้นที่กระบวนการต่าง ๆ ซึ่งทำให้องค์กรมีชีวิต หน้าที่ ผดุงรักษาตัวเองไว้ได้ และเรียนรู้เพื่อตอบสนอง และปรับตัวอย่างมีประสิทธิภาพต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่อาศัยอยู่

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ข้อเสนอแนะในที่นี้จึงได้เน้นที่โครงร่างของงาน หรือกรอบงานทั่วไปที่เหมาะสมภายในขอบเขตซึ่งการขยายผลด้านการสนับสนุนเพื่อพัฒนาองค์กรลุ่มน้ำสาขาจะดำเนินการได้ หัวข้อสำคัญของโครงร่างนี้ประกอบด้วย:

- การกำหนดความเหมือนกันให้น้อยที่สุด (Minimum imposed uniformity) ถ้าโครงร่างของงานสำหรับพัฒนาองค์กรลุ่มน้ำสาขา คือ เพื่อยอมรับ และรวมเอาความหลากหลายไว้ด้วย ก็ต้องมีช่องว่าง หรือพื้นที่สำหรับการปรับตัว และการยอมรับในความแตกต่างของท้องถิ่นต่าง ๆ ที่มีลักษณะ

เฉพาะถิ่น ฉะนั้น การค้นหาความเหมือนกัน หรือลักษณะเดียวกันในแผนงาน และโครงสร้างท้องถิ่นที่มีมาเป็นเวลานานจะต้องลด หรือผ่อนคลายลง ขอบเขตความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย โครงสร้างองค์กร แนวทางในการเป็นตัวแทน การจัดระเบียบในการดำเนินงาน และรายละเอียดอื่น ๆ ของคุณลักษณะองค์กร และหน้าที่ขององค์กร ควรจะแปรเปลี่ยนได้ตามความหลากหลายของสถานการณ์ ความรู้สึกรับรู้ และความคิดริเริ่มที่พบในกลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ของลุ่มน้ำปิง

- การเน้นที่กระบวนการที่สามารถช่วยให้เกิดประสิทธิผลตามสภาพท้องถิ่น ((Focus on processes enabling effective localization) ทั้งนี้เพื่อช่วยนำไปสู่ความพยายามที่สอดคล้องกันเพื่อประสานเชื่อมโยงองค์กรต่าง ๆ ให้เป็นระบบการทำหน้าที่ในระดับที่กว้างขึ้น และเพื่อจัดให้มีการสนับสนุนที่มีความหมาย และเป็นระบบ จุดเน้นของแผนงานจะต้องอยู่ที่กระบวนการมากกว่าที่รูปแบบเฉพาะที่ให้ผลลัพธ์แต่ละอย่าง และกระบวนการนั้น ๆ จะต้องเหมาะสม และเข้ากันได้กับลักษณะเฉพาะของท้องถิ่น และให้ผลลัพธ์ที่หลากหลาย ยกตัวอย่างเช่น กระบวนการที่นำไปสู่ความชัดเจนในห้าขั้นตอนของการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ดังที่ปรากฏในบทที่ 3 ของรายงานนี้

- การยอมรับแผนงานปัจจุบันเป็นจุดเริ่มต้น (Accepting current plans as a starting point) แผนต่าง ๆ ที่มีอยู่ รวมถึงแผนที่จัดเตรียมภายใต้การนำของกรมทรัพยากรน้ำ และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช อีกทั้งแผนงานของจังหวัดและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและแผนที่จัดทำโดยองค์กร หรือเครือข่ายอย่างเป็นทางการ หรือกึ่งทางการ จากที่ได้อธิบายในขั้นตอนแรกของการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ประกอบกับประสบการณ์ภายใต้โครงการนี้ ถึงเวลาแล้วที่จะยอมรับแผนขั้นต้นของลุ่มน้ำสาขา ซึ่งได้พัฒนาขึ้นให้เป็นจุดเริ่มต้นสำหรับการเปลี่ยนแปลงจาก “แพลน-นิ่ง” ไปสู่ขั้นตอนต่อไปของกระบวนการเรียนรู้ที่อยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์ และการทดลองหรือข้อมูลเชิงประจักษ์ ความแตกต่างในลักษณะเบื้องต้น และคุณภาพของแผนจะต้องถูกมองว่าเป็นอีกอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความหลากหลายที่มีอยู่ในลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ ของลุ่มน้ำปิง

- การสนับสนุนแบบปฏิสัมพันธ์เพื่อปรับปรุงองค์กร แผน และการดำเนินการอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Interactive support for gradually improving organizations, plans and implementation) ลักษณะศูนย์กลางของการเปลี่ยนกระบวนการที่ต้นที่ต้องการ ณ จุดนี้คือระดับการค้นหาแผนที่สมบูรณ์แบบเอาไว้ก่อน แล้วไปเน้นว่าจะทำอะไรให้องค์กรลุ่มน้ำสาขาสามารถก้าวต่อไปให้ดีที่สุด ในลักษณะการแสวงหาอย่างต่อเนื่องเพื่อปรับปรุงองค์กรให้มากยิ่งขึ้น โดยอาศัยพื้นฐานจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ และการเข้าถึงซึ่งองค์ความรู้ของท้องถิ่น และวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐานซึ่งมีความก้าวหน้าและเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งการมีส่วนร่วมที่กว้างขวาง และจริงจังมากขึ้น และการเพิ่มขึ้นของมติเสียงส่วนใหญ่ หรือฉันทามติ ถ้าใช้ความคิดเห็นนี้เป็นหลักการชี้้นำแล้วก็จะสามารถทำให้แนวทางสำหรับการ

พัฒนาระบบสนับสนุนที่เหมาะสมกว่า เพื่อช่วยเอื้อต่อการปรับปรุงความพยายามในหลายรูปแบบ เกิดขึ้นได้

โดยสรุปแล้ว กระบวนการ 5 ขั้นตอนสำหรับพัฒนาองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ในลุ่มน้ำปิง เป็นข้อเสนอแนะสำหรับเป็นโครงร่างชั้นนำที่ช่วยเน้นถึงความพยายามต่อไปตามแผนงาน และการสนับสนุนกระบวนการพื้นฐานของการพัฒนาองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา โดยที่กระบวนการพื้นฐานดังกล่าวเป็นจุดเน้นสำคัญ ความพยายามเหล่านี้ควรจะสามารถให้การสนับสนุน องค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาอย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้นในการสะท้อนถึง สภาวะแวดล้อม และจุดเริ่มต้นที่มีความหลากหลาย

2. การจัดการเกี่ยวกับความซับซ้อน: ความรับผิดชอบตามอำนาจที่ได้รับมอบหมาย บทบาท แผนการ และแหล่งเงินทุน (Dealing with complexity: mandates, roles, plans and funding)

การปรับทิศทางของกระบวนการ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ และการทดลอง หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถช่วยในการยอมรับ และรวมเอาความหลากหลายไว้ในแผนการพัฒนาลุ่มน้ำสาขาด้วย นอกจากนี้ก็ช่วยในการชี้แนะ ทั้งความคิดริเริ่มของท้องถิ่น และความช่วยเหลือจากภายนอกที่พยายามจะช่วยคลี่คลาย และช่วยจัดการเกี่ยวกับประเด็นที่ซับซ้อนบางประการอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เช่น บางตัวอย่างต่อไปนี้:

- ความรับผิดชอบตามอำนาจที่ได้รับมอบหมาย (Mandate) ขอบเขตแนวคิด และการดำเนินงานที่กำหนดขึ้นเพื่อระบุ และสร้างความชัดเจนสำหรับขอบเขตความรับผิดชอบขององค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา จะต้องสามารถค่อย ๆ ปรับเปลี่ยนได้ตามระยะเวลา และปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงของสภาวะแวดล้อม และความจำเป็นที่เกิดขึ้น ขอบเขตในการวางแผนลุ่มน้ำสาขา ในครั้งก่อน ๆ มีความเกี่ยวข้องอย่างมากกับอำนาจความรับผิดชอบของหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนดูแล อย่างไรก็ตาม หน่วยงานเหล่านั้นได้ส่งเสริมสนับสนุนความคิดที่กว้างไกลเกี่ยวกับประเด็น และปัญหาต่าง ๆ ซึ่งช่วยในการระบุ หรือบ่งชี้ประเด็นอื่น ๆ ที่สำคัญที่ต้องการการเอาใจใส่อย่างจริงจัง และต้องการการตอบสนองต่อปัญหาเหล่านี้ อย่างน้อยหน่วยงานทั้งหลายได้เริ่มหาทางขยายกิจกรรมต่าง ๆ เข้าสู่ขอบเขตความรับผิดชอบของหน่วยงานอื่น ๆ ภายในกระทรวงเดียวกัน

ในช่วงเวลาของการดำเนินโครงการ เราได้เห็นการเติบโต และการเปิดรับในการอภิปรายโต้แย้งเกี่ยวกับลักษณะของประเด็นต่าง ๆ ที่อยู่เบื้องหลัง และกระบวนการขับเคลื่อนที่นำไปสู่สภาวะแวดล้อม ในปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมและปัญหาสุขภาพอนามัยที่เกี่ยวข้องกัน สำหรับปัญหาบางอย่างสามารถจัดการได้โดยการปฏิบัติงานของท้องถิ่นโดยตรง โดยดำเนินงานภายใต้โครงการของท้องถิ่น โดยเฉพาะโครงการต่าง ๆ ดังกล่าวได้ถูกรวมอยู่ในแผนที่จัดทำขึ้นภายใต้โครงการนี้ ส่วนปัญหาอื่น ๆ อาจจะสามารถจัดการได้ไม่มากนัก และเป็นไปได้ว่าปัญหาเหล่านี้ อาจก่อตัวขึ้นเป็นส่วนเล็ก ๆ ที่เป็นจุดอ่อนของ

แผนโดยทั่วไป หนึ่งในประเด็นนี้ที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ได้แก่ ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีที่ใช้ในองค์ประกอบการสร้างรายได้ในรูปเงินสดของระบบการประกอบอาชีพ หรือการดำเนินชีวิตของท้องถิ่น

นอกจากนี้ปรากฏว่าลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ มีแนวทางแตกต่างกันบ้างในการจัดการเกี่ยวกับประเด็นที่ซับซ้อนดังกล่าว ในบางลุ่มน้ำสาขาต้องการค้นหาต่อไปว่าจะทำอย่างไร ขณะที่กลุ่มอื่น ๆ ต้องการนำประเด็นออกสู่ภายนอกเพื่อการบำบัดแก้ไขโดยผู้อื่น ทั้งสองแนวทางควรจะเป็นที่ยอมรับได้และเปลี่ยนแปลงได้ตามระยะเวลา แนวทางที่ดีที่สุดสำหรับท้องถิ่นหนึ่งท้องถิ่นใดจะได้มาจากกระบวนการเรียนรู้ที่พิจารณาอย่างรอบคอบ และพิจารณาซ้ำอีกตามระยะเวลา ทัศนคติของท้องถิ่น เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ความรู้สึก หรือการรับรู้ แรงจูงใจ และขีดความสามารถ

- **บทบาท (Roles)** ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีบทบาทหลายด้านในการพัฒนาองค์กร และการบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ซับซ้อนต่าง ๆ ในด้านแรกเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทิศทางพื้นฐานขององค์กรฯ ในความสัมพันธ์กับบทบาทหลัก ๆ ในการดำเนินงานของโครงการ และกิจกรรม เจ้าหน้าที่ราชการของหน่วยงานในระดับสูงบางคนคิดว่าลุ่มน้ำสาขาควรจะมีบทบาทหลักในการดำเนินงาน ขณะที่คณะทำงานในทั้งสามลุ่มน้ำสาขาเห็นว่าบทบาทขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในเบื้องต้น คือ อยู่ในขอบเขตของการวิเคราะห์ การวางแผน การประสานงาน และการติดตามผล ทั้งนี้ไม่มีคำตอบไหนถูกต้อง หรือผิดโดยแท้จริง ควรจะอยู่ที่ว่าจะอะไรจะเป็นแนวทางที่คงอยู่ต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งสามารถที่จะนำไปปฏิบัติจริง ๆ โดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำสาขา

ในด้านที่สองเกี่ยวข้องกับบทบาทของหน่วยงานราชการ จากการวางแผนเริ่มต้น และการจัดกิจกรรมในระดับลุ่มน้ำสาขาได้ถูกนำไปปฏิบัติภายใต้การสนับสนุนดูแลของหน่วยงานราชการ ในบางลุ่มน้ำสาขารู้สึกค่อนข้างสบายใจที่เป็นเช่นนั้น แม้ว่าเขาอาจต้องการที่ให้เปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อย โดยให้ความสำคัญต่อผู้นำของกลุ่มที่หน่วยงานราชการเป็นผู้ชี้แนะ และเครือข่ายต่าง ๆ จากความสัมพันธ์ใกล้ชิดของทั้งสองฝ่ายก็สันนิษฐานว่าควรจะไม่มีปัญหา อย่างไรก็ตาม ลุ่มน้ำสาขาอื่น ๆ ต้องการให้ท้องถิ่นเป็นเจ้าขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขามากกว่า และหน่วยงานราชการมีบทบาทเป็นผู้ให้การสนับสนุนที่สำคัญ ฉะนั้น หน่วยงานราชการจะต้องมีความยืดหยุ่นในประเด็นนี้ และตอบสนองต่อการตัดสินใจขององค์กรฯ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลักษณะบทบาทของพวกเขา ดูเหมือนว่าในอนาคตจะมีขอบเขตน้อยลงสำหรับการกำหนดข้อคิดเห็น หรือมุมมองในระดับชาติโดยผลการประเด็นปัญหาต่าง ๆ จะต้องมีการเจรจาต่อรอง และโดยปกติแล้วหน่วยงานราชการจะต้องเป็นตัวแทนสำคัญของชาติที่โต๊ะเจรจา ในขณะที่เดียวกันองค์กรฯ ก็สามารถเป็นเวทีประชุมสำหรับการเจรจาระหว่างหน่วยงานราชการต่าง ๆ ที่มีประวัติความสัมพันธ์ที่มีปัญหา เช่น กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กับกรมป่าไม้ (และแม้แต่สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร) หรือกรมทรัพยากรน้ำ และกรมชลประทาน เป็นต้น โดยตามความเป็นจริงแล้วเวทีนี้อาจจะช่วยนำไปสู่การประสานงานกัน หรือ

ร่วมงานกัน ดังที่ได้ตกลงไว้มาเป็นเวลานานแต่ยังไม่เกิดขึ้นจริง ดังนั้น จึงไม่มีเหตุผลใดที่เจ้าหน้าที่ราชการจะรู้สึกว่าคุณมองข้าม หรือน้อยใจถ้าไม่ได้ร่วมเป็นประธานในการดำเนินงานทั้งหมด ควรจะรู้สึกว่าโชคดีที่มีโอกาสได้ทำงานในแนวหน้าของความพยายามในการค้นหาความคิดแนวหน้าของระบบการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นธรรม หรือธรรมาภิบาล (Good governance) ในประเทศไทย

สำหรับในด้านอื่น ๆ จะเกี่ยวข้องกับบทบาทของ อบต. เทศบาล ประชาคม ธุรกิจเอกชน องค์กรเอกชนต่าง ๆ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่น ๆ ภายในลุ่มน้ำปิง รวมทั้งความเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในระดับเดียวกัน และในระดับต่างกัน การร่วมงานกันแบบภาคีผู้ร่วมงาน (partnership) และพันธมิตรซึ่งแฝงตัวอยู่ หรือกำลังแสวงหาการจัดตั้ง นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างที่ชัดเจนในวิธีการที่องค์กรประกอบของสังคมท้องถิ่นมีการปฏิสัมพันธ์ และค้นหาลักษณะ หรือรูปแบบขององค์กรที่เหมาะสมกับท้องถิ่น การที่ท้องถิ่นใช้แนวทางตามทิศทางของกระบวนการเรียนรู้เป็นแนวทางที่เหมาะสมมากที่สุดที่จะช่วยในการสำรวจประเด็นที่ซับซ้อนเหล่านี้ และช่วยนำไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมในสถานการณ์นั้น ๆ

- แผนการ (Plans) ถ้าเรายอมรับว่าแผนต่าง ๆ ในปัจจุบันเป็นจุดเริ่มต้น องค์กรบริหารจัดการจัดการลุ่มน้ำสาขาต้องใช้นโยบายการเรียนรู้จากความซับซ้อนของการดำเนินงานในสภาพของความเป็นจริง และผลกระทบให้กลายเป็นส่วนสำคัญของงาน ทั้งนี้เพื่อช่วยให้บรรลุผลของแนวทางการเรียนรู้ต้องการเครื่องมือเพิ่มเติมอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงการทบทวนความก้าวหน้าประจำปี การทบทวนแผนงานที่มีการปรับปรุงบนพื้นฐานของการเรียนรู้ที่ได้รับในแต่ละช่วงปี และการเข้าถึงของสาธารณชนในข้อมูลข่าวสารที่ได้จากความพยายามเหล่านี้ นอกจากนี้ระบบการติดตามผลที่มีประสิทธิภาพก็มีความสำคัญเช่นกัน

- แหล่งเงินทุน (Funding) แม้ว่าหลายคนอาจนึกถึงภาพการไหลของเงินทุนหรืองบประมาณจำนวนมากของรัฐบาล เพื่อสนับสนุนกิจกรรมจำนวนมากภายในลุ่มน้ำสาขา ซึ่งในความเป็นจริงแล้วจะมีความซับซ้อนมากกว่า เราได้เริ่มค้นหาในบางมิติของความซับซ้อนนี้ในตอนต้นของรายงานนี้ นอกจากนี้การขาดแคลนเงินทุนอาจจะก่อให้เกิดแรงกระตุ้นในการประสานงานกันระหว่างกระบวนการวางแผนพัฒนาท้องถิ่นในระดับ อบต. เทศบาล และระดับจังหวัด ก็มีแนวโน้มที่จะสนับสนุนแนวคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการหาวิธีเพื่อขยายหาแหล่งเงินทุนอื่น ๆ ของท้องถิ่น หรือแหล่งเงินทุนที่ไม่ใช่รัฐบาล รวมทั้งกลไกต่าง ๆ เช่น ค่าคืนทุน เงินกองทุนของชุมชน หรือเงินทุนหมุนเวียนสำหรับกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสม และมีศักยภาพ นอกจากนี้ ประสบการณ์ของนานาชาติชี้ให้เห็นว่าแหล่งเงินทุนจำนวนมากที่รวมเอาแหล่งเงินทุนระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ จะเกี่ยวข้องกับองค์กรการจัดการลุ่มน้ำที่แสดงให้เห็นว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความพอใจสูงสุดในองค์กรฯ และองค์กรฯ ที่แสดงความเป็นไปได้มากที่สุดในการดำรงอยู่ได้ และมีความยั่งยืนในระยะยาว อย่างไรก็ตาม การพัฒนาแหล่งเงินทุนจากหลายแหล่ง และการจัดการเงินทุนในหลายระดับมีแนวโน้มว่าจะมีความซับซ้อนมาก และเปลี่ยนแปลง

ได้ตามเวลา ในขณะที่การมีเงินทุน หรืองบประมาณในจำนวนที่เหมาะสม ไม่มาก หรือน้อยเกินไป อาจจะเป็นสิ่งที่ดีก็ได้ ฉะนั้นกระบวนการเรียนรู้ในด้านนี้จึงมีความจำเป็น และเหมาะสม

จากรายการที่บ่งชี้สั้น ๆ ข้างต้นแสดงถึงศักยภาพของผลตอบแทนที่ได้รับจากการลงทุน การพัฒนาสนับสนุนแนวทางตามทิศทางการเรียนรู้ที่มีผลได้สูง และมีผลกระทบที่สามารถช่วยในการจัดการประเด็นที่ซับซ้อนซึ่งเกี่ยวข้องกับหลาย ๆ ด้านที่สำคัญของการพัฒนาองค์กรลุ่มน้ำสาขาได้

3. การสร้างเสริมรากฐานให้มั่นคง: ระบบการเรียนรู้ และการติดตามผล โดยความร่วมมือ (Building a solid foundation: collaborative monitoring and learning systems)

องค์กร และแผนการทำงานที่ได้พัฒนาขึ้นภายใต้โครงการนี้สะท้อนให้เห็นแนวคิด และทฤษฎีของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ในหลายทิศทาง และโดยเฉพาะกลุ่มที่ก้าวหน้า โดยหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องเป็นผู้สนับสนุน แต่การก้าวไปสู่ขั้นต่อไปเพื่อให้้องค์กรบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ ให้เกิดขึ้นจริงได้นั้นจำเป็นต้องดำเนินงานต่อไปในแนวทางการเรียนรู้ที่มีหลักฐานมากขึ้น เพื่อประเมินผลกระทบของกิจกรรมประเภทต่าง ๆ ที่นำไปปฏิบัติภายใต้แผนการทำงานที่นำเสนอ ในกิจกรรมเหล่านี้ บางกิจกรรมมีแนวโน้มว่าจะเกิดผลดังที่ผู้เสนอสัญญาไว้ ส่วนกิจกรรมอื่น ๆ มีแนวโน้มว่าจะไปไม่ถึงเป้าหมาย ทั้งนี้เพราะ เป็นกิจกรรมที่ไม่มีประสิทธิภาพ ปฏิบัติไม่ได้ หรือดำรงอยู่ไม่ได้ หรือเพราะเป็นกิจกรรมที่อาจจำเป็นแต่ไม่เพียงพอที่จะสามารถจัดการเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดจากแรงขับเคลื่อนต่าง ๆ ได้อย่างไรก็ตามมีความต้องการที่ชัดเจนในการประเมินผลกระทบในลักษณะที่โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดสามารถมองเห็น และยอมรับการประเมินซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องการสำหรับการจัดตั้ง และการดำเนินงานกระบวนการเรียนรู้ต่อไป

การติดตามผลเป็นองค์ประกอบของผลสะท้อนที่จำเป็นของระบบการเรียนรู้ ขั้นตอนหนึ่งที่สำคัญที่นำไปสู่การพัฒนาแนวทางสำหรับระบบการติดตามผลที่มีประสิทธิภาพ ได้ถูกนำมาใช้ โดยโครงการต่าง ๆ ดังเช่นที่ดำเนินการโดยนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ภายใต้การสนับสนุนโดย สผ.⁵⁸ ทั้งนี้การทบทวนโดยละเอียดในหลักเกณฑ์ด้านชีวภาพที่มีศักยภาพ ตัวชี้วัด และการตรวจวัดมิติของคุณภาพสิ่งแวดล้อมในลุ่มน้ำปิง ซึ่งมีอยู่ในปัจจุบัน และสามารถนำมาใช้ได้ นับว่ามีความสำคัญ และมีความสำคัญมากที่จะต้องเสริมสร้างการสนับสนุนสำหรับความพยายามในด้านนี้ เพราะสามารถช่วยในการจัดสร้างชุดข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมปัจจุบัน และต้องใช้ความพยายามอย่างเป็นระบบมากขึ้นเพื่อการติดตามผลอย่างต่อเนื่องของการเปลี่ยนแปลงสภาวะแวดล้อมนั้น ๆ ในอดีตมีความพยายามน้อยมากในการทำกิจกรรมประเภทนี้ ซึ่งส่งผลให้เกิดการ

⁵⁸ CMU 2005

ขาดความตระหนักในเรื่องสภาวะแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งการนำไปสู่ความขัดแย้ง และการโต้แย้งที่แบ่งแยกกลุ่มโดยไม่จำเป็นเกี่ยวกับแนวโน้ม และสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้น

การอธิบายที่ชัดเจน และการสร้างเกณฑ์ตัวชี้วัด และการตรวจวัดสภาวะสิ่งแวดล้อม จำเป็นต้องให้ความสำคัญมากต่อชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องโดยตรงในกระบวนการติดตามผล ทั้งนี้มีเหตุผลสามประการของการให้ความสำคัญในประเด็นนี้ คือ ความไว้วางใจ หรือความเชื่อถือ ความรอบรู้ และค่านิยมในรายละเอียดในท้องถิ่น และการสร้างเสริมขีดความสามารถ ในแง่ของความไว้วางใจ หรือความเชื่อถือ มีหลายกรณีที่หน่วยงานราชการภายนอก หรือนักวิชาการที่สนับสนุนในทิศทางที่ตนเองเห็นด้วย หรือกลุ่มองค์กรเอกชนได้อ้างว่ามีความรู้ความเชี่ยวชาญ และใช้เป็นเหตุผลในความพยายามที่จะบอก หรือสั่งชุมชนท้องถิ่นว่าควรจะทำอะไร หรือไม่ควรจะทำอะไร เนื่องจากชุมชนไม่มีรายละเอียดขององค์ความรู้ที่จะตรวจสอบความจริงหรือโต้แย้งข้อค้นพบหรือข้อสรุปต่าง ๆ ได้ ชุมชนโดยทั่วไปจึงต้องประสบเหตุการณ์ที่ต้องยอมรับผู้เชี่ยวชาญจากภายนอก ด้วยความเชื่อถือ หรือปฏิเสธผู้เชี่ยวชาญ และสิ่งที่ค้นพบด้วยความสงสัย และแรงจูงใจทางการเมือง อย่างไรก็ตาม การใช้สิ่งที่ผู้เชี่ยวชาญค้นพบในลักษณะนี้จะทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีข้อเสียเปรียบมากในการเจรจาใด ๆ เกี่ยวกับข้อจำกัดต่าง ๆ ที่ผู้เชี่ยวชาญ หรือหน่วยงานต้องการให้องค์กรฯ ปฏิบัติตาม

ในแง่ของความรอบรู้ และค่านิยมในรายละเอียด มีข้อมูลข่าวสารหลายประเภทที่ไม่สามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ยกตัวอย่างเช่น ข้อมูลระยะไกลที่สามารถระบุร่องรอยการเปลี่ยนแปลงของภูมิประเทศ แต่นำเสนอข้อมูลข่าวสารโดยตรงเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับเหตุผลว่าทำไม อย่างไร หรือโดยใคร ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับองค์ประกอบที่สำคัญ เช่น กลยุทธ์ หรือยุทธวิธีการประกอบอาชีพในวิถีชีวิตที่ซับซ้อน ความสัมพันธ์ที่ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน การสะสมภาระหนี้สิน การแข่งขัน และความขัดแย้งในชุมชนล้วนเป็นปัจจัยที่ยากที่จะประเมินจากภายนอก ขณะที่การทำแบบสอบถามสำหรับท้องถิ่น หรือเทคนิคการประเมินแบบมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นสามารถให้ข้อมูลข่าวสารมากขึ้น แต่เทคนิคเหล่านี้ก็ยังขาดข้อมูลในเชิงลึกหลายอย่าง เมื่อเปรียบเทียบกับความรู้ของประชาชนผู้ซึ่งเกี่ยวข้องในสังคม และระบบนิเวศนั้น ๆ อย่างต่อเนื่องมาตลอด และมีการสืบทอดความเข้าใจที่ลึกซึ้งจากคนหลายรุ่น ความรอบรู้ของชุมชนในท้องถิ่นในอีกหลาย ๆ ด้านก็มีขอบเขตกว้างขวางสำหรับการปฏิสัมพันธ์ การเปรียบเทียบ และการตรวจสอบข้อมูลทั้งสองด้าน

ในแง่ของการสร้างเสริมขีดความสามารถ การมีส่วนร่วมโดยตรงของชุมชนในกระบวนการติดตามผลสามารถช่วยให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงกว้างมีความเข้าใจชัดเจนขึ้นว่าอะไรที่ถูกตรวจวัด และมีวิธีการทำอย่างไร การปฏิบัติเช่นนี้จะช่วยสร้างความน่าเชื่อถือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลายที่มีส่วนร่วมในกระบวนการติดตามผล บางครั้งในพื้นที่ที่เกิดความขัดแย้ง หรือมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้น จะมีเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ได้โดยทุกฝ่ายเพื่อตรวจวัดผลกระทบของกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง และสามารถเอื้อประโยชน์ในการเจรจา และการจัดการความขัดแย้งได้

สำหรับแนวทางที่คิดว่าดีที่สุด คือ ความสมดุลขององค์ประกอบที่สมบูรณ์ของเทคนิค การติดตามผลประเภทต่าง ๆ รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์ และความร่วมมือที่เหมาะสม ในลุ่มน้ำสาขานำร่องเราได้เห็นแล้วว่ามี การเปิดรับการใช้นวัตกรรมติดตามผลที่ยากกว่าความสามารถของชุมชนท้องถิ่นเอง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดได้แก่ การแปลข้อมูลระยะไกล รวมทั้งการวิเคราะห์ในห้องปฏิบัติการเพื่อหาสารพิษในน้ำ หรือที่อื่น ๆ ในสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ประชาชนก็ต้องการเข้าถึงข้อมูล ที่อย่างน้อยมองเห็นได้ ทั้งนี้เพื่อเขาจะมองเห็นได้ว่าความเข้าใจของเขาอาจจะสอดคล้อง หรือแตกต่างจากสิ่งที่ค้นพบ ประชาชนจำนวนมากเห็นความสำคัญขององค์ประกอบต่าง ๆ ของการติดตามผลเหล่านี้ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น และการติดตามผลของชุมชนก็สามารถช่วยปรับปรุงการแปลข้อมูลให้สมบูรณ์ขึ้นได้ เช่น ข้อมูลระยะไกล และสามารถเพิ่มเติมข้อมูลการติดตามผลได้จำนวนมาก ซึ่งสามารถช่วยให้ทุกคนเข้าใจถึงความหลากหลาย และความแตกต่างของท้องถิ่นได้ดีขึ้น ดังนั้น ในการสร้างความรู้ความเข้าใจรวมทั้งผลกระทบที่สามารถเอื้อต่อการสร้างมิติเสียงส่วนใหญ่ หรือฉันทามติ จะต้องมีศักยภาพค่อนข้างมากสำหรับการทำงานร่วมกัน อย่างไรก็ตามเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์นี้ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความโปร่งใสจำเป็นว่าเป็นจุดวิกฤต หรือจุดสำคัญ

4. การเข้าถึงเครื่องมือ และประสบการณ์: ศูนย์ความรู้ และสนับสนุนในลุ่มน้ำ (Accessing tools and experience: a river basin knowledge and support center)

นอกจากการปรับปรุงแนวทางการติดตามผลแล้ว จุดศูนย์กลางของความพยายามจะต้องมุ่งเน้นที่ระบบสนับสนุนการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้นในด้านข้อมูลข่าวสารเพิ่มเติม และการเสริมสร้างขีดความสามารถซึ่งต้องอาศัยการขับเคลื่อนโดยกระบวนการเรียนรู้ และการริเริ่มสร้างสรรค์ของท้องถิ่น สำหรับ “ชุดเครื่องมือ” ข้อมูลข่าวสารที่ได้พัฒนาขึ้นภายใต้โครงการนี้เป็นสิ่งที่ดี แต่ยังไม่เพียงพอสำหรับความต้องการที่มีอยู่อย่างชัดเจน

การยอมรับในความต้องการเหล่านี้ ผู้เขียนได้เสนอในรายงานโครงการฉบับแรกซึ่งประกอบด้วยหน้า ที่การสนับสนุนองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา 3 ประเภท ที่จะต้องพัฒนาต่อไปในระดับลุ่มน้ำปิง และได้นำเสนออีกครั้งในบทที่ 3 ของรายงานนี้⁵⁹ ความต้องการต่าง ๆ ได้ถูกระบุ หรือบ่งชี้ และแสดงความคิดเห็น หรือมุมมองโดยผู้นำท้องถิ่น และผู้รู้ หรือวิทยากรในลุ่มน้ำสาขาในระหว่างช่วงหลายเดือนสุดท้ายของการปฏิบัติกิจกรรมภายใต้โครงการนี้ ซึ่งเป็นการยืนยันอย่างมั่นคงและสอดคล้องกันของความต้องการสามประเภทที่รวมอยู่ในโครงร่างที่นำเสนอ

เนื่องจากยังไม่ปรากฏว่าเคยมีการปฏิบัติในทิศทางนี้จนกระทั่งปัจจุบัน จึงเสนอแนะในที่นี้ว่า ถ้าความพยายามในการกระตุ้น หรือจูงใจ และส่งเสริมองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาดำเนินงาน และ

⁵⁹ ดูหัวข้อ 3.4.3 (ง)

ขยายต่อไป ควรมีการพิจารณาอย่างเร่งด่วนเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์ความรู้ และสนับสนุนลุ่มน้ำปิง (Ping River Basin Knowledge and Support Center) ศูนย์นี้จะประกอบด้วยสามองค์ประกอบหลักที่เน้นในกิจกรรมด้านต่าง ๆ ดังเช่น (แต่ไม่จำเป็นต้องจำกัดเพียงเท่านี้) ตัวอย่างต่อไปนี้:

- ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร (Information Center) ศูนย์นี้จะสร้างบนพื้นฐานความคิดในการกำหนดรายละเอียดของ “ชุดเครื่องมือ” ให้มีลักษณะเฉพาะ ซึ่งถือว่าเป็นผลลัพธ์ที่ได้ของโครงการนี้ แต่จะนำความพยายามนี้ไปขยายผลในระดับอื่นต่อไป ศูนย์ข้อมูลข่าวสารจะให้บริการในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้ (1) ให้บริการในลักษณะของห้องสมุด และแหล่งรวบรวม และเผยแพร่ข้อมูลเอกสาร (library and clearinghouse) สำหรับการเข้าถึงอย่างกว้างขวางของสิ่งตีพิมพ์ และเอกสารต่าง ๆ ที่เป็นภาษาไทย และที่เกี่ยวข้องกับการฝึกอบรม และการส่งเสริมซึ่งมีอยู่ในหลายรูปแบบ (รวมทั้ง “ชุดเครื่องมือ” จากโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง) แต่ไม่ใช่การสะสมอย่างเป็นระบบเช่นเดียวกับห้องสมุด หรือสถานที่ศูนย์กลางที่เข้าถึงได้อื่น ๆ (2) ให้บริการในลักษณะเป็นศูนย์กลางการติดต่อ หรือการพบปะ ที่สามารถช่วยเชื่อมโยงระหว่างกลุ่ม องค์กร และหน่วยงานต่าง ๆ และผู้รู้ หรือวิทยากรผู้ซึ่งสามารถช่วยจัดหา หรือแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประสบการณ์ และเครื่องมือโดยผ่านการฝึกอบรม การทดลองสาธิต การดูงาน และการศึกษานอกสถานที่ หรือในรูปแบบเพิ่มเติมอื่น ๆ ที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก (3) ให้บริการในลักษณะเป็นศูนย์กลางสำหรับการพัฒนาวิธีการที่เหมาะสม และรูปแบบของข้อมูลข่าวสาร และเอกสาร อุปกรณ์ประกอบการฝึกอบรมที่ตรงกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก และกลุ่มผู้สนใจต่าง ๆ ในลุ่มน้ำสาขาของลุ่มน้ำปิง (4) ให้บริการในลักษณะเป็นศูนย์กลางสำหรับการประสานงาน การแปลภาษาในสองทิศทาง และการปรับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้อง เพื่ออำนวยความสะดวกในการแลกเปลี่ยนกับนานาชาติ และการสื่อสารในภาษาท้องถิ่น

- ทีมงานสนับสนุนด้านเทคนิค/วิชาการที่ตอบสนองกับความต้องการ (Responsive technical support teams) การปฏิบัติงานขององค์ประกอบนี้จะเน้นที่การเคลื่อนที่ของทีมงาน และแหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ที่สามารถช่วยชี้แนะ และให้คำปรึกษาแก่กลุ่มที่เกี่ยวข้องกับองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาในลักษณะปฏิสัมพันธ์และด้วยการเน้นที่ความพยายามในพื้นที่ ความพยายามเหล่านี้สามารถเสริมสร้างจากฐานข้อมูลของผู้รู้ หรือวิทยากรของศูนย์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อช่วยในการจัดความต้องการ และทรัพยากรให้สอดคล้องกัน รวมทั้งการจัดตารางเวลาการปฏิสัมพันธ์ การให้ความสำคัญในด้านต่าง ๆ จะขึ้นอยู่กับการให้ความช่วยเหลือในพื้นที่อย่างเป็นระบบ ซึ่งยากที่จะได้รับจากกลุ่ม องค์กร หรือสถาบันที่มีอยู่ และสามารถเชื่อมโยงกันโดยผ่านศูนย์ข้อมูลข่าวสาร

นอกจากประเด็นด้านเทคนิค/วิชาการ และการปฏิบัติงาน และกระบวนการต่าง ๆ แล้ว อาจขยายไปสู่เรื่องหรือประเด็นอื่น ๆ เช่น การพัฒนาด้านตัวแทน กระบวนการคัดเลือกและความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ของคณะกรรมการลุ่มน้ำสาขา การอำนวยความสะดวกต่อการปฏิสัมพันธ์ที่สร้างสรรค์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างมติเสียงส่วนใหญ่จากฐานที่กว้างขึ้น แนวทางสำหรับปรับปรุง

ความเที่ยงธรรม หรือเท่าเทียมกัน และการมีส่วนร่วมของผู้ยากจน หรือกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การแปลความ ข้อมูลติดตามผล และการนำสู่กระบวนการเรียนรู้ หรือการจัดการข้อมูลข่าวสารเพื่อให้เข้าถึงได้ อย่างกว้างขวาง ความโปร่งใส และการให้ความรู้แก่สาธารณชน เหล่านี้เป็นต้น สำหรับผู้ที่รับผิดชอบ หรือตอบสนอง หรือทีมเล็ก ๆ อาจจะเป็นอาสาสมัครที่สนใจ นักศึกษา และ/หรือเจ้าหน้าที่จากสถาบัน การศึกษาต่าง ๆ ธุรกิจเอกชน หน่วยงานราชการ และองค์กรประชาสังคมที่ตั้งอยู่ในลุ่มน้ำปิง ซึ่งสามารถเป็นสถาบัน ผู้ร่วมงานที่มีศักยภาพ

- ข้อมูลลุ่มน้ำ และระบบสนับสนุนการวิเคราะห์ (RBO data and analytical support system) องค์ประกอบส่วนนี้จะเน้นที่เครื่องมือ และเทคโนโลยีที่ซับซ้อนมากขึ้น เพื่อให้การสนับสนุน แผนงาน และกิจกรรมขององค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำ (RBO) และองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา (RSBO) ทั้งนี้ประกอบด้วยตัวเลือกที่สำคัญ ได้แก่ ระบบข้อมูลข่าวสารเชิงพื้นที่ โมเดลการวิเคราะห์ เครื่องตรวจวัดคุณภาพน้ำ และติดตามระดับการไหลของน้ำ ฐานข้อมูลประเภทอื่น ๆ และเครื่องมือ วิเคราะห์ต่าง ๆ ความสนใจ และความต้องการสำหรับเชื่อมโยงสิ่งเหล่านี้ได้เกิดขึ้นในช่วงการอภิปราย บริการหรือในโครงการ เกี่ยวกับเกณฑ์การติดตามผล และตัวชี้วัดในโครงการลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ อีกทั้ง มีการแสดงออกถึงความอดัดใจที่ขาดการเข้าถึงแหล่งข้อมูล และความไม่ตรงกันของข้อมูลจาก แหล่งต่าง ๆ สำหรับตัวอย่างงานที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้อง และดำเนินงานอยู่ ได้แก่ ระบบสนับสนุน การตัดสินใจของจังหวัด (the provincial decision support system) ที่ทีมงานของ ดร.เมธี เอกะสิงห์ ได้พัฒนาขึ้นที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ผลลัพธ์ของบางตัวอย่างได้นำเสนอให้เห็นในบทต้น ๆ ของรายงาน นี้) สำหรับงานที่ สผ. สนับสนุนให้มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ดำเนินการเกี่ยวกับเกณฑ์การติดตามผล และ ตัวชี้วัด โดย ดร.วสันต์ จอมภักดี ได้พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารเชิงพื้นที่ด้านทรัพยากรป่าไม้ (the forest resource-oriented spatial information system) และได้นำไปใช้โดยคุณวิทยา ที่หน่วยงาน ลุ่มน้ำของ อส. ซึ่งทั้งหมดนี้ได้อ้างถึงในรายงานนี้รวมทั้งงานอื่น ๆ อีกจำนวนมาก

ศูนย์ความรู้และสนับสนุนลุ่มน้ำปิงนี้จะขึ้นอยู่กับผู้ร่วมงานจากสถาบัน องค์กร และกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นอย่างมาก ซึ่งมีฐานที่ตั้ง และปฏิบัติงานอยู่แล้วในลุ่มน้ำปิง ทั้งนี้ไม่ใช้การดำเนินงาน เพื่อควบคุมการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร หรือสร้างสถาบันใหม่ที่มีระเบียบขั้นตอนมาก และมีค่าใช้จ่ายสูง ที่พยายามจะแข่งขันกับกิจกรรมที่มีอยู่ แต่เป็นการเน้นที่การให้บริการในลักษณะการเป็นจุดศูนย์กลาง เป็นผู้เชิญฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม และเป็นช่องทางสำหรับการรวบรวม การสังเคราะห์ และการแปล ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ให้อยู่ในรูปแบบที่นำไปใช้ได้อย่างกว้างขวาง และการเผยแพร่เพื่อเป็นส่วนประกอบ ของกิจกรรมที่มีอยู่ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยการเพิ่มศักยภาพการครอบคลุม และผลกระทบ สำหรับสถานที่ ตั้งของศูนย์น่าจะอยู่ที่สถาบันในภูมิภาค เช่น มหาวิทยาลัย แต่ต้องรักษา หรือคงไว้ซึ่งความเชื่อมโยง ที่เข้มแข็งระหว่างหน่วยงานราชการ องค์กรประชาสังคม และเครือข่ายต่าง ๆ ธุรกิจเอกชนที่สนใจ และ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มอื่น ๆ ความเชื่อมโยงของฐานการปฏิบัติงานกับหน่วยงาน สผ. ในจังหวัดอาจจะ

เป็นทางเลือกหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นตอนของการพัฒนา ในกรณีใดก็ตามจะต้องให้ความสำคัญหรือเน้นที่การเปิดเผย และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และการบริการอย่างเท่าเทียมกัน

5. การปรับสิ่งแวดล้อมเชิงนโยบาย: พันธสัญญาระยะยาว การสนับสนุนและสิ่งจูงใจ (Refining the policy environment: coordinated long-term commitment, support and incentives)

จากบทเรียน หรือประสบการณ์ทั้งต่างประเทศ และในประเทศไทย ยืนยันความสำคัญของการสนับสนุนในระดับสูง และสิ่งแวดล้อมด้านนโยบายที่สามารถช่วยให้การริเริ่มองค์กรระดับกลาง เช่น องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำ หรือลุ่มน้ำสาขาเกิดขึ้น คงอยู่ได้ และมีความยั่งยืน ประสบการณ์ภายใต้โครงการนี้เป็นเพียงการยืนยันความต้องกรนี้

อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้ความชัดเจน และความสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่จะต้องมากกว่าการวางแผนในระดับสูงที่จะกระจายเงินทุน หรืองบประมาณสนับสนุนจำนวนมาก ซึ่งเป็นการสัญญาระยะสั้น ๆ แบบชั่วคราว ดังที่เห็นได้ชัดเจนจากโครงการว่าในภายหลังสามารถสร้างปัญหามากกว่าประโยชน์ที่จะได้รับ อีกทั้งเกิดความท้อแท้ใจ และความสงสัยว่าโครงการที่วางแผนไว้จะมีการดำเนินการหรือไม่ ในสภาวะแวดล้อมเช่นนี้ทำให้ยากมากขึ้นที่จะขับเคลื่อนความพยายามอย่างจริงจัง เพื่อลงทุน เวลา พลังงาน และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับวิสัยทัศน์ นวัตกรรม หรือการเปลี่ยนแปลงใหม่ และสถาบันในระยะยาว

ด้วยเหตุนี้ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนสำหรับการกำหนด หรือแถลงนโยบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับพันธสัญญาในระยะยาว เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ และสร้างองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาที่มีประสิทธิผลในลุ่มน้ำปิง (และในลุ่มน้ำอื่น ๆ ถ้านั้นคือจุดมุ่งหมาย) ถ้าปราศจากนโยบายที่ชัดเจนนี้ ความหวังในความก้าวหน้าต่อไปก็ดูจะเลือนลาง อย่างไรก็ตามมีข้อสังเกตที่สำคัญ คือ ในคำแถลง หรือประกาศนโยบายดังกล่าวไม่ควรจะเกี่ยวกับการทุ่มเทเงินสนับสนุนจำนวนมาก เพื่อแจกจ่ายให้กับลุ่มน้ำสาขาต่าง ๆ และจุดที่ต้องพิจารณามากที่สุด คือ พันธสัญญาในบทบาทที่สำคัญขององค์กรฯ ในการช่วยดำเนินงาน และประเมินกิจกรรมในระดับใดก็ได้ที่มีความเป็นไปได้ตามทรัพยากรที่มีอยู่ พันธสัญญานี้มีความสำคัญมาก ซึ่งเป็นสัญญาเชิงนโยบายให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องได้ทราบถึงความพยายามของหน่วยงานดังกล่าวยังไม่เกิดประโยชน์ใด ๆ มากนัก และมีความคาดหวังว่าจะมีการดำเนินงานต่อไปในทิศทางตามนัยที่บ่งชี้โดยความพยายามเหล่านี้ นอกจากนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเข้าใจว่าการดำเนินงานนี้ไม่ใช่เป็นการเปลี่ยนแปลงชั่วคราวอีกรูปแบบหนึ่ง จากวิธีการดั้งเดิมที่เคยปฏิบัติเป็นประจำ และผู้ที่ปฏิบัติงานได้ดีตามแผนงานประเภทนี้ ควรจะได้รับการยอมรับ และรับรองโดยระบบความรับผิดชอบที่สูงขึ้น ซึ่งเส้นทางอาชีพของพวกเขาภายใต้ระบบนี้

เมื่อมีการเตรียมการที่จะขยายผลการสนับสนุนเพื่อพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาไปสู่ลุ่มน้ำสาขาอื่น ๆ จะต้องพิจารณาว่า ทส. จะหาแนวทางในการประสานงานอย่างไร ในการดำเนินงานดังกล่าว ทส. ควรจะพิจารณาถึงบทบาทของ สผ. และหน่วยงานที่ร่วมงานในจังหวัด

ในกระบวนการนี้ เพราะว่า: (ก) เป็นความเชื่อมโยงกับนโยบาย และกระบวนการวางแผนใน ทส. (ข) การขาดหน่วยงานปฏิบัติการในภาคสนาม หรือในพื้นที่ จึงต้องร่วมมือกับหน่วยงาน หรือองค์กรอื่น ๆ ฉะนั้น หน่วยงานของ ทส. จึงดูเหมาะสมที่จะเป็นผู้ประสานงาน และผู้อำนวยการความสะอาด หรือวิทยากรในพื้นที่ที่สามารถทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดกับจังหวัด กรมทรัพยากรน้ำ กรมอุทยานฯ ผู้นำลุ่มน้ำปิง ตอนบน และตอนล่าง เครือข่ายต่าง ๆ ที่มีอยู่ และองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้อง ผู้นำด้านธุรกิจ และ นักวิชาการ นอกจากนี้ ควรสร้างความสำคัญอย่างใกล้ชิดกับศูนย์ความรู้ และสนับสนุนลุ่มน้ำปิง และความชัดเจนในขอบเขตความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายสำหรับทุกหน่วยงานของ ทส. เพื่อทำงานร่วมกับองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาที่จัดตั้งขึ้นใหม่จะเป็นสิ่งจำเป็นยิ่ง

ในส่วนที่เกี่ยวกับแหล่งเงินทุนสนับสนุน หรืองบประมาณ สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ต้องการ คือ การรับประกัน หรือยืนยันว่าอย่างน้อยที่สุดจะมีเงินทุนในระดับที่เหมาะสมสำหรับค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติการหลัก ๆ ในระยะเวลาที่ยาวพอสำหรับการดำเนินงานตามทั้งห้าขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาดังที่อธิบายในรายงานนี้ ถ้ามีเงินทุนที่นำมาใช้ได้เมื่อต้องการสำหรับการปฏิบัติงานที่เหมาะสมตามเกณฑ์มาตรฐาน และสำหรับการพัฒนาเกณฑ์ และตัวชี้วัดที่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานซึ่งได้ถูกจัดทำเป็นข้อมูลข่าวสารสาธารณะถือว่าเป็นสิ่งที่ดี แต่กระบวนการต่าง ๆ ไม่สามารถดำเนินต่อไปในลักษณะติดต่อกันได้ ถ้ายังคงมีความคาดหวังเพียงเล็กน้อยปรากฏในระบบดังที่เห็น ณ จุดนี้

นอกจากนี้ ในภาพรวมของการพัฒนาสิ่งจูงใจ หรือส่งเสริมคุณภาพของกระบวนการองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา และผลกระทบควรจะได้รับพิจารณาอย่างจริงจัง เช่นเดียวกับความพยายามที่จะระบุ และพัฒนาแนวทางการส่งเสริมที่สามารถนำไปใช้โดยองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา เพื่อสนับสนุนการปรับปรุงพฤติกรรมภายในลุ่มน้ำสาขาของตนเอง ความคิดพื้นฐานบางอย่างได้ถูกรวมอยู่ในหลายกิจกรรม ดังตัวอย่างเช่น กิจกรรมต่าง ๆ ภายใต้แผนงานลุ่มน้ำสาขาที่มี อส. เป็นผู้นำประเด็นเหล่านี้ต้องการความพยายามอย่างจริงจังมากกว่านี้ และความพยายามดังกล่าวจะต้องปฏิบัติด้วยความร่วมมืออย่างใกล้ชิดกับสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำปิง กลไกต่าง ๆ เช่น การปรับระดับเงินทุนสมทบ และเทคนิคอื่น ๆ อีกจำนวนมากก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่เป็นไปได้ การกระตุ้นหรือส่งเสริมต่าง ๆ ควรจะขยายผลไปสู่ด้านอื่น ๆ เช่น ความพยายามสร้างสรรค์เพื่อขับเคลื่อนแหล่งเงินทุนของท้องถิ่นตามความเหมาะสม การริเริ่มสร้างสรรค์ และความก้าวหน้าในการรวมการบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขากับกระบวนการวางแผนการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อเปลี่ยนแปลงแนวทางในการทำงานร่วมกับภาคธุรกิจเอกชน และเพื่อริเริ่ม และหาวิธีการที่มีประสิทธิผลในการจัดการเกี่ยวกับประเด็นการประกอบอาชีพที่สำคัญในการดำเนินชีวิต

6. การพัฒนาวิธีการเพื่อประกันความเที่ยงธรรม และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Developing means to assure equity and accountability)

บทเรียน หรือประสบการณ์ในโครงการลุ่มน้ำสาขานำร่องได้เน้นให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลาย และความพยายามของบางกลุ่มที่แสวงหาอำนาจ หรือความโดดเด่นเหนือผู้อื่น ขณะที่ปรากฏการณ์นี้เป็นเรื่องปกติในทุกสังคมแต่ก็ก่อให้เกิดความต้องการที่จะมีสถาบันแบบมีส่วนร่วม เช่น องค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาเพื่อเป็นกลไกที่สามารถช่วยรับประกันให้มีความเที่ยงธรรม หรือเท่าเทียมกัน และมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

ด้วยเหตุนี้จึงได้เสนอแนะกิจกรรม 4 แบบ เพื่อเน้นถึงความพยายามที่เพิ่มเข้ามาโดยเฉพาะ:

- การติดตามผลกระบวนการสร้างเสริมความสมดุลในองค์กร (Constructive balanced organizational process monitoring) ในช่วงของสามขั้นตอนแรกของกระบวนการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา อย่างน้อยจะต้องมีกลไกการติดตามผลที่มีความสมดุลระหว่างองค์ประกอบในท้องถิ่น และภายนอก วัตถุประสงค์ของการติดตามผลแบบนี้เพื่อช่วยประกันว่าส่วนใหญ่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดมีตัวแทนที่เพียงพอที่จะรับผิดชอบตามสิทธิ์ในการออกเสียง และการกระจายทุน และผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ได้รับการเอาใจใส่อย่างเพียงพอในประเด็นของความเท่าเทียมกัน หรือความเที่ยงธรรม สำหรับปัจจัยภายนอกในกระบวนการติดตามผลอาจจะจัดการโดยผ่านศูนย์ความรู้ และสนับสนุนลุ่มน้ำป่า

- ข้อมูลข่าวสารที่โปร่งใส (Transparent information) การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งวิธีการที่ได้มาซึ่งข้อมูลข่าวสารนั้น เป็นองค์ประกอบที่สำคัญสำหรับการรับรอง หรือรับประกันความเที่ยงธรรม และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ และการระบุ หรือบ่งชี้ถึงปัญหาระหว่างผู้นำลุ่มน้ำสาขา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ สำหรับผลการศึกษา และข้อมูลข่าวสารอื่น ๆ ที่รวบรวมตามภารกิจที่ได้รับมอบหมายโดยหน่วยงานราชการที่สามารถเป็นประโยชน์อย่างมากในการบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ยังไม่สามารถเข้าถึงได้เป็นส่วนใหญ่แม้แต่โดยหน่วยงานราชการอื่น ๆ เอง แม้ว่ารัฐธรรมนูญรับประกันการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างเท่าเทียมกัน และปัญหาที่คล้ายคลึงกันนี้ก็เกิดขึ้นบ่อย ๆ ในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในระดับท้องถิ่น จึงจำเป็นต้องมีการปรับปรุงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารในทุกระดับ ถ้าจะให้สถาบัน เช่น องค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขามีโอกาสเป็นจริงได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

- แนวทางสำหรับแก้ไขการร้องทุกข์ (Channels for redress of grievances) ฎระเบียบส่วนใหญ่เป็นหลักการพื้นฐานของสถาบันประชาธิปไตย และในสังคมส่วนมากจะประกอบด้วยการยอมรับสิทธิขั้นพื้นฐานของชนกลุ่มน้อย ในช่วงระหว่างการพัฒนา และการดำเนินงานของแผนงานบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา พบว่า หลายกรณีมีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางกลุ่มรู้สึกว่าสิทธิขั้นพื้นฐานของพวกเขาถูกละเมิดโดยกิจกรรมต่าง ๆ แม้ว่าจะจะเป็นกิจกรรมที่ได้รับการเห็นชอบ

โดยส่วนใหญ่ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ หลายคนหวังว่ากระบวนการองค์กรบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขาจะสามารถระบุ และจัดการเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่ระบบที่ใหญ่กว่านี้ก็ต้องพิจารณาถึงเหตุที่อาจจะขึ้นได้แม้ในพื้นที่ที่อาจจะไม่เกิดขึ้นก็ตาม ปัจจุบันแม้ว่าจะมีศาลปกครองที่ประชาชนสามารถร้องเรียน เพื่อให้ได้รับการแก้ไขความไม่เป็นธรรมโดยระบบการบริหารราชการ แต่ก็ควรจะมีความพยายามเพื่อค้นหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขความไม่พอใจ หรือการร้องทุกข์ตามความชอบธรรมโดยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากการปฏิบัติงานโดยองค์กรบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขา (RSBOs)

- ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้สู่การมีสิทธิออกเสียง (Accountability to constituents) ขณะที่ยบเรียนภายใต้โครงการนี้แสดงให้เห็นว่าในหลายพื้นที่ที่มีความก้าวหน้าอย่างมาก ได้มีหลายกรณีเกิดขึ้นในพื้นที่ที่ประชาชนได้ร้องเรียนว่าผู้นำหลายคนอ้างว่าเป็นตัวแทนแสดงความคิดเห็น หรือมุมมองของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ ไม่ได้ทำหน้าที่อย่างแท้จริง ฉะนั้น จึงปรากฏว่ายังมีความต้องการการเอาใจใส่บางกรณีโดยเฉพาะ เพื่อเป็นกลไกสำหรับรับรอง หรือรับประกันว่าตัวแทนทั้งหลายมีความรับผิดชอบที่ได้ในการใช้สิทธิออกเสียงของพวกเขา บางตัวอย่างของกลไกดังกล่าวได้แนะนำไว้ในบทที่ 3 ของรายงานนี้ เป็นต้นว่า ความต้องการ หรือการกำหนดสำหรับการคัดเลือก หรือการเลือกซ้ำในช่วงเวลาที่กำหนด หรือแม้แต่การเพิกถอน หรือยกเลิกกลไกนั้น ที่แสดงให้เห็นถึงการใช้อำนาจโดยมิชอบ หรือการเป็นตัวแทนที่ไม่ถูกต้องอย่างมาก แน่หนอนว่ากระบวนการคัดเลือกเองก็เป็นประเด็นสำคัญซึ่งมีความซับซ้อนโดยความโน้มเอียงในทางที่ชอบของกลุ่มต่าง ๆ ที่แตกต่างกันในแนวทางการออกเสียง หรือมติเสียงส่วนใหญ่ ทั้งนี้ แนวทางใด ๆ ก็ตามไม่จำเป็นต้องเป็นแนวทางเดียวที่เป็นมาตรฐานสำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม แต่สรุปสุดท้ายก็คือสมาชิกของกลุ่มใด ๆ รู้สึกไว้วางใจว่าตัวแทนของพวกเขาได้ปฏิบัติหน้าที่ตามความรับผิดชอบ หรือไม่

ข้อเสนอแนะที่สำคัญที่สุดโดยรายงานเล่มนี้ก็คือ สผ. ทส. และหน่วยงานของรัฐในระดับสูง และโดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนของกลุ่มน้ำปิงมีความพยายามอย่างต่อเนื่องเพื่อแสวงหาแนวทางที่เป็นนวัตกรรมใหม่ และสร้างสรรค์สำหรับการปรับปรุงการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ และเป็นธรรม หรือตามแบบธรรมาธิบาล ในระดับกลุ่มน้ำสาขาที่มีความสำคัญมากตามศักยภาพ

สรุปข้อเสนอแนะ และข้อเสนอแนะในบทที่ 5:

(Summary of Suggestions and Recommendations in Part V:)

1. โครงร่างทั่วไปสำหรับขยายการสนับสนุน เพื่อการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา (RSBOs) ในพื้นที่ลุ่มน้ำปิง ควรประกอบด้วยหัวข้อสำคัญ 4 ประการเป็นอย่างน้อย:

- การกำหนดความเหมือนกันให้น้อยที่สุด (Minimum imposed uniformity) ทั้งนี้ เพื่อให้มีช่องว่าง หรือพื้นที่สำหรับการปรับตัว และการยอมรับในความแตกต่างกันของสถานการณ์ ในท้องถิ่นนั้น ๆ รวมทั้งความเข้าใจ หรือความรู้สึกกับรู้ ความต้องการ และการริเริ่มสร้างสรรค์
- การเน้นที่กระบวนการที่สามารถช่วยให้เกิดประสิทธิผลตามสภาพท้องถิ่น (Focus on processes enabling effective localization) สามารถช่วยนำมาซึ่งการเชื่อมโยงกันของความพยายามทั้งหลาย ดังเช่น 5 ขั้นตอนของการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ซึ่งอยู่ในบทที่ 3 ของรายงานนี้
- การยอมรับแผนงานปัจจุบันเป็นจุดเริ่มต้น (Accepting current plans as a starting point) ข้อนี้สามารถให้ความพยายามขับเคลื่อนจากจุดแผน-นิ่ง (plan-nig) ไปสู่ขั้นตอนต่อไปของกระบวนการเรียนรู้บนพื้นฐานของประสบการณ์ หรือการทดลองมากขึ้น
- การสนับสนุนแบบปฏิสัมพันธ์สำหรับการปรับปรุงองค์กร แผนงาน และการดำเนินงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป (Interactive support for gradually improving organizations, plans, and implementation) ต้องการการเปลี่ยนกระบวนการหรือรูปแบบ ไปสู่องค์กรบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาที่การปรับปรุงเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยพื้นฐานการเรียนรู้จากประสบการณ์ ความก้าวหน้า หรือการเติบโตด้านความรู้ท้องถิ่น และวิทยาศาสตร์เป็นพื้นฐาน การมีส่วนร่วมที่กว้างขวาง และจริงจังมากขึ้น และการเติบโตของมติเสียงส่วนใหญ่

2. การปรับทิศทางสู่กระบวนการ และการเรียนรู้จากประสบการณ์ และการทดลอง หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ สามารถช่วยชี้แนะในความพยายามเพื่อคลี่คลาย และจัดการเกี่ยวกับประเด็นที่ซับซ้อน เช่น:

- ความรับผิดชอบตามอำนาจที่ได้รับมอบหมาย (Mandates) เนื่องจากภารกิจหรือระบุลักษณะปัญหาในปัจจุบันค่อนข้างจะกว้างกว่าโครงการที่ปฏิบัติอยู่ การเรียนรู้จากการทดลอง หรือข้อมูลเชิงประจักษ์ และผู้ร่วมงานส่วนต่าง ๆ สามารถช่วยค้นหาวิธีการเพื่อจัดการปัญหาที่ยังคงอยู่
- บทบาท (Roles) การทดลองที่รอบคอบสามารถช่วยปรับข้อคิดเห็น หรือมุมมองต่อไปเกี่ยวกับการดำเนินงาน การเป็นผู้นำ การเป็นตัวแทน และบทบาทผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่น ๆ ความเชื่อมโยง การร่วมงานกัน และพันธมิตร
- แผนการ (Plans) กระบวนการวางแผนงานต้องประกอบด้วยกรอบทบทวนความก้าวหน้าประจำปี การปรับปรุงแผนงานจากปีที่ผ่านมา และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของสาธารณชน การรวมกับระบบติดตามผลที่มีประสิทธิผล

- แหล่งเงินทุน (Funding) เงินทุน หรืองบประมาณในระดับกลาง ๆ หรือพอเหมาะ ซึ่งน้อยกว่าที่ประมาณไว้ในแผนงานเริ่มต้นอาจจะทำให้เกิดแรงกระตุ้นที่สร้างสรรค์ในการระดมทุน ประเภทต่าง ๆ จากรัฐบาลส่วนกลาง ท้องถิ่น หรือแหล่งเงินทุนที่ไม่ใช่รัฐบาล

3. เนื่องจากระบบการติดตามผลที่มีความสมดุล และมีประสิทธิผล เป็นส่วนที่สำคัญมาก สำหรับการเรียนรู้ที่มีหลักฐานโปร่งใสเป็นพื้นฐาน จึงต้องประกอบด้วย:

- การทบทวน เกณฑ์ ตัวชี้วัดที่มีอยู่ และมีศักยภาพทางด้านชีวกายภาพ และการตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อม การจัดทำข้อมูลเบื้องต้นที่เชื่อถือได้เกี่ยวกับสภาวะแวดล้อมปัจจุบัน และการติดตามผลการเปลี่ยนแปลงของสภาวะดังกล่าวอย่างเป็นระบบมากขึ้น ทั้งหมดนี้จะสามารถช่วยในการจัดการเกี่ยวกับความเข้าใจที่ไม่ชัดเจนว่าสภาวะแวดล้อมเปลี่ยนแปลง หรือไม่อย่างไร และช่วยแก้ไขการชี้แจงไม่ถูกต้อง และการโต้เถียงเกี่ยวกับแนวโน้มของทั้งฝ่ายซึ่งแบ่งแยกโดยไม่จำเป็น และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น

- การให้ความสำคัญมากขึ้นต่อชุมชนท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรง ในกระบวนการติดตามผล ทั้งนี้เพื่อ (ก) สร้างความเข้าใจและความไว้วางใจในการติดตามข้อมูลข่าวสาร (ข) ขยายประเภทของข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ การแปลความ การเปรียบเทียบ และการตรวจสอบ ทั้งสองด้าน และ (ค) สร้างความน่าเชื่อถือซึ่งสามารถช่วยเอื้อประโยชน์ในการเจรจา และการจัดการ ความขัดแย้ง

- ความพยายามเพื่อค้นหาความสมดุลขององค์ประกอบด้านเทคนิค/วิชาการ การติดตามผล รวมทั้งระดับที่เหมาะสมของการปฏิสัมพันธ์ และความร่วมมือ ทั้งนี้เพื่อช่วยสนับสนุน การสร้างความร่วมมือ และมติเสียงส่วนใหญ่ หรือฉันทามติ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความโปร่งใส จะเป็นจุดสำคัญสำหรับความพยายามเหล่านี้

4. ความพยายามเร่งด่วนที่ควรจะทำ คือ การจัดตั้งศูนย์ความรู้และสนับสนุนลุ่มน้ำปิง (Ping River Basin Knowledge & Support Center) ในระดับลุ่มน้ำด้วยการให้บริการ 3 ด้าน เพื่อสนับสนุน การทำงานระดับลุ่มน้ำสาขา:

- ศูนย์ข้อมูลข่าวสาร (Information center) การให้บริการจะรวมถึง (ก) เป็นห้องสมุด และแหล่งรวบรวม และเผยแพร่เอกสารข้อมูลข่าวสาร (library & clearinghouse) เพื่อการเข้าถึงเอกสาร อุปกรณ์ สิ่งของที่เกี่ยวข้องในการฝึกอบรม และการส่งเสริม และสิ่งตีพิมพ์ ในหลายรูปแบบ (ข) เป็นศูนย์ติดต่อ และพบปะเพื่อเชื่อมโยงกลุ่ม องค์กร หน่วยงาน และผู้รู้ หรือ วิทยากร ซึ่งสามารถให้ และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และเครื่องมือต่าง ๆ (ค) เป็นศูนย์ สำหรับการพัฒนารูปแบบของเอกสาร อุปกรณ์ สิ่งของ (materials) ที่เหมาะสมสำหรับผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ (ง) เป็นศูนย์สำหรับการประสานงาน การแปล และการปรับข้อมูลข่าวสารสำหรับการแลกเปลี่ยนกับนานาชาติ และภาษาท้องถิ่นต่าง ๆ

- ทีมสนับสนุนด้านเทคนิค/วิชาการที่ตอบสนองความต้องการ (Responsive technical support teams) การให้บริการจะเน้นที่การช่วยเหลือ ชี้แนะ และเป็นทีปรึกษา หรือพี่เลี้ยง ให้กลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์กรบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขา โดยเฉพาะในเรื่องต่าง ๆ ที่ยากจะรับการช่วยเหลืออย่างเป็นระบบในพื้นที่ เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้อาจจะรวมถึงประเด็นด้านเทคนิค และการปฏิบัติงาน และกระบวนการ การเป็นตัวแทน ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ การเจรจา และการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างมติเสียงส่วนใหญ่ การปรับปรุงความเท่าเทียม หรือความเที่ยงธรรม และการมีส่วนร่วม การใช้ข้อมูลติดตามผลในกระบวนการเรียนรู้ การจัดการข้อมูลข่าวสารเพื่อการเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง ความโปร่งใส และการให้ความรู้แก่สาธารณชน เป็นต้น

- ข้อมูลองค์กรกลุ่มน้ำ และระบบสนับสนุนการวิเคราะห์ (RBO data & analytical support system) การให้บริการจะเน้นที่เครื่องมือที่ซับซ้อน เพื่อสนับสนุนแผนงาน และกิจกรรมขององค์กรกลุ่มน้ำ (RBO) และองค์กรบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขา (RSBO) เช่น ระบบข้อมูลข่าวสารเชิงพื้นที่แบบจำลองการวิเคราะห์ (analytical modeling) เครื่องมือติดตามผล และฐานข้อมูลประเภทอื่น ๆ และเครื่องมือการวิเคราะห์อื่น ๆ ทั้งนี้จะเน้นสร้างเสริมจากงานที่ปฏิบัติอยู่ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อส. และที่อื่น ๆ

ศูนย์แห่งนี้จะขึ้นอยู่กับการร่วมงานกับสถาบัน และกลุ่มต่าง ๆ ในลุ่มน้ำปิง และทำหน้าที่เป็นจุดศูนย์กลาง เป็นผู้เชิญฝ่ายต่าง ๆ เข้าร่วมประชุม และเป็นช่องทางสำหรับการสังเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อเป็นองค์ประกอบของกิจกรรมที่มีอยู่ และเพิ่มขอบเขตการครอบคลุม และผลกระทบ

5. การสนับสนุนในระดับสูง และสิ่งแวดล้อมเชิงนโยบายที่สามารถเอื้อประโยชน์ได้ เป็นสิ่งที่ต้องการรวมทั้งพันธสัญญาระยะยาวในประเด็นที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุน และการจูงใจ หรือสิ่งกระตุ้นต่าง ๆ

- ความชัดเจน และความมั่นคงสม่ำเสมอเป็นสิ่งที่ต้องการมากกว่าค่าเฉลี่ย หรือคำสัญญาชั่วคราวชั่วคราวของผู้ที่อยู่ในระดับสูงในเรื่องแหล่งเงินทุน หรืองบประมาณจำนวนมากมาย

- การแถลงนโยบายที่ชัดเจนของพันธสัญญาในระยะยาว เพื่อให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ และองค์กรบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขาที่มีประสิทธิภาพที่จะแสดงบทบาทสำคัญในการช่วยกำกับดูแล และประเมินกิจกรรมตามทรัพยากรที่มีอยู่ ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องการเพื่อลดความไม่แน่นอน และเป็นสัญญาณเชิงนโยบายให้หน่วยงานราชการดำเนินงานต่อไปในทิศทางของความพยายามเหล่านี้

- สผ. และหน่วยงานร่วมในระดับจังหวัด มีความเหมาะสมมากที่จะช่วยประสานงาน และให้การสนับสนุนสำหรับกระบวนการร่วมมือต่าง ๆ เพื่อขยายการสนับสนุนในการพัฒนาองค์กรบริหารจัดการกลุ่มน้ำสาขา

- ระดับที่เหมาะสมของค่าใช้จ่ายในการปฏิบัติภารกิจหลัก ๆ ทั้ง 5 ขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาเป็นสิ่งที่จำเป็น เงินทุน หรืองบประมาณสามารถรับได้ตามเกณฑ์มาตรฐานของการปฏิบัติงาน ถ้ากระบวนการในการประเมินมีความโปร่งใสและยุติธรรม

- การเอาใจใส่อย่างจริงจังต่อสิ่งจูงใจ หรือสิ่งกระตุ้น (incentives) สำหรับการปรับปรุงคุณภาพของกระบวนการองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา และผลกระทบการบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา และแรงจูงใจสำหรับองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขาใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาพฤติกรรมขององค์กรภายในลุ่มน้ำสาขา ควรจะได้รับการพิจารณาในลำดับต้น ๆ

6. จากความเป็นจริงของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ จึงต้องการกลไกต่าง ๆ เพื่อรับประกันความเท่าเทียมกัน หรือความเที่ยงธรรม และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ในการพัฒนา และดำเนินงานขององค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา ให้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้:

- การติดตามผลกระทบการสร้างเสริมความสมดุลในองค์กร ซึ่งรวมถึงความสมดุลระหว่างองค์ประกอบภายในท้องถิ่น และภายนอก จะช่วยรับประกันว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหลายมีตัวแทนที่เพียงพอ และตรวจสอบได้ และช่วยรับประกันว่าการกระจายของทุน และผลประโยชน์ได้รับการเอาใจใส่ให้เกิดความเที่ยงธรรม

- ข้อมูลข่าวสารที่โปร่งใส การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และวิธีการที่ได้มาเป็นจุดสำคัญสำหรับรับประกันความเที่ยงธรรม และความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ซึ่งในปัจจุบันหลายกลุ่มมองว่าเป็นปัญหา

- แนวทางสำหรับแก้ไขการร้องทุกข์ หรือความไม่พอใจ ความพยายามที่ควรทำ คือ ค้นหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขการร้องทุกข์ตามความชอบธรรมโดยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ถ้าเขาไม่ได้รับความยุติธรรมจากการกระทำโดยองค์การบริหารจัดการลุ่มน้ำสาขา

- ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้สู่การมีสิทธิออกเสียง กลไกต่าง ๆ เช่น การกำหนดเวลาแน่นอน และ/หรือมาตรฐานอื่น ๆ เป็นสิ่งที่ต้องการเพื่อช่วยรับประกันว่า ตัวแทนมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ตามสิทธิการออกเสียง

References

 This symbol indicates the document is viewable in PDF format on the accompanying CD-ROM.

1. ADB. 2005. 'Empowering People – One River Basin at a Time'. Thailand water actions web page of Asian Development Bank website <http://adb.org/water/actions/THA/empowering-people.asp>
2. ADB. 2004. 'Upstream, Downstream'. Thailand water actions web page of Asian Development Bank website http://adb.org/water/actions/THA/upstream_downstream.asp
3. ADB. 2001. *Water for All: The Water Policy of the Asian Development Bank*. Manila: Asian Development Bank. 50 p.
4. Anukularmpchai, A. 2004a. 'River Basin Committees Development in Thailand: An evolving participatory process (EPP)'. Paper for Training program on integrated water resources management and strengthening of River Basin Committees, 26 July – 6 August 2004, Bangkok and Chiang Mai, Thailand. Network of Asian River Basin Organizations. Asian Development Bank website: <http://adb.org/water/narbo/2004/Training-Program/materials.asp>
5. Anukularmpchai, A. 2004b. 'Evolving participatory process of river basin management in Thailand'. Presentation at Training program on integrated water resources management and strengthening of River Basin Committees, 26 July – 6 August 2004, Bangkok and Chiang Mai, Thailand. Network of Asian River Basin Organizations. Asian Development Bank website: <http://adb.org/water/narbo/2004/Training-Program/materials.asp>
6. Ballestero, M. 2003. *Tarcoles River Basin, Costa Rica: Background Paper*. Study on Integrated River Basin Management and the Principle of Managing Water Resources at the Lowest Appropriate Level. Washington DC: The World Bank. 114 p.
7. Bandaragoda, D.J. 2000. *A Framework for Institutional Analysis for Water Resources Management in a River Basin Context*. Working Paper 5. Colombo: International Water Management Institute. 45 p.
8. Barker, R., F. Molle. 2004. Evolution of irrigation in South and Southeast Asia. Comprehensive Assessment Research Report 5. Colombo: International Water Management Institute. 45 p.
9. Bhat, A., K. Ramu, K. Kemper. 2005. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management: The Brantas River Basin, Indonesia*. World Bank Policy Research Working Paper 3611, May 2005. Washington DC: The World Bank. 50 p.
10. Blomquist, W., A. Dinar, K. Kemper. 2005a. *Comparison of Institutional Arrangements for River Basin Management in Eight Basins*. World Bank Policy Research Working Paper 3636, June 2005. Washington DC: The World Bank. 46 p.
11. Blomquist, W., B. Haisman, A. Dinar, A. Bhat. 2005b. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management: The Murray Darling River Basin, Australia*. World Bank Policy Research Working Paper 3527, February 2005. Washington DC: The World Bank. 37 p.
12. Blomquist, W., A. Tonderski, A. Dinar. 2005c. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management: The Warta River Basin, Poland*. World Bank Policy Research Working Paper 3528, February 2005. Washington DC: The World Bank. 37 p.
13. Blomquist, W., C. Giansante, A. Bhat, K. Kemper. 2005d. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management: The Guadalquivir River Basin, Spain*. World Bank Policy Research Working Paper 3526, February 2005. Washington DC: The World Bank. 40 p.

14. Blomquist, W., M. Ballesteros, A. Bhat, K. Kemper. 2005e. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management: The Tarcoles River Basin, Costa Rica*. World Bank Policy Research Working Paper 3612, May 2005. Washington DC: The World Bank. 50 p.
15. Blomquist, W., K. Calbick, A. Dinar. 2005f. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management: The Fraser River Basin, Canada*. World Bank Policy Research Working Paper 3525, February 2005. Washington DC: The World Bank. 34 p.
16. Bruijnzeel, L.A. 2004. 'Hydrological functions of tropical forests: not seeing the soil for the trees?'. *Agriculture, Ecosystems and Environment* 104(1): 185-228.
17. Bruns, B., C. Ringler, R. Meinzen-Dick (Editors). 2005. *Water Rights Reform: Lessons for Institutional Design*. Washington DC: International Food Policy Research Institute. 336 p.
18. Bruns, B., R. Meinzen-Dick (Editors). 2000. *Negotiating Water Rights*. International Food Policy Research Institute. New Delhi: Vistaar Publications. 390 p.
19. Calbick, K.S., R. McAllister, D. Marshall, S. Litka. 2004. *Fraser River Basin Case Study, Canada: Background Paper*. Study on Integrated River Basin Management and the Principle of Managing Water Resources at the Lowest Appropriate Level. Washington DC: The World Bank. 129 p.
20. Calder, I.R. 1999. *The Blue Revolution*. London: Earthscan Publications Ltd. 192 p.
21. Charupatt, T. 1998. *Forest Situation of Thailand in the Past 37 Years (1961-1998)*. Forest Resources Assessment Division, Forest Research Office. Bangkok: Royal Forest Department. 116 p.
22. Chomitz, K.M., K. Kumari. 1998. The Domestic Benefits of Tropical Forests: A critical review. *The World Bank Research Observer* 13(1): 13-35.
23. CMU. 2004. [Project to develop a master plan and implementation plan for conservation and development of environmental and water quality of the Ping River and its tributaries]. Final report submitted to the Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, Ministry of Natural Resources and Environment. Chiang Mai: Chiang Mai University. [Thai language] 590 p.
24. CMU. 2005. [Project on Monitoring and evaluation of environmental quality and implementation of restoration of natural resources and environment in the Ping Basin]. Interim report submitted to the Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, Ministry of Natural Resources and Environment. Chiang Mai: Chiang Mai University. [Thai language]
25. Dinar, A., K. Kemper, W. Blomquist, M. Diez, G. Sine, W. Fru. 2005. *Decentralization of River Basin Management: A Global Analysis*. World Bank Policy Research Working Paper 3637, June 2005. Washington DC: The World Bank. 91 p.
26. Douglas, E.M., K. Sebastian, C.J. Vorosmarty, S. Wood, K.M. Chomitz. 2005. *The Role of Tropical Forests in Supporting Biodiversity and Hydrological Integrity: A synoptic overview*. World Bank Policy Research Working Paper 3635, June 2005. Washington DC: The World Bank. 23 p.
27. DPW. 1998. *Highland Communities within 20 Provinces of Thailand, 1997*. Technical Document. Hilltribe Welfare Division, Department of Public Welfare. Bangkok: Ministry of Labor and Social Services.
28. Droogers, P., G. Kite. 2001. *Estimating productivity of water at different spatial scales using simulation modeling*. Research Report 53. Colombo: International Water Management Institute. 16 p.

29. Dupar, M., N. Badenoch. 2002. *Environment, Livelihoods, and Local Institutions: Decentralization in Mainland Southeast Asia*. Washington DC: World Resources Institute. 77 p.
30. Ekasingh, M. 2005. *Final Report of the Project Decision Support System for Agricultural Resource Planning and Management in Upper Northern Thailand*. Chiang Mai: Multiple Cropping Center, Chiang Mai University.
31. EPA. 2005. *Community-Based Watershed Management: Lessons from the National Estuary Program*. Publication EPA-842-B-05-003. Washington DC: U.S. Environmental Protection Agency. 97 p.
32. EPA. 2003a. *Getting in Step: A guide for conducting watershed outreach campaigns*. Publication EPA 841-B-03-002. Washington DC: U.S. Environmental Protection Agency. 136 p.
33. EPA. 2003b. *Getting in Step: Engaging and involving stakeholders in your watershed*. Washington DC: U.S. Environmental Protection Agency. 75 p.
34. EPA. 1997a. *Community-Based Environmental Protection: A resource book for protecting ecosystems and communities*. Publication EPA 230-B-96-003. Washington DC: U.S. Environmental Protection Agency.
35. EPA. 1997b. *Top 10 Watershed Lessons Learned*. Publication EPA 840-F-97-001. Washington DC: U.S. Environmental Protection Agency. 85 p.
36. FAO-CIFOR. 2005. *Forests and floods: Drowning in fiction or thriving on facts?* RAP Publication 2005/03. Forest Perspectives 2. Bangkok & Bogor: Food and Agriculture Organization of the United Nations, and Center for International Forestry Research. 30 p.
37. Giansante, C. 2004. *Guadalquivir River Basin, Spain: Background Paper*. Study on Integrated River Basin Management and the Principle of Managing Water Resources at the Lowest Appropriate Level. Washington DC: The World Bank. 74 p.
38. GWP Technical Advisory Committee. 2000. *Integrated Water Resource Management*. TEC Background Papers No. 4. Stockholm: Global Water Partnership. TAC Background Papers No. 4. Stockholm: Global Water Partnership.
39. GWP-SEATAC. 2000. *Our Vision for Water in the 21st Century*. Southeast Asia Technical Advisory Committee of the Global Water Partnership. Quezon City, Philippines: SEATAC
40. Haisman, B. 2004. *Murray-Darling River Basin Case Study, Australia: Background Paper*. Study on Integrated River Basin Management and the Principle of Managing Water Resources at the Lowest Appropriate Level. Washington DC: The World Bank. 81 p.
41. Hannam, I. 2003. *A Method to Identify and Evaluate the Legal and Institutional Framework for the Management of Water and Land in Asia: The outcome of a study in Southeast Asia and the People's Republic of China*. Research Report 73. Colombo: International Water Management Institute. 33 p.
42. Heyd, H., A. Neef. 2004. *Participation of local people in water management: Evidence from the Mae Sa watershed, Northern Thailand*. EPTD Discussion Paper 128. Washington DC: International Food Policy Research Institute. 46 p.
43. Johnsson, R.M.F., K. Kemper. 2005a. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management: The Jaguaribe River Basin, Brazil*. World Bank Policy Research Working Paper 3649, June 2005. Washington DC: The World Bank. 42 p.

44. Johnsson, R.M.F., K. Kemper. 2005b. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management: The Alto-Tiete River Basin, Sao Paulo, Brazil*. World Bank Policy Research Working Paper 3650, June 2005. Washington DC: The World Bank. 53 p.
45. Jompakdee, W. 2004. 'Rivers in Jeopardy and the Role of Civil Society in River Restoration: Thai experiences'. *CMU Journal (2004)* Vol. 3(1): 59- 71.
46. Kaosa-ard, M. 2000. Ecosystem Management in Northern Thailand. Resource Policy Brief. Regional Environmental Policy Support Initiative. Washington DC: World Resources Institute. 26 p.
47. Keller, A. J. Keller, D. Seckler. 1996. *Integrated Water Resource Systems: Theory and policy implications*. Research Report 3. Colombo: International Irrigation Management Institute. 15 p.
48. Kemper, K., A. Dinar, W. Blomquist (Editors). 2005. *Institutional and Policy Analysis of River Basin Management Decentralization: The principle of managing water resources at the lowest appropriate level – when and why does it (not) work in Practice?* Washington DC: The World Bank. 62 p.
49. Kite, G., P. Droogers. 2000. *Integrated Basin Modeling*. Research Report 43. Colombo: International Water Management Institute. 30 p.
50. Knox, A. R. Meinzen-Dick. 2001. *Collective Action, Property Rights, and Devolution of Natural Resource Management: Exchange of knowledge and implications for Policy*. CAPRI Working Paper 11. CGIAR Systemwide Program on Property Rights and Collective Action. Washington DC: International Food Policy Research Institute. 63 p.
51. KU. 2005. [Project to formulate community plans for restoration of natural resources and environment, establish volunteer natural resource and environment protection groups, and provide knowledge on establishing community organizations in the Lower Ping River Basin]. Second Progress Report to the Department of Water Resources, Ministry of Natural Resources and Environment. Bangkok: Kasetsart University. [Thai language]
52. Laungaramsri, P. 2002. 'Competing discourses and practices of "civil society": a reflection on the environmental movement in Thailand and some implications for the Mekong Region'. Paper presented at Mekong Dialogue Workshop on International transfer of river basin development experience: Australia and the Mekong Region, 2 September 2002. 9 p.
53. Lebel, L., A. Contreras, S. Pasong, P. Garden. 2004. Nobody Knows Best: Alternative perspectives on forest management and governance in Southeast Asia. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics* 4: 111-127.
54. Lee, D., A. Dinar. 1995. *Review of Integrated Approaches to River Basin Planning, Development and Management*. World Bank Policy Research Working Paper 1446, April 1995. Washington DC: The World Bank. 18 p.
55. Mae Kuang Working Group. 2005. [Plan for restoration of natural resources and environment in the Mae Kuang sub-basin]. Mae Kuang Sub-basin Working Group. Office for Coordination of Restoration of Natural Resources and Environment in the Upper Ping River Basin. Ministry of Natural Resources and Environment. [Thai language]. 49 p.
56. Mae Ping Part 1 Working Group. 2005. [Plan for restoration of natural resources and environment in the Mae Ping Part 1 sub-basin]. Mae Ping Part 1 Sub-basin Working Group. Office for Coordination of Restoration of Natural Resources and Environment in the Upper Ping River Basin. Ministry of Natural Resources and Environment. [Thai language]. 108 p.

57. McKinney, D.C., X. Cai, M. Rosegrant, C. Ringler, C.A. Scott. 1999. *Modeling water resources management at the basin level: Review and future directions*. SWIM Paper 6. Colombo: International Water Management Institute. 59 p.
58. Miller, B., R. Reidinger (Editors). 1998. *Comprehensive River Basin Development: The Tennessee Valley Authority*. World Bank Technical Paper 416. Washington DC: The World Bank. 86 p.
59. Miller, F., P. Hirsch. 2003. *Civil Society and Internationalized River Basin Management*. Working Paper No. 7. Sydney: Australian Mekong Resource Center, University of Sydney. 19 p.
60. Mody, J. 2004. *Achieving Accountability Through Decentralization: Lessons for integrated river basin management*. World Bank Policy Research Working Paper 3346, June 2004. Washington DC: The World Bank. 52 p.
61. Molden, D. U. Amarasinghe, I. Hussain. 2001a. *Water for rural development: Background paper on water for rural development prepared for the World Bank*. Working Paper 32. Colombo: International Water Management Institute. 89 p.
62. Molden, D., J. Keller, R. Sakthivadivel. 2001b. *Hydronomic zones for developing basin water conservation strategies*. Research Report 56. Colombo: International Water Management Institute. 30 p.
63. Molden, D., R. Sakthivadivel, Z. Habib. 2001c. *Basin-level use and productivity of water: Examples from South Asia*. Research Report 49. Colombo: International Water Management Institute. 24 p.
64. Molle, F. 2003. *Development trajectories of river basins: A conceptual framework*. Research Report 72. Colombo: International Water Management Institute. 32 p.
65. Molle, F., N. Ngermprasertsri, S. Sudsawasd. 2002. 'Are water user organizations crucial for water management? A post-mortem analysis of water user groups in Thailand and the prospect for reincarnation'. Paper prepared for the 6th Conference on Participatory Irrigation Management, Beijing, 20-26 April 2002. 23 p.
66. Molle, F. 2002. The closure of the Chao Phraya River Basin in Thailand: Its causes, consequences and policy implications. Paper presented at Conference on Asian Irrigation in Transition - Responding to the Challenges Ahead. 22-23 April 2002 at Asian Institute of Technology, Bangkok, Thailand. 16 p.
67. Neef, A., A. Bollen, C. Sangkapitux, L. Chamsai, P. Elstner. 2004. 'Can local communities manage water resources sustainably? Evidence from the Northern Thai Highlands'. Paper 203 presented at ISCO conference on Conserving Soil & Water for Society: Sharing Solutions. International Soil Conservation Organisation. 6 p.
68. Nitivattananon, V., S. Tasingsa, H. Ludwig. 2004. 'Planning for the management of conflicting water uses in Thailand watersheds: A case study'. Paper presented at the 30th WEDC International Conference on People-Centered Approaches to Water Resource and Environmental Sanitation, Vientiane, Lao PDR. p. 363-369.
69. Novak, J.M., W.H. Woodwell (editors). 2000. *A Watershed Primer for Pennsylvania: A collection of essays on watershed issues*. Publication sponsored by the Pennsylvania Environmental Council, the Allegheny Watershed Network, and the Pennsylvania Department of Environmental Protection. Pittsburgh: Resource Center of the Pennsylvania Environmental Council, Western Regional Office. 172 p.

70. ONEP. 2004. *[Handbook for formulating plans for restoration of natural resources and environment at the community level by community participation]*. Bangkok: Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning. [Thai language]. 79 p.
71. Panya. 2003. *Integrated Plans for Water Resources Management in the Ping River Basin. Final Report* (English language executive summary volume, six Thai language volumes) submitted to DWP by Panya Consulting Company and Sima Hydro Consultant Company. Bangkok: Department of Water Resources, Ministry of Natural Resources and Environment.
72. Panya. 2004. *Participatory Watershed Management for Ping River Basin*. Technical Proposal to Office of Natural Resources and Environmental Policy and Planning, Thailand. Bangkok: Panya Consultants Ltd.
73. Penning de Vries, F.W.T., H. Acquay, D. Molden, S.J. Scherr, C. Valentin, O. Cofie. 2003. *Integrated land and water management for food and environmental security*. Comprehensive Assessment of Water Management in Agriculture Research Report 1. Colombo, Sri Lanka: International Water Management Institute. 62 p.
74. Pitman, G.K. 2002. *Bridging Troubled Waters: Assessing the World Bank Water Resources Strategy*. Operations Evaluation Department. Washington DC: The World Bank. 116 p.
75. Preechapanya, P. 2005. *[Research projects on participatory watershed management]*. Research report. Watershed Research Division, Office of Watershed Conservation and Management, Department of National Parks, Wildlife, and Plant Conservation, Ministry of Natural Resources and Environment. [Thai language]. 179 p.
76. Preechapanya, P. 2001. *[Folk knowledge about agroforestry ecosystems in watershed areas of northern Thailand]*. Chiang Mai: Chiang Dao Watershed Research Station and the International Centre for Research on Agroforestry (ICRAF). [Thai language] 127 p.
77. Ramsar. 2004a. *River Basin Management: Integrating wetland conservation and wise use into river basin management*. Handbook 4, Ramsar handbooks for the wise use of wetlands (2nd edition). Gland, Switzerland: Ramsar Convention Secretariat. 31 p.
78. Ramsar. 2004b. *Participatory Management: Establishing and strengthening local communities' and indigenous people's participation in the management of wetlands*. Handbook 5, Ramsar handbooks for the wise use of wetlands (2nd edition). Gland, Switzerland: Ramsar Convention Secretariat. 96 p.
79. Ramsar. 2004c. *Water Allocation and Management: Guidelines for the allocation and management of water for maintaining the ecological functions of wetlands*. Handbook 12, Ramsar handbooks for the wise use of wetlands (2nd edition). Gland, Switzerland: Ramsar Convention Secretariat. 57 p.
80. Ramu, K.V. 2004. *Brantas River Basin Case Study, Indonesia: Background Paper*. Study on Integrated River Basin Management and the Principle of Managing Water Resources at the Lowest Appropriate Level. Washington DC: The World Bank. 76 p.
81. Rasmussen, L.N., R. Meinzen-Dick. 1995. *Local Organizations for Natural Resource Management: Lessons from theoretical and empirical literature*. EPTD Discussion Paper 11. Washington DC: International Food Policy Research Institute. 35 p.
82. Rees, J.A. 2002. *Risk and Integrated Water Management*. TEC Background Paper No. 6. Stockholm: Global Water Partnership.
83. Rosegrant, M., X. Cai, S. Cline 2002a. *World Water and Food to 2025: Dealing with Scarcity*. Washington DC: International Food Policy Research Institute. 322 p.

84. Rosegrant, M., X. Cai, S. Cline 2002b. *Global Water Outlook to 2025: Averting an Impending Crisis*. Food Policy Report. Washington DC: International Food Policy Research Institute. 26 p.
85. Saleth, R.M., A. Dinar. 2004. *The Institutional Economics of Water: A cross-country analysis of institutions and performance*. Cheltenham, UK and Northampton, Massachusetts: Edward Elgar Publishing. 398 p.
86. Samabuddhi, K, W. Techawongtham. 2003. "Plan to fix Ping River out today: Praphat sees return to health in 3 years". *Bangkok Post*, 20 December 2003.
87. Sangchysawat, C., M. Ekasingh. 2005. Assessment of spatial distribution of land degradation. In: M. Ekasingh et.al. (editors) *Final Report of the Project Decision Support System for Agricultural Resource Planning and Management in Upper Northern Thailand*. Chiang Mai: Multiple Cropping Center, Chiang Mai University.
88. Sethaputra, S., S. Thanopanuwat, L. Kumpa, S. Pattanee. 2001. 'Thailand's Water Vision: A case study'. In: Le Huu Ti & T. Facon (Editors). *From Vision to Action: A synthesis of experiences in Southeast Asia*. Publication RAP/2001/06. Bangkok: UN Economic and Social Commission for Asia and the Pacific and UN Food and Agriculture Organization Regional Office for Asia and the Pacific. pp. 71-96.
89. Shah, T. I. Makin, R. Sakthivadivel. 2002. 'The Challenges of Integrated River Basin Management in India: Issues in transferring successful river basin management models to the developing world'. *Water Policy Briefing 3*. IWMI-Tata Water Policy Program. Colombo: International Water Management Institute. 6 p.
90. Tangtham, N. 1998. Hydrological Roles in Highland Watersheds. In: B. Thaiutsa, C. Traynor, S. Thammincha (Editors). *Highland Ecosystem Management*. Proceedings of the International Symposium on Highland Ecosystem Management. 26-31 May 1998. Chiang Mai: The Royal Project Foundation.
91. Tan-kim-yong, U. 2001. 'Decentralization and political space for local civic communities in national water policy and planning'. In: K. Suryanata, G. Dolcemascolo, R. Fisher, J. Fox (editors). *Enabling Policy Frameworks for Successful Community Based Resource Management Initiatives*. Honolulu and Bangkok: East-West Center and Regional Community Forestry Training Center. p. 276-304.
92. TEI. *Thailand on a Disc*. CD-ROM. Bangkok: Thailand Environment Institute.
93. Thomas, D.E., P. Preechapanya, P. Saipothong. 2004a. *Developing Science-Based Tools for Participatory Watershed Management in Montane Mainland Southeast Asia*. Final report for the Rockefeller Foundation. Chiang Mai: World Agroforestry Centre (ICRAF). 103 p.
94. Thomas, D.E., P. Preechapanya, P. Saipothong. 2004b. *Landscape Agroforestry in Northern Thailand: Impacts of Changing Land Use in an Upper Tributary Watershed of Montane Mainland Southeast Asia*. ASB Thailand Synthesis Report: 1996 – 2004. Final draft for circulation. Chiang Mai: World Agroforestry Centre (ICRAF). 184 p.
95. Thomas, D.E. 2003. 'Montane Mainland Southeast Asia – A Brief Spatial Overview'. In: Xu Jianchu, Stephen Mikesell (Editors), *Landscapes of Diversity: Indigenous Knowledge, Sustainable Livelihoods and Resource Governance in Montane Mainland Southeast Asia*. Proceedings of the III Symposium on MMSEA 25–28 August 2002, Lijiang, P.R. China. Kunming: Yunnan Science and Technology Press. p. 25–40.
96. Thomas, D.E., P. Preechapanya, P. Saipothong. 2002. 'Landscape Agroforestry in Upper Tributary Watersheds of Northern Thailand'. *Journal of Agriculture (Thailand)*, Volume 18 (Supplement 1): S255-S302.

97. Tomich, T.P., M. van Noordwijk, D.E. Thomas (Editors). 2004. *Environmental Services and Land Use Change: Bridging the gap between policy and research in Southeast Asia*. Special Issue of Agriculture, Ecosystems and Environment, Volume 104(1). Amsterdam: Elsevier Press. 244 p.
98. Upper Ping Coordination Office. 2005. *[Plan for Restoration of Natural Resources and Environment in the Upper Ping River Basin]*. Chiang Mai: Office for Coordination of Restoration of Natural Resources and Environment in the Upper Ping River Basin. Ministry of Natural Resources and Environment. [Thai language] 223 p.
99. Van Noordwijk, M, J. Richey, D.E. Thomas. 2003. *Landscape and (Sub) Catchment Scale Modeling of Effects of Forest Conversion on Watershed Functions and Biodiversity in Southeast Asia*. ASB BNPP Activity 2 Technical Report, Functional Value of Biodiversity – Phase II. ASB Report to the World Bank. Nairobi: Alternatives to Slash-and-Burn Programme, World Agroforestry Centre. 238 p.
100. Walker, A. 2002. Forests and Water in Northern Thailand. *CMU Journal (2002)* Vol. 1(3): 215-244.
101. World Bank. 2004. *Water Resources Sector Strategy: Strategic directions for World Bank engagement*. Washington DC: The World Bank. 78 p.
102. World Bank. 1993. *Water Resources Management*. A World Bank Policy Paper. Washington DC: The World Bank. 140 p.
103. World Bank. 1959. *A Public Development Program for Thailand*. Report of a mission organized by the International Bank for Reconstruction and Development at the request of the government of Thailand. Baltimore: The Johns Hopkins Press. 301 p.
104. Ziegler, A.S., T.W. Giambelluca, R.A. Sutherland, M.A. Nullet, S. Yarnasarn, J. Pinthong, P. Preechapanya, S. Jaiaree. 2004. Toward understanding the cumulative impacts of roads in upland agricultural watersheds of northern Thailand. *Agriculture, Ecosystems & Environment* 104: 145-158.

คณะทำงานแปลเอกสาร

จूरี่รัตน์ ไทมัด นักวิชาการอิสระ และอาจารย์พิเศษบัณฑิตศึกษาสถาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ลักษมี วรชัย อาจารย์คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

มานิช โพธารมณ อาจารย์คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประมวลพิศ กันทาธรรม *World Agroforestry Centre (ICRAF)*

ปฏิญญา กันทาธรรม *The Asian Harm Reduction Network (AHRN)*

สุกิจ กั้นจันะ *The Uplands Program*

จัดทำรูปเล่มและจัดพิมพ์

ทัฬหายุทธ สหายพิมพ์ จันทร์นวล และ อารีรัตน์ ญาณวุฒิ

World Agroforestry Centre (ICRAF)

สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

60/1 ซอยพืฒนาวัฒนา 7 ถนนพระรามที่ 6

สามเสนใน พญาไท

กรุงเทพมหานคร 10400

โทรศัพท์: 0 2265 6558

โทรสาร: 0 2265 6558

www.onep.go.th